

Apadāna-aṭṭhakathā : 1 - 2303

Nibbute (2.0001) **lokanāthamhīti**-ādikaṃ āyasmato sīhāsanadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava puññāni upacinanto siddhatthassa bhagavato kāle vibhavasampanne saddhāsampanne ekasmiṃ kule nibbatto, dharamāne bhagavati devaloke vasitvā nibbute bhagavati uppannattā viññutaṃ patto bhagavato sārīrikacetiyaṃ disvā “aho me alābhā, bhagavato dharamāne kāle asampatto”ti cintetvā cetiye cittaṃ pasādetvā somanassajāto sabbaratanamayaṃ devatānimmitasadiṣaṃ dhammāsane sīhāsaṇaṃ kāretvā jīvamānakabuddhassa viya pūjesi. Tassupari gehampi dibbavimānamiva kāresi, pādaṭṭhapanapādapiṭhampi kāresi. Evaṃ yāvajīvaṃ dīpadhūpapupphagandhādīhi anekavidhaṃ pūjaṃ katvā tato cuto devaloke nibbatto cha kāmasagge aparāparaṃ dibbasampattiṃ anubhavitvā manussesu cakkavattisampattiṃ (2.0002) anekakkhattuṃ anubhavitvā saṅkhyātikkantaṃ padesarajjasampattiṃca anubhavitvā kassapassa bhagavato sāsane pabbajitvā samaṇadhammaṃ katvā etthantare devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ vibhavasampanne kule nibbattitvā viññutaṃ patto satthu dhammadesanaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā laddhūpasampado kammaṭṭhānaṃ gahetvā ghaṭento vāyamanto nacirasseva arahattaṃ pāpuṇi.

1. Evaṃ patta-arahattaphalo attano pubbakammaṃ saritvā somanassaṃ uppādetvā pubbacaritāpadānaṃ pakāseto **nibbute lokanāthamhīti**-ādimāha. Tattha lokassa nātho padhānoti lokanātho, lokattayasāmīti attho. Lokanāthe siddhatthamhi nibbuteti sambandho. **Vitthārite pāvacaneti** pāvacane piṭakattaye vitthārite patthaṭe pākaṭeti attho. **Bāhujaññamhi sāsaneti** sikkhattayasaṅgahite buddhasāsane anekasatasahassakoṭikhīṇāsavasasaṅkhātehi bahujanehi ñāte adhigateti attho.

2-3. **Pasannacitto sumanoti** tadā ahaṃ buddhassa dharamānakāle asampatto nibbute tasmīṃ devalokā cavitvā manussalokaṃ upapanno tassa bhagavato sārīrikadhātucetiyaṃ disvā pasannacitto saddhāsampayuttamano sundaramano “aho mamāgamaṇaṃ svāgamaṇaṃ”ti sañjātapasādabahumāno “mayā nibbānādhigamāya ekaṃ puññaṃ kātuṃ vaṭṭati”ti cintetvā bhagavato cetiyasamīpe bhagavantaṃ uddissa hiraññasuvaṇṇaratanādīhi alaṅkaritvāva sīhāsaṇaṃ akāsi. Tatra nisinnassa pādaṭṭhapanatthāya pādapiṭhaṅca kāresi. Sīhāsaṇassa atemanatthāya tassupari gharaṅca kāresi. Tena vuttaṃ- “**sīhāsanamakāsahaṃ ...pe... gharaṃ tattha akāsahaṃ**”ti. **Tena cittappasādenā**ti dharamānassa viya bhagavato sīhāsaṇaṃ mayā kataṃ, tena cittappasādena. **Tusitaṃ upapajjanti** tusitabhavane upapajjinti attho.

4. **Āyāmena catubbisāti** tatrupalapannassa devabhūtaṃ sato mayhaṃ sukataṃ puññaṇa nibbattitaṃ pātubhūtaṃ āyāmena uccato catubbisayojanaṃ **vitthārena** tiriyato catuddasayojanaṃ tāvadeva nibbattikkhaṇeyeva **āsi** ahoṣīti attho. Sesam suviññeyyameva.

9. **Catunnavute** (2.0003) **ito kappeti** ito kappato catunnavute kappe yaṃ kammaṃ **akarim** akāsim, tadā tato paṭṭhāya puññabalena kañci duggatiṃ nābhijānāmi, na anubhūtapubbā kāci duggatīti attho.

10. **Tesattatimhito kappeti** ito kappato tesattatikappe. **Indanāmā tayo janāti** indanāmākā tayo cakkavattirājāno ekasmiṃ kappe tīsu jātīsu indo nāma cakkavattī rājā ahosinti attho. **Dvesattatimhito kappeti** ito dvesattatikappe. Sumananāmākā tayo janā tikkhattuṃ cakkavattirājāno ahesuṃ.

11. **Samasattatito kappeti** ito kappato anūnādhike sattatime kappe **varuṇanāmakā** varuṇo cakkavattīti evaṃnāmākā tayo **cakkavattirājāno** cakkaratanasampannā catudīpamhi issarā ahesunti attho. Sesuṃ suviññeyyamevāti.

Sihāsanadāyakaṭṭhāra-apadānavaṇṇanā samattā.

2. Ekathambhikaṭṭhāra-apadānavaṇṇanā

Siddhatthassa bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato ekathambhadāyakaṭṭhāra-apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto siddhatthassa bhagavato kāle vanakammiko hutvā ekasmiṃ vibhavasampanne kule nibbato. Tasmīṃ samaye sabbe saddhā pasannā upāsakā ekacchandā “bhagavato upaṭṭhānasālaṃ karomā”ti dabbasambhāratthāya vanaṃ pavisitvā taṃ upāsakaṃ disvā “amhākaṃ ekaṃ thambhaṃ dethā”ti yāciṃsu. So taṃ pavattiṃ sutvā “tumhe mā cintayitthā”ti te sabbe uyyojetvā ekaṃ sāramayaṃ thambhaṃ gahetvā satthu dassetvā tesamyeva adāsi. So teneva somanassajāto tadeva mūlaṃ katvā aññāni dānādīni puññāni katvā tato cuto devaloke nibbato aparāparaṃ chasu kāmāvacaresu dibbasampattiyo anubhavitvā manussesu ca aggacakkavattisampattiṃ anekavāraṃ anubhavitvā asaṅkhyeyyaṃ padesarajasampattiñca anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde saddhāsampanne ekasmiṃ (2.0004) kule nibbato mātāpitūhi saddhiṃ bhagavato santike dhammaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā laddhūpasampado kammaṭṭhānaṃ gahetvā manasikaronto nacirasseva arahā ahoṣi.

13. So evaṃ patta-arahatto attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **siddhatthassāti-**ādīmāha. Tattha siddhatthassa **bhagavato** bhagyasampannassa sammāsambuddhassa. **Mahāpūgagaṇoti** mahā-upāsakasamūho **ahu** ahoṣīti attho. **Saraṇaṃ gatā ca te buddhanti** “buddhaṃ saraṇaṃ”ti gatā bhajīṃsu jāniṃsu vā te upāsakā. **Tathāgataṃ saddahanti** buddhaguṇaṃ attano cittaśantāne ṭhapentīti attho.

14. **Sabbe saṅgama mantetvāti** sabbe samāgama sannipatitvā mantetvā aññamaññaṃ saññāpetvā ekacchandā hutvā **mālaṃ** upaṭṭhānasālaṃ satthuno atthāya **kubbanti** karontīti attho. Dabbasambhāresu ekathambhaṃ alabhantā **brahāvane** mahāvane vicinantīti sambandho.

15. **Temaṃ araññe disvānāti** ahaṃ te upāsake araññe disvāna **gaṇaṃ** samūhaṃ **upagamma** samīpaṃ gantvā **añjaliṃ paggahetvāna** dasaṅgulisamodhānaṃ añjaliṃ sirasi katvā ahaṃ **gaṇaṃ** upāsakasamūhaṃ “tumhe imaṃ vanaṃ kimatthaṃ āgatathā”ti **tadā** tasmīṃ kāle paripucchinti sambandho.

16. **Te** sīlavanto upāsakā **me** mayā puṭṭhā “māḷaṃ mayamaṃ kattukāmā hutvā ekatthambho amhehi na labbhati”ti **viyākamsu** visesena kathayiṃsūti sambandho.

17. **Mamaṃ** mayamaṃ ekatthambhaṃ detha, ahaṃ taṃ dassāmi satthuno santikaṃ ahaṃ thambhaṃ āharissāmi, **te** bhavanto thambhaharaṇe **apossukkā** ussāharahitā bhavantūti sambandho.

24. **Yaṃ yaṃ yonupapajjāmīti** yaṃ yaṃ yoniṃ devattaṃ atha mānusaṃ upagacchāmīti attho. Bhummatthe vā upayogavacanaṃ, yasmiṃ yasmiṃ devaloke vā manussaloke vāti attho. Sesamaṃ uttānatthamevāti.

Ekatthambhikatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

3. Nandatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttarassa (2.0005) **bhagavatoti**-ādikaṃ āyasmato nandattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle haṃsavatīnagare ekasmiṃ kule nibbattitvā viññutaṃ patto bhagavato santike dhammaṃ suṇanto satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ indriyesu guttadvārānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā sayamaṃ taṃ ṭhānantaraṃ patthento bhagavato bhikkhusaṅghassa ca pūjāsakkārabahulaṃ mahādānaṃ pavattetvā “ahaṃ, bhante, anāgate tumhādisassa buddhassa evarūpo sāvako bhavyeyan”ti paṇidhānaṃ akāsi.

So tato paṭṭhāya devamanussesu saṃsaranto atthadassissa bhagavato kāle dhammatāya nāma nadiyā mahanto kacchapo hutvā nibbatta ekadivasamaṃ satthāraṃ nadiṃ taritumaṃ tīre ṭhitaṃ disvā sayamaṃ bhagavantaṃ tāretukāmo satthu pādamaṃle nipajji. Satthā tassa ajjhāsayaṃ ñatvā piṭṭhiṃ abhiruhi. So haṭṭhatuṭṭho vegena sotaṃ chindanto sīghataraṃ paratīraṃ pāpesi. Bhagavā tassa anumodanaṃ vadanto bhāvinimaṃ sampattiṃ kathetvā pakkāmi.

So tena puññakammaena sugatīsuveva saṃsaranto imasmiṃ buddhuppāde kapilavatthusmiṃ suddhodanamahārājassa aggamaheṣiyā mahāpajāpatigotamiyā kucchimhi nibbatta, tassa nāmaggaṇadivase ñātisaṅghamaṃ nandayanto jātoti “**nando**”tveva nāmaṃ akāmsu. Tassa vayappattakāle bhagavā pavattitavara-dhammacakko lokānuggahaṃ karonto anukkammaena kapilavatthumaṃ gantvā ñātisamāgame pokkharavassaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā vessantarajātakaṃ (jā. 2.22.1655 ādayo) kathetvā dutiyadivase piṇḍāya pavatṭho “uttitṭhe nappamajjeyyā”ti (dha. pa. 168) gāthāya pitaraṃ sotāpattiphale patiṭṭhāpetvā nivesanaṃ gantvā “dhammañcare sucaritaṃ”ti (dha. pa. 169) gāthāya mahāpajāpatiṃ sotāpattiphale rājānaṃ sakadāgāmiṃphale patiṭṭhāpetvā tatiyadivase nandakumārassa abhisekagehapavesana-āvāhamaṅgalesu vattamānesu piṇḍāya pāvisi. Satthā nandakumārassa hatthe pattaṃ datvā maṅgalaṃ vatvā tassa hatthato pattaṃ aggahetvāva vihāraṃ gato (2.0006), taṃ pattahatthaṃ vihāraṃ āgataṃ anicchamaṇaṃyeva pabbājetvā tathāpabbājitattāyeva anabhiratiyā piḷitaṃ ñatvā upāyena tassa taṃ anabhiratiṃ

vinodesi. So yoniso paṭisaṅkhāya vipassanaṃ paṭṭhapetvā nacirasseva arahattaṃ pāpuṇi. Thero puna divase bhagavantaṃ upasaṅkamtivā evamāha- “yaṃ me, bhante, bhagavā pāṭibhogo pañcannaṃ accharāsātānaṃ paṭilābhāya kakuṭapā-dānaṃ, muñcāmahaṃ, bhante, bhagavantaṃ etasmā paṭissavā”ti. Bhagavāpi “yadeva te, nanda, anupādāya āsavehi cittaṃ vimuttaṃ, tadāhaṃ mutto etasmā paṭissavā”ti āha. Athassa bhagavā savisesaṃ indriyesu guttadvārataṃ ṅatvā taṃ guṇaṃ vibhāvento “etadaggaṃ, bhikkhave, mama sāvakānaṃ bhikkhūnaṃ indriyesu guttadvārānaṃ yadidaṃ nando”ti (a. ni. 1.219, 230) indriyesu guttadvārabhāvena naṃ etadagge ṭhapesi. Thero hi “indriyāsaṃvaramṃ nissāya imaṃ vippekāraṃ patto, tamahaṃ suṭṭhu niggaṇhissāmī”ti ussāhajāto balavahirottappo tattha ca katādhikārattā indriyasaṃvare ukkaṃsapāramiṃ agamāsi.

27. Evaṃ so etadaggaṭṭhānaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassa-patto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **padumuttarassa bhagavatoti-ādīmāha. Vatthaṃ khomaṃ mayā dinnanti** khomaraṭṭhe jātaṃ vatthaṃ bhagavati cittappasādena gāravabahumānena mayā paramasukhumaṃ khomavatthaṃ dinnanti attho. **Sayambhussāti** sayameva bhūtassa jātassa ariyāya jātiyā nibbattassa. **Mahesinoti** mahante sīlasamādhipaññāvimuttivimuttiñāṇadassanakkhandhe esi gavesīti mahesi, tassa mahesino sayambhussa cīvaratthāya khomavatthaṃ mayā dinnanti sambandho.

28. Taṃ me buddho viyākāsīti ettha tanti sāmyatthe upayogavacanaṃ, tassa vatthadāyakassa me dānaphalaṃ visesena akāsi kathesi buddhoti attho. **Jalajutta-manāmakoti** padumuttaranāmako. “Jalaruttamanāyako”tipi pāṭho, tassa jalamānānaṃ devabrahmānaṃ uttamanāyako padhānoti attho. **Iminā vatthadānenāti** iminā vatthadānassa nissandena tvaṃ anāgate **hemavaṇṇo** suvaṇṇavaṇṇo bhavissasi.

29. Dve (2.0007) **sampattiṃ anubhotvāti** dībbamanussasaṅkhātā dve sampattiyo anubhavitvā. **Kusalamūlehi coditoti** kusalāvayavehi kusalakoṭṭhāsehi codito pesito, “tvaṃ iminā puññena satthu kulaṃ pasavāhi”ti pesito viyāti attho. “Gota-massa bhagavato kaniṭṭho tvaṃ bhavissasi”ti byākāsīti sambandho.

30. Rāgaratto sukhasīloti kilesakāmehi ratto allīno kāyasukhacittasukhānubhavanasabhāvo. **Kāmesu gedhamāyutoti** vatthukāmesu gedhasaṅkhātāya taṇhāya āyuto yojitoti attho. **Buddhena codito santo, tadā tvanti** yasmā kāmesu gedhito, **tadā** tasmā tvam attano bhātukena gotamabuddhena codito pabbajjāya uyyojito tassa santike pabbajissasīti sambandho.

31. Pabbajitvāna tvam tatthāti tasmim gotamassa bhagavato sāsane tvam pabbajitvā **kusalamūlena** mūlabhūtena puññasambhārena **codito** bhāvanāyaṃ niyojito **sabbāsave sakalāsave pariññāya** jānitvā pajahitvā anāmāyo niddukkho **nibbāyissasi** adassanaṃ pāpessasi, apaṇṇattikabhāvaṃ gamissasīti attho.

32. Satakappasahassamhīti ito kappato pubbe satakappādhike sahasame kappamhi ceḷanāmakā cattāro cakkavattirājāno ahesunti attho. **Saṭṭhi kappasahassānīti** kappasahassāni saṭṭhi ca atikkamitvā heṭṭhā ekasmim kappe cattāro janā upaceḷā nāma cakkavattirājāno catūsu jātīsu ahesunti attho.

33. Pañcakappasahassamhīti pañcakappādhike sahasame kappamhi ceḷā nāma cattāro janā cakkavattirājāno sattahi ratanehi sampannā samaṅgibhūtā jambudīpa-aparagoyāna-uttarakurupubbavidehadīpasaṅkhāte **catudīpamhi issarā** padhānā visuṃ ahesunti attho. Sesam vuttanayamevāti.

Nandatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

4. Cūḷapanthakatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttaro (2.0008) **nāma jinoti-ādikaṃ** āyasmato cūḷapanthakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle yadettha aṭṭhuppattivasena vattabbaṃ, taṃ aṭṭhakanipāte mahāpanthakavatthusmim (theragā. 510 ādayo) vuttameva. Ayaṃ pana viseso- mahāpanthakatthero arahattaṃ patvā phalasaṃpattisukhena vītināmento cintesi- “kathaṃ nu kho sakkā cūḷapanthakampi imasmim sukhe patitṭhāpetun”ti. So attano ayyakaṃ dhanasetṭhim upasaṅkamitvā āha- “sace, mahāsetṭhi, anujānātha, ahaṃ cūḷapanthakaṃ pabbājeyyan”ti. “Pabbājetha, bhante”ti. Thero taṃ pabbājesi. So dasasu sīlesu patitṭhito bhātu santike-

“Padumaṃ yathā kokanadaṃ sugandhaṃ, pāto siyā phullamavītagandhaṃ; aṅgīrasaṃ passa virocamaṇaṃ, tapantamādiccamivantalikkhe”ti. (saṃ. ni. 1. 123; a. ni. 5.195)-

Gāthaṃ uggaṇhanto catūhi māsehi uggahetuṃ nāsakkhi, gahitampi hadaye na tiṭṭhati. Atha naṃ mahāpanthako, “cūḷapanthaka, tvam imasmim sāsane abhabbo, catūhi māsehi ekaṃ gāthampi gahetuṃ na sakkosi, pabbajitakiccaṃ pana tvam kathaṃ matthakaṃ pāpessasi, nikkhama ito”ti so therena paṇā miko dvārakoṭṭhakaṃ kasamīpe rodamāno aṭṭhāsī.

Tena ca samayena satthā jīvakambavane viharati. Atha jīvako purisaṃ pesesi-

“gaccha, pañcahi bhikkhusatehi saddhim satthāraṃ nimantehi”ti. Tena ca samayena āyasmā mahāpanthako bhattuddesako hoti. So “pañcannaṃ bhikkhusatānaṃ bhikkhaṃ paṭicchathā”ti vutto “cūḷapanthakaṃ ṭhapetvā sesānaṃ paṭicchāmi”ti āha. Taṃ sutvā cūḷapanthako bhiyyosomattāya domanassappatto ahosi. Satthā tassa cittakkhedam ṅatvā “cūḷapanthako mayā katena upāyena bujjhissati”ti tassa avidūratṭhāne attānaṃ dassetvā “kiṃ, panthaka, rodasi”ti pucchi. “Bhātāmaṃ, bhante, paṇāmeti”ti āha. “Panthaka, mā cintayi, mama sāsane (2.0009) tuyhaṃ pabbajjā, ehi imaṃ gahetvā ‘rajoharaṇaṃ, rajoharaṇaṃ’ti manasi karohi”ti iddhiyā suddhaṃ coḷakkhaṇḍaṃ abhisaṅkharitvā adāsi. So satthārā dinnam coḷakkhaṇḍaṃ “rajoharaṇaṃ, rajoharaṇaṃ”ti hatthena parimajjanto nisīdi. Tassa taṃ parimajjantassa kiliṭṭhadhātukaṃ jātaṃ, puna parimajjantassa ukkhaliparipuñchanasadisam jātaṃ. So ṅāṇaparipākattā evaṃ cintesi- “idaṃ coḷakkhaṇḍaṃ pakatiyā parisuddhaṃ, imaṃ upādiṇṇakasarāmaṃ nissāya kiliṭṭhaṃ aññathā jātaṃ, tasmā aniccaṃ yathāpetam, evaṃ cittampi”ti khayavayaṃ paṭṭhapetvā tasmimyeva nimitte jhānāni nibbattetvā jhānapādakaṃ katvā vipassanaṃ paṭṭhapetvā saha paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇi. Arahattapattassevassa tepiṭakaṃ pañcābhiññā ca āgamiṃsu.

Satthā ekūnehi pañcabhikkhusatehi saddhim gantvā jīvakassa nivesane paññatte āsane nisīdi. Cūḷapanthako pana attano bhikkhāya appaṭicchitattā eva na gato. Jīvako yāguṃ dātuṃ ārabhi. Satthā hatthena pattaṃ pidahi. “Kasmā, bhante, na gaṇhathā”ti vutte “vihāre eko bhikkhu atthi, jīvakā”ti. So purisaṃ pesesi- “gaccha, bhaṇe, vihāre nisinnaṃ ayyaṃ gahetvā ehi”ti. Cūḷapanthakattheropi rūpena kiriyāya ca ekampi ekena asadisam bhikkhusahassaṃ nimminivā nisīdi. So puriso vihāre bhikkhūnaṃ bahubhāvaṃ disvā gantvā jīvakassa kathesi- “imasmā bhikkhusaṅghā vihāre bhikkhusaṅgho bahutaro, pakkositabbaṃ ayyaṃ na jānāmi”ti. Jīvako satthāraṃ pucchi- “ko nāmo, bhante, vihāre nisinno bhikkhū”ti? “Cūḷapanthako nāma, jīvakā”ti. “Gaccha, bhaṇe, ‘cūḷapanthako nāma kataro’ti pucchitvā taṃ ānehi”ti. So vihāraṃ gantvā “cūḷapanthako nāma kataro, bhante”ti pucchi. “Ahaṃ cūḷapanthako, ahaṃ cūḷapanthako”ti ekappahārena bhikkhusahassampi kathesi. So punāgantvā taṃ pavattiṃ jīvakassa ārocesi jīvako paṭividdhasaccattā “iddhimā maññe, ayyo”ti nayato ṅatvā “gaccha, bhaṇe, paṭhamaṃ kathentaṃ ayyameva ‘tumhe satthā pakkosati’ti vatvā cīvarakaṇṇe gaṇhāhi”ti āha. So vihāraṃ gantvā tathā akāsi. Tāvadeva nimmitabhikkhū antarahāyimiṃsu. So theram gahetvā agamāsi.

Satthā (2.0010) tasmim khaṇe yāguñca khajjakādibhedañca paṭiggaṇhi. Katabhattakicco bhagavā āyasmantaṃ cūḷapanthakaṃ aṇāpesi “anumodanaṃ karohi”ti. So pabhinnapaṭisambhido sineruṃ gahetvā mahāsamuddaṃ manthento viya tepiṭakaṃ buddhavacanaṃ saṅkhobhento satthu ajjhāsayaṃ gaṇhanto anumodanaṃ akāsi. Dasabale bhattakiccaṃ katvā vihāraṃ gate dhammasabhāyaṃ kathā udapādi ‘aho buddhānaṃ ānubhāvo, yatra hi nāma cattāro māse ekagāthaṃ gahetuṃ asakkontampi lahukena khaṇeneva evaṃ mahiddhikaṃ akaṃsū’ti, tathā hi jīvakassa nivesane nisinno bhagavā ‘evaṃ cūḷapanthakassa cittaṃ samāhitaṃ,

vīthipaṭipannā vipassanā'ti ñatvā yathānisinnoyeva attānaṃ dassetvā, 'panthaka, nevāyaṃ pilotikā kiliṭṭhā rajānukiṇṇā, ito pana aññopi ariyassa vinaye saṃkilesa rajo'ti dassento-

“Rāgo rajo na ca pana reṇu vuccati, rāgassetam adhivacanaṃ rajoti; etaṃ rajaṃ vippajahitvā bhikkhavo, viharanti te vigatarajassa sāsane.

“doso rajo ...pe... vigatarajassa sāsane.

“moho rajo ...pe... vigatarajassa sāsane”ti. (mahāni. 209; cūḷani. udayamā-ṇavapucchāniddeśa 74)-

Imā tisso gāthāyo abhāsi. Gāthāpariyosāne cūḷapanthako sahapāṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇīti. Satthā tesam bhikkhūnaṃ kathāsallāpaṃ sutvā āgantvā buddhāsane nisīditvā “kiṃ vadetha, bhikkhave”ti pucchitvā “imaṃ nāma, bhante”-ti vutte “bhikkhave, cūḷapanthakena idāni mayhaṃ ovāde ṭhatvā lokuttharadāyajjaṃ laddhaṃ, pubbe pana lokiyadāyajjaṃ laddhaṃ”ti vatvā tehi yācito cūḷaseṭṭhijātakaṃ (jā. 1.1.4) kathesi. Aparabhāge naṃ satthā ariyagaṇaparivuto dhammāsane nisinno manomayaṃ kāyaṃ abhinimminantānaṃ bhikkhūnaṃ cetovivaṭṭakusalānañca aggaṭṭhāne ṭhapesi.

35. Evaṃ so patta-etadaggaṭṭhāno attano pubbakammaṃ saritvā pītisomanassa vasena pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **padumuttaro nāma jinoti-ādimāha.** Tattha purimapadadvayaṃ vuttatthameva. **Gaṇamhā vūpakaṭṭho** (2.0011) **soti** so padumuttaro nāma satthā gaṇamhā mahatā bhikkhusamūhato vūpakaṭṭho viṣuṃ bhūto vivekaṃ upagato. **Tadā** mama tāpasakāle **himavante** himālayapabbatasamīpe **vasi** vāsaṃ kappesi, catūhi iriyāpathehi vihāsīti attho.

36. Ahampi ...pe... tadāti yadā so bhagavā himavantaṃ upagantvā vasi, tadā ahampi himavantasamīpe kata-assame **ā** samantato kāyacittapīḷāsāṅkhātā parissayā samanti etthāti **assamoti** laddhanāme araññāvāse vasmīti sambandho. **Acirāgataṃ mahāvīranti** aciraṃ āgataṃ mahāvīriyavantaṃ **lokanāyakaṃ** padhānaṃ taṃ bhagavantaṃ upesinti sambandho, āgatakkhaṇeyeva upāgaminti attho.

37. Pupphacchattaṃ gahetvānāti evaṃ upagacchanto ca padumuppalapupphādīhi chāditaṃ pupphamayaṃ chattaṃ gahetvā **narāsabhaṃ** narānaṃ seṭṭhaṃ bhagavantaṃ chādento **upagacchiṃ** samīpaṃ gatosmīti attho. **Samādhim samāpajjantanti** rūpāvacarasamādhijjhānaṃ samāpajjantaṃ appetvā nisinnassa antarāyaṃ ahaṃ akāsinti sambandho.

38. Ubho hatthehi paggayhāti taṃ susajjitaṃ pupphacchattaṃ dvīhi hatthehi ukkhipitvā ahaṃ bhagavato adāsinti sambandho. **Paṭiggahesīti** taṃ mayā dinnaṃ pupphacchattaṃ padumuttaro bhagavā sampaṭicchi, sādaraṃ sādīyīti attho.

41. Satapattachattaṃ paggayhāti ekekasmim padumapupphe satasatapattānaṃ vasena satapattehi padumapupphehi chāditaṃ pupphacchattaṃ pakārena ādarena gahetvā tāpaso mama adāsīti attho. **Tamahaṃ kittayissāmīti** taṃ tāpasaṃ ahaṃ kittayissāmi pākaṭaṃ karissāmīti attho. Mama **bhāsato** bhāsamānassa vacanaṃ suṇoṭha manasi karoṭha.

42. Pañcavīsatikappānīti iminā pupphacchattadānena pañcavīsativāre tāvatiṃsabhavane sakko hutvā devarajjaṃ karissatīti sambandho. **Catuttiṃsatikkhattu-**

ñcāti catuttiṃsativāre manussaloke cakkavattī rājā bhavissati.

43. Yaṃ (2.0012) **yaṃ yoninti** manussayoni-ādīsu yaṃ yaṃ jātiṃ **saṃsarati** gacchati upapajjati. Tattha tattha yoniyāṃ **abbhokāse** suññatṭhāne **patiṭṭhantaṃ** nisinnaṃ ṭhitaṃ vā padumaṃ **dhārayissati** upari chādayissatīti attho.

45. Pakāsite pāvacaṇeti tena bhagavato sakalapiṭakattaye pakāsite dīpīte **manu-ssattaṃ** manussajātiṃ **labhissati** upapajjissati. **Manomayamhi kāyamhīti** manena jhānacittena nibbattoti manomayo, yathā cittaṃ pavattati, tathā kāyaṃ pavatteti cittaगतिकाṃ karotīti attho. Tamhi manomaye kāyamhi so tāpaso cūḷapanthako nāma hutvā uttamo aggo bhavissatīti attho. Sesāṃ heṭṭhā vuttattā uttānattā ca suviññeyyameva.

52. Sariṃ kokanadaṃ ahanti ahaṃ bhagavato nimmitacoḷakaṃ parimajjanto kokanadaṃ padumaṃ sarinti attho. **Tattha cittaṃ vimucci meti** tasmimṃ kokanade padume mayhaṃ cittaṃ adhimucci allīno, tato ahaṃ arahattaṃ pāpuṇinti sambandho.

53. Ahaṃ manomayesu cittaगतikesu kāyesu sabbattha sabbesu **pāramiṃ** pari-yosānaṃ **gato** pattoti sambandho. Sesāṃ vuttanayamevāti.

Cūḷapanthakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

5. Pilindavacchatthera-apadānavaṇṇanā

Nibbute lokanāthamhīti-ādikaṃ āyasmato pilindavacchattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhavve vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle haṃsavatīnagare mahābhogakule nibbato heṭṭhā vuttanayena satthu santike dhammaṃ suṇanto satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ devatānaṃ piyamanāpabhāvena aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā taṃ ṭhānantaraṃ patthetvā yāvajīvaṃ kusalaṃ katvā tato cuto devamanussesu saṃsaranto sumedhassa bhagavato kāle kulagehe nibbato. Parinibbute bhagavati tassa thūpaṃ pūjetvā saṅghassa mahādānaṃ pavattetvā tato cavitvā devamanussesu ubhayasampattiyo (2.0013) anubhavitvā anuppanne buddhe cakkavattī rājā hutvā mahājanaṃ pañcasīlesu patiṭṭhāpetvā saggaparāyanaṃ akāsi. So anuppanneyeva amhākaṃ bhagavati sāvattiyaṃ brāhmaṇakule nibbatti, **pilindotissa** nāmaṃ akaṃsu. **Vacchoti** gottaṃ. So aparabhāge **pilindavacchoti** paññāyittha. Saṃsāre pana saṃvegabahulatāya paribbājakapabbajjaṃ pabbajitvā cūḷagandhāraṃ nāma vijjaṃ sādhetvā tāya vijjāya ākāsacārī paracittavidū ca hutvā rājagehe lābhaggayasaggapatto paṭivasati.

Atha amhākaṃ bhagavā abhisambuddho hutvā anukkamena rājagahaṃ upagato. Tato paṭṭhāya buddhānubhāvena tassa sāvijjā na sampajjati, attano kiccaṃ na sādheti. So cintesi- “sutaṃ kho panetaṃ ācariyapācariyānaṃ bhāsamānānaṃ ‘yattha mahāgandhāravijjā dharati, tattha cūḷagandhāravijjā na sampajjati’ ti samaṇassa pana gotamassa āgatakālato paṭṭhāya nāyaṃ mama vijjā sampajjati, nissamaṃ sayamaṃ samaṇo gotamo mahāgandhāravijjaṃ jānāti, yaṃnūnāhaṃ taṃ payirupāsivā tassa santike taṃ vijjaṃ pariyāpuṇeyyaṃ” ti. So bhagavantaṃ upasaṅkamitvā etadavoca- “ahaṃ, mahāsamaṇa, tava santike ekaṃ vijjaṃ pariyāpuṇitukāmo, okāsaṃ me karohī” ti. “Tena hi mama santike pabbajāhi” ti āha. So “vijjāya parikammaṃ pabbajjā” ti maññamāno pabbaji. Tassa bhagavā dhammaṃ kathetvā caritānukūlaṃ kammaṭṭhānaṃ adāsi. So upanissayasampannatāya nacirasseva vipassanaṃ paṭṭhapetvā arahattaṃ pāpuṇi.

55. Yā pana purimajātiyaṃ tassovāde ṭhatvā sagge nibbattā devatā, tā kataññutaṃ nissāya tasmim sañjātabahumānā sāyaṃ pātaṃ theramaṃ payirupāsivā gacchanti. Tasmā naṃ bhagavā devatānaṃ ativiya piyamanāpabhāvena agga bhāve ṭhapesi “etadaggaṃ, bhikkhave, mama sāvakānaṃ bhikkhūnaṃ devatānaṃ piyamanāpānaṃ yadidaṃ pilindavaccho” ti (a. ni. 1.209, 215). Evaṃ so patta-aggaṭṭhāno attano pubbakammaṃ anussarivā pītisomanassavasena pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **nibbute lokanāthamhīti-**ādimāha.

Tattha (2.0014) kāmarūpārūpalokassa nātho padhānoti **lokanātho**. Medhā vuccanti sabbaññutaññāṇa-anāvaraṇaṇāṇādayo, sundarā, pasatṭhā vā medhā yassa so **sumedho**, aggo ca so puggalo cāti **aggapuggalo**, tasmim sumedhe lokanāyake aggapuggale khandhaparinibbānena nibbute satīti sambandho. **Pasanna-**citto sumanoti saddhāya pasāditacitto somanassena sundaramano ahaṃ tassa sumedhassa bhagavato **thūpapūjaṃ** cetiyapūjaṃ akāsinti attho.

56. Ye ca khīṇāsavā tatthāti tasmim samāgame ye ca khīṇāsavā pahīnakilesā **chaḷabhiññā** chahi abhiññāhi samannāgatā **mahiddhikā** mahantehi iddhihi sama-

nnāgatā santi, **te** sabbe khīṇāsave ahaṃ tattha **samānetvā** suṭṭhu ādarena ānetvā **saṅghabhataṃ** sakalasaṅghassa dātabbabhataṃ **akāsiṃ** tesaṃ bhojesinti attho.

57. Upaṭṭhāko tadā ahūti tadā mama saṅghabhataḍānakāle sumedhassa bhagavato nāmena sumedho nāma upaṭṭhākasāvako ahu ahoṣīti attho. So sāvako mayhaṃ pūjāsakkāraṃ **anumodittha** anumodito ānisaṃsaṃ kathesīti attho.

58. Tena cittappasādenāti tena thūpapūjākaraṇavasena uppannena cittappasādena devaloke dibbavimānaṃ **upapajjiṃ** upagato asmīti attho, tattha nibbatomhīti vuttaṃ hoti. **Chaḷāsītisahassānīti** tasmīṃ vimāne cha asītisahassāni devaccharāyo **me** mayhaṃ cittaṃ **ramiṃsu** ramāpesunti sambandho.

59. Mameva anuvattantīti tā accharāyo **sabbakāmehi** dibbehi rūpādivatthukāmehi upaṭṭhahantiyo mamaṃ eva anuvattanti mama vacanaṃ anukaronti **sadā** niccakālanti attho. Sesāṃ suviññeyyamevāti.

Pilindavacchatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

6. Rāhulatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttarassa (2.0015) **bhagavatoti-**ādikaṃ āyasmato rāhulattherassa apadānaṃ. Ayampi āyasmā purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutaṃ patvā satthu dhammadesanaṃ suṇanto satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ sikkhākāmānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā sayampi taṃ ṭhānantaraṃ patthento senāsanavisodhanavijjotanādikaṃ uḷāraṃ puññaṃ katvā paṇidhānaṃ akāsi. So tato cavitvā devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmīṃ buddhuppāde amhākaṃ bodhisattaṃ paṭicca yasodharāya deviyā kucchimhi nibbattitvā **rāhuloti** laddhanāmo mahatā khattiyaparivārena vaḍḍhi. Tassa pabbajjāvidhānaṃ khandhake (mahāva. 105) āgatameva. So pabbajitvā satthu santike anekehi suttapadehi suladdhovādo paripakkaññaṇo vipassanaṃ ussukkāpetvā arahattaṃ pāpuṇi. Arahā pana hutvā attano paṭipattiṃ paccavekkhitvā aññaṃ byākaronto-

“Ubhayeneva sampanno, rāhulabhaddoti maṃ vidū;
yañcamhi putto buddhassa, yañca dhammesu cakkhumā.

“Yañca me āsavā khīṇā, yañca natthi punabbhavo;
arahā dakkhiṇeyyomhi, tevijjo amataddaso.

“Kāmandhā jālapacchannā, taṇhāchadanachādītā;
pamattabandhunā bandhā, macchāva kuminā mukhe.

“Taṃ kāmāṃ ahamujjhitvā, chetvā mārassa bandhanaṃ;
samūlaṃ taṇhamabbuyha, sītibhūtosmi nibbuto” ti. (theragā. 295-298);

Catasso gāthā abhāsi. Tattha **ubhayeneva sampannoti** jātisampadā paṭipattisampadāti ubhayasampattiyāpi sampanno samannāgato. **Rāhulabhaddoti maṃ**

vidūti “rāhulabhaddo”ti maṃ sabrahmacāriṇo sañjānanti. Tassa hi jātasāsanam sutvā bodhisattena, “rāhu, jāto, bandhanaṃ jātan”ti vuttavacanaṃ upādāya suddhodanamahārājā “rāhulo”ti nāmaṃ (2.0016) gaṇhi. Tattha ādito pitarā vutta-pariyāyameva gahetvā āha- “rāhulabhaddoti maṃ vidū”ti. **Bhaddoti** pasamsāvaca-nameva. Aparabhāge satthā taṃ sikkhākāmabhāvena aggaṭṭhāne ṭhapesi “eta-daggaṃ, bhikkhave, mama sāvakaṇaṃ bhikkhūnaṃ sikkhākāmānaṃ yadidaṃ rāhulo”ti (a. ni. 1.209).

68. Evaṃ so patta-etadaggaṭṭhāno attano pubbakammaṃ saritvā somanassa-jāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **padumuttarassa bhagavatoti**-ādimāha. **Satta-bhūmimhi pāsādeti** pasādaṃ somanassaṃ janetīti pāsādo. Uparūpari ṭhitā satta bhūmiyo yasmim pāsāde soyaṃ sattabhūmi, tasmim sattabhūmimhi pāsāde. **Ādāsaṃ santhariṃ ahanti** ādāsatalaṃ nipphādetvā lokajeṭṭhassa bhagavato tādino ahaṃ santharaṃ adāsim, santharivā pūjesinti attho.

69. Khīṇāsavasahassehīti arahantasahassehī parikiṇṇo parivuto. **Dvipadindo** dvipadānaṃ indo sāmi narāsabho mahāmuni gandhakuṭim tehi saha **upāgami** pāvisīti attho.

70. Virocento gandhakuṭinti taṃ gandhakuṭim sobhayamāno devānaṃ devo **devadevo** narānaṃ āsabho **narāsabho** jeṭṭho satthā bhikkhusaṅghamajjhe nisi-ditvā imā byākaraṇagāthāyo **abhāsatha** kathesīti sambandho.

71. Yenāyaṃ jotitā seyyāti yena upāsakena ayaṃ pāsādasāṅkhātā seyyā jotitā pabhāsītā pajjalitā. **Ādāsova** kaṃsalohamayaṃ ādāsatalaṃ iva suṭṭhu samaṃ katvā santhatā. **Taṃ** upāsakaṃ **kittayissāmi** pākaṭaṃ karissāmīti attho. Sesam suviññeyyameva.

81. Aṭṭhānametaṃ yaṃ tādīti yaṃ yena kāraṇena tādī iṭṭhāniṭṭhesu akampiyasa-bhāvattā tādī **agāre** gharāvāse **ratim** allinabhāvaṃ **ajjhagā** pāpuṇi, **etaṃ** kāraṇaṃ aṭṭhānaṃ akāraṇanti attho.

82. Nikkhamitvā (2.0017) **agārasmāti** gharāvāsato nikkhamitvā taṃ tiṇadala-miva pariccajitvā **subbato** susikkhito pabbajissati. **Rāhulo nāma nāmenāti** suddhodanamahārājena pesitaṃ kumārassa jātasāsanam sutvā pitarā siddhatthena, “rāhu jāto, bandhanaṃ jātan”ti vuttanāmettā rāhulo nāmāti attho. “Yathā candasū-riyānaṃ vimānapabhāya kiliṭṭhakaraṇena rāhu asurindo upeti gacchati, evame-vāyaṃ mama abhinikkhamanapabbajjādīnaṃ antarāyaṃ karontoriva jāto”ti adhi-ppāyena, “rāhu jātoti āhā”ti daṭṭhabbaṃ. **Arahā so bhavissatīti** so tādiso upanissa-yasampanno vipassanāyaṃ yuttappayutto arahā khīṇāsavo bhavissatīti attho.

83. Kikīva aṇḍaṃ rakkheyyāti aṇḍaṃ bijaṃ rakkhamānā kikī sakuṇī iva appa-matto sīlaṃ rakkheyya, **cāmarī viya vāladhinti** vālaṃ rakkhamānā kaṇḍakesu vāle laggante bhindanabhayena anākaḍḍhitvā maramānā cāmarī viya jīvitampi paricca-jitvā sīlaṃ abhinditvā rakkheyya. **Nipako sīlasampannoti** nepakkaṃ vuccati paññā, tena nepakkena samannāgato nipako khaṇḍachiddādibhāvaṃ apāpetvā rakkha-ṇato sīlasampanno bhavissatīti evaṃ so bhagavā byākaraṇamakāsi. So evaṃ patta-arahattaphalo ekadivasam vivekaṭṭhāne nisinno somanassavasena **evaṃ rakkhim mahāmuni**ti-ādimāha. Taṃ suviññeyyamevāti.

Rāhulatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

7. Upasenavaṅgantaputtatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttaraṃ bhagavantanti-ādikaṃ āyasmato upasenavaṅgantaputtattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle haṃsavatīnagare kulagehe nibbattivā vayappatto satthu santikaṃ gantvā dhammaṃ suṇanto satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ samantapāsādikānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā satthu adhikārakammaṃ katvā taṃ ṭhānantaraṃ patthetvā yāvajīvaṃ kusalaṃ katvā (2.0018) devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ buddhuppāde nālakagāme rūpasārī brāhmaṇiyā kucchimhi nibbatti, **upasenotissa** nāmaṃ ahosi. So vayappatto tayo vede uggaṇhitvā satthu santike dhammaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā upasampadāya ekavassiko “ariyagabbhaṃ vaḍḍhemī”ti ekaṃ kula-puttaṃ attano santike upasampādetvā tena saddhiṃ satthu santikaṃ gato. Satthārā cassa tassa avassikassa bhikkhuno saddhivihārikabhāvaṃ sutvā “atilahuṃ kho tvaṃ, moghapurisa, bāhullāya āvatto”ti (mahāva. 75) garahito “idānāhaṃ yadi parisāṃ nissāya satthārā garahito, parisāṃyeva pana nissāya satthu pasādaṃ karissāmī”ti vipassanāya kammaṃ karonto nacirasseva arahattaṃ pāpuṇi. Arahā pana hutvā sayampi sabbe dhutaṅgadhamme samādāya vattati, aññepi tadatthāya samādapesi, tena naṃ bhagavā samantapāsādikānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapesi. So aparena samayena

kosambiyam kalahe uppanne bhikkhusanghe ca dvidhābhūte ekena bhikkhunā tam kalaham parivajjitukāmena “etarahi kho kalaho uppanno, bhikkhusangho ca dvidhābhūto, katham nu kho mayā paṭipajjitabban” ti puṭṭho vivekavāsato paṭṭhāya tassa paṭipattim kathesi. Evaṃ thero tassa bhikkhuno ovādadānāpadesena attano tathā paṭipannabhāvaṃ dipento aññaṃ byākāsi.

86. So evaṃ patta-etadaggaṭṭhāno attano pubbakammaṃ saritvā somanassava-sena pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **padumuttaram bhagavantanti-ādīmāha. Pabbhāramhi nisīdantanti** purato bhāraṃ namitaṃ onamitanti pabbhāraṃ viveka-kāmaṃ vanamajjhe sayamjātapabbatapabbhāre nisinnaṃ **naruttamaṃ** bhagavantaṃ ahaṃ **upagacchim** samīpaṃ gatoti attho.

87. Kaṇikārapuppha disvāti tathā upagacchanto tasmim padese supupphitaṃ kaṇikāraṃ disvā. **Vaṇṭe chetvānaṃ tadāti** tasmim tathāgatassa diṭṭhakāle tam pupphaṃ vaṇṭe vaṇṭasmim chetvāna chinditvāna. **Alaṅkaritvā chattamhīti** tena pupphena chattaṃ chādetvā. **Buddhassa abhiropayinti** pabbhāre nisinnassa buddhassa muddhani akāsinti attho.

88. Piṇḍapātañca (2.0019) **pādāsinti** tasmimyeva nisinnassa bhagavato piṇḍapātaṃ pakārena adāsim bhojesinti attho. **Paramannaṃ subhojananti** sundarabhojanasaṅkhātamaṃ paramannaṃ uttamāhāraṃ. **Buddhena navame tathāti** tasmim vivekaṭṭhāne buddhena saha navame aṭṭha **samaṇe** samitapāpe khīṇāsava-bhikkhū bhojesinti attho.

Yaṃ vadanti sumedhoti yaṃ gotamasammāsambuddhaṃ **bhūripaññaṃ** pathavisamānaṃ paññaṃ **sumedhaṃ** sundaraṃ sabbaññutādipaññavantaṃ. Sumedho iti sundarapañño iti vadanti paṇḍitā ito kappato satahasse kappe eso gotamo sammāsambuddho bhavissatīti sambandho. Sesam suviññeyyamevāti.

Upasenavaṅgantaputtatthera-apadānavañṇanā samattā.

8. Raṭṭhapālatthera-apadānavañṇanā

Padumuttarassa bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato raṭṭhapālattherassa apadānaṃ. Ayampāyasmā purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato uppattito puretameva haṃsavatīnagare gahapatimahāsālakule nibbattitvā vayappatto pitu accayena gharāvāse paṭiṭṭhito ratanakoṭṭhāgārakammikena dassitaṃ aparimāṇaṃ vaṃsānugataṃ dhanam disvā “imaṃ ettakaṃ dhanarāsim mayhaṃ pitu-ayyakapayyakādayo attanā saddhim gahetvā gantuṃ nāsakkhimso, mayā pana gahetvā gantuṃ vaṭṭati” ti cintetvā kapaṇaddhikādīnaṃ mahādānaṃ adāsi. So abhiññālābhim ekaṃ tāpasam upasaṅkamtivā tena devalokādhipacce niyojito yāvajīvaṃ puññāni katvā tato cuto devaloke nibbattitvā dibbasampattim anubhavanto tattha yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato cuto manussaloke bhinnaṃ raṭṭhaṃ sandhāretuṃ samatthassa kulassa ekaputtako hutvā nibbatti. Tena samayena padumuttaro bhagavā loke

uppajjitvā pavattitavaradhammacakko veneyyasatte nibbānamahānagarasa-
ñkhātaṃ khemantabhūmiṃ sampāpesi. Atha so kulaputto anukkamena viññutaṃ
patto ekadivasam upāsakehi saddhiṃ vihāraṃ gantvā satthāraṃ dhammaṃ
desentaṃ disvā pasannacitto parisapariyante nisīdi.

Tena (2.0020) kho pana samayena satthā ekaṃ bhikkhuṃ saddhāpabbajitānaṃ
aggaṭṭhāne ṭhapesi. So taṃ disvā pasannamānaso satahassabhikkhuparivu-
tassa bhagavato sattāhaṃ mahādānaṃ datvā taṃ ṭhānaṃ patthesi. Satthā ananta-
rāyena samijjanabhāvaṃ disvā “ayaṃ anāgate gotamassa nāma sammāsambu-
ddhassa sāsane saddhāpabbajitānaṃ aggo bhavissati”ti byākāsi. So satthāraṃ
bhikkhusaṅghaṅca vanditvā uṭṭhāyāsanaṃ pakkāmi. So yāvatāyukaṃ puññāni
katvā tato cavitvā devamanussesu saṃsaranto ito dvenavute kappe phussassa
bhagavato kāle satthu vemātikesu tīsu rājaputtesu satthāraṃ upaṭṭhahantesu
tesaṃ puññakiriyaṃ saḥāyakiccaṃ akāsi. Evaṃ tattha tattha bhava bahuṃ
kusalaṃ upacinitvā sugatīyeva saṃsaranto imasmiṃ buddhuppāde kururaṭṭhe
thullakoṭṭhikanigame raṭṭhapālasetṭhino gehe nibbatti, tassa bhinnaṃ raṭṭhaṃ
sandhāretuṃ samatthakule nibbattatā **raṭṭhapāloti** vaṃsānugata meva nāmaṃ
ahosi. So mahatā parivārena vaḍḍhanto anukkamena yobbanappatto mātāpitūhi
patirūpena dārena saṃyojito mahante ca yase patitṭhāpito dibbasampattisadisasa-
mpattiṃ paccanubhoti.

Atha bhagavā kururaṭṭhe janapadacārikaṃ caranto thullakoṭṭhikaṃ anupāpuṇi.
Taṃ sutvā raṭṭhapālo kulaputto satthāraṃ upasaṅkamtivā satthu santike
dhammaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitukāmo sattāhaṃ bhattacchedaṃ
katvā kicchena kasirena mātāpitaro anujānāpetvā satthāraṃ upasaṅkamtivā
pabbajjaṃ yācitvā satthu āṇattiyā aññatarassa santike pabbajitvā yonisomanasikā-
rena kammaṃ karonto vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ pāpuṇi. Arahattaṃ pana
patvā satthāraṃ anujānāpetvā mātāpitaro passituṃ thullakoṭṭhikaṃ gantvā tattha
sapaḍānaṃ piṇḍāya caranto pitu nivesane ābhidosikaṃ kummāsaṃ labhitvā taṃ
amataṃ viya paribhuñjanto pitarā nimantito svātanāya adhivāsetvā dutiyadivase
pitu nivesane piṇḍapātaṃ paribhuñjitvā alaṅkatapaṭiyatte itthāgārajane upagantvā
“kīdisā nāma tā, ayyaputta, accharāyo, yāsaṃ tvaṃ hetu brahmacariyaṃ carasi”-
ti-ādīni (ma. ni. 2.301) vatvā palobhanakammaṃ kātuṃ āradde tassādhippāyaṃ
viparivattetvā niccatādipaṭisaṃyuttaṃ dhammaṃ kathento-

“Passa (2.0021) cittakataṃ bimbaṃ, arukāyaṃ samussitaṃ;
āturaṃ bahusaṅkappaṃ, yassa natthi dhuvaṃ ṭhiti.

“Passa cittakataṃ rūpaṃ, maṇinā kuṇḍalena ca;
aṭṭhiṃ tacena onaddhaṃ, saha vatthehi sobhati.

“Alattakakatā pādā, mukhaṃ cuṇṇakamakkhitaṃ;
alaṃ bālassa mohāya, no ca pāragavesino.

“Aṭṭhāpadakatā kesā, nettā añjanamakkhitaṃ;
alaṃ bālassa mohāya, no ca pāragavesino.

“Añjanīva navā cittaṃ, pūtikāyo alaṅkato;
alaṃ bālassa mohāya, no ca pāragavesino.

“Odahi migavo pāsaṃ, nāsadā vāguraṃ migo;
bhutvā nivāpaṃ gacchāma, kandante migabandhake.

“Chinno pāso migavassa, nāsadā vāguraṃ migo;
bhutvā nivāpaṃ gacchāma, socante migaluddake”ti. (ma. ni. 2.302; theragā.
769-775);

Imā gāthāyo abhāsi. Imā gāthā vatvā vehāsaṃ abbhuggantvā rañño kora-
byassa migājīnavanuyyāne maṅgalasilāpaṭṭe nisīdi. Therassa kira pitā sattasu
dvārakoṭṭhakesu aggaḷaṃ dāpetvā malle āṇāpesi “nikkhamituṃ mā detha, kāsā-
yāni apanetvā setakāni nivāsāpethā”ti. Tasmā thero ākāsenā agamāsi. Atha rājā
korabyo therassa tattha nisinnabhāvaṃ sutvā taṃ upasaṅkamtvā sammodaniyaṃ
kathaṃ sāraṇiyaṃ vītisāretvā “idha, bho raṭṭhapāla, pabbajanto byādhipārijuññaṃ
vā jarābhogañātipārijuññaṃ vā patto pabbajati, tvaṃ pana kiñcipi pārijuññaṃ anu-
pagato eva kasmā pabbajasi”ti pucchi. Athassa thero “upaniyyati loko addhuvo,
atāṇo loko anabhissaro, asaraṇo loko sabbaṃ pahāya gamaniyaṃ, ūno loko atitto
taṇhādāso”ti (ma. ni. 2.305) imesaṃ catunnaṃ dhammuddesānaṃ attanā vidita-
bhāvaṃ kathetvā tassā desanāya anugītiṃ kathento-

“Passāmi (2.0022) loke sadhane manusse, laddhāna vittaṃ na dadanti
mohā;

luddhā dhaṇaṃ sannicayaṃ karonti, bhīyyova kāme abhipatthayanti.

“Rājā pasayhappathaviṃ vijetvā, sasāgarantaṃ mahimāvasanto;
oraṃ samuddassa atittarūpo, pāraṃ samuddassapi patthayetha.

“Rājā ca aññe ca bahū manussā, avītataṇhā maraṇaṃ upenti;
ūnāva hutvāna jahanti dehaṃ, kāmehi lokamhi na hatthi titti.

“Kandanti naṃ ñātī pakiriya kese, ‘aho vatā no amarā’ti cāhu;
vatthena naṃ pārutaṃ nīharitvā, citaṃ samodhāya tato ḍahanti.

“So ḍayhati sūlehi tujjamāno, ekena vatthena pahāya bhoge;
na mīyamānassa bhavanti tāṇā, ñātī ca mittā atha vā sahāyā.

“Dāyādakā tassa dhaṇaṃ haranti, satto pana gacchatī yena kammaṃ;
na mīyamānaṃ dhaṇamanveti kiñci, puttā ca dārā ca dhanañca raṭṭhaṃ.

“Na dīghamāyumaṃ labhate dhaṇena, na cāpi vittena jaraṃ vihanti;
appaṃ hidaṃ jīvitamāhu dhīrā, asassataṃ vippariṇāmadhammaṃ.

“Aḍḍhā (2.0023) daliddā ca phusanti phassaṃ, bālo ca dhīro ca tattheva
phuṭṭho;

bālo hi bālyā vadhitova seti, dhīro ca no vedhati phassaphuṭṭho.

“Tasmā hi paññāva dhaṇena seyyā, yāya vosānamidhādhiḡacchati;
abyositattā hi bhavābhavesu, pāpāni kammāni karoti mohā.

“Upeti gabbhañca parañca lokaṃ, saṃsāramāpajjaparamparāya;
tassappapañño abhisaddahanto, upeti gabbhañca parañca lokaṃ.

“Coro yathā sandhimukhe gahīto, sakammunā haññati pāpadhammo;
evaṃ pajā pecca paramhi loke, sakammunā haññati pāpadhammo.

“Kāmā hi citrā madhurā manoramā, virūparūpena

mathenti cittaṃ;

ādīnavamṃ kāmagaṇesu disvā, tasmā ahaṃ pabbajitomi rāja.

“Dumapphalānīva patanti māṇavā, daharā ca vuḍḍhā ca sarīrabhedā;
etampi disvāna pabbajitomi rāja, apaṇṇakaṃ sāmāññameva seyyo.

“Saddhāyāhaṃ pabbajito, upeto jinasāsane;

avañjhā mayhaṃ pabbajjā, anaṇo bhuñjāmi bhojanaṃ.

“Kāme ādittato disvā, jātarūpāni satthato;

gabbhāvokkanto dukkhaṃ, nirayesu mahabbhayaṃ.

“Etamādīnavamṃ (2.0024) ñatvā, saṃvegaṃ alabhiṃ tadā;

sohaṃ viddho tadā santo, sampatto āsavakkhayaṃ.

“Pariciṇṇo mayā satthā, kataṃ buddhassa sāsanaṃ;

ohito garuko bhāro, bhavanetti samūhatā.

“Yassatthāya pabbajito, agārasmānagāriyaṃ;

so me attho anuppatto, sabbasaṃyojanakkhaya”ti. (theragā. 776-793)-

Imā gāthā avoca. Evaṃ thero rañño korabyassa dhammaṃ desetvā satthu santi-
kameva gato. Satthā ca aparabhāge ariyagaṇamajjhe nisinno theramṃ saddhāpa-
bbajitānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapesi.

97-8. Evaṃ so thero patta-etadaggaṭṭhāno pubbakammaṃ saritvā somanassa-
jāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **padumuttarassa bhagavatoti-ādimāha. Vara-
nāgo mayā dinnoti** tassa bhagavato rūpakāye pasīditvā varo uttamo seṭṭho **īsā-
danto** rathīsāsadisadanto urūḷhavā bhāravaho rājāraho vā. **Setacchattopasobhi-
toti** hatthikkhandhe ussāpitasetacchattena upasevito sobhamāno. Punapi kiṃ
visiṭṭho varanāgo? **Sakappano** hatthālaṅkārasahito. **Saṅghārāmaṃ** buddhappamu-
khassa bhikkhusaṅghassa vasanatthāya ārāmaṃ vihāraṃ **akārayiṃ** kāresiṃ.

99. Catupaññāsasahassānīti tasmimṃ kārāpīte vihārabbhantare catupaññāsasa-
hassāni pāsādāni ca ahaṃ akārayiṃ kāresinti attho. **Mahoghadānaṃ karitvānāti**
sabbaparikkhārasahitaṃ mahoghasadisamṃ mahādānaṃ sajjetvā **mahesino**
munino niyyādesinti attho.

100. Anumodi mahāvīroti caturāsaṅkhyeyyasatasahassee kappesu abbochi-
na-ussāhasaṅkhātena vīriyena mahāvīro **sayambhū** sayameva bhūto jāto laddha-
sabbaññutaññāṇo aggo seṭṭho puggalo **anumodi** vihārānumodanaṃ akāsi. **Sabbe
jane hāsayantoti** sakalānantāparimāṇe devamanusse hāsayanto santuṭṭhe (2.0025)
kurumāno amatanibbānapaṭisaṃyuttaṃ catusaccadhammadesanaṃ **desesi** pakā-
sesi vivari vibhaji uttānī akāsīti attho.

101. Taṃ me viyākāsīti taṃ mayhaṃ katapuññaṃ balaṃ visesena pākaṭaṃ
akāsi. **Jalajuttamanāmakoti** jale jātaṃ jalajaṃ padumaṃ, padumuttaranāmakoti
attho. “Jalanuttamanāyako”tipi pāṭho. Tattha attano pabhāya jalantīti jalanā,
candimasūriyadevabrahmāno, tesamṃ jalanānaṃ uttamoti jalanuttamo. Sabbasa-
ttānaṃ nāyako uttamoti nāyako, sambhāravante satte nibbānaṃ neti pāpetīti vā
nāyako, jalanuttamo ca so nāyako cāti **jalanuttamanāyako. Bhikkhusaṅghe nisīdi-
tvāti** bhikkhusaṅghassa majjhe nisinno **imā gāthā abhāsatha** pākaṭaṃ katvā katha-
sīti attho. Sesamṃ uttānatthamevāti.

Ratṭhapālatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

9. Sopākatthera-apadānavaṇṇanā

Pabbhāraṃ sodhayantassāti-ādikaṃ āyasmato sopākattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto siddhatthassa bhagavato kāle aññatarassa kuṭumbikassa putto hutvā nibbatti. Ekadivasam sathāraṃ disvā bijapūraphalāni satthu upanesi, paribhuñji bhagavā tassānukampaṃ upādāya. So bhikkhu sathari saṅghe ca abhippasanno salākabhattaṃ paṭṭhapetvā saṅghuddesavasena tiṇṇaṃ bhikkhūnaṃ yāvatāyukaṃ khīrabhattaṃ adāsi. So tehi puñṇehi aparāparaṃ deva-manussesu sampattiyo anubhavanto ekadā manussayoniyam nibbatto ekassa paccekabuddhassa khīrabhattaṃ adāsi.

Evam tattha tattha puñṇāni katvā sugatīsu yeva paribbhamanto imasmiṃ buddhuppāde purimakamanissandena sāvattiyam aññatarāya duggatitthiyā kucchimhi paṭisandhiṃ gaṇhi. Sā taṃ dasamāse kucchinā pariharitvā paripakke gabbhe vijāyanakāle vijāyituṃ asakkontī mucchaṃ āpajjitvā bahuvelaṃ matā viya nipajji. Nātakā “matā”ti saññāya susānaṃ netvā citakaṃ āropetvā (2.0026) devatā-nubhāvena vātavuṭṭhiyā uṭṭhitāya aggiṃ adatvā pakkamiṃsu. Dārako pacchimbhavikattā devatānubhāveneva arogo hutvā mātukucchito nikkhami. Mātā pana kālamakāsi. Devatā manussarūpenupagamma taṃ gahetvā susānagopakassa gehe ṭhapetvā katipāhaṃ kālaṃ patirūpena āhārena posesi. Tato paraṃ susānagopako attano puttaṃ katvā vaḍḍhesi. So tathā vaḍḍhento tassa puttena suppiyena nāma dārakena saddhiṃ kīlanto vicari. Tassa susāne jātasamvaḍḍhabhāvato **sopākotī** samaññā ahoṣi.

Athekadivasam sattavassikaṃ taṃ bhagavā paccūsavēlāyaṃ ṇāṇajālaṃ pattharivitvā veneyyabandhave olokento ṇāṇajālassa antogataṃ disvā susānaṭṭhānaṃ agamāsi. Dārako pubbahetunā codiyamāno pasannamānaso sathāraṃ upasāṅkamtivā vanditvā aṭṭhāsi. Sathā tassa dhammaṃ kathesi. So dhammaṃ sutvā pabbajjaṃ yācitvā pitarā “anuññātosī”ti vutto pitaraṃ satthu santikaṃ ānesi. Tassa pitā sathāraṃ vanditvā “imaṃ dārakaṃ pabbājetha, bhante”ti anujāni, taṃ pabbājetvā bhagavā mettābhāvanāya niyojesi. So mettākammaṭṭhānaṃ gahetvā susāne viharanto nacirasseva mettājhānaṃ pādakaṃ katvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ sacchākāsi. Arahā hutvāpi aññesaṃ sosānikabhikkhūnaṃ mettābhāvanāvidhiṃ dassento “**yathāpi ekaputtasmin**”ti (theragā. 33) gāthaṃ abhāsi. Idaṃ vuttaṃ hoti- yathā ekaputtake piye manāpe mātā pitā ca kusalī ekantahitesī bhaveyya, evaṃ puratthimādibhedāsu sabbāsu disāsu kāmabhavādibhedesu vā sabbesu bhavesu daharādibhedāsu sabbāsu avatthāsupi ṭhitesu sabbesu sattesu ekantahitesitāya kusalī bhaveyya “mitto, udāsino, paccatthiko”ti sīmaṃ akatvā sīmāya sambhedavasena sabbattha ekarasaṃ mettaṃ bhāveyyāti

imaṃ pana gāthaṃ vatvā “sace tumhe āyasmanto evaṃ mettaṃ bhāveyyātha, ye te bhagavatā ‘sukhaṃ supatīti-ādinā (a. ni. 11.15; pari. 331; mi. pa. 4.4.6) ekā-dasa mettānisamsā ca vuttā, ekamsena tesam bhāgino bhavathā”ti ovādaṃ adāsi.

112. Evaṃ (2.0027) so pattaphalādhigamo attano katapuññaṃ paccavekkhitvā sañjātasomanasso pubbacaritāpadānaṃ dassento **pabbhāraṃ sodhayantassāti-ā-dimāha**. Tattha **pabbhāranti** silāpabbatassa vivekaṭṭhānaṃ, taṃ pabbajitānurū-pattā iṭṭhakaṃpākāraṃ katvā dvārakavāṭaṃ yojetvā bhikkhūnaṃ vasanattāya adāsi, pakārena bhāro patthetabboti pabbhāro, taṃ sodhayantassa mama santikaṃ siddhattho nāma bhagavā **āgacchi** pāpuṇi.

113. **Buddhaṃ upagataṃ disvāti** evaṃ mama santikaṃ āgataṃ disvā **tādinō** iṭṭhāniṭṭhesu akampiyasabhāvattā tādiguṇayuttassa **lokajēṭṭhassa** buddhassa **santharaṃ** tiṇapaṇṇādisantharaṃ kaṭṭhattharaṃ **paññāpetvā** niṭṭhāpetvā **pupphā-sanaṃ** pupphamaṃ āsanaṃ ahaṃ adāsiṃ.

114. **Pupphāsane nisīditvāti** tasmim paññatte pupphāsane nisīditvā lokanāyako siddhattho bhagavā. **Mamañca gatimaññāyāti** mayhaṃ gatiṃ āyatim uppatti-ṭṭhānaṃ aññāya jānitvā **aniccataṃ** aniccabhāvaṃ **udāhari** kathesi.

115. **Aniccā vata sañkhārāti** vata ekantena sañkhārā paccayehi samecca samā-gantvā kariyamānā sabbe sappaccayadhammā hutvā abhāvattāna aniccā. **Uppā-davayadhamminoti** uppajjitvā vinassanasabhāvā **uppajjitvā** pātubhavitvā ete sañkhārā **nirujjhanti** vinassantīti attho. **Tesam vūpasamo sukhoti** tesam sañkhā-rānaṃ visesena upasamo sukho, tesam vūpasamakaraṃ nibbānameva ekantasukhanti attho.

116. **Idaṃ vatvāna sabbaññūti** sabbadhammajānanako bhagavā lokānaṃ jēṭṭho vuḍḍho narānaṃ āsabho padhāno vīro idaṃ aniccapaṭisaṃyuttaṃ dhammade-sanaṃ **vatvāna** kathetvā **ambare** ākāse haṃsarājā iva **nabhaṃ** ākāsaṃ abbhugga-mīti sambandho.

117. **Sakaṃ diṭṭhiṃ** attano laddhiṃ khantiṃ ruciṃ ajjhāsayaṃ **jahitvāna** pahāya. **Bhāvayāniccasaññahanti** anicce aniccanti pavattasaññaṃ ahaṃ bhāvayim vaḍḍhesim manasi akāsim. **Tattha kālaṃ kato ahanti** tattha tissaṃ jātiyaṃ tato jātito ahaṃ kālaṃ kato mato.

118. **Dve** (2.0028) **sampattī anubhotvāti** manussasampattidibbasampattisa-ñkhātā dve sampattiyo anubhavitvā. **Sukkamūlena coditoti** purāṇakusalamūlena, mūlabhūtena kusalena vā codito sañcodito. **Pacchime bhavē sampatteti** pariyo-sāne bhavē sampatte pāpuṇite. **Sapākayonupāgaminti** sakaṃ pacitabhattaṃ sapākaṃ yoniṃ upāgamiṃ. Yassa kulassa attano pacitabhattaṃ aññehi abhuñja-nīyaṃ, tasmim caṇḍālakule nibbattosmīti attho. Atha vā sā vuccati sunakho, suna-khocchiṭṭhabhattabhuñjanakacaṇḍālakule jātoti attho. Sesam uttānatthamevāti.

Sopākatthera-apadānavañṇanā samattā.

10. Sumaṅgalatthera-apadānaṅṅanā

Āhutiṃ yiṭṭhukāmoti-ādikaṃ āyasmato sumaṅgalattherassa apadānaṃ. Aya-mpāyasmā purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivatṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto piyadassissa bhagavato kāle rukkhadevatā hutvā nibbatti. So ekadivasaṃ satthāraṃ nhatvā ekacīvaraṃ ṭhitaṃ disvā somanassappatto apphoṭesi. So tena puñṇena devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ buddhuppāde sāvattthiyā avidūre aññatarasmiṃ gāmake tādisena kammanissandena daliddakule nibbatti, tassa **sumaṅgaloti** nāmaṃ ahosi. So vayappatto khujjakāsitanaṅgalakuddālaparikkhāro hutvā kasiyā jīvikaṃ kappesi. So ekadivasaṃ rañṇā pasenadinā kosalena bhagavato bhikkhusaṅghassa ca mahādāne pavattiyamāne dānūpakaraṇāni gahetvā āgacchantehi manussehi saddhiṃ dadhighaṭaṃ gahetvā āgato bhikkhūnaṃ sakkārasammānaṃ disvā “ime samaṇā sakyaputtiyā sukhumavatthanivatthā subhojanāni bhuñjitvā nivātesu senāsanesu viharanti, yaṃnūnāhampi pabbajeyyan”ti cintetvā aññataraṃ mahātheraṃ upasaṅkamtivā attano pabbajādhippāyaṃ nivedesi. So taṃ karuṇāyanto pabbājetvā kammaṭṭhānaṃ ācikkhi. So araṇṇe (2.0029) viharanto ekakavīhāre nibbinno ukkaṇṭhito hutvā vibbhamitukāmo ñātigāmaṃ gacchanto antarāmagge kacchaṃ bandhitvā khettaṃ kasante kiliṭṭhavatthanivatthe samantato rajokiṇṇasarīre vātātapena sussante khettaṃ kassake manusse disvā “mahantaṃ vatime sattā jīvikanimittaṃ dukkhaṃ pacca-nubhavanti”ti saṃvegaṃ paṭilabhi. Ñāṇassa paripākagatattā cassa yathāgahitaṃ kammaṭṭhānaṃ

upaṭṭhāsi. So aññataraṃ rukkhamaṃ upagantvā vivekaṃ labhitvā yonisomana-sikaronto vipassanaṃ vaḍḍhetvā maggapaṭipāṭiyā arahattaṃ pāpuṇi.

124. Evaṃ so patta-arahattaphalo attano pubbakammaṃ saritvā somanassava-sena pubbacaritāpadānaṃ pakāseno **āhutiṃ yiṭṭhukāmohanti-ādimāha**. Tattha **āhutinti** annapānādi-anekavidhaṃ pūjāsakkārūpakaraṇaṃ. **Yiṭṭhukāmoti** yajitukāmo, dānaṃ dātukāmo ahaṃ. **Paṭiyādetvāna bhojananti** āhāraṃ paṭiyādetvā nipphādetvā. **Brāhmaṇe paṭimānentoti** paṭiggāhake suddhapabbajite pariyesanto. **Visāle mālake ṭhitoti** parisuddhapaṇḍarapulinatalābhirāme vipule mālake ṭhito.

125-7. **Athaddasāsiṃ sambuddhanti-ādīsu mahāyasaṃ mahāparivāraṃ sabba-lokaṃ sakalasattalokaṃ vinetānaṃ** visesena netāraṃ nibbānasampāpakaṃ **sayambhuṃ** sayameva bhūtaṃ anācariyakaṃ **aggapuggalaṃ** seṭṭhapuggalaṃ bhagavantaṃ bhagyavantādiguṇayuttaṃ **jutimantaṃ** nilapītādipabhāsampannaṃ sāvakehi **purakkhataṃ** parivāritaṃ **ādiccamiva sūriyamiva rocantaṃ** sobhamānaṃ **rathiyaṃ** vīthiyaṃ paṭipannaṃ gacchantaṃ piyadassiṃ nāma **sambuddhaṃ** addasinti sambandho. **Añjaliṃ paggaḥetvānāti** bandhañjalipuṭaṃ sirasi katvā **sakaṃ cittaṃ** attano cittaṃ **pasādayiṃ** itthambhūtassa bhagavato guṇe pasādesiṃ pasannamakāsinti attho. **Manasāva nimantesinti** cittena pavāresiṃ. **Āgacchatu mahāmunīti** mahito pūjāraho muni bhagavā mama nivesanaṃ āgacchatu.

128. **Mama saṅkappamaññāyāti** mayhaṃ cittasaṅkappaṃ ñatvā **loke** sattaloke **anuttaro** uttaravirahito satthā **khīṇāsavasahasseehi** arahantasahasseehi (2.0030) parivuto **mama dvāraṃ** mayhaṃ gehadvāraṃ **upāgami** sampāpuṇi.

129. Tassa sampattassa satthuno evaṃ namakkāramakāsiṃ. **Purisājañña** purisānaṃ ājañña, seṭṭha, mama namakkāro **te** tuyhaṃ **atthu** bhavatu. **Purisuttama** purisānaṃ uttama adhikaguṇavisitṭha **te** tuyhaṃ mama namakkāro atthu. **Pāsādaṃ** pasādajanaṃ mama nivesanaṃ abhiruhitvā **sīhāsane** uttamāsane nisīdatanti āyācinti attho.

130. **Danto dantaparivāro**ti sayaṃ dvārattayena danto tathā dantāhi bhikkhubhikkhunī-upāsaka-upāsikāsaṅkhātāhi catūhi parisāhi parivārito. **Tiṇṇo tārayataṃ** varoti sayaṃ tiṇṇo saṃsārato uttiṇṇo nikkhanto tārayataṃ tārayantānaṃ viṣitṭhapuggalānaṃ varo uttamo bhagavā mamārādhanena pāsādaṃ abhiruhitvā **pavarāsane** uttamāsane **nisīdi** nisajjaṃ kappesi.

131. **Yaṃ me atthi sake geheti** attano gehe yaṃ āmisaṃ **paccupaṭṭhitaṃ** sampāditaṃ rāsikataṃ atthi. **Tāhaṃ buddhassa pādāsinti** buddhassa buddhappamu-khassa saṅghassa taṃ āmisaṃ pādāsiṃ pa-kārena ādarena vā adāsinti attho. **Pasanno sehi pāṇibhīti** attano dvīhi hatthehi passannacitto gaḥetvā pādāsinti attho.

132. **Pasannacitto** pasāditanasāṅkappo sumano sundaramano. **Vedajāto** jātavedo uppannasomanasso **katañjali** sirasi ṭhapita-añjalipuṭo **buddhaseṭṭhaṃ** namassāmi seṭṭhassa buddhassa paṇāmaṃ karomīti attho. **Aho buddhassulāra-tāti** paṭividdhacatusaccassa satthuno uḷāratā mahantabhāvo aho acchariyanti attho.

133. **Aṭṭhannaṃ payirūpāsanti** payirupāsantānaṃ **bhuñjaṃ** bhuñjantānaṃ

aṭṭhannaṃ ariyapuggalānaṃ antare **khīṇāsavā** arahantova bahūti attho. **Tuyheveso ānubhāvoti** eso ākāsacaraṇa-ummujjananimujjanādi-ānubhāvo tuyheva tuyhaṃ eva ānubhāvo, nāññesaṃ. **Saraṇaṃ taṃ upemahanti** taṃ itthambhūtaṃ tuvaṃ saraṇaṃ tāṇaṃ leṇaṃ parāyananti upemi gacchāmi jānāmi vāti attho.

134. Lokajetṭho (2.0031) narāsabho piyadassī bhagavā bhikkhusaṅghamajjhe nisīditvā imā byākaraṇagāthā abhāsatha kathesīti attho. Sesāṃ suviññeyyamevāti.

Sumaṅgalatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Dutiyaassa sīhāsanavaggassa vaṇṇanā samattā.

3. Subhūtivaggo

1. Subhūtitthera-apadānavaṇṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṃ āyasmato subhūtittherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayaṇi puññāni upacinanto ito kappasatasahassamatthake anuppanneyeva padumuttare bhagavati lokanāthe haṃsavatīnagare aññatarassa brāhmaṇamahāsālassa ekaputtako hutvā nibbatti, tassa **nandamāṇavoti** nāmaṃ akaṃsu. So vayappatto tayo vede uggaṇhitvā tattha sāraṃ apassanto attano parivārabhūtehi catucattālīsāya māṇavaśahassehi saddhiṃ pabbatapāde isipabbajjaṃ pabbajitvā aṭṭha samāpattiyo pañcābhiññāyo ca nibbattesi. Antevāsikānampi kammaṭṭhānaṃ ācikkhi. Tepi nacirasseva jhānalābhino ahesuṃ.

Tena ca samayena padumuttaro bhagavā loke uppajjitvā haṃsavatīnagaraṃ upanissāya viharanto ekadivasaṃ paccūsasamaye lokaṃ volokento nandatāpasassa antevāsikajaṭṭhānaṃ arahattūpanissayaṃ, nandatāpasassa ca dvīhaṅgehi samannāgatassa sāvakaṭṭhānantarassa patthanaṃ disvā pātova sarīrapaṭṭijagganaṃ katvā pubbaṇhasamaye pattacīvaramādāya aññaṃ kañci anāmantetvā sīho viya ekacaro nandatāpasassa antevāsikesu phalāphalattāya gatesu “buddhabhāvaṃ me jānātū”ti passantasseva nandatāpasassa ākāsato otarivā pathaviyaṃ patiṭṭhāsi. Nandatāpaso buddhānubhāvañceva lakkhaṇapāripūriṇca disvā lakkhaṇamante sammāsivā “imehi lakkhaṇehi samannāgato nāma agāraṃ ajjhāvasanto rājā hoti cakkavattī, pabbajanto loke vivaṭṭacchedo (2.0032) sabbaññū buddho hoti, ayaṃ purisājāniyo nissaṃsayāṃ buddho”ti ñatvā paccuggamaṃ katvā pañcapatiṭṭhitena vanditvā āsanaṃ paññāpetvā adāsī. Nisīdi bhagavā paññatte āsane. Nandatāpasopi attano anucchavikaṃ āsanaṃ gahetvā ekamantaṃ nisīdi. Tasmīṃ samaye catucattālīsahasasajaṭṭhānaṃ paṇītapāṇītanī oja-

vantāni phalāphalāni gahetvā ācariyassa santikaṃ sampattā buddhānañceva ācariyassa ca nisinnākāraṃ oloketvā āhaṃsu- “ācariya, mayaṃ ‘imasmiṃ loke tumhehi mahantataro natthi’ti vicarāma, ayaṃ pana puriso tumhehi mahantataro maññe”ti. Nandatāpaso- “tātā, kiṃ vadetha, tumhe sāsapena saddhiṃ aṭṭhasaṭṭhiyojanasatasahassubbedhaṃ sineruṃ upametūṃ icchatha, sabbaññubuddhena saddhiṃ mā maṃ upamitthā”ti āha. Atha te tāpasā- “sace ayaṃ orako abhavissa, na amhākaṃ ācariyo evaṃ upamaṃ āhareyya. Yāva mahāvatāyaṃ purisājāniyo”-ti pādesu nipatitvā sirasā vandīsu. Atha te ācariyo āha- “tātā, amhākaṃ buddhānaṃ anucchaviko deyyadhammo natthi, bhagavā ca bhikkhācāravelāyaṃ idhāgato, tasmā mayaṃ yathābalaṃ deyyadhammaṃ dassāma, tumhehi yaṃ yaṃ paṇītaṃ phalāphalaṃ ābhatā, taṃ taṃ āharathā”ti āharāpetvā sahattheneva dhovitvā sayāṃ tathāgatassa patte patiṭṭhāpesi. Satthārā phalāphale paṭiggahitamatte devatā dibbojaṃ pakkhipīsu. Tāpaso udakampi sayameva parissāvetvā adāsī. Tato bhojanakiccaṃ niṭṭhāpetvā nisinne satthari sabbe antevāsike pakkositvā satthu santike sāraṇīyaṃ kathaṃ kathento nisīdi. Satthā “bhikkhusaṅgho āgacchatū”ti cintesi. Satthu cittaṃ ṇatvā satasahassamattā khīṇāsavā āgantvā satthāraṃ vanditvā aṭṭhaṃsu.

Atha nandatāpaso antevāsike āmantesi- “tātā, buddhānaṃ nisinnāsanampi nīcaṃ, samaṇasatasahassassapi āsanaṃ natthi. Tumhehi ajja uḷāraṃ bhagavato bhikkhusaṅghassa ca sakkāraṃ kātuṃ vaṭṭati, pabbatapādato vaṇṇagandhasampannāni pupphāni āharathā”ti āha. Acinteyyattā iddhivisayassa te muhutteneva vaṇṇagandharasasampannāni pupphāni āharitvā buddhānaṃ yojanappamāṇaṃ pupphāsaṇaṃ paññāpesuṃ. Aggasāvakaṇaṃ tigāvutaṃ, sesabhikkhūnaṃ (2.0033) aḍḍhayaṃjanādibhedāṃ, saṅghanavakassa usabhamattaṃ paññāpesuṃ. Evaṃ paññattesu āsanesu nandatāpaso tathāgatassa purato añjaliṃ paggayha ṭhito, “bhante, amhākaṃ dīgharattaṃ hitāya sukhāya imaṃ pupphāsaṇaṃ āruyha nisīdathā”ti āha. Nisīdi bhagavā pupphāsaṇe. Evaṃ nisinne satthari satthu ākāraṃ ṇatvā bhikkhū attano attano pattāsane nisīdiṃsu. Nandatāpaso mahantaṃ pupphacchattaṃ gahetvā tathāgatassa matthake dhārento aṭṭhāsī. Satthā “tāpasānaṃ ayaṃ sakkāro mahapphalo hotū”ti nirodhasamāpattiṃ samāpajji. Satthu samāpannabhāvaṃ ṇatvā bhikkhūpi samāpattiṃ samāpajjiṃsu. Tathāgate sattāhaṃ nirodhaṃ samāpajjitvā nisinne antevāsikā bhikkhācārakāle sampatte vanamūlaphalāphalaṃ paribhuñjitvā sesakāle buddhānaṃ añjaliṃ paggayha aṭṭhaṃsu. Nandatāpaso pana bhikkhācārampi agantvā pupphacchattaṃ dhārento yeva sattāhaṃ pītisukheneva vītināmesi.

Satthā nirodhato vuṭṭhāya araṇavihāri-aṅgena dakkhiṇeyyaṅgena cāti dvīhi aṅgehi samannāgataṃ ekaṃ sāvakaṃ “isigaṇassa pupphāsaṇānumodanaṃ karoḥi”ti āṇāpesi. So cakkavattirañño santikā paṭiladdhamahālābho mahāyodho viya tuṭṭhamānaso attano visaye ṭhatvā tepiṭakaṃ buddhavacanaṃ sammāsītva anumodanamakāsi. Tassa desanāvasāne satthā sayāṃ dhammaṃ desesi. Satthu desanāvasāne sabbepi catucattālīsasahassatāpasā arahattaṃ pāpuṇīsu. Satthā- “etha bhikkhavo”ti hatthaṃ pasāresi. Tesāṃ tāvadeva kesamassū antaradhā-

yimṣu. Aṭṭha parikkhārā sarīre paṭimukkāva ahesuṃ. Te saṭṭhivassikattherā viya satthāraṃ parivārayimṣu. Nandatāpaso pana vikkhittacittatāya visesaṃ nādhigañchi. Tassa kira araṇavihārittherassa dhammaṃ sotuṃ āradhakālato paṭṭhāya-“aho vatāhampi anāgate ekassa buddhassa sāsane iminā sāvakena laddhaguṇaṃ labheyyan”ti cittaṃ udapādi. So tena vitakkena maggaphalapaṭivedhaṃ kātuṃ nāsakkhi. Tathāgataṃ pana vanditvā añjaliṃ paggayha sammukhe ṭhito evamāha-“bhante, yena bhikkhunā isigaṇassa pupphāsanānumodanā katā, ko nāmāyaṃ tumhākaṃ sāsane”ti? “Araṇavihāri-aṅgena ca dakkhiṇeyyaṅgena ca etadagga-ṭṭhānaṃ patto eso bhikkhū”ti. “Bhante, yvāyaṃ mayā sattāhaṃ pupphacchattaṃ dhārentena (2.0034) sakkāro kato, tena adhikārena aññaṃ sampattiṃ na patthemī, anāgate pana ekassa buddhassa sāsane ayaṃ thero viya dvīhaṅgehi samannāgato sāvako bhaveyyan”ti patthanaṃ akāsi.

Satthā “samijjhissati nu kho imassa tāpasassa patthanā”ti anāgataṃsaññaṃ pesetvā olokeno kappasatasahassaṃ atikkamitvā samijjhanakabhāvaṃ disvā, “tāpasa, na te ayaṃ patthanā moghaṃ bhavissati, anāgate kappasatasahassaṃ atikkamitvā gotamo nāma buddho uppajjissati, tassa santike samijjhissati”ti dhammakathaṃ kathetvā bhikkhusaṅghaparivuto ākāsaṃ pakkhandi. Nandatāpaso yāva cakkhupathaṃ na samatikkamati, tāva satthu bhikkhusaṅghassa ca añjaliṃ paggahetvā aṭṭhāsi. So aparabhāge kālena kālaṃ satthāraṃ upasaṅkamitvā dhammaṃ suṇitvā aparihīnajjhānova kālaṃ katvā brahmaloke nibbatto. Tato pana cuto aparānipi pañca jātisatāni pabbajitvā āraññakova ahosi, kassapa-sammāsambuddhakālepi pabbajitvā āraññako hutvā gatapaccāgatavattaṃ pūresi. Etaṃ kira vattaṃ aparipūretvā mahāsāvakaabhāvaṃ pāpuṇantā nāma natthi, gatapaccāgatavattaṃ pana āgamaṭṭhakathāsu vuttanayeneva veditabbaṃ. So vīsativassasahassāni gatapaccāgatavattaṃ pūretvā kālaṃ katvā tāvatimsadevaloke nibbatti.

Evam so tāvatimsabhavane aparāparaṃ uppajjanavasena dibbasampattiṃ anubhavitvā tato cuto manussaloke anekasatakkhattuṃ cakkavattirājā padesarājā ca hutvā uḷāraṃ manussasampattiṃ anubhavitvā amhākaṃ bhagavato uppannakāle sāvattiyaṃ sumanaseṭṭhissa gehe anāthapiṇḍikassa kaniṭṭho hutvā nibbatti. **Subhūti**tissa nāmaṃ ahosi.

Tena ca samayena amhākaṃ bhagavā loka uppajjitvā pavattitavaradhamma-cakko anupubbena rājagahaṃ gantvā tattha veḷuvanapaṭiggahaṇādinā lokānuggahaṃ karonto rājagahaṃ upanissāya sītavane vihāsi. Tadā anāthapiṇḍiko seṭṭhi sāvattiyaṃ uṭṭhānakaṃ

bhaṇḍaṃ gaheTvā attano sahāyassa rājagahaseṭṭhino gehaṃ gantvā buddhu-ppādaṃ sutvā satthāraṃ sītavane viharantaṃ upasaṅkamtivā paṭhamadassane-veva sotāpattiphale patiṭṭhāya (2.0035) satthāraṃ sāvattiṃ āgamanatthāya yācivā tato pañcacattālīsajoyane magge yoyane yoyane satahassapariccāgena vihāre patiṭṭhāpetvā sāvattiyaṃ aṭṭhakarīsappamaṇaṃ jetassa kumārassa uyyā-nabhūmiṃ koṭisanthārena kiṇitvā tattha bhagavato vihāraṃ kāretvā adāsi. Vihāra-mahadivase ayaṃ subhūti kuṭumbiko anāthapiṇḍikaseṭṭhinā saddhiṃ gantvā dhammaṃ suṇanto saddhaṃ paṭilabhivā pabbaji. So upasampanno dve mātikā paguṇā katvā kammaṭṭhānaṃ kathāpetvā araṇṇe samaṇadhammaṃ karonto mettājhānaṃ nibbattetvā taṃ pādakaṃ katvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ pāpuṇi.

So dhammaṃ desento yasmā satthārā desitanīyāmena anodissakaṃ katvā deseti, tasmā araṇavihārīnaṃ aggo nāma jāto. Yasmā ca piṇḍāya caranto ghare ghare mettājhānaṃ samāpajjitvā vuṭṭhāya bhikkhaṃ paṭiggaṇhāti “evaṃ dāya-kānaṃ mahapphalaṃ bhavissati”ti, tasmā dakkhiṇeyyānaṃ aggo nāma jāto. Tena naṃ bhagavā “etadaggaṃ, bhikkhave, mama sāvakānaṃ bhikkhūnaṃ araṇavihārīnaṃ dakkhiṇeyyānaṃca yadidaṃ subhūti”ti (a. ni. 1.198, 201) dvayaṅgasamannā-gate aggaṭṭhāne ṭhapesi. Evamayaṃ mahāthero attanā pūritapāramīnaṃ phalassa matthakaṃ arahattaṃ patvā loke abhiññāto abhilakkhito hutvā bahujana-hitāya janapadacārikaṃ caranto anupubbena rājagahaṃ agamāsi.

Rājā bimbisāro therassa āgamaṇaṃ sutvā upasaṅkamtivā vanditvā “idheva, bhante, vasatha, vasanaṭṭhānaṃ vo karissāmi”ti vatvā pakkanto vissari. Thero senāsaṇaṃ alabhanto abbhokāse vītināmesi. Therassānubhāvena devo na vassati. Manussā avuṭṭhitāya upaddutā raṇṇo nivesanadvāre ukkuṭṭhiṃ akaṃsu. Rājā “kena nu kho kāraṇena devo na vassati”ti vīmaṃsanto “therassa abbhokāsa-vāsena maṇṇe na vassati”ti cintetvā tassa paṇṇakuṭiṃ kārapetvā “imissaṃ, bhante, paṇṇakuṭiyaṃ vasathā”ti vatvā vanditvā pakkāmi. Thero kuṭiṃ pavisitvā tiṇsanthārake pallaṅkena nisīdi. Tadā devo thokaṃ thokaṃ phusāyati, na sammādhāraṃ anupaveccati. Atha thero lokassa avuṭṭhikabhayaṃ vidhamitu-kāmo (2.0036) attano ajjhattikabāhiravatthukassa parissayassa abhāvaṃ pavedento “channā me kuṭikā”ti (theragā. 1) gāthamāha. Tassattho theragāthāyaṃ vuttoyeva.

Kasmā panete mahātherā attano guṇe pakāsentīti? Iminā dīghena addhunā anadhigatapubbaṃ paramagambhīraṃ ativiya santaṃ paṇītaṃ attanā adhigatalokutta-radhammaṃ paccavekkhitvā pītivegasamussāhita-udānadīpanatthaṃ sāsanaṃ niyyānikabhāvavibhāvanatthaṃca paramappicchā ariyā attano guṇe pakāsentī. Yathā taṃ lokanātho bodhaneyyānaṃ ajjhāsayaavasena “dasabalasamannāgato, bhikkhave, tathāgato catuvesārajjavīsārado”ti-ādinā (a. ni. 10.21; ma. ni. 1.148 atthato samānaṃ) attano guṇe pakāseti. Evamayaṃ therassa aññābyākaraṇagā-thāpi ahoṣīti.

1. Evaṃ so patta-arahattaphalo patta-etadaggaṭṭhāno ca attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāseto **himavantassāvidūreti-ādi-**

māha. Tattha **himavantassā**ti himālayapabbatassa **avidūre** āsanne samīpe pabbatapāde manussānaṃ gamanāgamanasampanne sañcaraṇaṭṭhāneti attho. **Nisabho nāma pabbatoti** pabbatānaṃ jeṭṭhattā nāmena nisabho nāma selamayapabbato ahoṣīti sambandho. **Assamo sukato mayhanti** tattha pabbate mayhaṃ vasanaṭṭhāya assamo araññāvāso suṭṭhu kato. Kuṭirattiṭṭhānadivāṭṭhānavatiparikkhepādivasena sundarākārena katoti attho. **Paṇṇasālā sumāpitāti** paṇṇehi chāditā sālā mayhaṃ nivāsanatthāya suṭṭhu māpitā niṭṭhāpitāti attho.

2. Kosiyo nāma nāmenāti mātāpitūhi katanāmadheyyena kosiyo nāma. **Uggatāpano** pākaṭatapo ghoratapo. **Ekākiyo** aññesaṃ abhāvā ahaṃ eva eko. **Adutiyo** dutiyatāpasarahito **jaṭilo** jaṭādhārī tāpaso **tadā** tasmim̐ kāle **nisabhe** pabbate **vasāmi** viharāmīti sambandho.

3. Phalaṃ mūlañca paṇṇañca, na bhuñjāmi ahaṃ tadāti tadā tasmim̐ nisabhapaḥbate vasanakāle tiṇḍukādiphalaṃ muḷālādīmūlaṃ, kārapaṇṇādipaṇṇañca rukkhato (2.0037) ocinitvā na bhuñjāmīti attho. Evaṃ sati kathaṃ jīvatīti taṃ dassento **pavattaṃva supātāhanti** āha. Tattha **pavattaṃ** sayameva jātaṃ **supātaṃ** attano dhammatāya patitaṃ paṇṇādikaṃ nissāya āhāraṃ katvā ahaṃ **tāvade** tasmim̐ kāle **jīvāmi** jīvikaṃ kappemīti sambandho. “Pavattapaṇḍupaṇṇānī”ti vā pāṭho, tassa sayameva patitāni **paṇḍupaṇṇāni rukkhapattāni** upanissāya jīvāmīti attho.

4. Nāhaṃ kopemi ājīvanti ahaṃ jīvitaṃ cājamānopi pariccāgaṃ kurumānopi taṇhāvasena phalamūlādi-āhārapariyesanāya sammā ājīvaṃ na kopemi na nāsemīti sambandho. **Ārādhemi sakaṃ cittanti** sakaṃ cittaṃ attano manaṃ appicchātāya santuṭṭhiyā ca ārādhemi pasādemī. **Vivajjemi anesananti** vejjakammadūtakammādivasena anesanaṃ ayuttapariyesanaṃ vivajjemi dūraṃ karomī.

5. Rāgūpasamhitam̐ cittanti yadā yasmiṃ kāle mama rāgena sampayuttaṃ cittaṃ uppajjati, tadā sayameva attanāyeva paccavekkhāmi ñāṇena paṭivekkhitvā vinodemī. **Ekaggo taṃ damemahanti** ahaṃ ekasmiṃ kammaṭṭhānārammaṇe aggo samāhito taṃ rāgacittaṃ damemi damanaṃ karomī.

6. Rajjase rajjaniye cāti rajjaniye alliyitabbe rūpārammaṇādivatthusmiṃ rajjase allīno asi bhavasi. **Dussaniye ca dussaseti** dūsitabbe dosakaraṇavatthusmiṃ dūsako asi. **Muyhase mohaniye cāti** mohitabbe mohakaraṇavatthusmiṃ moyhasi mūḷho asi bhavasi. Tasmā tuvaṃ **vanā** vanato araññāvāsato **nikkhamassu** apaga-cchāhīti evaṃ attānaṃ damemīti sambandho.

24. Timbarūsakavaṇṇābhoti suvaṇṇatimbarūsakavaṇṇābho, jambonadasuvaṇṇavaṇṇoti attho. Sesam̐ suviññeyyamevāti.

Subhūtitthera-apadānavaṇṇanā samattā.

2. Upavānatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttaro (2.0038) **nāma jinoti-ādikaṃ āyasmato upavānattherassa** apa-

dānaṃ. Ayampāyasmā purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle daliddakule nibbattitvā viññutaṃ patto bhagavati parinibbute tassa dhātuṃ gahetvā manussadeva-nāgagaruḷakumbhaṇḍayakkhagandhabbehi sattaratanamaye sattayojanike thūpe kate tattha sudhotam attano uttarasāṭakam veḷagge laggetvā ābandhitvā dhajam katvā pūjam akāsi. Tam gahetvā abhisammatako nāma yakkhasenāpati devehi cetiyapūjārakkhaṇattham ṭhapito adissamānakāyo tam ākāse dhārento cetiyam tikkhattum padakkiṇam akāsi. So tam disvā bhiiyosomattāya pasannamānaso hutvā tena puññakammena devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ buddhuppāde sāvattiyam brāhmaṇakule nibbattitvā **upavānoti** laddhanāmo vayappatto jetavana-paṭiggahaṇe buddhānubhāvam disvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā vipassanāya kammaṃ karonto arahattaṃ patvā chaḷabhiñño ahosi. Yadā bhagavato aphāsu ahosi, tadā thero uṇhodakam tathārūpaṃ pānakañca bhesajjam bhagavato upanāmesi. Tenassa satthuno rogo vūpasami. Tassa bhagavā anumodanam akāsi.

52. Evaṃ so patta-arahattaphalo adhigata-etadaggaṭṭhāno attano pubbakammaṃ saritvā somanassavasena pubbacaritāpadānaṃ pakāseno **padumuttaro nāma jinoti**-ādimāha. Tattha sabbesam lokiyalokuttaradhammānaṃ **pāragū** pariyo-sānaṃ nibbānaṃ gato patto **padumuttaro nāma jino** jitapañcamāro bhagavā ag-gikkhandho iva chabbaṇṇā buddharaṃsiyo **jalitvā** sabbalokaṃ dhammapajjotena obhāsetvā **sambuddho** suṭṭhu buddho avijjāniddūpagatāya pajāya savāsanāya kilesaniddāya paṭibuddho vikasitanettapañkajo **parinibbuto** khandhaparinibbā-nena nibbuto adassanaṃ gatoti sambandho.

57. Jaṅghāti cetiyakaraṇakāle upacinitabbānaṃ iṭṭhakānaṃ ṭhapanatthāya, nibandhiyamānasopānapanti.

88. Sudhotam (2.0039) **rajakenāhanti** vatthadhovakena purisena suṭṭhu dhovitaṃ suvisuddhakataṃ, **uttareyyapaṭam mama** uttarasāṭakam aham veḷagge laggitvā dhajam katvā ukkhipiṃ, **ambare** ākāse ussāpesinti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Upavānatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

3. Tisaraṇagamaniyatthera-apadānavaṇṇanā

Nagare bandhumatiyāti-ādikaṃ āyasmato tisaraṇagamaniyattherassa apa-dānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto vipassissa bhagavato kāle bandhumatinagare kulagehe nibbattitvā andhamātāpitaro upaṭṭhāsi. So ekadivasam cintesi- “aham mātāpitaro upaṭṭhahanto pabbajitum na labhāmi, yaṃnūnāham tīṇi saraṇāni gaṇhissāmi, evaṃ duggatito mocessāmi”ti nisabham nāma vipassissa bhagavato aggasāvakaṃ upasaṅkamitvā tīṇi saraṇāni gaṇhi. So tāni vassasatasahassāni rakkhitvā

teneva kamma tāvatiṃsabhave nibbatto, tato paraṃ devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde sāvattinagare mahāsālakule nibbatto viññutaṃ patto sattavassikova dārakehi parivuto ekaṃ saṅghārāmaṃ agamāsi. Tattha eko khīṇāsavatto tassa dhammaṃ desevā saraṇāni adāsi. So tāni gahetvā pubbe attano rakkhitāni saraṇāni saritvā vipassanaṃ vadḍhetvā arahattaṃ pāpuṇi. Taṃ arahattappaṭtaṃ bhagavā upasampādesi.

106. So arahattappaṭto upasampanno hutvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassavasena pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **nagare bandhumatiyā**ti-ādīmāha. Tattha **mātu upaṭṭhāko ahunti** ahaṃ mātāpitūnaṃ upaṭṭhāko bharaṅko bandhumatinagare ahosinti sambandho.

108. Tamandhakārapihitāti (2.0040) mohandhakārena pihitā chāditā. **Tividhaggīhi ḍayhare**ti rāgaggidosaggimohaggisaṅkhātehi tīhi aggīhi ḍayhare ḍayhanti sabbe sattāti sambandho.

114. Aṭṭha hetū labhāmahanti aṭṭha kāraṇāni sukhasa paccayabhūtāni kāraṇāni labhāmi ahanti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Tisaraṇagamaniyatthera-apadānavañṇanā samattā.

4. Pañcasīlasamādāniyatthera-apadānavañṇanā

Nagare candavatiyāti-ādikaṃ āyasmato pañcasīlasamādāniyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto anomadassissa bhagavato kāle ekasmiṃ kule nibbatto purimabhava katākusalakammānurūpena daliddo hutvā appannapānabhojano paresam bhatim katvā jīvanto saṃsāre ādīnaṃ ṇatvā pabbajitukāmopi pabbajjam alabhamāno anomadassissa bhagavato sāvakassa nisabhattherassa santike pañca sikkhāpadāni samādiyi. Dīghāyukakāle uppannattā vassasatasahasāni silam paripālesi. Tena kamma so devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ buddhuppāde vesāliyam mahābhogakule nibbatto. Mātāpitāro silam samādiyante disvā attano silam saritvā vipassanaṃ vadḍhetvā arahattaṃ patvā pabbaji.

134. So attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto udānavasena pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **nagare candavatiyā**ti-ādimāha. **Bhatako āsahaṃ tadāti** tadā mama puññakaraṇakāle ahaṃ bhatako bhatiyā kammakārako āsiṃ ahoṣiṃ. **Parakammāyane yuttoti** bhatiyā paresaṃ kammakaraṇe āyutto yojito okāsābhāvena saṃsārato mucchanatthāya ahaṃ pabbajjaṃ na labhāmi.

135. **Mahandhakārapihitā**ti mahantehi kilesandhakārehi pihitā saṃvutā thakitā. **Tividhaggīhi ḍayhareti** narakaggipetaggisaṃsāraggisaṅkhātehi tīhi (2.0041) aggīhi ḍayhanti. Ahaṃ pana kena upāyena kena kāraṇena viṣaṃyutto bhavyanti attho.

136. **Deyyadhammo** annapānādiddātabbayuttakaṃ vatthu mayhaṃ natthi, tassābhāvena ahaṃ **varāko** dukkhito **bhatako** bhatiyā jīvanako **yaṃnūnāhaṃ pañcasīlaṃ rakkheyyaṃ paripūrayanti** pañcasīlaṃ samādiyitvā paripūrento yaṃnūna rakkheyyaṃ sādhuḥkaṃ bhaddakaṃ sundaraṃ katvā paripāleyyanti attho.

148. **Svāhaṃ yasamanubhavinti** so ahaṃ devamanussesu mahantaṃ yasaṃ anubhaviṃ tesaṃ silānaṃ vāhasā ānubhāvenāti attho. Kappakoṭṭimpī tesaṃ silānaṃ phalaṃ kittento ekakoṭṭhāsameva **kittaye** pākaṭaṃ kareyyanti attho. Sesā suviññeyyamevāti.

Pañcasīlasamādāniyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

5. Annasaṃsāvakatthera-apadānavaṇṇanā

Suvaṇṇavaṇṇaṃ sambuddhanti-ādikaṃ āyasmato annasaṃsāvakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto siddhatthassa bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto piṇḍāya carantaṃ dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇabyāmapabbhāmaṇḍalopasobhitaṃ bhagavantaṃ disvā pasannamānaso bhagavantaṃ nimantetvā gehaṃ netvā vara-annapānena santappetvā sampavāretvā bhojesi. So teneva cittappasādena tato cuto devaloke nibbattitvā dibbasampattiṃ anubhavitvā tato cavitvā manussaloke nibbattitvā manussasampattiṃ anubhavitvā tato aparāparaṃ devamanussasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kule nibbatto sāsane pasīditvā pabbajitvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ pāpuṇi. So pubbe katapuññanāmasena **annasaṃsāvakattheroti** pākaṭanāmo ahoṣi.

155-6. So (2.0042) aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto “evaṃ mayā iminā puññasambhārānubhāvena pattaṃ arahattaṃ”ti attano pubbacaritāpadānaṃ udānavasena pakāsentō **suvaṇṇavaṇṇanti**-ādimāha. Tattha suvaṇṇassa vaṇṇo viya vaṇṇo yassa bhagavato soyaṃ suvaṇṇavaṇṇo, taṃ **suvaṇṇavaṇṇaṃ sambuddhaṃ** siddhatthanti attho. **Gacchantaṃ antarāpaṇeti** vessānaṃ āpaṇapantīnaṃ antaravīthiyaṃ gacchamānaṃ. **Kañcanagghiyasaṃkāsanti** suvaṇṇatoraṇasadiṣaṃ **bāttiṃsavaraḥkhaṇaṃ** dvattiṃsavaraḥkhaṇehi sampannaṃ **lokapajjotaṃ** sakalalokadīpabhūtaṃ **appameyyaṃ** pamāṇavirahitaṃ **anopamaṃ**

upamāviraḥitaṃ **jutindharaṃ** pabhādhāraṃ nīlapītādichabbaṇṇabuddharaṃsiyo dhāraṃ siddhatthaṃ disvā **paramaṃ** uttamaṃ pītiṃ **alattaṃ** alabhinti sambandho. Sesamaṃ suviññeyyamevāti.

Annasaṃsāvakaṭṭhara-apadānavaṇṇanā samattā.

6. Dhūpadāyakaṭṭhara-apadānavaṇṇanā

Siddhatthassa bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato dhūpadāyakaṭṭherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto siddhatthassa bhagavato kāle kulagehe nibbatto siddhatthe bhagavati cittaṃ pasādetvā tassa bhagavato gandhakuṭiyaṃ candanāgarukāḷānu-sāri-ādinā katehi anekehi dhūpehi dhūpapūjaṃ akāsi. So tena puññena devesu ca manussesu ca ubhayasampattiyo anubhavanto nibbattanibbattabhava pūjanīyo hutvā imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto puññasambhārānubhā-vena sāsane pabbajitvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ patvā katadhūpapūjā-puññattā nāmena **dhūpadāyakaṭṭheroti** sabbattha pākaṭo. So patta-arahattaphalo attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ dassento **siddhatthassa bhagavatoti-**ādīmāha. Siddho paripuṇṇo sabbaññutaññāṇādiguṇa-saṅkhāto attho payojanaṃ yassa bhagavato soyaṃ siddhattho, tassa **siddhatthassa bhagavato** bhagyādiguṇavantassa lokajetṭhassa sakalalokuttamassa **tādino** iṭṭhāniṭṭhesu (2.0043) tādissassa acalasabhāvassāti attho. Sesamaṃ uttānatthamevāti.

Dhūpadāyakaṭṭhara-apadānavaṇṇanā samattā.

7. Pulinapūjakaṭṭhara-apadānavaṇṇanā

Vipassissa bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato pulinapūjakaṭṭherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto vipassissa bhagavato kāle ekasmiṃ kule nibbatto sāsane pasannacitto cetiyaṅgaṇabodhiyaṅgaṇesu purāṇavālukamaṃ apanetvā navaṃ muttā-dalasadisapaṇḍarapulinaṃ okiritvā māḷakaṃ alaṅkari. Tena kammena so deva-loke nibbatto tattha dibbehi ratanehi vijjotamāne anekayojane kanakavimāne dibbasampattiṃ anubhavitvā tato cuto manussaloke sattaratanasampanno cakka-vattī rājā hutvā manussasampattiṃ anubhavitvā aparāparaṃ saṃsaranto imasmiṃ buddhuppāde vibhavasampanne ekasmiṃ kule nibbatto sāsane pasanno pabbajitvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ pāpuṇi. So attano katapuññanāmasadisena nāmena **pulinapūjakaṭṭheroti** pākaṭo.

165. So attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ

dassento **vipassissa bhagavatoti-ādimāha**. Tattha vividhaṃ passatīti vipassī, vivicca passatīti vā vipassī, vividhe attatthaparattādhede atthe passatīti vā vipassī, vividhe vohāraparamatthādhede passatīti vā vipassī, tassa **vipassissa bodhiyā pādaputtame** uttame bodhirukkhamāṇḍalamāḷake **purāṇapulinaṃ** vālukāṃ chaḍḍetvā suddhaṃ paṇḍaraṃ pulinaṃ **ākiriṃ** santhariṃ. Sesāṃ suvi-ññeyyamevāti.

Pulinapūjakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

8. Uttiyatthera-apadānavaṇṇanā

Candabhāgānadīreti-ādikaṃ (2.0044) āyasmato uttiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto siddhatthassa bhagavato kāle candabhāgānadiyaṃ susumāro hutvā nibbatta nadītiraṃ upagataṃ bhagavantaṃ disvā pasannacitto pāraṃ netukāmo tīrasamīpeyeva nipajji. Bhagavā tassa anukampāya piṭṭhiyaṃ pāde ṭhapesi. So tuṭṭho udaggo pītivegena mahussāho hutvā sotaṃ chindanto sīghena javena bhagavantaṃ paratīraṃ nesi. Bhagavā tassa cittappasādaṃ ñatvā “ayaṃ ito cuto devaloke nibbattissati, tato paṭṭhāya sugatīsuyeva saṃsaranto ito catunnavutikappe amataṃ pāpuṇissati” ti byākaritvā pakkāmi.

So tathā sugatīsuyeva saṃsaranto imasmim buddhuppāde sāvatthiyaṃ aññatarassa brāhmaṇassa putto hutvā nibbatti, **uttiyotissa** nāmaṃ akaṃsu. So vaya ppatto “amataṃ pariyesissāmī” ti paribbājako hutvā ekadivasaṃ bhagavantaṃ disvā upasaṅkamitvā vanditvā dhammaṃ sutvā paṭiladdhasaddho hutvā sāsane pabbajitvā sīladiṭṭhīnaṃ avisodhitattā visesaṃ nibbattetuṃ asakkonto aññaṃ bhikkhuṃ visesaṃ nibbattetvā aññaṃ byākarontaṃ disvā satthāraṃ upasaṅkamitvā saṅkhepena ovādaṃ yāci. Satthāpi tassa, “tasmātiha tvaṃ, uttiya, ādimeva visodhehī” ti-ādinā (saṃ. ni. 5.382) saṅkhepeneva ovādaṃ adāsi. So satthu ovāde ṭhatvā vipassanaṃ ārabhi. Tassa āradhavipassakassa ābādho uppajji. Uppanne ābādhe jātasamvego vīriyārambhavatthuṃ ñatvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ pāpuṇi.

169. Evaṃ so katasambhārānurūpena patta-arahattaphalo attano pubba-kammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **candabhāgānadīreti-ādimaḥa**. Tattha **candabhāgānadīreti** parisuddhapaṇḍarapulinatalehi ca pabhāsampannapasannamadhurodakaparipuṇṇatāya ca candappabhākiraṇassa sīrikābhā nadamānā saddaṃ kurumānā gacchatīti candabhāgānadī, tassā candabhāgānadiyā tīre susumāro ahosinti sambandho. Tattha (2.0045) **susumāro**ti khuddakamacchagumbe khaṇḍākhaṇḍikaṃ karonto māretīti susumāro, caṇḍamaccho kumbhīloti attho. **Sabhojanapasutohanti** ahaṃ sabhojane sakagocare pasuto byāvaṭo. **Nadītitthaṃ agacchahanti** bhagavato āgamanakāle ahaṃ nadītitthaṃ agacchiṃ pattomhi.

170. Siddhattho tamhi samayeti tasmim̐ mama titthagamanakāle siddhattho bhagavā aggapuggalo sabbasattesu jeṭṭho seṭṭho **sayambhū** sayameva bhūto jāto buddhabhūto so bhagavā nadim̐ taritukāmo naditiraṃ upāgami.

172. Pettikaṃ visayaṃ mayhanti mayhaṃ pitupitāmahādīhi paramparānitaṃ, yadidaṃ sampattasampattamahānubhāvānaṃ taraṇanti attho.

173. Mama uggajjanaṃ sutvāti mayhaṃ uggajjanaṃ ārādhanāṃ sutvā mahā-muni bhagavā abhiruhīti sambandho. Sesāṃ uttānatthamevāti.

Uttiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

9. Ekañjalikatthera-apadānavaṇṇanā

Suvaṇṇavaṇṇanti-ādikaṃ āyasmato ekañjalikattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto vipassissa bhagavato kāle ekasmim̐ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto ratanattaye pasanno piṇḍāya carantaṃ vipassim̐ bhagavantaṃ disvā pasannamā-naso añjaliṃ paggahetvā aṭṭhāsi. So tena puñṇakammena devamanussesu saṃsaranto sabbattha pūjanīyo hutvā ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmim̐ buddhuppāde vibhavasampanne kule nibbattitvā sāsane pasiditvā pabbajitvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahatte patitṭhāsi. Pubbe katapuñṇavasena **ekañjalikatthero** pākaṭo.

180. So attano pubbakammaṃ saritvā taṃ hatthatale āmalakaṃ viya disvā udānavasena pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **suvaṇṇavaṇṇanti-ādimaḥa.** **Vipassim̐ satthavāhagganti** vāṇije kantārā vahati tāretīti satthavāho (2.0046). Vāḷakantārā coḷakantārā dubbhikkhakantārā nirudakakantārā yakkhakantārā appabhakkhakan-tārā ca tāreti uttāreti patāreti nittāreti khemantabhūmim̐ pāpetīti attho. Ko so? Vāṇijajeṭṭhako. Satthavāhasadisattā ayampi bhagavā satthavāho. Tathā hi so tividhaṃ bodhiṃ patthayante katapuñṇasambhāre satte jātikan-tārā jarākantārā byādhikantārā maraṇakantārā sokaparidevadukkhadomanassupāyāsakantārā ca sabbasmā saṃsārakantārā ca tāreti uttāreti patāreti nittāreti nibbānathalaṃ pāpetīti attho. Satthavāho ca so aggo seṭṭho padhāno cāti satthavāhaggo, taṃ **satthavāhaggaṃ** vipassim̐ sambuddhanti sambandho. **Naravaraṃ vināyakanti** narānaṃ antare asithilaparakkamoti naravīro, taṃ. Visesena katapuñṇasambhāre satte neti nibbānapuraṃ pāpetīti vināyako, taṃ.

181. Adantadamaṃ tādinti rāgadosamohādikilesasampayuttattā kāyavacīmanodvārehi adante satte dametīti adantadamano, taṃ. Itṭhāniṭṭhesu akampiyatādi-guṇayuttoti tādī, taṃ. **Mahāvādiṃ mahāmatinti** sakasamayaparasa-mayavādīnaṃ antare attanā samadhikapuggalavirahitattā mahāvādī, mahatī pathavisamānā merusamānā ca mati yassa so mahāmati, taṃ **mahāvādiṃ mahāmatim̐** sambuddhanti iminā tulyādhikaraṇaṃ. Sesāṃ suviñṇeyyamevāti.

Ekañjalikatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

10. Khomadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Nagare bandhumatiyāti-ādikaṃ āyasmato khomadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto vipassissa bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbato vappatto sāsane abhippasanno ratanattayamāmaṃ vipassissa bhagavato santike dhammaṃ sutvā pasannamānaso khomadussena pūjaṃ akāsi. So tadeva mūlaṃ katvā yāvajīvaṃ puñṇāni katvā tato devaloke nibbato. Chasu devesu aparāparaṃ dibbasukhaṃ (2.0047) anubhavitvā tato cavitvā manussaloke cakkavatti-ādi-ane-kavidhamanussasampattiṃ anubhavitvā paripākagate puñṇasambhāre imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbato vappatto satthu santike dhammaṃ sutvā paṭila-ddhasaddho pabbajitvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā nacirasseva arahattaṃ pāpuṇi. Katapuñṇanāmena **khomadāyakattheroti** pākaṭo.

184. So attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ dassento **nagare bandhumatiyā**ti-ādimāha. Tattha bandhu vuccati ñātako, te bandhū yasmīṃ nagare aññamaññaṃ saṅghaṭṭitā vasanti, taṃ nagaraṃ “bandhumati”ti vuccati. **Ropemi bījasampadanti** dānasīlādipuñṇabījasampattiṃ ropemi paṭṭhapemīti attho.

Khomadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Tatiyassa subhūtivaggassa vaṇṇanā samattā.

Catubhānavāravaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Kuṇḍadhānavaggo

1. Kuṇḍadhānatthera-apadānavaṇṇanā

Sattāhaṃ paṭisallīnanti-ādikaṃ āyasmato kuṇḍadhānattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle haṃsavatīnagare kulagehe nibbato vuttanayena bhagavantaṃ upasaṅkamtivā dhammaṃ suṇanto satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ paṭhamaṃ salākaṃ gaṇhantānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā

taṃ ṭhānantaraṃ patthetvā tadanurūpaṃ puññaṃ karonto vicari. So ekadivasam padumuttarassa bhagavato nirodhasamāpattito vuṭṭhāya nisinnassa manosilācu-ṇṇapiñjaraṃ mahantaṃ kadaliphalaṅṅikaṃ upanesi, taṃ bhagavā paṭiggahetvā paribhuñji. So tena puññakammena ekādasakkhattuṃ devesu devarajjaṃ kāresi. Catuvisativāre ca rājā ahosi cakkavattī.

So (2.0048) evaṃ aparāparaṃ puññāni katvā devamanussesu saṃsaranto kassapabuddhakāle bhummadevatā hutvā nibbatti. Dīghāyukabuddhānañca nāma na anvaddhamāsiko uposatho hoti. Tathā hi vipassissa bhagavato chabbassantare chabbassantare uposatho ahosi, kassapadasabalo pana chaṭṭhe chaṭṭhe māse pātimokkhaṃ osāresi, tassa pātimokkhassa osāraṇakāle disāvāsikā dve saḥāyakā bhikkhū “uposathaṃ karissāmā”ti gacchanti. Ayaṃ bhummadevatā cintesi- “imesaṃ dvinnaṃ bhikkhūnaṃ metti ativiya daḥā, kiṃ nu kho bhedake sati bhijjeyya, na bhijjeyyā”ti. Tesaṃ okāsaṃ olokayamānā tesaṃ avidūre gacchati.

Atheko thero ekassa hatthe pattacīvaraṃ datvā sarīraṃ aṅṅājanatthaṃ udakaphā-sukaṭṭhānaṃ gantvā dhotahatthapādo hutvā gumbasamīpato nikkhamati. Bhummadevatā tassa therassa pacchato pacchato uttamarūpā itthī hutvā kese vidhunitvā saṃvidhāya bandhantī viya piṭṭhiyaṃ paṃsuṃ puñchamānā viya sātakaṃ saṃvidhāya nivāsayaṃ nānā viya ca hutvā therassa padānupadikā hutvā gumbato nikkhantā. Ekamante ṭhito saḥāyakatthero taṃ kāraṇaṃ disvāva domanassajāto “naṭṭho dāni me iminā bhikkhunā saddhiṃ dīgharattānugato sineho, sacāhaṃ evaṃvidhabhāvaṃ jāneyyaṃ, ettakaṃ kālaṃ iminā saddhiṃ vissāsaṃ na kareyyan”ti cintetvā āgacchantameva naṃ “gaṇḥāhāvuso, tuyhaṃ pattacīvaraṃ, tādīsena pāpena saddhiṃ ekamaggena na gacchāmī”ti āha. Taṃ kathaṃ sutvā tassa lajjibhikkhuno hadayaṃ tikhiṇasattim gahetvā viddhaṃ viya ahosi. Tato naṃ āha- “āvuso, kinnāmetaṃ vadasi, ahaṃ ettakaṃ kālaṃ dukkaṭama-ttampi āpattim na jānāmi, tvaṃ pana maṃ ajja ‘pāpo’ti vadasi, kiṃ te diṭṭhanti, kiṃ aññena diṭṭhena, kiṃ tvaṃ evaṃvidhena alaṅkatapaṭiyattena mātugāmena saddhiṃ ekaṭṭhāne hutvā nikkhanto”ti? “Natthetaṃ, āvuso, mayhaṃ, nāhaṃ evarūpaṃ mātugāmaṃ passāmī”ti tassa yāvatatiyaṃ kathentassāpi itaro thero kathaṃ asaddahitvā attanā diṭṭhakāraṇameva bhūtattaṃ katvā gaṇhanto tena saddhiṃ ekamaggena agantvā aññena maggena satthu santikaṃ gato. Itaropi bhikkhu aññena maggena satthu santikameva gato.

Tato (2.0049) bhikkhusaṅghassa uposathāgāraṃ pavisanavelāya so bhikkhu taṃ bhikkhuṃ uposathagge disvā sañjānitvā “imasmim uposathagge evarūpo nāma pāpabhikkhu atthi, nāhaṃ tena saddhiṃ uposathaṃ karissāmī”ti nikkhamitvā bahi aṭṭhāsi. Atha bhummadevatā “bhāriyaṃ mayā kammaṃ katan”ti mahallaka-upāsakavaṇṇena tassa santikaṃ gantvā- “kasmā, bhante, ayyo imasmim ṭhāne ṭhito”ti āha. “Upāsaka, imaṃ uposathaggaṃ eko pāpabhikkhu pavitṭho, ‘ahaṃ tena saddhiṃ uposathaṃ na karomī’ti bahi ṭhitomhī”ti. “Bhante, mā evaṃ gaṇhatha, parisuddhasīlo esa bhikkhu, tumhehi diṭṭhamātugāmo nāma ahaṃ. Mayā tumhākaṃ vīmaṃsanatthāya ‘daḥā nu kho imesaṃ therānaṃ metti, no

daḥhā'ti bhijjanābhijjanabhāvaṃ olokontena taṃ kammaṃ katan"ti. "Ko pana tvaṃ, sappurisā"ti? "Ahaṃ ekā bhummadevatā, bhante"ti. Devaputto kathentoyeva dibbānubhāvena ṭhatvā therassa pādamūle pativā "mayhaṃ, bhante, khamatha, therassa eso doso natthi, uposathaṃ karoṭhā"ti theram yācivā uposathaggaṃ pavesesi. So thero uposathaṃ tāva ekaṭṭhāne akāsi. Mittasanthavavasena pana puna tena saddhiṃ na ekaṭṭhāne vasi. Imassa therassa dosaṃ na kathesi. Aparabhāge cuditakatthero pana vipassanāya kammaṃ karonto arahattaṃ pāpuṇi.

Bhummadevatā tassa kamma nissandena ekaṃ buddhantaram apāyato na muccittha. Sace pana kālena kālam manussattaṃ āgacchati, aññena yena kenaci kato doso tasseva upari patati. So amhākaṃ bhagavato uppanakāle sāvattthiyaṃ brāhmaṇakule nibbatti, **dhānamānavotissa** nāmaṃ akaṃsu. So vayappatto tayo vede uggaṇhitvā mahallakakāle satthu dhammadesanaṃ sutvā paṭiladdhasaddho sāsane pabbaji. Tassa upasampannadivasato paṭṭhāya ekā alaṅkata-paṭiyattā itthi tasmim gāmaṃ pavisante saddhiṃyeva pavisati, nikkhamante nikkhamati, vihāraṃ pavisante pi saddhiṃ pavisati, tiṭṭhante pi tiṭṭhatiti evaṃ niccānubandhā paññāyati. Thero taṃ na passati. Tassa pana purimakamma nissandena sā aññesaṃ upaṭṭhāsi.

Gāme (2.0050) yāgubhikkhaṃ dadamānā itthiyo, "bhante, ayaṃ eko yāgu-uḷuṅko tumhākaṃ, eko imissā amhākaṃ sahāyikāyā"ti parihāsaṃ karonti. Therassa mahatī vihesā hoti. Vihāragatampi naṃ sāmaṇerā ceva daharabhikkhū ca parivāretvā "dhāno koṇḍo jāto"ti parihāsaṃ karonti. Athassa teneva kāraṇena **kuṇḍadhāno theroti** nāmaṃ jātaṃ. So uṭṭhāya samuṭṭhāya tehi kariyamānaṃ keḷiṃ sahituṃ asakkonto ummādaṃ gahetvā "tumhe koṇḍā, tumhākaṃ upajjhāyo koṇḍo, ācariyo koṇḍo"ti vadati. Atha naṃ satthu ārocesuṃ- "kuṇḍadhāno, bhante, daharasāmaṇerehi saddhiṃ evaṃ pharusavācaṃ vadati"ti. Satthā taṃ pakkosāpetvā "saccaṃ kira tvaṃ, dhāna, daharasāmaṇerehi saddhiṃ pharusavācaṃ vadasī"ti pucchi. Tena "saccaṃ bhagavā"ti vutte- "kasmā evaṃ vadasī"ti āha. "Bhante, nibbaddhaṃ vihesaṃ sahituṃ asakkonto evaṃ kathemi"ti. "Tvaṃ pubbe katakammaṃ yāvajjadivasā jirāpetuṃ na sakkosi, puna evaṃ pharusavācaṃ mā vada bhikkhū"ti vatvā āha-

"Māvoca pharusam kañci, vuttā paṭivadeyyu taṃ;
dukkhā hi sārambhakathā, paṭidaṇḍā phuseyyu taṃ.

"Sace neresi attānaṃ, kaṃso upahato yathā;

esa pattosi nibbānaṃ, sārambho te na vijjatī"ti. (dha. pa. 133-134)-

Imaṅca pana tassa therassa mātuḡāmena saddhiṃ vicaraṇabhāvaṃ kosalaraññopi kathayiṃsu. Rājā "gacchatha, bhaṇe, naṃ vīmaṃsathā"ti pesetvā sayampi mandeneva parivārena saddhiṃ therassa santikaṃ gantvā ekamante olokonto aṭṭhāsi. Tasmim khaṇe thero sūcikkammaṃ karonto nisinno hoti. Sāpi itthi avidūre ṭhāne ṭhitā viya paññāyati.

Rājā taṃ disvā "atthi taṃ kāraṇan"ti tassā ṭhitaṭṭhānaṃ agamāsi. Sā tasmim āgacchante therassa vasaṇapaṇṇasālaṃ pavitṭhā viya ahosi. Rājāpi tāya saddhiṃ eva paṇṇasālāyaṃ pavisitvā sabbattha olokonto adisvā "nāyaṃ mātuḡāmo,

therassa eko kammavipāko”ti saññaṃ katvā paṭhamaṃ therassa samīpena gacchantopi theram avanditvā tassa kāraṇassa abhūtabhāvaṃ ñatvā paṇṇasālato nikkhamitvā theram vanditvā ekamante (2.0051) nisinno “kacci, bhante, piṇḍa-kena na kilamathā”ti pucchi. Thero “vaṭṭati, mahārājā”ti āha. “Jānāmaṃ, bhante, ayyassa kathaṃ, evarūpenupakkilesena saddhiṃ carantānaṃ tumhākaṃ ke nāma pasīdissanti, ito paṭṭhāya vo katthaci gamanakiccaṃ natthi. Ahaṃ catūhi paccayehi upaṭṭhahissāmi, tumhe yonisomanasikāre mā pamajjitthā”ti vatvā nibaddhabhikkhaṃ paṭṭhapesi. Thero rājānaṃ upatthambhakaṃ labhitvā bhojanasappāyena ekaggacitto hutvā vipassanaṃ vadḍhetvā arahattaṃ pāpuṇi. Tato paṭṭhāya sā itthī antaradhāyi.

Tadā mahāsubhaddā ugganagare micchādiṭṭhikule vasamānā “satthā maṃ anukampatū”ti uposathaṅgaṃ adhiṭṭhāya nirāmagandhā hutvā uparipāsādatale ṭhitā “imāni pupphāni antare aṭṭhatvā dasabalassa matthake vitānaṃ hutvā tiṭṭhantu, dasabalo imāya saññāya sve pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ mayhaṃ bhikkhaṃ gaṇhatū”ti saccakiriyaṃ katvā aṭṭha sumanapupphamuṭṭhiyo vissajjesi. Pupphāni gantvā dhammadesanāvelāya satthu matthake vitānaṃ hutvā aṭṭhaṃsu. Satthā taṃ sumanapupphavitānaṃ disvā citteneva subhaddāya bhikkhaṃ adhivāsetvā punadivase aruṇe uṭṭhite ānandattheraṃ āha- “ānanda, mayaṃ ajja dūraṃ bhikkhācāraṃ gamissāma, puthujjanānaṃ adatvā ariyānaṃyeva salākaṃ dehi”ti. Thero bhikkhūnaṃ ārocesi- “āvuso, satthā ajja dūraṃ bhikkhācāraṃ gamissati. Puthujjanā mā gaṇhantu, ariyāva salākaṃ gaṇhantū”ti. Kuṇḍadhānatthero- “āharāvuso, salākaṃ”ti paṭhamaṃyeva hatthaṃ pasāresi. Ānando “satthā tādisānaṃ bhikkhūnaṃ salākaṃ na dāpeti, ariyānaṃyeva dāpeti”ti vitakkaṃ uppādetvā gantvā satthu ārocesi. Satthā “āharāpentassa salākaṃ dehi”ti āha. Thero cintesi- “sace kuṇḍadhānassa salākā dātuṃ na yuttā, atha satthā paṭibāheyya, bhavissati ettha kāraṇaṃ”ti “kuṇḍadhānassa salākaṃ dassāmī”ti gamanaṃ abhinīhari. Kuṇḍadhāno tassa purāgamanā eva abhiññāpādakaṃ catutthajjhānaṃ samāpajjitvā iddhiyā ākāse ṭhatvā “āharāvuso ānanda, satthā maṃ jānāti, mādisaṃ bhikkhuṃ paṭhamaṃ salākaṃ gaṇhantaṃ na satthā vāreti”ti hatthaṃ pasāretvā salākaṃ gaṇhi. Satthā taṃ aṭṭhuppattiṃ katvā theram imasmiṃ sāsane paṭhamaṃ salākaṃ gaṇhantānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapesi. Yasmā (2.0052) ayaṃ thero rājānaṃ upatthambhaṃ labhitvā sappāyāhārapaṭilābhena samāhitacitto vipassanāya kammaṃ karonto upanissayasampannatāya chaḷabhiñño ahoṣi. Evaṃbhūtassāpi imassa therassa guṇe ajānantā ye puthujjanā bhikkhū “ayaṃ paṭhamaṃ salākaṃ gaṇhati, kiṃ nu kho etan”ti vimatiṃ uppādenti. Tesam taṃ vimatividhamanattaṃ thero ākāsaṃ abbhuggantvā iddhipāṭihāriyaṃ dassetvā aññāpadesena aññaṃ byākaronto “pañca chinde”ti gāthaṃ abhāsi.

1. Evaṃ so pūritapuññasambhārānurūpena arahā hutvā patta-etadaggaṭṭhāno attano pubbakammaṃ saritvā somanassavasena pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **sattāhaṃ paṭisallīnanti**-ādīmāha. Tattha satthāhaṃ sattadivasaṃ nirodhasamāpattivihārena paṭisallīnaṃ vivekabhūtanti attho. Sesam uttānatthamevāti.

Kuṇḍadhānatthera-apadānavañṇanā samattā.

2. Sāgatatthera-apadānaṅṅanā

Sobhito nāma nāmenāti-ādikaṃ āyasmato sāgatattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle ekasmiṃ brāhmaṇakule nibbatto sabbasippesu nipphattiṃ patto nāmena **sobhito** nāma hutvā tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū sanighaṇḍukeṭubhānaṃ sākharappabhedānaṃ itihāsapañcamānaṃ padako veyyākaraṇo lokāyatamahāpurisalakkhaṇesu anavayo. So ekadivasaṃ padumuttaraṃ bhagavantaṃ dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇasiriyā sobhamānaṃ uyyānadvārena gacchantaṃ disvā atīva pasannamānaso anekehi upāyehi anekehi guṇavaṇṇehi thomaṇaṃ akāsi. Bhagavā tassa thomaṇaṃ sutvā “anāgate gotamassa bhagavato sāsane sāgato nāma sāvako bhavissati”ti byākaraṇaṃ adāsi. So tato paṭṭhāya puññāni karonto yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato cuto devaloke nibbatto. Kappasatasahassadevamanussesu ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto. Tassa mātāpitaro (2.0053) somanassaṃ vaḍḍhento sujāto āgatoti **sāgatoti** nāmaṃ kariṃsu. So sāsane pasiditvā pabbajitvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ patto.

17. Evaṃ so puññasambhārānurūpena patta-arahattaphalo attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **sobhito nāma nāmenāti**-ādimāha. Tattha tadā puññasambhārassa paripūraṇasamaye nāmena sobhito nāma brāhmaṇo ahosinti sambandho.

21. **Vipathā uddharitvānāti** viruddhapaṭṭhā kumaggā, uppathā vā uddharitvā apānetvā. **Pathaṃ ācikkhase**ti, bhante, sabbaññu tuvaṃ pathaṃ sappurisaṃmaggaṃ nibbānādhigamanupāyaṃ ācikkhase kathesi desesi vibhaji uttāniṃ akāsīti attho. Sesamaṃ uttānatthamevāti.

Sāgatatthera-apadānaṅṅanā samattā.

3. Mahākaccānatthera-apadānaṅṅanā

Padumuttaranāthassāti-ādikaṃ āyasmato kaccānattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle gahapatimahāsālakulagehe nibbattetvā vuddhippatto ekadivasaṃ satthu santike dhammaṃ suṇanto sathāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ saṃkhittena bhāsitassa vitthārena atthaṃ vibhajantānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā sayampi taṃ ṭhānantaraṃ patthento dānādīni puññāni katvā devamanussesu saṃsaranto sumedhassa bhagavato kāle vijjādharo hutvā ākāseṇa gacchanto sathāraṃ ekasmiṃ vanasaṇḍe nisinnaṃ disvā pasannamānaso kaṇikārapupphehi pūjaṃ akāsi.

So tena puññakammaṇa aparāparaṃ sugatīsuyeva parivattetvā kassapadasa-

balassa kāle bārāṇasiyaṃ kulaghare nibbattivā parinibbute bhagavati suvaṇṇace-
tiyakaraṇaṭṭhānaṃ dasasahassagghanikāya suvaṇṇiṭṭhakāya pūjaṃ katvā
“bhagavā mayhaṃ nibbattanibbattaṭṭhāne sarīraṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ hotū”ti
pattharaṃ akāsi. Tato yāvajīvaṃ kusalaṃ katvā ekaṃ buddhantaraṃ devamanu-
ssesu (2.0054) saṃsaritvā imasmiṃ buddhuppāde ujjeniyaṃ rañño caṇḍapajjo-
tassa purohitassa gehe nibbatti, tassa nāmaggaḥaṇadivase mātāpitaro “amhākaṃ
putto suvaṇṇavaṇṇo attano nāmaṃ gahetvā āgato”ti **kañcanamāṇavotveva**
nāmaṃ kariṃsu. So vuddhimanvāya tayo vede uggaṇhitvā pitu accayena purohita-
ṭṭhānaṃ labhi. So gottavasena **kaccānoti** paññāyittha.

Rājā caṇḍapajjoto buddhuppādaṃ sutvā, “ācariya, tvaṃ tattha gantvā satthāraṃ
idhānehi”ti pesesi. So attatṭhāmo satthu santikaṃ upagato. Tassa satthā
dhammaṃ desesi. Desanāpariyosāne so sattahi janehi saddhiṃ sahapaṭisambhi-
dāhi arahatte patiṭṭhāsi. Atha satthā “etha, bhikkhavo”ti hatthaṃ pasāresi. Te tāva-
deva dvaṅgulamattakesamassukā iddhimayapattacivaradharā vassasaṭṭhika-
ttherā viya ahesuṃ. Evaṃ thero sadatthaṃ nipphādetvā, “bhante, rājā pajjoto
tumhākaṃ pāde vandituṃ dhammañca sotuṃ icchatī”ti satthu ārocesi. Satthā
“tvaṃyeva bhikkhu tattha gaccha, tayi gatepi rājā pasīdissati”ti āha. Thero attat-
ṭṭhāmo tattha gantvā rājānaṃ pasādetvā avantisu sāsanaṃ patiṭṭhāpetvā puna
satthu santikameva gato.

31. Evaṃ so patta-arahattaphalo “etadaggaṃ, bhikkhave, mama sāvakānaṃ
saṃkhittena bhāsitassa vitthārena atthaṃ vibhajantānaṃ yadidaṃ mahākaccāno”-
ti (a. ni. 1.188, 197) etadaggaṭṭhānaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā pubba-
caritāpadānaṃ pakāsento **padumuttaranāthassāti-ādimāha**. Tattha **padumaṃ**
nāma cetiyanti padumehi chāditattā vā padumākārehi katattā vā bhagavato vasa-
nagandhakuṭivihārova pūjanīyabhāvena cetiyaṃ, yathā “gotamakacetiyaṃ, āḷava-
kacetiyaṃ”ti vutte tesāṃ yakkhānaṃ nivasanaṭṭhānaṃ pūjanīyaṭṭhānattā cetiyanti
vuccati, evamidaṃ bhagavato vasaṇaṭṭhānaṃ cetiyanti vuccati, na dhātunidhāya-
kacetiyaṃ veditabbaṃ. Na hi aparinibbutassa bhagavato sarīradhātūnaṃ abhāvā
dhātucetiyaṃ akari. **Silāsanam kāravitvā**ti tassā padumanāmikāya gandhakuṭiyā
pupphādhāratthāya heṭṭhā phalikamayaṃ silāsanam kāretvā. **Suvaṇṇenābhilepa-**
yinti taṃ silāsanam jambonadasuvaṇṇena abhivisesena lepayiṃ chādesinti attho.

32. Ratanāmayam (2.0055) sattahi ratanehi kataṃ chattaṃ **paggayha**
muddhani dhāretvā vāḷabījaniñca setapavaracāmariñca paggayha buddhassa
abhiropayim. **Lokabandhusa tādīnoti** sakalalokabandhusadisassa tādiguṇasama-
ṅgissa buddhassa dhāresinti attho. Sesāṃ uttānatthamevāti.

Mahākaccānatthera-apadānavāṇṇanā samattā.

4. Kāḷudāyitthera-apadānavāṇṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṃ āyasmato kāḷudāyittherassa apadānaṃ.

Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle haṃsavatīnagare kulagehe nibbato satthu dhammadesanaṃ suṇanto satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ kulappasā-dakānaṃ bhikkhūnaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā tājjaṃ abhinīhāraṃ katvā taṃ ṭhānantaraṃ patthesi.

So yāvajīvaṃ kusalaṃ katvā devamanussesu saṃsaranto amhākaṃ bodhisatta-ssa mātukucchiyaṃ paṭisandhiggahaṇadivase kapilavatthusmiṃyeva amaccagehe paṭisandhiṃ gaṇhi, bodhisattena saddhiṃ ekadivasaṃyeva jātoti taṃ divasaṃyeva naṃ dukūlacumbaṭake nipajjāpetvā bodhisattassa upaṭṭhānatthāya nayiṃsu. Bodhisattena hi saddhiṃ bodhirukkho, rāhulamātā, cattāro nidhī, ārohanahatthī, assakaṇḍako, ānando, channo, kāḷudāyīti ime satta ekadivase jātattā saha-jātā nāma ahesuṃ. Athassa nāmaggaṇadivase sakalanagara-ssa udagga-cittadivase jātattā **udāyī**veva nāmaṃ akaṃsu. Thokaṃ kāḷadhātukattā pana **kāḷu-dāyī**ti paññāyittha. So bodhisattena saddhiṃ kumārakīlaṃ kīlanto vuddhiṃ agamāsi.

Aparabhāge lokanāthe mahābhinikkhamaṃ nikkhamitvā anukkamena sabba-ññutaṃ patvā pavattitavaradhammacakke rājagahaṃ upanissāya veḷuvane viharante suddhodanamahārājā taṃ pavattiṃ sutvā purisasahassaparivāraṃ ekaṃ (2.00 amaccaṃ “puttaṃ me idhānehi”ti pesesi. So dhammadesanāvelāyaṃ satthu santikaṃ gantvā parisapariyante ṭhito dhammaṃ sutvā saparivāro arahattaṃ pāpuṇi. Atha ne satthā “etha, bhikkhavo”ti hatthaṃ pasāresi. Sabbe taṅkhaṇa-ññeva iddhi-maya-pattacivaradharā vassasaṭṭhikattherā viya ahesuṃ. Arahattappa-ttito paṭṭhāya pana ariyā majjhattāva honti. Tasmā raññā pahitasāsaṃ dasaba-lassa na kathesi. Rājā “neva gato āgacchati, na sāsanaṃ suyati”ti aparaṃ amaccaṃ purisasahasseehi pesesi. Tasmimpi tathā paṭipanne aparampi pesesiti evaṃ navahi purisasahasseehi saddhiṃ nava amacce pesesi. Sabbe arahattaṃ patvā tuṅhī ahesuṃ.

Atha rājā cintesi- “ettakā janā mayi sinehābhāvena dasabalassa idhāgamana-tthāya na kiñci kathayiṃsu, ayaṃ kho udāyi dasabalena samavayo, saha paṃsukī-ḷiko, mayi ca sineho atthi, imaṃ pesessāmī”ti taṃ pakkosāpetvā, “tāta, tvaṃ puri-sasahassaparivāro rājagahaṃ gantvā dasabalaṃ idhānehi”ti vatvā pesesi. So pana gacchanto “sacāhaṃ, deva, pabbajituṃ labhissāmi, evāhaṃ bhagavantaṃ idhānessāmī”ti vatvā “yaṃ kiñci katvā mama puttaṃ dasseehi”ti vutto rājagahaṃ gantvā satthu dhammadesanavelāyaṃ parisapariyante ṭhito dhammaṃ sutvā saparivāro arahattaṃ patvā ehibhikkhubhāve paṭiṭṭhāsi. Arahattaṃ pana patvā “na tāvāyaṃ dasabalassa kulanagaraṃ gantuṃ kālo, vasante pana upagate pupphite vanasaṇḍe haritaṇasañchannāya bhūmiyā gamanakālo bhavissati”ti kālaṃ paṭimānento vasante sampatte satthu kulanagaraṃ gantuṃ gamanamagga-vaṇṇaṃ saṃvaṇṇento-

“Aṅgārino dāni dumā bhadante, phalesino chadanaṃ vipphāya;
te accimantova pabhāsayanti, samayo mahāvīra bhāgi rathānaṃ.

“Dumāni phullāni manoramāni, samantato sabbadisā pavanti;

pattaṃ pahāya phalamāsasānā, kālo ito pakkamanāya vīra.

“Nevātisītaṃ (2.0057) na panāti-uṇhaṃ, sukhā utu addhaniyā bhadante;
passantu taṃ sākīyā koḷiyā ca, pacchāmukhaṃ rohiniyaṃ tarantaṃ.

“Āsāya kasate khettaṃ, bījaṃ āsāya vappati;

Āsāya vāṇijā yanti, samuddaṃ dhanahāraḥkā;

yāya āsāya tiṭṭhāmi, sā me āsā samijjhatu. (theragā. 527-530);

“Nātisītaṃ nāti-uṇhaṃ, nātidubbhikkhachātakaṃ;

saddalā haritā bhūmi, esa kālo mahāmuni. (a. ni. aṭṭha. 1.1.225);

“Punappunañceva vapanti bījaṃ, punappunaṃ vassati devarājā;

punappunaṃ khettaṃ kasanti kassakā, punappunaṃ dhaññamupeti raṭṭhaṃ.

“Punappunaṃ yācanakā caranti, punappunaṃ dānappatī dadanti;

punappunaṃ dānappatī daditvā, punappunaṃ saggamupenti ṭhānaṃ.

“Vīro have sattayugaṃ puneti, yasmīṃ kule jāyati bhūripaṇṇo;

maññāmahaṃ sakkati devadevo, tayā hi jāto muni saccaṇāmo.

“Suddhodano nāma pitā mahesino, buddhassa mātā pana māyanāmā;

yā bodhisattaṃ parihariya kucchinā, kāyassa bhedā tidivamhi modati.

“Sā gotamī kālakatā ito cutā, dibbehi kāmehi samaṅgibhūtā;

sā modati kāmagaṇehi pañcahi, parivāritā devagaṇehi tehi”ti. (theragā-531-535);

Imā (2.0058) gāthā abhāsi. Tattha **aṅgārinoti** aṅgārāni viyāti aṅgārāni. Aṅgārāni rattapavāḷavaṇṇāni rukkhānaṃ pupphaphalāni, tāni etesaṃ santīti aṅgārino, abhilohitakusumakisalayehehi aṅgāravuṭṭhisamparikiṇṇā viyāti attho. **Dānīti** imasmim kāle. **Dumāti** rukkhā. **Bhadanteti** bhaddaṃ ante etassāti, “bhadante”ti ekassa da-kārassa lopaṃ katvā vuccati. Guṇavisesayutto, guṇavisesayuttānañca aggabhūto satthā. Tasmā, bhadanteti satthu ālapanameva, paccattavacanañcetaṃ ekāraṇtaṃ “sugate paṭikamme sukhe dukkhe jīve”ti-ādīsu viya. Idha pana sambodhanaṭṭhe daṭṭhabbaṃ. Tena vuttaṃ, “bhadanteti ālapanan”ti. “Bhaddasaddena samānatthaṃ padantaramekan”ti keci. Phalāni esantīti **phalesino**. Acetanepi hi sacetanakiriyaṃ āha. Evaṃ therena yācito bhagavā tattha gamane bahūnaṃ visesādhi-gamaṇaṃ disvā vīsatisahassakhīṇāsavaparivuto rājagahato aturita-cārikāvasena kapilavatthugāmimaggāṃ paṭipajji. Thero iddhiyā kapilavatthum gantvā rañño purato ākāse ṭhitova aditṭhapubbavesaṃ disvā raññā “kosi tvan”ti pucchito “ama-ccaputtaṃ tayā bhagavato santikaṃ pesitaṃ maṃ na jānāsi, tvaṃ evaṃ pana jānāhi”ti dassento-

“Buddhassa puttomhi asayhasāhino, aṅgīrasassappaṭimassa tādino;
pitupitā mayhaṃ tuvaṃsi sakka, dhammena me gotama ayyakosī”ti.
(theragā. 536)-
Gāthamāha.

Tattha **buddhassa puttomhīti** sabbaññubuddhassa orassa putto amhi. **Asayhasāhinoti** abhisambodhito pubbe ṭhapetvā mahābodhisattaṃ aññehi sahitum vahitum asakkuṇeyyattā asayhassa sakalassa bodhisambhārassa mahākāruṇikādhikā-rassa ca sahanato vahanato, tato parampi aññehi sahitum abhibhavitum asakku-ṇeyyattā asayhānaṃ pañcannaṃ mārānaṃ sahanato abhibhavanato, āsayānusa-yacaritādhimutti-ādivibhāgāvabodhanena yathārahaṃ veneyyānaṃ diṭṭhadha-mmikasamparāyikaparamatthehi anusāsanīsaṅkhātassa aññehi asayhassa buddhakiccassa (2.0059) sahanato, tattha vā sādhu-kāribhāvato asayhasāhino. **Aṅgīrasassāti** aṅgīkatasīlādisampattikassa. Aṅgamaṅgehi niccharaṇaka-obhāsa-ssāti apare. Keci pana “aṅgīraso, siddhatthoti dve nāmāni pitarāyeva gahitāni”ti vadanti. **Appaṭimassāti** anūpamassa. Itṭhāniṭṭhesu tādilakkhaṇappattiyā **tādino**. **Pitupitā mayhaṃ tuvaṃsīti** ariyajātivaseṇa mayhaṃ pitu sammāsambuddhassa lokavohāreṇa tvaṃ pitā asi. **Sakkāti** jātivaseṇa rājānaṃ ālapati. **Dhammenāti** sabhāvena ariyajāti lokiyajātīti dvinnaṃ jātīnaṃ sabhāvasamodhānena. **Gotamāti** rājānaṃ gottena ālapati. **Ayyakosīti** pitāmaho asi. Ettha ca “buddhassa puttomhi”-ti-ādiṃ vadanto thero aññaṃ byākāsi.

Evaṃ pana attānaṃ jānāpetvā haṭṭhatuṭṭhena raññā mahārahe pallaṅke nisīdā-petvā attano paṭiyāditassa nānaggarasabhojanassa pattaṃ pūretvā dinne gama-nākāraṃ dassesi. “Kasmā, bhante, gantukāmattha, bhuñjathā”ti ca vutte, “satthu santikaṃ gantvā bhuñjissāmi”ti. “Kahaṃ pana satthā”ti? “Vīsatisahassabhikkhupa-rivāro tumhākaṃ dassanattāya maggaṃ paṭipanno”ti. “Tumhe imaṃ piṇḍapātaṃ

bhuñjatha, aññaṃ bhagavato harissatha. Yāva ca mama putto imaṃ nagaraṃ sampāpuṇāti, tāvassa ito piṇḍapātaṃ harathā”ti vutte thero bhattakiccaṃ katvā rañño parisāya ca dhammaṃ kathetvā satthu āgamanato puretameva sakalarājanivesanaṃ ratanattaye abhippasannaṃ karonto sabbesaṃ passantānaṃyeva satthu āharitabbabhattapuṇṇaṃ pattaṃ ākāse vissajjetvā sayampi vehāsaṃ abbhuggantvā piṇḍapātaṃ upanāmetvā satthu hatthe ṭhapesi. Satthā taṃ piṇḍapātaṃ paribhuñji. Evaṃ satṭhiyojanamagge divase divase yojanaṃ gacchantassa bhagavato rājagehatoyeva piṇḍapātaṃ āharitvā adāsi. Atha naṃ bhagavā “ayaṃ mayhaṃ pituno sakalanivesanaṃ pasādeti”ti “etadaggaṃ, bhikkhave, mama sāva-kānaṃ kulappasādakānaṃ bhikkhūnaṃ yadidaṃ kāḷudāyī”ti (a. ni. 1.219, 225) kulappasādakānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapesi.

48-9. Evaṃ so katapuññasambhārānurūpena arahattaṃ patvā patta-etadagga-ṭṭhāno attano pubbakammaṃ saritvā somanassavasena pubbacaritāpadānaṃ (2.00 pakāsento **padumuttarassa buddhassāti-ādimāha. Addhānaṃ paṭipannassāti** apararaṭṭhaṃ gamanathāya dūramaggaṃ paṭipajjantassa. **Carato cārikaṃ tadāti** antomaṇḍalaṃ majjhemaṇḍalaṃ bahimaṇḍalanti tiṇi maṇḍalāni tadā cārikaṃ carato carantassa **padumuttarabuddhassa** bhagavato **suphullaṃ** suṭṭhu phullaṃ pabodhitam **gayha** gahetvā na kevalameva padumaṃ, uppalañca **mallikaṃ** vikasitaṃ ahaṃ gayha ubhoḥi hatthehi gahetvā pūresinti sambandho. **Paramannaṃ gahetvā-nāti** paramaṃ uttamaṃ seṭṭhaṃ madhuraṃ sabbasupakkaṃ sāli-odanaṃ gahetvā satthuno **adāsimaṃ** bhojesinti attho.

97. Sakyānaṃ nandijananoti sakyarājakulānaṃ bhagavato ñātinaṃ ārohapari-ñāharūpayobbanavacanālapanasampattiyā nandaṃ tuṭṭhiṃ janento uppādentō. **Ñātibandhu bhavissatīti** ñāto pākaṭo bandhu bhavissati. Sesam suviññeyyamevāti.

Kāḷudāyitthera-apadānavaṇṇanā samattā.

5. Mogharājatthera-apadānavaṇṇanā

Atthadassī tu bhagavāti-ādikaṃ āyasmato mogharājattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle kulagehe nibbattitvā viññutaṃ patto ekadivasam satthu santike dhammaṃ suṇanto satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ lūkhacivaradharānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā taṃ ṭhānantaraṃ ākañkhanto paṇidhānaṃ katvā tattha tattha bhava puññāni karonto atthadassissa bhagavato kāle puna brāhmaṇakule nibbattitvā brāhmaṇānaṃ vijjāsippesu nipphattiṃ gato ekadivasam atthadassim bhagavantaṃ bhikkhusaṅghaparivutaṃ rathiyam gacchantaṃ disvā pasannamānaso pañcapaṭiṭṭhitena vanditvā sirasi añjaliṃ katvā “yāvatā rūpino satthā”ti-ādīhi chahi gāthāhi abhitthavitvā bhājanaṃ pūretvā madhuṃ upanesi. Satthā taṃ paṭiggahetvā anumodanaṃ akāsi. So tena

puññakammena devamanussesu saṃsaranto kassapabhagavato kāle kaṭṭhavāha-
nassa nāma rañño amacco hutvā nibbato tena satthu ānayanatthāya (2.0061)
pesito satthu santikaṃ gantvā dhammaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā vīsa-
tivassasahassāni samaṇadhammaṃ katvā tato cuto ekaṃ buddhantaraṃ sugati-
suyeva parivattento imasmiṃ buddhuppāde brāhmaṇakule nibbattitvā **mogharā-
jāti** laddhanāmo bāvariyaabrāhmaṇassa santike uggahitasippo saṃvegajāto tāpa-
sapabbajjaṃ pabbajitvā tāpasasahassaparivāro ajitādīhi saddhiṃ satthu santikaṃ
pesito tesam pannarasamo hutvā pañhaṃ pucchitvā vissajjanapariyosāne ara-
hattaṃ pāpuṇi. Arahattaṃ pana patvā satthalūkhaṃ suttalūkhaṃ rajanalūkhanti
visesena tividhenapi lūkhena samannāgataṃ paṃsukūlaṃ dhāresi. Tena naṃ
satthā lūkhacīvaradharānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapesi.

64. Evaṃ so paṇidhānānurūpena arahattaphalaṃ patvā attano pubbasam-
bhāraṃ disvā pubbakammāpadānaṃ pakāsento **atthadassī tu bhagavāti**-ādi-
māha. Taṃ sabbaṃ uttānatthameva.

73. Puṭakaṃ pūrayitvānāti puṭakaṃ vuccati vāraṃ, ghaṭaṃ vā. **Aneḷakaṃ**
niddosaṃ makkhikaṇḍavirahitaṃ khuddamadhunā ghaṭaṃ pūretvā taṃ ubho-
hatthehi **paggayha** pakārena ādarena gahetvā **mahesino** bhagavato upanesinti
sambandho. Sesam suviññeyyamevāti.

Mogharājatthera-apadānavañṇanā samattā.

6. Adhimuttatthera-apadānavañṇanā

Nibbute lokanāthamhīti-ādikaṃ āyasmato adhimuttattherassa apadānaṃ
(theragā. aṭṭha. 2.adhimuttattheragāthāvañṇanā). Ayampi purimabuddhesu katā-
dhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto atthadassimhi
lokanāthe parinibbute ekasmiṃ kulagehe nibbato ratanattaye pasanno bhikkhu-
saṅghaṃ nimantetvā ucchūhi maṇḍapaṃ kāretvā mahādānaṃ pavattetvā pariyo-
sāne santipadaṃ paṇidhesi. So tato cuto devesu ca manussesu ca ubhayasampa-
ttiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbato sāsane
pasīditvā saddhāya patiṭṭhitattā **adhimuttattheroti** pākaṭo.

84. Evaṃ (2.0062) katasambhāravasena arahattaṃ patvā attano pubba-
kammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **nibbute lokanā-
thamhīti**-ādimāha. Taṃ sabbaṃ uttānatthamevāti.

Adhimuttatthera-apadānavañṇanā samattā.

7. Lasuṇadāyakatthera-apadānavañṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṃ āyasmato lasuṇadāyakattherassa apadānaṃ.

Esopāyasmā purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissa-
yāni puññāni upacinanto vipassissa bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbattivā
viññutaṃ patto gharāvāse ādīnavaṃ disvā gehaṃ pahāya tāpasapabbajjaṃ
pabbajitvā himavantaṃ nissāya vane vasanto bahūni lasuṇāni ropetvā tadeva
vanamūlaphalañca khādanto vihāsi. So bahūni lasuṇāni kājenādāya manussa-
pathaṃ āharitvā pasanno dānaṃ datvā buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa
bhesajjatthāya datvā gacchati. Evaṃ so yāvajīvaṃ puññāni katvā teneva puññaba-
lena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiṃ anubhavitvā kamena
imasmīṃ buddhuppāde uppanno paṭiladdhasaddho pabbajitvā vipassanaṃ
vaḍḍhetvā nacirasseva arahattaṃ patto pubbakammavasena **lasuṇadāyakatthe-
roti** pākaṭo.

89. Attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakā-
sento **himavantassāvidūreti**-ādimāha. Tattha himālayapabbatassa pariyosāne
manussānaṃ sañcaraṇaṭṭhāne yadā vipassī bhagavā udapādi, tadā ahaṃ tāpaso
ahosinti sambandho. **Lasuṇaṃ upajīvāmīti** rattalasuṇaṃ ropetvā tadeva gocaraṃ
katvā jīvikaṃ kappemīti attho. Tena vuttaṃ “lasuṇaṃ mayhabhojanan”ti.

90. Khāriyo pūrayitvānāti tāpasabhājanāni lasuṇena pūrayitvā kājenādāya
saṅghārāmaṃ saṅghassa vasanaṭṭhānaṃ hemantādīsu tīsu kālesu saṅghassa
catūhi iriyāpathehi vasanavihāraṃ **agacchiṃ** agamāsinti attho. **Haṭṭho haṭṭhena
cittenāti** ahaṃ santuṭṭho somanassayuttacittena saṅghassa lasuṇaṃ adāsinti
attho.

91. Vipassissa ...pe... (2.0063) **niratassahanti** narānaṃ aggassa seṭṭhassa
assa vipassissa bhagavato sāsane nirato nissesena rato ahanti sambandho.
Saṅghassa ...pe... modahanti ahaṃ saṅghassa lasuṇadānaṃ datvā **saggamhi**
sutṭhu aggasmīṃ devaloke āyukappaṃ dibbasampattiṃ anubhavamāno modim,
santuṭṭho bhavāmīti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Lasuṇadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

8. Āyāgadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Nibbute lokanāthamhīti-ādikaṃ āyasmato āyāgadāyakattherassa apadānaṃ.
Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni
puññāni upacinanto sikhissa bhagavato parinibbutakāle ekasmiṃ kulagehe
nibbatto sāsane pasanno vaḍḍhakīnaṃ mūlaṃ datvā atimanoharaṃ dīghaṃ bhoja-
nasālaṃ kārāpetvā bhikkhusaṅghaṃ nimantetvā paṇītenāhārena bhojetvā mahā-
dānaṃ datvā cittaṃ pasādesi. So yāvatāyukaṃ puññāni katvā devamanussesu-
yeva saṃsaranto ubhayasampattiṃ anubhavitvā imasmīṃ buddhuppāde kula-
gehe

nibbatto paṭiladdhasaddho pabbajitvā ghaṭento vāyamanto vipassanaṃ vaḍḍhetvā na cirasseva arahattaṃ pāpuṇi. Pubbe katapuññavasena **āyāgattheroti** pākaṭo.

94. Evaṃ so katapuññasambhāravasena arahattaṃ patvā attanā pubbe katakusalakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāseno **nibbute lokanāthamhīti**-ādimāha. Tattha **nibbuteti vadataṃ** “mayam buddhā”ti vadantānaṃ antare **vare** uttame sikhimhi bhagavati parinibbuteti attho. **Haṭṭho haṭṭhena cittenāti** saddhatāya haṭṭhapahaṭṭho somanassayuttacittatāya pahaṭṭhena cittena **uttamaṃ thūpaṃ** seṭṭhaṃ cetiyaṃ **avandiṃ** paṇāmayinti attho.

95. **Vaḍḍhakīhi kathāpetvāti** “bhojanasālāya pamāṇaṃ kittakan”ti pamāṇaṃ kathāpetvāti attho. **Mūlaṃ datvānaṃ tadāti** tadā tasmim kāle ahaṃ kammakaraṇatthāya tesam vaḍḍhakīnaṃ mūlaṃ datvā **āyāgaṃ** (2.0064) āyataṃ dīghaṃ bhojanasālaṃ ahaṃ santuṭṭho somanassacittena kārapesahaṃ kārapesiṃ ahanti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

97. **Āyāgassa idaṃ phalanti** bhojanasāladānassa idaṃ vipākanti attho.

Āyāgadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

9. Dhammacakkikatthera-apadānavaṇṇanā

Siddhatthassa bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato dhammacakkikattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto siddhatthassa bhagavato kāle ekasmim kulagehe nibbatto vuddhippatto puttadārehi vaḍḍhito vibhavasampanno mahābhogo, so ratanattaye pasanno saddhājāto dhammasabhāyaṃ dhammāsanassa piṭṭhito ratanamayaṃ dhammacakkaṃ kāretvā pūjesi. So tena puññakammena devamanussesu nibbattaṭṭhānesu sakkasampattiṃ cakkavattisampattiṃca anubhavitvā kamena imasmim buddhuppāde ekasmim kulagehe uppanno vibhavasampanno sañjātasaddho pabbajitvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā nacirasseva arahattaṃ patvā pubbe katakusalanāmasadisanāmena **dhammacakkikattheroti** pākaṭo jāto ahosi.

102. So puññasambhārānurūpena patta-arahattaphalo attano pubbakammaṃ saritvā jātasomanasso pubbacaritāpadānaṃ pakāseno **siddhatthassa bhagavatoti**-ādimāha. **Sihāsanassa sammukhāti** sihassa bhagavato nisinnassa sammukhā buddhāsanassa abhimukhaṭṭhāneti attho, **dhammacakkaṃ me ṭhapitanti** mayā dhammacakkākārena ubhato siharūpaṃ dassetvā majjhe ādāsasadiṣaṃ kāretvā kataṃ dhammacakkaṃ ṭhapitaṃ pūjitaṃ. Kim bhūtaṃ? Viññūhi medhāvīhi “atīva sundaran”ti **vaṇṇitaṃ** thomitaṃ sukataṃ dhammacakkanti sambandho.

103. **Cāruvaṇṇova** (2.0065) **sobhāmīti** suvaṇṇavaṇṇo iva sobhāmi virocāmīti attho. “Catuvaṇṇehi sobhāmi”tipi pāṭho, tassa khattiyabrāhmaṇavessasuddajātisaṅkhātehi catūhi vaṇṇehi **sobhāmi** virocāmīti attho. **Sayoggabalavāhanoti** suvaṇṇasivikādīhi yoggehi ca senāpatimahāmattādīhi sevakehi balehi ca hatthi-assaratha-

saṅkhātehi vāhanehi ca sahitoti attho. **Bahujanā** bahavo manussā **anuyantā** mamānuvattantā **niccaṃ** niccakālaṃ parivārentīti sambandho. Sesam suviññeyya-mevāti.

Dhammacakkikatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

10. Kapparukkhiyatthera-apadānavaṇṇanā

Siddhatthassa bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato kapparukkhiyattherassa apadānaṃ (theragā. aṭṭha. 2.576). Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tesu tesu bhavesu nibbānādhigamūpāyabhūtāni puññāni upacinanto siddhatthassa bhagavato kāle vibhavasampanne ekasmiṃ kule nibbato mahaddhano mahābhogo sathari pasanno sattahi ratanehi vicittaṃ suvaṇṇamayaṃ kapparukkhaṃ kāretvā siddhatthassa bhagavato cetiyassa sammukhe ṭhapetvā pūjesi. So evarūpaṃ puññaṃ katvā yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato cuto sugatīsuveva saṃsaranto kamena imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbato viññutaṃ patto gharāvāsaṃ saṅṭhapetvā ratanattaye pasanno dhammaṃ sutvā paṭiladdhasaddho satthu ārādhetvā pabbajito nacirasseva arahattaṃ patvā pubbe katakusalanāmena **kapparukkhiyattheroti** pākaṭo ahoṣi.

108. So evaṃ patta-arahattaphalo attano pubbakammaṃ saritvā somanassava-sena pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **siddhatthassa bhagavatoti-**ādīmāha. **Thūpa-seṭṭhassa sammukhāti** seṭṭhassa uttamassa dhātunihitathūpassa cetiyassa sammukhaṭṭhāne **vicittadusse** anekavaṇṇehi visamena visadisena cittena manohare cinapaṭṭasomārapaṭṭādike dusse (2.0066). **Lagetvā** olaggetvā kapparukkhaṃ **ṭhapesiṃ** ahaṃ patiṭṭhapesinti attho. Sesam uttānatthamevāti.

Kapparukkhiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Catutthavaggavaṇṇanā samattā.

5. Upālivaggo

1. Bhāgineyyupālitthera-apadānavaṇṇanā

Khīṇāsavasahassehīti-ādikaṃ āyasmato upālittherassa bhāgineyyupālittherassa apadānaṃ. Eso hi thero purimabuddhesu katādhikāro tasmiṃ tasmiṃ bhave puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle ekasmiṃ kule nibbato vuddhimanvāya gharāvāse ādīnaṃ disvā gehaṃ pahāya isipabbajjaṃ

pabbajitvā pañcābhiññā-aṭṭhasamāpattilābhī hutvā himavante vāsaṃ kappesi. Tasmim̄ samaye padumuttaro bhagavā vivekakāmo himavantam̄ pāvīsi. Tāpaso bhagavantam̄ puṇṇacandamiva virocāmānaṃ dūratova disvā pasannamānaso ajjinacammam̄ aṃse katvā añjalim̄ paggayha vanditvā ṭhitakova dasanakhasamodhānañjalim̄ sirasi patitṭhapetvā anekāhi upamāhi anekehi thutivacanehi bhagavantam̄ thomesi. Tam̄ sutvā bhagavā- “ayaṃ tāpaso anāgate gotamassa nāma bhagavato sāsane pabbajitvā vinaye tikhiṇapaññānaṃ aggo bhavissati”ti byākaraṇamadāsī. So yāvatāyukaṃ ṭhatvā aparihīnajjhāno brahmaloke nibbatti. Tato cuto devamanussesu saṃsaranto sampattiyo anubhavitvā imasmim̄ buddhuppāde kapilavatthunagare upālittherassa bhāgineyyo hutvā nibbatti. So kamena vuddhippatto mātu-lassa upālittherasa santike pabbajitvā kammaṭṭhānaṃ gahetvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā nacirasseva arahā ahosi. So attano ācariyassa samīpe vasitattā vinaya-pañhe tikhiṇaññaṃ ahosi. Atha bhagavā “etadaggaṃ, bhikkhave, mama sāvākānaṃ bhikkhūnaṃ vinayapañhe tikhiṇapaññānaṃ bhikkhūnaṃ yadidaṃ bhāgineyyupāli”ti tam̄ etadaggaṭṭhāne ṭhapesi.

1. So (2.0067) evaṃ etadaggaṭṭhānaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **khīṇāsavasahassehīti**-ādimāha. Tattha ā samantato yāvabhavaggā savanti pavattantīti āsavā. Kāmāsavādayo cattāro āsavā, te khīṇā sositā visositā viddhaṃsitā yehi teti khīṇāsavā, teyeva sahasā khīṇāsavasahasā, tehi khīṇāsavasahasēhi. **Pareto** parivuto **lokanāyako**-lokassa nibbānapāpanako vivekaṃ anuyutto paṭisallitum̄ ekībhavitum̄ gacchateti sambandho.

2. **Ajinena nivatthohanti** ahaṃ ajinamigacammaṃ paṭicchanno, ajinacammava-sanoti attho. **Tidaṇḍaparidhārakoti** kuṇḍikaṭṭhapanatthāya tidaṇḍam̄ gahetvā dhārentoti attho. Bhikkhusaṅghena paribyūḷham̄ parivāritam̄ lokanāyakaṃ adda-santi sambandho. Sesam̄ pākaṭamevāti.

Bhāgineyyupālitthera-apadānavañṇanā samattā.

2. Soṇakoḷivisatthera-apadānavañṇanā

Anomadassissa muninoti-ādikaṃ āyasmato koḷivisattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto anomadassissa bhagavato kāle ekasmim̄ kulagehe nibbatto vayappatto puttadārehi vaḍḍhito vibhavasampanno bhagavato caṅkamanatthāya sobhanaṃ caṅkamaṃ kāretvā sudhāparikammaṃ kāretvā ādāsatalamiva samaṃ vijjotamānaṃ katvā dīpadhūpapupphādīhi sajjetvā bhagavato niyyādetvā buddha-ppamukham̄ bhikkhusaṅgham̄ paṇitenāhārena pūjesi. So evaṃ yāvajīvaṃ puññāni katvā tato cavitvā devaloke nibbatto. Tattha pāḷiyā vuttanayena dibbasam-pattim̄ anubhavitvā antarā okkākakulappasutoti tam̄ sabbam̄ pāḷiyā vuttānusā-rena veditabbam̄. Pacchimabhava pana koliyarājavam̄se jāto vayappatto koṭi-a-

gghanakassa kaṇṇapiḷandhanassa dhāritattā **koṭikaṇṇoti**, **kuṭikaṇṇoti** ca pākaṭo ahoṣi. So bhagavati pasanno (2.0068) dhammaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā nacirasseva arahattaṃ pāpuṇi.

25. So arahā hutvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritā-padānaṃ pakāsentō **anomadassissa muninoti**-ādimāha. Tattha **anomadassissāti** anomamā alāmakamā sundaramā dassanamā dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇapaṭima-ṇḍitattā byāmappabhāmaṇḍalopasobhitattā ārohapariṇāhena samannāgatattā ca dassaniyamā sarīramā yassa bhagavato so anomadassī, tassa anomadassissa muninoti attho. **Tādinoti** iṭṭhāniṭṭhesu akampiyasabhāvassa. **Sudhāya lepanamā katvāti** sudhāya avalittamā katvā dīpadhūpapupphadhajapaṭākādīhi ca alaṅkataṃ caṅkamaṃ **kārayimā** akāsinti attho. Sesagāthānamā attho pāḷiyā anusārena suviññeyyova.

35. Parivārasampattidhanasampattisaṅkhātamā yasamā dhāretīti yasodharo, sabbe ete sattasattaticakkavattirājāno yasodharanāmena ekanāmakāti sambandho.

52. **Aṅgīrasoti** aṅgato sarīrato niggatā rasmi yassa so aṅgīraso, chandadosamo-habhayāgatīhi vā pāpācāravasena vā caturāpāyamā na gacchatīti nāgo, mahanto pūjito ca so nāgo ceti **mahānāgo**. Sesamā uttānatthamevāti.

Koḷivisatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

3. Kāḷigodhāputtabhaddiyatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttarasambuddhanti-ādikaṃ āyasmato bhaddiyassa kāḷigodhāputtattherassa apadānamā. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle vibhavasampanne ekasmimā kule nibbato vuddhippatto puttadārehi vaḍḍhito nagaravāsino puññāni karonte disvā sayampi puññāni kātukāmo (2.0069) buddhappamukhamā bhikkhusaṅghamā nimantetvā thūlapaṭalikādi-anekāni mahārahāni sayanāni paññāpetvā tattha nisinne bhagavati sasaṅghe paṇītenāhārena bhojetvā mahādānamā adāsi. So evamā yāvatāyukamā puññāni katvā devamanussesu ubhayasampattiyo anubhavitvā aparabhāge imasmimā buddhuppāde kāḷigodhāya nāma deviyā putto hutvā nibbatti. So viññutamā patto ārohapariṇāhahatthapādarūpasampattiyā bhaddattā ca kāḷigodhāya deviyā puttattā ca **bhaddiyo kāḷigodhāputtoti** pākaṭo. Satthari pasīditvā mātāpitaro ārādhettvā pabbajitvā nacirasseva arahā ahoṣi.

54. So arahā hutvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritā-padānaṃ pakāsentō **padumuttarasambuddhanti**-ādimāha. Tamā heṭṭhā vuttatthameva. **Mettacittanti** mijjati sinehati nandati sabbasatteti mettā, mettāya sahatamā cittamā mettacittamā, tamā yassa bhagavato atthīti mettacitto, tamā mettacittamā. **Mahāmuninti** sakalabhikkhūnamā mahantattā mahāmuni, tamā padumuttaramā sambuddhanti sambandho. **Janatā sabbāti** sabbo janakāyo, sabbanagaravāsinoṭi attho.

Sabbalokagganāyakanti sakalalokassa aggaṃ seṭṭhaṃ nibbānassa nayanato pāpanato nāyakaṃ padumuttarasambuddhaṃ janatā **upeti** samīpaṃ gacchatīti sambandho.

55. Sattukañca baddhakañcāti baddhasattu-abaddhasattusañkhātaṃ **āmiṣaṃ**. Atha vā bhappapūpakhajjabhojjayāgu-ādayo yāvakaḷikattā **āmiṣaṃ** pānabhojanañca gahetvā puññakkhette anuttare satthuno dadantīti sambandho.

58. Āsanaṃ buddhayuttakanti buddhayoggaṃ buddhārahaṃ buddhānucchavikaṃ sattaratanamayaṃ āsananti attho. Sesamaṃ nayānuyogena suviññeyyamevāti.

Kāḷigodhāputtabhaddiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

4. Sanniṭṭhāpakatthera-apadānavaṇṇanā

Araññe (2.0070) **kuṭikaṃ katvā**ti-ādikaṃ āyasmato sanniṭṭhāpakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayaṇi puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutaṃ patto gharabandhanena baddho gharāvāse ādīnavaṃ disvā vatthukāma-kilesakāme pahāya himavantassa avidūre pabbatantare araññavāsaṃ kappesi. Tasmimaṃ kāle padumuttaro bhagavā vivekakāmatāya taṃ ṭhānaṃ pāpuṇi. Atha so tāpaso bhagavantaṃ disvā pasannamānaso vanditvā nisīdanatthāya tiṇasantharaṃ paññāpetvā adāsi. Tattha nisinnaṃ bhagavantaṃ anekehi madhurehi tiṇḍukādīhi phalāphalehi santappesi. So tena puññakammena tato cuto devesu ca manussesu ca aparāparaṃ saṃsaranto dve sampattiyo anubhavitvā imasmimaṃ buddhuppāde ekasmimaṃ kulagehe nibbatto saddhāsampanno pabbajito vipassanaṃ vaḍḍhetvā nacirasseva arahā ahosi. Khuragge arahattaphalappattiyamaṃ viya nirussāheneva santipadasaṃkhāte nibbāne suṭṭhu ṭhitattā **sanniṭṭhāpakattheroti** pākaṭo.

70. Arahā pana hutvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **araññe kuṭikaṃ katvā**ti-ādimaṃha. Tattha **araññeti** sīhabyaggādīnaṃ bhayena manussā ettha na rajjanti na ramanti na alliyantīti araññaṃ, tasmimaṃ araññe. **Kuṭikanti** tiṇacchadanakuṭikaṃ katvā pabbatantare **vasāmi** vāsaṃ kappesinti attho. Lābhena ca alābhena ca yasena ca ayasena ca santuṭṭho vihā-sinti sambandho.

72. Jalajuttamanāmakanti jale jātaṃ jalajaṃ, padumaṃ, jalajaṃ uttamaṃ jalajuttamaṃ, jalajuttamena samānaṃ nāmaṃ yassa so jalajuttamanāmakō, taṃ jalajuttamanāmakamaṃ buddhanti attho. Sesamaṃ pāḷinayānuyogena suviññeyyamevāti.

Sanniṭṭhāpakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

5. Pañcahatthiyatthera-apadānavaṇṇanā

Sumedho (2.0071) **nāma sambuddhoti-ādikaṃ āyasmato pañcahatthiyattherassa apadānaṃ.** Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto sumedhassa bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patvā ratanattaye pasanno vihāsi. Tasmīṃ samaye pañca-uppalahatthāni ānesuṃ. So tehi pañca-uppalahatthehi vīthiyaṃ caramānaṃ sumedhaṃ bhagavantaṃ pūjesi. Tāni gantvā ākāse vitānaṃ hutvā chāyaṃ kurumānāni tathāgateneva saddhiṃ gacchiṃsu. So taṃ disvā somanassajāto pītiyā phuṭṭhasarīro yāvajīvaṃ tadeva puññaṃ anussarivā tato cuto devaloke nibbatto aparāparaṃ saṃsaranto imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto saddhājāto pabbajitvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā nacirasseva arahā ahosi. Katakusalanāmena **pañcahatthiyattheroti** pākaṭo.

77. So attano pubbakammaṃ saritvā paccakkhato paññāya diṭṭhapubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **sumedho nāma sambuddhoti-ādimāha.** Tattha **sumedhoti** sundarā medhā catusaccapaṭivedhapaṭisambhidādayo paññā yassa so bhagavā sumedho sambuddho **antarāpaṇe** antaravīthiyaṃ gacchatīti sambandho. **Okkhittacakkhūti** adhokhittacakkhu. **Mitabhāṇīti** pamāṇaṃ ñatvā bhaṇanasīlo, pamāṇaṃ jānitvā dhammaṃ desesīti attho. Sesāṃ suviññeyyamevāti.

Pañcahatthiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

6. Padumacchadaniyatthera-apadānavaṇṇanā

Nibbute lokanāthamhīti-ādikaṃ āyasmato padumacchadaniyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katapuññasambhāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto vipassissa bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto ratanattaye pasanno parinibbutassa vipassissa bhagavato citakaṃ padumapupphehi pūjesi. So teneva (2.0072) cittappasādena yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato sugatīsyeva saṃsaranto dibbasampattiṃ manussasampattiñcāti dve sampattiyo anekakkhattuṃ anubhavitvā imasmiṃ amhākaṃ sammāsambuddhakāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto satthari pasīditvā sāsane pabbajito ghaṭento vāyamanto nacirasseva arahā ahosi. Tassa rattiṭṭhānadivāṭṭhānādīsu tattha tattha viharantassa vihāro padumapupphehi chādīyati, tena so **padumacchadaniyattheroti** pākaṭo.

83. Attano pubbakammaṃ saritvā somanassavasena pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **nibbute lokanāthamhīti-ādimāha.** Tattha **nibbuteti** khandhaparinibbānena parinibbute satthari, vipassissa sammāsambuddhassa sarīre citamāniyamāne citake āropite suphullaṃ padumakalāpaṃ ahaṃ gahetvā citakaṃ **āropayim** pūjesinti attho. Sesagāthāsu heṭṭhā vuttanayattā uttānatthamevāti.

Padumacchadaniyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

7. Sayanadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Siddhatthassa bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato sayanadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto siddhatthassa bhagavato kāle aññatarasmiṃ kule nibbatto viññutaṃ patto sathari paṣīditvā hatthidaṇḍasuvaṇṇādīhi sayanatthāya mañcaṃ kāretvā anagghehi vicittattharaṇehi attharivā bhagavantaṃ pūjesi. So bhagavā tassānukampāya paṭiggahetvā anubhavi. So tena puñṇakammaena dibbamanussasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patvā satthu sāsane pasanno pabbajitvā vipassanaṃ ārabhitvā nacirasseva arahā ahosi. Pubbe katapuñṇanāmena **sayanadāyakattheroti** pākaṭo.

88. So ekadivasaṃ attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **siddhatthassa bhagavatoti-ādimāha.** Taṃ sabbaṃ pāḷinayānusārena suviññeyyamevāti.

Sayanadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

8. Caṅkamanadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Atthadassissa (2.0073) muninoti-ādikaṃ āyasmato caṅkamanadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampāyasmā purimabuddhesu katādhikāro tesu tesu bhavesu vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto atthadassissa bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto sathari paṣīditvā uccavatthukaṃ sudhāparikkamakataṃ rajatarāsisadisasaṃ sobhamānaṃ caṅkamaṃ kāretvā muttadalasadisasaṃ setapulinaṃ attharivā bhagavato adāsi. Paṭiggahesi bhagavā, caṅkamaṃ paṭiggahetvā ca pana sukhaṃ kāyacittasamādhimā appētvā “ayaṃ anāgate gotamassa bhagavato sāsane sāvako bhavissati”ti byākāsi. So tena puñṇakammaena devamanussesu aparāparaṃ saṃsaranto dve sampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhippatto saddhāsampanno sāsane pabbajitvā nacirasseva arahattaṃ patvā katapuñṇanāmena **caṅkamanadāyakattheroti** pākaṭo ahosi.

93. So ekadivasaṃ attanā pubbe katapuñṇakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **atthadassissa muninoti-ādimāha.** Tattha **atthadassissāti** atthaṃ payojanaṃ vuddhimā virūḷhimā nibbānaṃ dakkhati passatīti atthadassī, atha vā atthaṃ nibbānaṃ dassanasīlo jānanasīloti atthadassī, tassa atthadassissa munino monena ñāṇena samannāgatassa bhagavato manoramaṃ manallīnaṃ bhāvanīyaṃ manasi kātabbaṃ caṅkamaṃ kāresinti sambandho. Sesāṃ vuttanayānusāreneva suviññeyyamevāti.

Caṅkamanadāyakaṭṭhera-apadānavaṇṇanā samattā.

9. Subhaddatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttaro lokavidūti-ādikaṃ āyasmato subhaddattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava nibbānādhigamana-tthāya puñṇāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle vibhavasampanne (2.00 saddhāsampanne ekasmiṃ kulagehe nibbato viññutaṃ patvā gharabandhanena baddho ratanattaye pasanno parinibbānamañce nipannaṃ padumuttaraṃ bhagavantaṃ disvā sannipatitā dasasahassacakkavāḷadevatāyo ca disvā pasannamā-naso nigguṇḍikeṭakanīlakāsokāsītādi-anekehi sugandhapupphehi pūjesi. So tena puñṇakammena yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato cavitvā tusitādīsu dibbasampattiyo anubhavitvā tato manussesu manussasampattiyo anubhavitvā nibbattanibbattaṭṭhānesu ca sugandhehi pupphehi pūjito ahosi. Imasmiṃ pana buddhuppāde ekasmiṃ vibhavasampanne kule nibbattitvā viññutaṃ patto kāmesu ādīnavaṃ disvāpi yāva buddhassa bhagavato parinibbānakālo tāva aladdhabuddhadassano bhagavato parinibbānamañce nipannakāleyeva pabbajitvā arahattaṃ pāpuṇi. Pubbe katapuñṇanāmena **subhaddoti** pākāto ahosi.

101. So attano pubbakammaṃ saritvā somanassavasena pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **padumuttaro lokavidūti-ādīmāha.** Taṃ uttānatthameva. **Suṇātha mama bhāsato ...pe... nibbāyissatināsavoti** idaṃ parinibbānamañce nipannova padumuttaro bhagavā byākāsi.

Pañcamabhāṇavāraṇṇanā samattā.

115. So attano paṭipattiṃ dassento **pubbakammena samyuttoti-ādīmāha.** **Eka-ggōti** ekaggacitto. **Susamāhitoti** suṭṭhu samāhito, santakāyacittoti attho. **Buddhassa oraso puttoti** buddhassa urasā hadayena niggata-ovādānusāsaniṃ sutvā patta-arahattaphaloti attho. **Dhammajomhi sunimmitoti** dhammato kammaṭṭhānadhammato jāto ariyāya jātiyā sunimmito suṭṭhu nippphāditasabbakicco amhi bhavāmīti attho.

116. **Dhammarājaṃ upagammāti** dhammena sabbasattānaṃ rājānaṃ issara-bhūtaṃ bhagavantaṃ upagantvā samīpaṃ gantvāti attho. **Apucchiṃ pañhamuttamanti** uttamaṃ khandhāyatanadhātusaccasamuppādādipaṭisaṃyuttaṃ pañhaṃ apucchinti attho. **Kathayanto ca me pañhanti** eso amhākaṃ bhagavā me mayhaṃ pañhaṃ kathayanto byākaronto. **Dhammasotaṃ upānayaṭi** anupādisesanibbāna-dhātusaṅkhātaṃ dhammasotaṃ dhammapavāhaṃ upānayaṭi pāvisīti attho.

118. **Jalajuttamanāyakoti** (2.0075) padumuttaranāmako ma-kārassa ya-kāraṃ katvā katavohāro. **Nibbāyi anupādānoti** upādāne pañcakkhandhe aggahetvā nibbāyi na pañṇāyi adassanaṃ agamāsi, manussalokādīsu katthacipi apatitṭhitoti

attho. **Dīpova telasañkhayāti** vaṭṭitelānaṃ sañkhayā abhāvā padīpo iva nibbāyīti sambandho.

119. Sattayojanikaṃ āsīti tassa parinibbutassa padumuttarassa bhagavato ratanamayaṃ thūpaṃ sattayojanubbedhaṃ āsi ahoṣīti attho. **Dhajaṃ tattha apūjesinti** tattha tasmim̐ cetiye sabbabhaddaṃ sabbato bhaddaṃ sabbaso manoramaṃ dhajaṃ pūjesinti attho.

120. Kassapassa ca buddhassāti padumuttarassa bhagavato kālato paṭṭhāya āgatassa devamanussesu saṃsarato me mayhaṃ oraso putto tisso nāma kassapassa sammāsambuddhassa aggasāvako jinasāsane buddhasāsane dāyādo āsi ahoṣīti sambandho.

121. Tassa hīnena manasāti tassa mama puttassa tissassa aggasāvakassa hīnena lāmakena manasā cittena **abhaddakaṃ** asundaraṃ ayuttakaṃ “antako pacchimo”ti **vācaṃ** vacanaṃ **abhāsiṃ** kathesinti attho. **Tena kammavipākenāti** tena arahantabhakkhānasaṅkhātassa akusalakammassa vipākena. **Pacchime addasaṃ jinanti** pacchime pariyosāne parinibbānakāle mallānaṃ upavattane sālavane parinibbānamañce nipannaṃ jinaṃ jitasabbamāraṃ amhākaṃ gotamasmāsambuddhaṃ addasaṃ ahanti attho. “Pacchā me āsi bhaddakan”tipi pāṭho. Tassa **pacchā** tassa bhagavato avasānakāle nibbānāsannakāle **me** mayhaṃ **bhaddakaṃ** sundaraṃ catusaccapaṭivijjanaṃ **āsi** ahoṣīti attho.

122. Pabbājesi mahāvīroti mahāvīriyo sabbasattahito karuṇāyutto jitamāro muni mallānaṃ upavattane sālavane pacchime sayane parinibbānamañce sayitova maṃ pabbājesīti sambandho.

123. Ajjeva (2.0076) **dāni pabbajjāti** ajja eva bhagavato parinibbānadivaseyeva mama pabbajjā, tathā ajja eva upasampadā, ajja eva dvipaduttamassa sammukhā parinibbānaṃ ahoṣīti sambandho. Sesam̐ suviññeyyamevāti.

Subhaddatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

10. Cundatthera-apadānavaṇṇanā

Siddhatthassa bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato cundattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katapuññasambhāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto siddhatthassa bhagavato kāle vibhavasampanne kule nibbatto viññutaṃ patvā sathhari pasīditvā sattaratanamayaṃ suvaṇṇagghiyaṃ kāretvā sumanapupphehi chādetvā bhagavantaṃ pūjesi. Tāni pupphāni ākāsaṃ samuggantvā vitānākārena aṭṭhaṃsu. Atha naṃ bhagavā “anāgate gotamassa nāma bhagavato sāsane cundo nāma sāvako bhavissati”ti byākāsi. So tena puññakammena tato cuto devaloke upapanno kamena chasu kāmāvacaradevesu sukhaṃ anubhavitvā manussesu cakkavatti-ādisampattiyo ca anubhavitvā imasmim̐ buddhuppāde brāhmaṇakule rūpasāriyā putto sārīputtattherassa kaniṭṭho hutvā nibbatti. Tassa viññutaṃ pattassa ārohapariṇāharūpavayānaṃ sundaratāya sakārassa cakāraṃ katvā **cundoti** nāmaṃ kariṃsu. So vayappatto gharāvāse ādīnavaṃ pabbajjāya ca ānisaṃsaṃ disvā bhātuttherassa santike

pabbajitvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā nacirasseva arahattaṃ pāpuṇi.

125. So patta-arahattaphalo ekadivasaṃ attano pubbakammaṃ saritvā somana-ssajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāseno **siddhatthassa bhagavatoti**-ādimāha. Taṃ heṭṭhā vuttatthameva. **Agghiyanti**-ādayopi uttānatthāyeva.

128. **Vitiṇṇakaṅkho sambuddhoti** visesena maggādhigamena vicikicchāya khepitattā vitiṇṇakaṅkho asaṃsayo sambuddho. **Tiṇṇoghehi purakkhatoti** kāmoghādīnaṃ catunnaṃ oghānaṃ tiṇṇattā atikkantattā oghatiṇṇehi (2.0077) khīṇāsavehi purakkhato parivāritoti attho. Byākaraṇagāthā uttānatthāyeva.

139. **Upaṭṭhahiṃ mahāvīranti** uttamatthassa nibbānassa **pattiyā** pāpuṇana-
tthāya kappasatasahassādhikesu caturāsaṅkhyeyyesu kappesu pāramiyo pūren-
tena katavīriyattā mahāvīraṃ buddhaṃ upaṭṭhahiṃ upaṭṭhānaṃ akāsinti attho. **Aññe ca pesale bahūti** na kevalameva buddhaṃ upaṭṭhahiṃ, pesale piyasīle sīla-
vante aññe ca bahu-aggappatte sāvake, **me** mayhaṃ **bhātaraṃ** sārīputtattheraṅca
upaṭṭhahinti sambandho.

140. **Bhātaraṃ me upaṭṭhahitvāti** mayhaṃ bhātaraṃ upaṭṭhahitvā vattapaṭi-
vattaṃ katvā tassa parinibbutakāle bhagavato paṭhamaṃ parinibbutattā tassa
dhātuyo gahetvā pattamhi okiritvā lokajeṭṭhassa narānaṃ āsabhassa buddhassa
upanāmesim adāsinti attho.

141. **Ubho hatthehi paggayhāti** taṃ mahā dinnāṃ dhātuṃ so bhagavā attano
ubho hi hatthehi pakārena gahetvā taṃ dhātuṃ saṃsuṭṭhu dassayanto **aggasā-**
vakam sārīputtattheraṃ **kittayi** pakāsesīti attho. Sesāṃ uttānatthamevāti.

Cundatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Pañcamavaggavaṇṇanā samattā.

6. Bījanivaggo

1. Vidhūpanadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṃ āyasmato vidhūpanadāyakattherassa apa-
dānaṃ. Ayampi purimajinavaresu pūritapuññasambhāro tattha tattha bhava viva-
ṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle ekasmiṃ
kulagehe nibbatto viññutaṃ patto vibhavasampanno saddhājāto bhagavati
pasanno gimhakāle suvaṇṇarajatamuttāmaṇimayaṃ bījaniṃ kāretvā bhagavato
adāsi. So tena puññakammena devesu ca manussesu ca saṃsaranto (2.0078)
dve sampattiyo anubhavitvā imassa amhākaṃ sammāsambuddhassa uppanna-
kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto gharabandhanena bandhitvā gharāvāse ādi-
navaṃ disvā pabbajjāya ca ānisaṃsaṃ disvā saddhāsampanno sāsane pabba-

jitvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā nacirasseva arahā ahoṣi.

1. So “kena mayā puññakammaṃ ayaṃ lokuttarasampatti laddhā”ti attano pubbakammaṃ anussaranto taṃ paccakkhato ñatvā pubbacaritāpadānaṃ pakā-sento **padumuttarabuddhassāti-ādimāha**. Taṃ heṭṭhā vuttatthameva. **Bījanikā mayā dinnāti** viśesena santāpayantānaṃ sattānaṃ santāpaṃ nibbāpenti sītaṃ vātaṃ janetīti bījanī, bījanīyeva bījanikā, sā sattaratanamayā vijjotamānā bījanikā mayā kārapetvā dinnāti attho.

Vidhūpanadāyakaṭṭhera-apadānavaṇṇanā samattā.

2. Sataraṃsithera-apadānavaṇṇanā

Ucciyamṃ selamāruyhāti-ādikaṃ āyasmato sataraṃsitherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbato viññutaṃ patto sakkaṭabyākaraṇe vedattaye ca pāraṅgato gharāvāsaṃ pahāya araññaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā himavante vāsaṃ kappesi. Tasmimṃ samaye padumuttaro bhagavā vivekakāmatāya uccaṃ ekaṃ pabbataṃ āruyha jalitaggikkhanto viya nisīdi. Taṃ tathānisinnaṃ bhagavantaṃ disvā tāpaso soma-nassajāto añjalimṃ paggayha anekehi kāraṇehi thomesi. So tena puññakammaṃ tato cuto chasu kāmāvacaradevesu dibbasampattimṃ anubhavitvā tato manussa-loke sataraṃsī nāma cakkavattī rājā hutvā nibbatti. Tampi sampattimṃ anekakkhattuṃ anubhavitvā imasmimṃ buddhuppāde ekasmimṃ kulagehe nibbato pubba-puññasambhāravasena ñāṇassa paripakkattā sattavassikova pabbajitvā arahattaṃ pāpuṇi.

8-9. So (2.0079) “ahaṃ kena kammaṃ sattavassikova santipadaṃ anuppattosmi”ti saramāno pubbakammaṃ ñāṇena paccakkhato disvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ udānavasena pakā-sento **ucciyamṃ selamāruyhāti-ādikaṃ**. Tattha **ucciyanti** uccaṃ selamayaṃ pabbataṃ āruyha nisīdi padumuttaroti sambandho. **Pabbatassāvidūramhīti** bhagavato nisinnassa pabbatassa āsanna-ṭṭhāneti attho. **Brāhmaṇo mantapāragūti** mantasaṅkhātassa vedattayassa pāraṃ pariyosānaṃ koṭimṃ gato eko brāhmaṇoti attho, aññaṃ viya attānaṃ niddisati ayaṃ mantapāragūti. **Upaviṭṭhaṃ mahāvīranti** tasmimṃ pabbate nisinnaṃ vīravantaṃ jinaṃ, kiṃ viṭṭhaṃ? **Devadevaṃ** sakalachakāmāvacarabrahmadevānaṃ atidevaṃ **narāsabhaṃ** narānaṃ āsataṃ seṭṭhaṃ **lokanāyakaṃ** sakalasattalokaṃ nayantaṃ nibbānaṃ pāpentaṃ ahaṃ **añjalimṃ** dasanakhasamodhānañjalipuṭaṃ sirasi muddhani **paggaḥetvāna** patiṭṭhapetvā **santhaviṃ** suṭṭhuṃ thomesinti sambandho.

12. **Abhāsathāti** “yenāyaṃ añjalī dinno ...pe... arahā so bhavissatī”ti byākāsi. Sesamṃ uttānatthamevāti.

Sataraṃsitthera-apadānavaṇṇanā samattā.

3. Sayanadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṃ āyasmato sayanadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto gharāvāsaṃ saṅṭhapetvā sukhamanubhavanto satthu dhammade-sanaṃ sutvā satthari pasanno dantasuvaṇṇarajatamuttamaṇimayaṃ mahārahaṃ mañcaṃ kārāpetvā cīnapaṭṭakambalādīni attharivā sayanattāya bhagavato adāsi. Bhagavā tassa anuggahaṃ karonto tattha sayi. So tena puñṇakammena devamanussesu saṃsaranto tadanurūpaṃ ākāśagamanasukhaseyyādisukhaṃ anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde vibhavasampanne ekasmiṃ kule nibbattivā viññutaṃ pāpuṇitvā satthu dhammade-sanaṃ sutvā pasannamānaso pabbajitvā vipassanto nacirasseva arahā ahoṣi.

20. So (2.0080) attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpa-dānaṃ pakāśento **padumuttarabuddhassāti-ādimaṃha**. Taṃ heṭṭhā vuttatthameva.

21. Sukhette bījasampadāti yathā tiṇakacavararahite kaddamādisampanne sukhetto vuttabījāni sādupalāni nipphādentī, evameva rāgadosādidiyaḍḍhasaha-ssakilesasaṅkhātatiṇakacavararahite suddhasantāne puñṇakkhetto vuttadānāni appānīpi samānāni mahapphalāni hontīti attho. Sesaṃ suviñṇeyyamevāti.

Sayanadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

4. Gandhodakiyatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṃ āyasmato gandhodakiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimamunivaresu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle kulagehe nibbatto parini-bbute bhagavati nagaravāsino bodhipūjaṃ kurumāne disvā vicittaghaṭe candana-kappurāgaru-ādimissakasugandhodakena pūretvā bodhirukkhaṃ abhisiñci. Tasmīṃ khaṇe devo mahādhārāhi pavassi. Tadā so asanivegena kālaṃ kato. Teneva puñṇakammena devaloke nibbatti, tattheva ṭhito “aho buddho, aho dhammo”ti-ādigāthāyo abhāsi. Evaṃ so devamanussesu sampattiyo anubhavitvā sabbapariḷāhavippamutto nibbattanibbattaṭṭhāne sītībhāvamupagato sukhito imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṃ patto satthari pasanno pabba-jitvā kammaṭṭhānaṃ ārabhitvā vipassanto nacirasseva arahattaṃ pāpuṇi. Pubbe katapuñṇena **gandhodakiyattheroti** pākaṭo ahoṣi.

25. So ekadivasaṃ attano pubbakammaṃ saritvā

somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāseno **padumutarassāti**-ādimāha. Taṃ vuttatthameva. **Mahābodhimaho ahūti** mahābodhirukkhassa pūjā ahosīti attho. **Vicittam ghaṭamādāyāti** anekehi cittakammasuvaṇṇakammehi vicittam sobhamānaṃ gandhodakapuṇṇaṃ ghaṭam gahetvāti attho (2.0081). **Gandhodakamadā-sahanti** gandhodakaṃ adāsiṃ, ahaṃ gandhodakena abhisiñcinti attho.

26. Nhānakāle ca bodhiyāti bodhiyā pūjākaraṇasamayeti attho. Sesam uttānattamevāti.

Gandhodakiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

5. Opavayhatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṃ āyasmato opavayhattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarajinādicce loke pātubhūte ekasmiṃ vibhavasampannakule nibbatto vuddhimanvāya mahaddhano mahābhogo gharāvāsaṃ vasamāno sāsane pasanno satthari pasādabahumāno ājānīyena sindhavana pūjaṃ akāsi, pūjetvā ca pana “buddhādīnaṃ samaṇānaṃ hatthi-assādayo na kappanti, kappiyabhaṇḍaṃ dassāmi”ti cintetvā taṃ agghāpetvā tadagghanakena kahāpaṇena kappiyaṃ kappāsikakambalakojavādikaṃ cīvaraṃ kappūratakkolādikaṃ bhesajaparikkhāraṇca adāsi. So tena puññakammena yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato cuto deveesu ca manussesu ca hatthi-assādi-ane kavāhanasampanno sukhaṃ anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto saddhāsampanno sāsane pabbajitvā kammaṭṭhānaṃ gahetvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā maggapaṭipāṭiyā arahatte patiṭṭhāsi, pubbe katapuññasambhāravasena **opavayhattheroti** pākaṭo ahosi.

33. So “kena nu kho kāraṇena idaṃ mayā santipadaṃ adhigataṃ”ti upadhārento pubbakammaṃ ñāṇena paccakkhato ñatvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ udānavasena pakāseno **padumuttarabuddhassāti**-ādimāha. Taṃ vuttatthameva. **Ājānīyamadāsahanti** ājānīyaṃ uttamajātisindhavaṃ ahaṃ adāsiṃ pūjesinti attho.

35. Sapattabhāroti sassa attano pattāni aṭṭha parikkhārāni bhārāni yassa so sapattabhāro, aṭṭhaparikkhārāyuttoti attho.

36. Khamanīyamadāsahanti (2.0082) khamanīyayoggaṃ cīvarādikappiyaparikkhāranti attho.

40. Carimoti pariyosāno koṭippatto bhavoti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Opavayhatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

6. Saporivārāsanatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṃ āyasmato saporivārāsanattherassa apadānaṃ. Sopi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhavesu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle vibhavasampanne kulagehe nibbatta vuddhippatto saddhājāto sāsane pasanno dānaphalaṃ saddahanto nānaggarasabhojanena bhagavato piṇḍapātaṃ adāsi, datvā ca pana bhojanasālāyaṃ bhojanatthāya nisinnāsanam jātisumanamallikādīhi alaṅkari. Bhagavā ca bhattānumodanamakāsi. So tena puññakammena devamanussesu saṃsaranto anekavidham sampattiṃ anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde vibhavasampanne kulagehe nibbatta vuddhimanvāya saddho pasanno pabbajitvā na cirasseva arahā ahoṣi.

43. So evaṃ pattasantipado “kena nu kho puññena idaṃ santipadaṃ anuppattan”ti ñāṇena upadhārento pubbakammaṃ disvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentto **padumuttarabuddhassāti-ādimāha.** Taṃ vuttatthameva. **Piṇḍapātaṃ adāsahanti** tattha tattha laddhānaṃ piṇḍānaṃ kabaḷaṃ kabaḷaṃ katvā pātābbato khāditabbato āhāro piṇḍapāto, taṃ piṇḍapātaṃ bhagavato adāsiṃ, bhagavantaṃ bhojesinti attho.

44. Akittayi piṇḍapātanti mayā dinnapiṇḍapātassa guṇaṃ ānisaṃsaṃ pakāsesīti attho.

48. Saṃvuto pātīmokkhasminti pātīmokkhasaṃvarasīlena saṃvuto pihito paṭicchannoti attho. **Indriyesu ca pañcasūti** cakkhundriyādīsū pañcasu (2.0083) indriyesu rūpādīhi gopito indriyasaṃvarasīlañca gopitoti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Saporivārāsanatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

7. Pañcadīpakatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṃ āyasmato pañcadīpakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro uppannuppannabhavesu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle kulagehe nibbatta vuddhimanvāya gharāvāse vasanto bhagavato dhammaṃ sutvā sammādiṭṭhiyaṃ patiṭṭhito saddho pasanno mahājanehi bodhipūjaṃ kayiramānaṃ disvā sayampi bodhiṃ parivāretvā dīpaṃ jāletvā pūjesi. So tena puññakammena devamanussesu saṃsaranto cakkavattisampatti-ādayo anubhavitvā sabbattheva uppannabhava jālamāno jotisampannavimānādīsū vasitvā imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ vibhavasampanne kulagehe nibbatta vuddhippatto saddhājāto pabbajitvā nacirasseva arahā ahoṣi, dīpapūjānissandena **dīpakattheroti** pākaṭo.

50. So ekadivasaṃ attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentto **padumuttarabuddhassāti-ādimāha.** Taṃ vuttatthameva. **Ujūdiṭṭhi ahosahanti** vaṅkaṃ micchādiṭṭhiṃ chaḍḍetvā uju avaṅkaṃ nibbānābhi-

mukhaṃ pāpuṇanasammādiṭṭhi ahoṣinti attho.

51. Padīpadānaṃ pādāsinti ettha pakārena dibbati jotatīti padīpo, tassa dānaṃ padīpadānaṃ, taṃ adāsīṃ padīpapūjaṃ akāsinti attho. Sesāṃ sabbattha uttānatthamevāti.

Pañcadīpakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

8. Dhajadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṃ (2.0084) āyasmato dhajadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpani-ssayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya satthari pasīditvā sundarehi anekehi vatthehi dhajaṃ kārāpetvā dhajapūjaṃ akāsi. So tena puññakammena uppānuppānabhava uccakule nibbatto pūjaniyo ahoṣi. Aparabhāge imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya puttadārehi vaḍḍhitvā mahābhogo yasavā saddhājāto satthari pasanno gharāvāsaṃ pahāya pabbajitvā nacirasseva arahā ahoṣi.

57. So patta-arahattaphalo pubbakammaṃ saritvā somanassajāto attano pubba-caritāpadānaṃ pakāsentoti **padumuttarabuddhassāti-ādimāha**. Tassattho pubbe vuttoyeva. **Haṭṭho haṭṭhena cittenāti** somanassasahagatacittayuttattā haṭṭho pari-puṇṇarūpakāyo saddhāsampayuttacittatāya haṭṭhena cittena santuṭṭhena cittenāti attho. **Dhajaṃ āropayaṃ ahanti** dhunāti kampati calatīti dhajaṃ, taṃ dhajaṃ āropayaṃ veḷagge laggetvā pūjesinti attho.

58-9. Patitapattāni gaṇhitvāti patitāni bodhipattāni gaṇhetvā ahaṃ bahi chaḍḍesinti attho. **Antosuddhaṃ bahisuddhanti** anto cittasantānanāmakāyato ca bahi cakkhusotādirūpakāyato ca suddhiṃ **adhi** visesena **muttaṃ** kilesato vimuttaṃ anā-savaṃ sambuddhaṃ viya sammukhā uttamaṃ bodhiṃ **avandiṃ** paṇāmamakā-sinti attho. Sesāṃ sabbattha uttānatthamevāti.

Dhajadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

9. Padumatthera-apadānavaṇṇanā

Catusaccaṃ pakāsentoti-ādikaṃ āyasmato padumattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katakusalasambhāro padumuttaramuninā dhammapa-jjote jotamāne ekasmiṃ kulagehe nibbatto gharāvāsaṃ saṅṭhapetvā (2.0085) bhogasampannoti pākaṭo. So satthari pasīditvā mahājanena saddhiṃ dhammaṃ suṇanto dhajena saha padumakalāpaṃ gaṇhetvā aṭṭhāsi, sadhajaṃ taṃ padumakalāpaṃ ākāsamukkipiṃ, taṃ acchariyaṃ disvā ativiya somanassajāto ahoṣi. So

yāvajīvaṃ kusalaṃ katvā jīvitapariyosāne sagge nibbatto dhajamiva chakāmāva-care pākaṭo pūjito ca dibbasampattimanubhavitvā manussesu ca cakkavattisa-mpattimanubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde vibhavasampanne saddhāsa-mpanne ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya saddhājāto pañcavassikova pabbajitvā nacirasseva arahā hutvā katapuññanāmena **padumattheroti** pākaṭo.

67. Attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakā-sento **catusaccaṃ pakāsentoti**-ādimāha. Tattha **saccanti** tathaṃ avitathaṃ avipa-rītaṃ saccaṃ, dukkhasamudayanirodhamaggavasena cattāri saccāni samāhaṭā-nīti catusaccaṃ, taṃ catusaccaṃ pakāseno loke pākaṭaṃ karontoti attho. **Varadha-mmappavattakoti** uttamadhammappavattako pakāsakoti attho. **Amataṃ vuṭṭhinti** amatamahānibbānavuṭṭhidhāraṃ pavassanto paggharanto sadevakaṃ lokaṃ temento sabbakilesapariḷāhaṃ nibbāpento dhammavassaṃ vassatīti attho.

68. Sadhajaṃ padumaṃ gayhāti dhajena saha ekato katvā padumaṃ paduma-kalāpaṃ gahetvāti attho. **Aḍḍhakose ṭhito ahanti** ubho ukkhipitvā ṭhito ahanti attho. Sesam sabbattha uttānatthamevāti.

Padumatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

10. Asanabodhiyatthera-apadānavaṇṇanā

Jātiyā sattavassohanti-ādikaṃ āyasmato asanabodhiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto tissassa bhagavato kāle aññatarasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhippatto sukhattatto sāsane pasanno (2.0086) asanabodhito phalaṃ gahetvā tato vuṭṭhitabodhitaruṇe gahetvā bodhiṃ ropesi, yathā na vinassati tathā udakāsiñcanādikammaena rakkhitvā pūjesi. So tena puññena devamanussesu sampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbatto paripakkasa-mbhārattā sattavassikova samāno pabbajitvā khuraggeyeva arahattaṃ pāpuṇi, purākatapuññanāmena **asanabodhiyattheroti** pākaṭo.

78. So pubbasambhāramanussarivā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāseno **jātiyā sattavassohanti**-ādimāha. Tattha **jātiyāti** mātugabbhato nikkha-ntakālato paṭṭhāyāti attho. Sattavasso paripuṇṇasarado ahaṃ lokanāyakaṃ tissaṃ bhagavantaṃ addasanti sambandho. **Pasannacitto sumanoti** pakārena pasa-anna-anāluḷita-avikampitacitto, sumano sundaramano somanassasahagatacittoti attho.

79. Tissassāhaṃ bhagavatoti tikkhattuṃ jātoti tisso, so mātugabbhato, manu-ssajātito, pañcakkhandhato ca mutto hutvā jāto nibbatto buddho jātoti attho. Tassa tissassa bhagavato tādino, lokajetṭhassa asanabodhiṃ uttamaṃ ropayinti sambandho.

80. Asano nāmadheyenāti nāmapaññattiyā

nāmasaññāya asano nāma asanarukkho bodhi ahoṣīti attho. **Dharaṇīruhapāda-**poti vallirukkhapabbatagaṅgāsāgarādayo dhāretīti dharaṇī, kā sā? Pathavī, tassaṃ ruhati paṭiṭṭhahatīti dharaṇīruho, pādena pivatīti pādapo, pādasaṅkhātena mūlena siñcitodakaṃ pivati āporasaṃ sinehaṃ dhāretīti attho. Dharaṇīruho ca so pādapo cāti dharaṇīruhapādapo, taṃ uttamaṃ asanaṃ bodhiṃ pañca vassāni **paricariṃ** posesinti attho.

81. Pupphitaṃ pādapaṃ disvāti taṃ mayā positaṃ asanabodhirukkhaṃ pupphitaṃ accharayoggabhūtapupphattā **abbhutaṃ** lomahaṃsakaraṇaṃ disvā **sakaṃ** (2.0087) **kammaṃ** attano kammaṃ **pakittento** pakārena kathayanto buddhaseṭṭhassa santikaṃ agamāsinti attho. Sesaṃ sabbattha uttānatthamevāti.

Asanabodhiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Chaṭṭhavaggavaṇṇanā samattā.

7. Sakacintaniyavaggo

1. Sakacintaniyatthera-apadānavaṇṇanā

Pavanaṃ kānaṃ disvāti-ādikaṃ āyasmato sakacintaniyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto vipassissa bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya tassa bhagavato āyupariyosāne uppanno dharamānaṃ bhagavantaṃ apāpuṇitvā parinibbutakāle isipabbajjaṃ pabbajitvā himavante vasanto vivekaṃ ramaṇīyaṃ ekaṃ vanaṃ patvā tatthevekāya kandarāya pulinacetiyaṃ katvā bhagavati saññaṃ katvā sadhātukasaññaṃ katvā vanapupphehi pūjetvā namassamāno paricari. So tena puññakamma devamanussesu saṃsaranto dvīsu aggaṃ aggasampattiṃ aggaṃ cakkavattisampattiṃ anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto vibhavasampanno saddhāsampanno sathari pasīditvā pabbajitvā arahā chaḷabhiñño ahoṣi.

1. So attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakā-sento **pavanaṃ kānaṃ disvāti**-ādimāha. Tattha **pavananti** pakārena vanaṃ patthaṃ vitthiṇṇaṃ gahanabhūtanti pavanaṃ. **Kānaṃ** avakucchitaṃ ānaṃ avahanaṃ satataṃ sīhabyagghayakkharakkhasamaddahatthi-assasupaṇṇa-uragehi vihaṅgagaṇasaddakukkuṭakokilehi vā bahalanti kānaṃ, taṃ kānana-saṅkhātaṃ pavanaṃ manussasaddavirahitattā **appasaddaṃ** nissaddanti attho. **Anā-**vilanti na āvilaṃ upaddavarahitanti attho. **Isīnaṃ anuciṇṇanti** buddhapacceka-buddha-arahantakhīṇāsava-saṅkhātānaṃ isīnaṃ anuciṇṇaṃ nisevanti attho. **Āhu-**tīnaṃ (2.0088) **paṭiggahanti** āhunaṃ vuccati pūjāsakkāraṃ paṭiggahaṃ gehasadi-

santi attho.

2. Thūpaṃ katvāna veḷunāti veḷupesikāhi cetiyaṃ katvāti attho. **Nānāpupphaṃ samokirinti** campakādihi anekehi pupphehi samokiriṃ pūjesinti attho. **Sammukhā viya sambuddhanti** sajīvamānassa sambuddhassa sammukhā iva **nimmitaṃ** uppāditaṃ cetiyaṃ ahaṃ **abhi** visesena **vandiṃ** paṇāmamakāsinti attho. Sesāṃ suviññeyyamevāti.

Sakacintaniyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

2. Avopupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Vihārā abhinikkhammāti-ādikaṃ āyasmato avopupphiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto sikhissa bhagavato kāle kulagehe nibbato viññutaṃ patto saddhāsampanno dhammaṃ sutvā somanassappatto nānāpupphāni ubhoi hatthehi gahetvā buddhassa upari abbhukkiri. So tena puññena devamanussesu saṃsaranto saggasampattiñca cakkavattisampattiñca anubhavitvā sabbattha pūjito imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbato vuddhippatto sāsane pasīditvā pabbajitvā nacirasseva arahā ahosi. **Ā** samantato kāsati dippatīti ākāso, tasmīṃ ākāse pupphānaṃ avakiritattā **avopupphiyattheroti** pākaṭo.

7. Evaṃ pattasantipado attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **vihārā abhinikkhammāti**-ādimāha. Tattha **vihārāti** visesena harati catūhi iriyāpathehi apatantaṃ attabhāvaṃ āharati pavatteti etthāti vihāro, tasmā vihārā **abhi** visesena **nikkhamma** nikkhamitvā. **Abbhutthāsi ca caṅkameti** caṅkamanatthāya saṭṭhiratane caṅkame abhivisesena utthāsi, abhiruhīti attho. **Catusaccaṃ** (2.0089) **pakāsentoti** tasmīṃ caṅkame caṅkamanto dukkhasamudayanirodhamaggasaccasaṅkhātaṃ catusaccaṃ pakāsento pākaṭaṃ karonto amataṃ padaṃ nibbānaṃ desento vibhajanto uttānikaronto tasmīṃ caṅkameti sambandho.

8. Sikhissa giramaññāya, buddhaseṭṭhassa tādīnoti seṭṭhassa tādiguṇasamaṅgissa sikhissa buddhassa giraṃ saddaṃ ghosaṃ aññāya jānitvā. **Nānāpupphaṃ gahetvānāti** nāgapunnāgādi-anekāni pupphāni gahetvā āharitvā. **Ākāsamhi samokirinti** caṅkamantassa bhagavato muddhani ākāse okiriṃ pūjesiṃ.

9. Tena kamma dvipadindāti dvipadānaṃ devabrahmamanussānaṃ inda padhānabhūta. **Narāsabha** narānaṃ āsabhābhūta. **Pattomhi acalaṃ ṭhānanti** tumhākaṃ santike pabbajitvā acalaṃ ṭhānaṃ nibbānaṃ patto amhi bhavāmi. **Hitvā jayaparājayanti** dibbamanussasampattisaṅkhātaṃ jayañca caturāpāyadukkhasaṅkhātaṃ parājayañca hitvā chaḍḍetvā nibbānaṃ pattosmīti attho. Sesāṃ suviññeyyamevāti.

Avopupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samatto.

3. Paccāgamaniyatthera-apadānavaṇṇanā

Sindhuyā nadiyā tīreti-ādikaṃ āyasmato paccāgamaniyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto vipassissa bhagavato kāle sindhuyā gaṅgāya samīpe cakkavākayoniyaṃ nibbato pubbasambhārayuttattā pāṇino akhādanto sevālemeva bhakkhayanto carati. Tasmim̐ samaye vipassibhagavā sattānuggahaṃ karonto tattha agamāsi. Tasmim̐ khaṇe so cakkavāko vijjotamaṇaṃ bhagavantaṃ disvā pasannamānaso tuṇḍena sālārukkhatō sālappupphaṃ chinditvā āgamma pūjesi. So teneva cittappasādena tato cuto devaloke uppanno aparāparaṃ chakāmāvaca-rasampattim̐ anubhavitvā tato cuto manussaloke uppajjitvā cakkavattisampatti-ā-dayo anubhavitvā imasmim̐ buddhuppāde ekasmim̐ kulagehe (2.0090) nibbato viññutaṃ patto pubbacaritavasena satthari pasanno pabbajitvā nacirasseva arahā ahoṣi, cakkavāko hutvā bhagavantaṃ disvā katthaci gantvā pupphamāharitvā pūjitattā pubbapuññanāmena **paccāgamaniyattheroti** pākaṭo.

13. Attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakā-sento **sindhuyā nadiyā tīreti-**ādimāha. Sīti saddaṃ kurumānā dhunāti kampaṭīti sindhu, nadati saddaṃ karonto gacchatīti nadi. **Cakkavāko ahaṃ tadāti** cakkaṃ sīghaṃ gacchantaṃ iva udake vā thale vā ākāse vā sīghaṃ vāti gacchatīti cakkavāko. Tadā vipassim̐ bhagavantaṃ dassanakāle ahaṃ cakkavāko ahoṣinti attho. **Suddhasevālabhakkhohanti** aññagocara-amissattā suddhasevālemeva khādanto ahaṃ vasāmi. **Pāpesu ca susaṅṅatoti** pubbavāsanāvasena pāpakaraṇe suṭṭhu saṅṅato tīhi dvārehi saṅṅato susikkhito.

14. **Addasaṃ virajaṃ buddhanti** rāgadosamohavirahitattā virajaṃ nikkilesaṃ buddhaṃ addasaṃ addakkhim̐. **Gacchantaṃ anilañjaseti** anilañjase ākāsapathe gacchantaṃ buddhaṃ. **Tuṇḍena** mayhaṃ mukhatuṇḍena **tālaṃ** sālappupphaṃ **paggayha** paggaḥetvā **vipassissābhiropayim̐** vipassissa bhagavato pūjesinti attho. Sesam̐ suviññeyyamevāti.

Paccāgamaniyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

4. Parappasādakatthera-apadānavaṇṇanā

Usabhaṃ pavaraṃ vīranti-ādikaṃ āyasmato parappasādakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto siddhatthassa bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbato tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū itihāsapañcamānaṃ padako veyyākaraṇo sanighaṇḍuke-ṭubhānaṃ sākharappabhedānaṃ lokāyatamahāpurisalakkhaṇesu anavayo nāmena **selabrāhmaṇoti** pākaṭo siddhatthaṃ bhagavantaṃ disvā dvattim̐samahā-

purisalakkhaṇehi asīti-anubyañjanehi cāti sayamaṃ sobhamānaṃ disvā pasannamānaso anekehi kāraṇehi (2.0091) anekāhi upamāhi thomanam pakāsesi. So tena puññakammena devaloke sakkamārādayo cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā manussesu cakkavattisampattiṃ anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde vibhavasampanne ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto satthari pasīdisvā pabbajito nacirasseva catupaṭṭisambhidāchaḷabhiññappatto mahākhīṇāsavo ahosi, buddhassa thutiyā sattānaṃ sabbesaṃ cittappasādakaraṇato **parappasādakattheroti** pākaṭo.

20. Ekadivasam attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāseno **usabham pavaram vīranti**-ādimāha. Tattha **usabhanti** vasabho nisabho visabho āsabhoti cattāro jeṭṭhapuṅgavā. Tattha gavasatajeṭṭhako vasabho, gavasahassajeṭṭhako nisabho, gavasatasahassajeṭṭhako visabho, gava-koṭisatasahassajeṭṭhako āsabhoti ca yassa kassaci thutiṃ karontā brāhmaṇapaṇḍitā bahussutā attano attano paññāvasena thutiṃ karonti, buddhānaṃ pana sabbākārena thutiṃ kātuṃ samattho ekopi natthi. Appameyyo hi buddho. Vuttañhetam-

“Buddhopi buddhassa bhaṇeyya vaṇṇaṃ, kappampi ce aññamabhāsamāno. khīyetha kappo ciradīghamantare, vaṇṇo na khīyetha tathāgatassā”ti. (dī. ni. aṭṭha. 1.304; 3.141; ma. ni. aṭṭha. 2.425; udā. aṭṭha. 53)-

Ādikaṃ. Ayampi brāhmaṇo mukhārūḷhavasena ekapasīdanavasena “āsabhan”ti vattabbe “usabhan”ti-ādimāha. Varitabbo patthetabboti varo. Anekesu kappasatasahassesu katavīriyattā vīro. Mahantaṃ sīlakkhandhādikaṃ esati gavesatīti mahesī, taṃ **mahesiṃ** buddham. Visesena kilesakhandhamārādayo māre jitavāti vijitāvī, taṃ **vijitāvinam** sambuddham. Suvanṇassa vaṇṇo iva vaṇṇo yassa sambuddhassa so suvaṇṇavaṇṇo, taṃ **suvanṇavaṇṇam** sambuddham disvā ko nāma satto nappasīdatīti.

Parappasādakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

5. Bhisadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Vessabhū (2.0092) **nāma nāmenāti**-ādikaṃ āyasmato bhisadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpani-ssayāni puññāni upacinanto vessabhussa bhagavato kāle himavantasmim hatthiyoniyaṃ nibbatto tasmim paṭivasati. Tasmim samaye vessabhū bhagavā viveka-kāmo himavantamagamāsi. Taṃ disvā so hatthināgo pasannamānaso bhisamu-ḷālaṃ gahetvā bhagavantaṃ bhojesi. So tena puññakammena hatthiyonito cuto devaloke uppajitvā tattha cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā manussattamā-gato manussesu cakkavattisampatti-ādayo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde mahābhoge aññatarasmim kule nibbatto pubbavāsanābalena satthari pasanno pabbajitvā nacirasseva arahā ahosi, so pubbe katakusalanāmena **bhisadāyakatthe-**

roti pākāṭo.

29. So attano pubbakammaṃ saritvā pubbacaritāpadānaṃ dassento **vessabhū nāma nāmenā**ti-ādimāha. Tattha **vessabhū**ti vessaṃ bhunāti atikkamatīti vessabhū. Atha vā vesse vāṇijakamme vā kāmarāgādike vā kusalādikamme vā vatthukāmakilesakāme vā bhunāti abhibhavatīti vessabhū, so nāmena vessabhū nāma bhagavā. **Isīnaṃ tatiyo ahū**ti kusaladhamme esati gavesatīti isi, “vipassī, sikhī, vessabhū”ti vuttattā tatiyo isi tatiyo bhagavā ahu ahoṣīti attho. **Kānaṃ vanamoggayhā**ti kānanaśākhātaṃ vanaṃ ogayha ogahetvā pāvisīti attho.

30. **Bhisamuḷālaṃ gaṇhitvā**ti dvipadacatuppadānaṃ chātakaṃ bhisati hiṃsati vināsetīti bhisam, ko so? Padumakando, bhisañca muḷālañca bhisamuḷālaṃ, taṃ bhisamuḷālaṃ gahetvāti attho.

31. **Karena ca parāmaṭṭho**ti taṃ mayā dinnadānaṃ, **vessabhūvarabuddhinā** uttamabuddhinā vessabhunā karena hatthatalena parāmaṭṭho katasamphasso ahoṣi. **Sukhāhaṃ nābhijānāmi, samaṃ tena kutottarinti** tena sukkena (2.0093) samaṃ sukhaṃ nābhijānāmi, tato uttarimṃ tato paraṃ tato adhikaṃ sukhaṃ kutoti attho. Sesamṃ nayānusārena suviññeyyanti.

Bhisadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

6. Sucintitatthera-apadānavañṇanā

Giriduggacaro āsinti-ādikaṃ āyasmato sucintitattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto atthadassissa bhagavato kāle himavantappadese nesādakule uppanno migasūkarādayo vadhitvā khādanto viharati. Tadā lokanātho lokānuggahaṃ sattānuddayatañca paṭicca himavantamaḡamāsi. Tadā so nesādo bhagavantaṃ disvā pasannamānaso attano khādanatthāya ānītaṃ varamadhuramaṃsaṃ adāsi. Paṭiggahesi bhagavā tassānukampāya, taṃ bhuñjitvā anumodanaṃ vatvā pakkāmi. So teneva puñṇena teneva somanassena tato cuto sugatīsu saṃsaranto cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā manussesu cakkavattisampatti-ādayo anubhavitvā imasmimṃ buddhuppāde kulagehe nibbatto satthari pasīditvā pabbajito nacirasseva arahā ahoṣi.

36. Catupaṭṭisambhidāpañcābhiññādibhedaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentto **giriduggacaro āsinti**-ādimāha. Girati saddaṃ karotīti giri, ko so? Silāpaṃsumayapabbato, duṭṭhu dukkhena gamanīyaṃ duggaṃ, girihi duggaṃ giriduggaṃ, duggamoti attho. Tasmimṃ giridugge pabbatantare caro caraṇasīlo āsimṃ ahoṣimṃ. **Abhijātova kesarī**ti abhi visesena jāto nibbatto kesarīva kesarasīho iva giriduggasmimṃ carāmīti attho.

40. **Giriduggaṃ pavisiṃ ahanti** ahaṃ tadā tena maṃsadānena pītisomanassa-jāto pabbatantaraṃ pāvisimṃ. Sesamṃ uttānatthamevāti.

Sucintitatthera-apadānavañṇanā samattā.

7. Vatthadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Pakkhijāto (2.0094) **tadā āsinti-**ādikaṃ āyasmato vatthadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto atthadassissa bhagavato kāle supaṇṇayoniyam nibbatto gandhamādanapabbataṃ gacchantam atthadassim bhagavantaṃ disvā pasanna-mānaso supaṇṇavaṇṇam vijahitvā māṇavakavaṇṇam nimminivā mahaggham dibbavattham ādāya bhagavantaṃ pūjesi. Sopi bhagavā paṭiggahetvā anumodanam vatvā pakkāmi. So teneva somanassena vītināmetvā yāvatāyukam thatvā tato cuto devaloke nibbatto tattha aparāparaṃ saṃsaranto puññāni anubhavitvā tato manussesu manussasampattinti sabbattha mahaggham vatthābharaṇam laddham, tato uppannuppannabhava vatthacchāyāya gatagataṭṭhāne vasanto imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto satthari pasīditvā pabbajito nacirasseva chaḷabhiññappattakhīṇāsavo ahosi, pubbe katapuññanāmena **vatthadāyakattheroti** pākaṭo.

45. So attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **pakkhijāto tadā āsinti-**ādimāha. Tattha **pakkhijāto**ti pakkhandati upalavati sakuṇo etenāti pakkham, pakkhamassa atthīti pakkhī, pakkhiyoniyam jāto nibbattoti attho. **Supaṇṇoti** sundaram paṇṇam pattam yassa so supaṇṇo, vātaggāhasuvaṇṇavaṇṇajalamānapattamahābhāroti attho. **Garulādhipotī** nāge gaṇhanatthāya garuṃ bhāram pāsāṇam giḷantīti garulā, garulānam adhipo rājāti garulādhipo, virajaṃ buddham addasāhanti sambandho.

Vatthadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

8. Ambadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Anomadassī bhagavāti-ādikaṃ āyasmato ambadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto anomadassissa bhagavato kāle vānarayoniyam (2.0095) nibbatto himavante kapiṛājā hutvā paṭivasati. Tasmim samaye anomadassī bhagavā tassānukampāya himavantamagamāsi. Atha so kapiṛājā bhagavantaṃ disvā pasannamānaso sumadhuraṃ ambaphalaṃ khuddamadhunā adāsi. Atha bhagavā tassa passantasseva tam sabbam paribhuñjitvā anumodanam vatvā pakkāmi. Atha so somanassasampannahadayo teneva pītisomanassena yāvatāyukam thatvā tato cuto devaloke nibbatto aparāparaṃ tattha dibbasukhamanubhavitvā manussesu ca manussasampattim anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde vibhavasampanne ekasmiṃ kulagehe nibbatto satthari pasīditvā pabbajitvā nacirasseva chaḷabhiññappatto ahosi. Pubbapuññanāmena **ambadāyakattheroti** pākaṭo.

53. So aparabhāge attanā katakusalabijam disvā somanassajāto attano pubba-caritāpadānaṃ pakāsento **anomadassī bhagavāti**-ādimāha. **Mettāya aphari loke, appamāṇe nirūpadhīti** so bhagavā sabbaloke appamāṇe satte “sukhī hontū”ti-ādinā nirupadhi upadhivirahitaṃ katvā mettāya mettacittena aphari patthari vaḍḍhesīti attho.

54. **Kapi ahaṃ tadā āsinti** tadā tassāgamanakāle kapirājā ahosinti attho.

Ambadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

9. Sumanatthera-apadānavaṇṇanā

Sumano nāma nāmenāti-ādikaṃ āyasmato sumanattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto sikhissa bhagavato kāle mālākārassa kulagehe nibbatto vuddhimanvāya saddhājāto bhagavati pasannamānaso sumanamālāmuṭṭhiyo gahetvā ubhohi hatthehi pūjesi. So tena puñṇena devamanussesu dve sampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya puttadārehi vaḍḍhitvā sumananāmena (2.0096) pākaṭo satthari pasīditvā pabbajito nacirasseva arahā ahoṣi.

62. So arahā hutvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto attano pubba-caritāpadānaṃ pakāsento **sumano nāma nāmenāti**-ādimāha. Sundaraṃ manaṃ cittaṃ yassa so sumano. Saddhāpasādabahumānena yutto nāmena sumano nāma mālākāro tadā ahaṃ ahoṣiṃ.

63. **Sikhino lokabandhunoti** sikhā muddhā kāsati sikhī. Atha vā sampayuttasampayoge khādati viddhaṃseti sikhī, kā sā? Aggisikhā, aggisikhā viya sikhāya dippanato sikhī. Yathā aggisikhā jotati pākaṭā hoti, sikhī pattatiṇakaṭṭhapalāsādike dahati, evamayampi bhagavā nilapitādiraṃsihi jotati sakalalokasannivāse pākaṭo hoti. Sakasantānagatasabbakilese so seti viddhaṃseti jhāpeti vohāranāmaṃ nāmakammaṃ nāmadheyyaṃ, tassa sikhino. Sakalalokassa bandhuñātakoti lokabandhu, tassa sikhino lokabandhuno bhagavato sumanapupphaṃ **abhiropayim** pūjesinti attho.

Sumanatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

10. Pupphacaṅkoṭiyatthera-apadānavaṇṇanā

Abhitarūpaṃ sīhaṃ vāti-ādikaṃ āyasmato pupphacaṅkoṭiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto sikhissa bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto mahāvibhavasampanno satthari pasīditvā pasannākāraṃ

dassento suvaṇṇavaṇṇaṃ anojapupphamocinitvā caṅkoṭakaṃ pūretvā bhagavantaṃ pūjetvā “bhagavā, imassa nissandena nibbattanibbattaṭṭhāne suvaṇṇavaṇṇo pūjaniyo hutvā nibbānaṃ pāpuṇeyyaṃ”ti patthanamakāsi. So tena puñṇakammaena devamanussesu nibbatto sabbattha pūjito (2.0097) suvaṇṇavaṇṇo abhirūpo ahoṣi. So aparabhāge imasmiṃ buddhuppāde vibhavasampanne ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhippatto satthari pasīditvā pabbajito vipassanaṃ vadḍhetvā nacirasseva arahā ahoṣi.

68-9. So patta-arahattaphalo attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **abhītarūpaṃ sīhaṃ vāti-ādimāha**. Tattha **sīhanti** dvipadacatuppādādayo satte abhibhavati ajjhottharatīti sīho, abhītarūpo abhītasabhāvo, taṃ abhītarūpaṃ sīhaṃ iva nisinnaṃ pūjesinti sambandho. Pakkhīnaṃ aggaṃ garuḷarājaṃ iva **pavaraṃ** uttamaṃ byaggharājaṃ iva abhi visesena jātaṃ sabbasīhānaṃ visesaṃ kesarasīhaṃ iva tilokassa saraṇaṃ **sikhim** sammāsam-buddhaṃ. Kiṃ bhūtaṃ? Anejaṃ nikkilesaṃ khandhamārādīhi aparājitaṃ nisinnaṃ sikhinti sambandho. **Māraṇānagganti** sabbakilesānaṃ māraṇe sosane viddhaṃsane aggaṃ seṭṭhaṃ kilese mārentānaṃ paccekabuddhabuddhasāvākānaṃ vijjamānānampi tesāṃ agganti attho. **Bhikkhusaṅghapurakkhataṃ** parivāritaṃ parivāretvā nisinnaṃ sikhinti sambandho.

70. Caṅkoṭake ṭhapetvānāti uttamaṃ anojapupphaṃ karaṇḍake pūretvā sikhīsam-buddhaṃ seṭṭhaṃ **samokiriṃ** pūjesinti attho.

Pupphacaṅkoṭiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Sattamavaggavaṇṇanā samattā.

8. Nāgasamālavaggo

1. Nāgasamālatthera-apadānavaṇṇanā

Āpāṭaliṃ ahaṃ pupphanti-ādikaṃ āyasmato nāgasamālattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto sikhissa bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto gharāvāsaṃ saṅṭhapetvā tathārūpasajjanasaṃsaggassa (2.0098) alābhena satthari dharamānakāle dassanasavanapūjākammamakaritvā parinibbutakāle tassa bhagavato sārīrikadhātuṃ nidahitvā katacetiyaṃhi cittaṃ pasādetvā pāṭali-pupphaṃ pūjetvā somanassaṃ uppādetvā yāvatāyukaṃ ṭhatvā teneva somanassaena tato kālaṃ kato tusitādīsu chasu devalokesu sukhamanubhavitvā aparabhāge manussesu manussasampattiṃ anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṃ patto nāgarukkhapallavakomaḷasadisasarīrattā **nāgasamā-**

loti mātāpitūhi katanāmadheyyo bhagavati pasanno pabbajitvā nacirasseva arahā
ahosi.

1. So pacchā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpa-
dānaṃ pakāsentō **āpāṭaliṃ**

ahaṃ pupphanti-ādimāha. Tattha **āpāṭalinti** ā samantato, ādarena vā pāṭali-pupphaṃ gahetvā ahaṃ thūpamhi **abhiropesiṃ** pūjesinti attho. **Ujjhitam sumahāpa-theti** sabbanagaravāsīnaṃ vandanapūjanatthāya mahāpathe nagaramajjhe vīthiyaṃ ujjhitam utthāpitaṃ, iṭṭhakakammasudhākammādīhi nipphādītanti attho. Sesam heṭṭhā vuttanayattā uttānatthattā ca suviññeyyamevāti.

Nāgasamālatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

2. Padasaññakatthera-apadānavaṇṇanā

Akkantañca padaṃ disvāti-ādikaṃ āyasmato padasaññakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro uppannuppannabhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto tissassa bhagavato kāle ekasmiṃ saddhāsampanne upāsaka-gehe nibbatto viññutaṃ patto ratanattaye pasanno bhagavatā tassa anukampāya dassitaṃ padacetiyaṃ disvā pasanno lomahaṭṭhajāto vandanapūjanādibahumāna-makāsi. So teneva sukhetta sukatenā puññena tato cuto sagge nibbatto tattha dibbasukhamanubhavitvā aparabhāge manussesu jāto manussasampattiṃ sabba-manubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde vibhavasampannakule nibbatto vuddhima-nvāya saddhājāto (2.0099) pabbajitvā nacirasseva arahā ahosi, purākatapuññanā-mena **padasaññakattheroti** pākaṭo.

5. So ekadivasaṃ attano pubbakammaṃ saritvā pubbacaritāpadānaṃ pakā-sento **akkantañca padaṃ disvāti**-ādimāha. Tattha **akkantanti** akkamitaṃ dassitaṃ. Sabbabuddhānaṃ sabbadā caturaṅgulopariyeva gamanaṃ, ayaṃ pana tassa saddhāsampannataṃ ṇatvā “eso imaṃ passatū”ti padacetiyaṃ dassesi, tasmā so tasmīṃ pasīditvā vandanapūjanādisakkāramakāsīti attho. Sesam sabbattha uttā-natthamevāti.

Padasaññakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

3. Buddhasaññakatthera-apadānavaṇṇanā

Dumagge paṃsukūlikanti-ādikaṃ āyasmato buddhasaññakattherassa apa-dānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissa-yāni puññāni upacinanto tissassa bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhippatto saddhājāto dumagge laggitaṃ bhagavato paṃsukūlacīvaraṃ disvā pasannamānaso “arahaddhajan”ti cintetvā vandanapūjanādisakkāramakāsi. So tena puññakammena devamanussasampattimanubhavitvā imasmiṃ buddhu-ppāde vibhavasampanne ekasmiṃ kulagehe nibbatto saddhājāto pabbajitvā nacirasseva arahā ahosi.

9. So patta-arahattādhigamo attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto

pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **dumagge paṃsukūlikanti-ādimāha**. Tattha dhunāti kampaṭṭi dumo. Duhati pūreti ākāsatanti vā dumo, dumassa aggo koṭṭi dumaggo, tasmīṃ dumagge. Paṃsumiva paṭikkūlabhāvaṃ amanuññabhāvaṃ ulati gacchatīti paṃsukūlaṃ, paṃsukūlameva paṃsukūlikaṃ, satthuno paṃsukūlaṃ dumagge laggitaṃ disvā ahaṃ añjaliṃ paggahevā taṃ paṃsukūlaṃ **avandiṃ** paṇāmamakāsinti attho. **Tanti** nipātamattaṃ. Sesāṃ sabbattha uttānattamevāti.

Buddhasaññakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

4. Bhisāluvadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Kānaṃ (2.0100) **vanamoggayhāti-ādikaṃ** āyasmato bhisāluvadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto vipassissa bhagavato kāle himavantassa samīpe araññāvāse vasanto vanamūlaphalāhāro vivekavasenāgataṃ vipassīṃ bhagavantaṃ disvā pasannamānaso pañcabhisāluve adāsi. Bhagavā tassa cittaṃ pasādetuṃ passantasseva paribhuñji. So tena cittappasādena kālaṃ katvā tusitādīsu sampattimanubhavitvā pacchā manussasampattiñca anubhavitvā imasmīṃ buddhuppāde ekasmīṃ kulagehe nibbatto vibhavasampattiṃ patto taṃ pahāya sāsane pabbajito nacirasseva arahattaṃ pāpuṇi.

13. So tato attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **kānaṃ vanamoggayhāti-ādimāha**. Taṃ heṭṭhā vuttatthameva. **Vasāmi vipine ahanti** vivekavāso ahaṃ vasāmiti sambandho. Sesāṃ uttānatthamevāti.

Bhisāluvadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Chaṭṭhabhāṇavāravaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Ekasaññakatthera-apadānavaṇṇanā

Khaṇḍo nāmāsi nāmenāti-ādikaṃ āyasmato ekasaññakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto vipassissa bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutaṃ patto ratanattaye pasannamānaso tassa satthuno khaṇḍaṃ nāma aggasāvakaṃ bhikkhāya caramānaṃ disvā saddahitvā piṇḍapātamadāsi. So tena puññakammaṃ devamanussasampattiyo anubhavitvā imasmīṃ buddhuppāde sāvattīyaṃ ekasmīṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto satthu dhammadesanaṃ

sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā nacirasseva arahā ahosi. So ekadivasam piṇḍapātassa saññaṃ manasikarivā paṭiladdhavisesattā **ekasaññakattheroti** pākaṭo.

18. So (2.0101) aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **khaṇḍo nāmāsi nāmenāti**-ādimāha. Tattha tassa aggasāvakattherassa kilesānaṃ khaṇḍitattā **khaṇḍoti** nāmaṃ. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Ekasaññakatthera-apadānavañṇanā samattā.

6. Tiṇasantharadāyakatthera-apadānavañṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṃ āyasmato tiṇasantharadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto tissassa bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto buddhuppādato pageva uppannattā gharāvāsaṃ pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā himavantassa avidūre ekaṃ saraṃ nissāya paṭivasati. Tasmiṃ samaye tisso bhagavā tassānukampāya ākāsenā agamāsi. Atha kho so tāpaso ākāsatō oruyha ṭhitam taṃ bhagavantaṃ disvā pasannamānaso tiṇaṃ lāyitvā tiṇasantharam katvā nisīdāpetvā bahumānādarena pañcapatiṭṭhitena vanditvā paṭikuṭiko hutvā pakkāmi. So yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato cavitvā devamanussesu saṃsaranto aneka-vidhasampattiṃ anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhippatto satthari pasīditvā pabbajito nacirasseva arahā ahosi.

22. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **himavantassāvidūreti**-ādimāha. Taṃ heṭṭhā vuttatthameva. **Mahājātassaroti** ettha pana saranti ettha pānīyatthikā dvipadacatuppādādayo sattāti saraṃ, atha vā saranti ettha nadīkandarādayoti saraṃ, mahanto ca so sayameva jātattā saro ceti mahājātassaro. Anotattachaddantadahādayo viya apākaṭa-nāmattā “mahājātassaro”ti vuttoti daṭṭhabbo. **Satapattehi sañchannoti** ekekasmiṃ pupphe satasatapattānaṃ vasena satapatto, satapattasetapadumehi (2.0102) sañchanno gahanībhūtōti attho. **Nānāsakuṇamālayoti** aneke haṃsakukkuṭakukkuhadeṇḍibhādayo ekato kuṇanti saddaṃ karontīti sakuṇāti laddhanāmānaṃ pakkhīnaṃ ālayo ādhārabhūtōti attho. Sesam sabbattha uttānatthamevāti.

Tiṇasantharadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

7. Sūcidāyakatthera-apadānavañṇanā

Tiṃsakappasahassamhīti-ādikaṃ āyasmato sūcidāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni

puññāni upacinanto sumedhassa bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya bhagavato cīvarakammaṃ kātuṃ pañca sūciyo adāsi. So tena puññena devamanussesu puññamanubhavitvā vicaranto uppannuppannabhava tikkhapañño hutvā pākaṭo imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya satthari pasīditvā pabbajanto tikkhapaññatāya khuraggeyeva arahattaṃ pāpuṇi.

30. So aparabhāge puññaṃ paccavekkhanto taṃ disvā somanassajāto pubba-caritāpadānaṃ pakāsentō **tiṃsakappasahassamhīti-ādimāha.** Antarantaraṃ panettha suviññeyyameva.

31. Pañcasūcī mayā dinnāti ettha sūcati chiddaṃ karoti vijjhatīti sūci, pañca-mattā sūcī pañcasūcī mayā dinnāti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Sūcidāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

8. Pāṭalipupphiyatthera-apadānavañṇanā

Suvaṇṇavaṇṇaṃ sambuddhanti-ādikaṃ āyasmato pāṭalipupphiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto tissassa bhagavato kāle ekasmiṃ (2.0103) kulagehe seṭṭhiputto hutvā nibbatto vuddhippatto kusalākusalaññū satthari pasīditvā pāṭalipupphaṃ gahetvā satthu pūjesi. So tena puññena bahudhā sukhasampattiyo anubhavanto devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhimanvāya satthari pasanno pabbajitvā nacirasseva arahā ahosi.

36. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubba-caritāpadānaṃ pakāsentō **suvaṇṇavaṇṇaṃ sambuddhanti-ādimāha.** Tattha **antarāpa-****neti** ā samantato hiraññasuvaṇṇādikaṃ bhaṇḍaṃ paṇenti vikkiṇanti pattharanti etthāti āpaṇaṃ, āpaṇassa antaraṃ vīthīti antarāpaṇaṃ, tasmim antaraṃ paṇe. **Suva-****ṇṇavaṇṇaṃ** kañcanagghiyasaṃkāsaṃ dvattiṃsavaralakkhaṇaṃ sambuddhaṃ disvā pāṭalipupphaṃ pūjesinti attho. Sesam sabbattha uttānatthamevāti.

Pāṭalipupphiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

9. Ṭhitañjaliyatthera-apadānavañṇanā

Migaluddo pure āsinti-ādikaṃ āyasmato ṭhitañjaliyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tathuppannabhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto tissassa bhagavato kāle purākatena ekena kammacchiddena nesādayoniyaṃ nibbattitvā viññutaṃ patto migasūkarādayo māretvā nesādakammaena araññe vāsaṃ kappesi. Tasmim samaye tisso bhagavā tassānukampāya himavantaṃ agamāsi. So taṃ dvattiṃsavaralakkhaṇehi asītānubyañjana-

byāmapabhāhi ca jalamānaṃ bhagavantaṃ disvā somanassajāto paṇāmaṃ katvā gantvā paṇṇasanthare nisīdi. Tasmim̐ khaṇe devo gajjanto asani pati, tato maraṇasamaye buddhamanussarivā punaṅjalimakāsi. So tena puññaena sukhette katakusalattā akusalavipākaṃ paṭibāhitvā sagge nibbato kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā manussesu manussasampattiyo ca anubhavitvā aparabhāge imasmim̐ buddhuppāde ekasmim̐ kulagehe nibbato vuddhimanvāya purākatavāsanāya satthari pasīditvā pabbajito nacirasseva arahā ahosi.

42. So (2.0104) tato paraṃ attano pubbakammaṃ sarivā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **migaluddo pure āsinti-ādimāha**. Tattha **migaluddoti** migānaṃ māraṇaṃ

upagacchatīti migaluddo. Miganti sīghaṃ vātavegena gacchanti dhāvanti migā, tesam migānaṃ māraṇe luddo dāruṇo lobhīti migaluddo. So ahaṃ **pure** bhagavato dassanasamaye migaluddo **āsiṃ** ahosinti attho. **Araññe kānanti** arati gacchati migasamūho etthāti araññaṃ, atha vā ā samantato rajjanti tattha vivekābhiratā buddhapacceka buddhādayo mahāsārappatā sappurisāti araññaṃ. Kā kucchitākārena vā bhayānakākārena vā nadanti saddaṃ karonti, ānanti vindanti vā kānaṃ, tasmīṃ araññe kānane migaluddo pure āsinti sambandho. **Tattha addasaṃ sambuddhanti** tattha tasmīṃ araññe upagataṃ sambuddhaṃ addasaṃ addakkhanti attho. Dassanaṃ pure ahosi avidūre, tasmā manodvārānusārena cakkhaviññāṇaṃ purecārikaṃ kāyaviññāṇasamaṅgiṃ pāpeti appetīti attho.

44. Tato me asanīpātoti ā samantato sananto gajjanto patatīti asani, asaniyā pāto patanaṃ asanīpāto, devadaṇḍoti attho. Sesam sabbattha uttānatthamevāti.

Ṭhitañjaliyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

10. Tipadumiyatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttaro nāma jinoti-ādikaṃ āyasmato tipadumiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle haṃsavatiyaṃ mālākārakulagehe nibbatto vuddhippatto mālākārakammaṃ katvā vasanto ekadivasaṃ aneka-vidhāni jalajathalajapupphāni gahetvā rañño santikaṃ gantukāmo evaṃ cintesi-“rājā imāni tāva pupphāni disvā pasanno sahasaṃ vā dhanaṃ gāmādikaṃ vā dadeyya, lokanāthaṃ pana pūjetvā nibbānāmatadhanaṃ labhāmi, kiṃ me etesu sundaran”ti tena “bhagavantaṃ (2.0105) pūjetvā saggamokkhasampattiyo nipphādetuṃ vaṭṭatī”ti cintetvā vaṇṇavantaṃ atīva rattapupphattayaṃ gahetvā pūjesi. Tāni gantvā ākāsaṃ chādetvā pattharivā aṭṭhaṃsu. Nagaravāsino acchariyabbhuta-cittajātā celukkhepasahassāni pavattayiṃsu. Taṃ disvā bhagavā anumodanaṃ akāsi. So tena puñña devamanussesu sampattiyo anubhavitvā imasmīṃ buddhuppāde gahapatikule nibbatto vuddhimanvāya satthari pasīditvā dhammaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā nacirasseva arahā ahosi.

48. So attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **padumuttaro nāma jinoti-ādimaṃha.** Tassattho heṭṭhā vuttova. **Sabbadhammāna pāragūti** sabbesaṃ navalokuttaradhammānaṃ pāraṃ nibbānaṃ gato paccakkhaṃ katoti attho. **Danto dantaparivutoti** sayam kāyavācādīhi danto eta-dagge ṭhapitehi sāvakehi parivutoti attho. Sesam sabbattha sambandhavasena uttānatthamevāti.

Tipadumiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Aṭṭhamavaggaṇṇanā samattā.

9. Timiravaggo

1. Timirapupphiyatthera-apadāṇavaṇṇanā

Candabhāgānadīreti-ādikaṃ āyasmato timirapupphiyattherassa apadānaṃ. Kā uppatti? Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpani-ssayāni puñṇāni upacinanto siddhatthassa bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhippatto gharāvāsaṃ saṅṭhapetvā vasanto kāmesu ādīnavaṃ disvā gharāvāsaṃ pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā candabhāgāya nadiyā samīpe vasati, vivekakāmatāya himavantaṃ gantvā nisinnaṃ siddhatthaṃ bhagavantaṃ disvā vanditvā tassa guṇaṃ pasīditvā timirapupphaṃ gahetvā pūjesi. So tena puñṇena devesu ca manussesu ca (2.0106) sampattimanubhavanto saṃsaritvā imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya satthari pasīditvā pabbajito nacirasseva arahā ahosi.

1. So aparabhāge pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **candabhāgānadīreti-**ādīmāha. Tassattho heṭṭhā vuttova. **Anubhotam vajāmahanti** gaṅgāya āsanne vasanabhāvena sabbattha rammabhāvena gaṅgāto heṭṭhā sotānusārena ahaṃ vajāmi gacchāmi tattha tattha vasāmīti attho. **Nisinnaṃ samaṇaṃ disvāti** samitapāpattā sositapāpattā samaṇasaṅkhātaṃ sammāsa-mbuddhaṃ disvāti attho.

2. **Evaṃ cintesahaṃ tadāti** ayaṃ bhagavā sayaṃ tiṇṇo sabbasatte tārayissati saṃsārato uttāreti sayaṃ kāyadvārādīhi damito ayaṃ bhagavā pare dameti.

3. Sayaṃ **assattho** assāsampatto, kilesapariḷāhato mutto sabbasatte assāseti, santabhāvaṃ āpāpeti. Sayaṃ **santo** santakāyacitto paresaṃ santakāyacittaṃ pāpeti. Sayaṃ **mutto** saṃsārato muccito pare saṃsārato mocayissati. So ayaṃ bhagavā sayaṃ **nibbuto** kilesaggīhi nibbuto paresampi kilesaggīhi nibbāpessatīti ahaṃ tadā evaṃ cintesinti attho.

4. **Gahetvā timirapupphanti** sakalaṃ vanantaṃ nilakāḷaraṃsīhi andhakāraṃ viya kurumānaṃ khāyatīti timiraṃ pupphaṃ taṃ gahetvā kaṇṇikāvaṇṇaṃ gahetvā **matthake** sīsassa upari ākāse **okiriṃ** pūjesinti attho. Sesāṃ uttānatthamevāti.

Timirapupphiyatthera-apadāṇavaṇṇanā samattā.

2. Gatasaññakatthera-apadāṇavaṇṇanā

Jātiyā sattavassohanti-ādikaṃ āyasmato gatasaññakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpani-ssayāni

puññāni upacinanto tissassa bhagavato kāle ekasmiṃ (2.0107) kulagehe nibbatto purākatavāsanāvasena saddhājāto sattavassikakāleyeva pabbajito bhagavato paṇāmakaraṇeneva pākaṭo ahoṣi. So ekadivasam atīva nīlamaṇippabhāni naṅgalakasiatṭhāne utṭhitasattapupphāni gahetvā ākāse pūjesi. So yāvatāyukaṃ samānadhamaṃ katvā tena puññena devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto satthari pasīditvā pabbajito nacirasseva arahā ahoṣi.

10. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **jātiyā sattavassohanti**-ādimāha. Tattha **jātiyā sattavassoti** mātugabbhato nikkhantakālato paṭṭhāya paripuṇṇasattavassikoti attho. **Pabbajim anagāriyanti** agārassa hitaṃ āgāriyaṃ kasivāṇijjādikammaṃ natthi āgāriyanti anagāriyaṃ, buddhasāsane pabbajim ahanti attho.

12. Sugatānugataṃ magganti buddhena gataṃ maggaṃ. Atha vā sugatena desitaṃ dhammānudhammapaṭipattipūraṇavasena **hatṭhamānaso** tuṭṭhacitto pūjevāti sambandho. Sesam sabbattha uttānatthamevāti.

Gatasaññakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

3. Nipannañjalikatthera-apadānavaṇṇanā

Rukkhamūle nisinnohanti-ādikaṃ āyasmato nipannañjalikattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekesu bhavesu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto tissassa bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhippatto pabbajitvā rukkhamūlikaṅgaṃ pūrayamāno araññe viharati. Tasmim samaye kharo ābādho uppajji, tena piḷito paramakāruññappatto ahoṣi. Tadā bhagavā tassa kāruññena tattha agamāsi. Atha so nipannakova utṭhituṃ asakkonto sirasi añjaliṃ katvā bhagavato paṇāmaṃ akāsi. So tato cuto tusitabhavane uppanno tattha sampattimanubhavitvā evaṃ cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā (2.0108) imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhippatto satthari pasīditvā pabbajito nacirasseva arahā ahoṣi, purākatapuññavasena **nipannañjalikattheroti** pākaṭo.

16. So aparabhāge attano puññasampattiyo oloketvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **rukkhamūle nisinnohanti**-ādimāha. Tattha ruhati paṭiruhati uddhamuddham ārohatīti rukkho, tassa rukkhasa mūle samīpeti attho. **Byādhito paramena cāti** paramena adhikena kharena kakkhaḷena byādhinā rogena byādhito, byādhinā ahaṃ samannāgatoti attho. **Paramakāruññappatto** **mhīti** paramaṃ adhikaṃ kāruññaṃ dīnabhāvaṃ dukkhitabhāvaṃ pattomhi araññe kānaneti sambandho.

20. Pañcevāsum mahāsikhāti sirasi piḷandhanatthena sikhā vuccati cūḷā. Maṇīti jotamānaṃ makuṭaṃ tassa atthīti sikhō, cakkavattino ekanāmakā pañceva cakkavattino āsum ahesunti attho. Sesam sabbattha uttānatthamevāti.

Nipannañjalikatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

4. Adhopupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Abhibhū nāma so bhikkhūti-ādikaṃ āyasmato adhopupphiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekesu bhavesu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto sikhissa bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhippatto gharāvāsaṃ saṅṭhapetvā aparabhāge kāmesu ādīnaṃ disvā taṃ pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā pañcābhiññā-aṭṭhasamāpattilābhī iddhīsu ca vasībhāvaṃ patvā himavantasmim paṭivasati. Tassa sikhissa bhagavato abhibhū nāma aggasāvako vivekābhirato himavantamagamāsi. Atha so tāpaso taṃ aggasāvakatttheraṃ disvā therassa ṭhitapabbataṃ āruhanto pabbatassa heṭṭhātalato sugandhāni vaṇṇasampannāni satta pupphāni gahetvā pūjesi. Atha so thero tassānumodanamakāsi. Sopi tāpaso sakassamaṃ agamāsi. Tattha ekena ajagarena pīlito aparabhāge aparihīnajjhāno (2.0109) teneva upaddavena upadduto kālaṃ katvā brahmalokaparāyano hutvā brahmasampattiṃ chakāmāvacarasampattiñca anubhavitvā manussesu manussasampattiyo ca khepetvā imasmim buddhuppāde ekasmim kulagehe nibbatto vuddhippatto bhagavato dhammaṃ sutvā pasannamānaso pabbajitvā nacirasseva arahā ahosi. So aparabhāge attano katapuññanāmena **adhopupphiyattheroti** pākaṭo.

22. So ekadivasam attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **abhibhū nāma so bhikkhūti-**ādīmāha. Tattha sīlasamādhīhi pare abhibhavatīti abhibhū, khandhamārādīmāre abhibhavati ajjhottharatīti vā abhibhū, sasantānaparasantānagatakilese abhibhavati viheseti viddhamsetīti vā abhibhū. Bhikkhanasīlo yācanasīloti bhikkhu, chinnabhinnapaṭadharoti vā bhikkhu. Abhibhū nāma aggasāvako so bhikkhūti attho, sikhissa bhagavato aggasāvakoti sambandho.

27. Ajagaro maṃ pīlesīti tathārūpaṃ sīlasampannaṃ jhānasampannaṃ tāpasam pubbe katapāpena verena ca mahanto ajagarasappo pīlesi. So teneva upaddavena upadduto aparihīnajjhāno kālaṃ katvā brahmalokaparāyaṇo āsi. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Adhopupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

5. Raṃsisaññakatthera-apadānavaṇṇanā

Pabbate himavantamhīti-ādikaṃ āyasmato raṃsisaññakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tesu tesu bhavesu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto vipassissa bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhimanvāya

gharāvāsaṃ saṅṭhapetvā kāmesu ādīnavaṃ disvā gharāvāsaṃ pahāya tāpasapa-
bbajjaṃ pabbajitvā ajinacammadharo himavantamhi vāsaṃ kappesi. Tasmim
samaye vipassī bhagavā himavantamagamāsi. Atha so tāpaso tamupagataṃ
bhagavantaṃ

disvā tassa bhagavato (2.0110) sarīrato nikkhantachabbaṇṇabuddharaṃsīsu pasīditvā añjaliṃ paggayha pañcaṅgena namakkāramakāsi. So teneva puñña ito cuto tusitādīsu dibbasampattiyo anubhavitvā aparabhāge manussasampattiyo ca anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhimanvāya gharāvāsaṃ saṅghapetvā tatthādīnaṃ disvā gehaṃ pahāya pabbajitvā nacirasseva arahā ahosi.

30. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāseto **pabbate himavantamhīti-ādimāha**. Tattha **pabbateti** pakārena brūhati vaḍḍhetīti pabbato, himo assa atthīti himavanto, himavanto ca so pabbato cāti himavantapabbato. Himavantapabbateti vattabbe gāthāvacanasukhatthaṃ “pabbate himavantamhī”ti vuttaṃ. Tasmīṃ himavantamhi pabbate vāsaṃ kappesiṃ pure ahanti sambandho. Sesāṃ sabbattha nayānusārena uttānamevāti.

Raṃsisaññakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

6. Dutiyaraṃsisaññakatthera-apadānavaṇṇanā

Pabbate himavantamhīti-ādikaṃ āyasmato dutiyaraṃsisaññakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katakusalo uppannuppannabhava vivaṭṭūpanissayāni puññaṇi upacinanto phussassa bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhippatto gharāvāsaṃ saṅghapetvā tattha dosaṃ disvā taṃ pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā himavantapabbate vasanto vākacīranivasano vivekasukhena viharati. Tasmīṃ samaye so phussaṃ bhagavantaṃ taṃ padesaṃ sampattaṃ disvā tassa sarīrato nikkhantachabbaṇṇabuddharaṃsiyo ito cito vidhāvantiyo daṇḍadīpikānikkhantavipphurantaṃ disvā tasmīṃ pasanno añjaliṃ paggahetvā vanditvā cittaṃ pasādetvā teneva pītisomanassena kālaṃ katvā tusitādīsu nibbatto tattha cha kāmāvacarasampattiyo ca anubhavitvā aparabhāge manussasampattiyo ca (2.0) anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhippatto pubbavāsanaṃ vasena pabbajitvā nacirasseva arahā ahosi.

35. So aparabhāge pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāseto **pabbate himavantamhīti-ādimāha**. Taṃ sabbaṃ uttānatthamevāti.

Dutiyaraṃsisaññakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

7. Phaladāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Pabbate himavantamhīti-ādikaṃ āyasmato phaladāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katakusalasambhāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññaṇi upacinanto phussassa bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto

sukhappatto taṃ sabbaṃ pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā kharājinacamma-dhārī hutvā viharati. Tasmiñca samaye phussaṃ bhagavantaṃ tattha sampattaṃ disvā pasannamānaso madhurāni phalāni gahetvā bhojesi. So teneva kusalena devalokādīsu puññasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatta vuddhimanvāya satthari pasīditvā pabbajitvā nacirasseva arahā ahoṣi.

39. So aparabhāge attano pubbakammaṃ anussarivā pubbacaritāpadānaṃ pakāseno **pabbate himavantamhīti-ādimāha.** Taṃ sabbaṃ heṭṭhā vuttanayattā uttānatthamevāti.

Phaladāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

8. Saddasaññakatthera-apadānavaṇṇanā

Pabbate himavantamhīti-ādikaṃ āyasmato saddasaññakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto phussassa bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe (2.0112) nibbatta vuddhippatta saddhājāto tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā himavantamhi ara-ññāvāse vasanto attano anukampāya upagatassa bhagavato dhammaṃ sutvā dhammesu cittaṃ pasādetvā yāvatāyukaṃ ṭhatvā aparabhāge kālaṃ katvā tusitā-dīsu chasu kāmāvacarasampattiyo ca manussesu manussasampattiyo ca anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatta vuddhimanvāya saddhājāto pabbajitvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ pāpuṇi.

43. So aparabhāge attano pubbakammaṃ sarivā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāseno **pabbate himavantamhīti-ādimāha.** Taṃ sabbaṃ uttānatthamevāti.

Saddasaññakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

9. Bodhisiñcakatthera-apadānavaṇṇanā

Vipassissa bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato bodhisiñcakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anakāsu jātīsu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto vipassissa bhagavato kāle kulagehe nibbatta sāsane pabbajitvā vatta-paṭipattiyā sāsanaṃ sobhayanto mahājane bodhipūjaṃ kurumāne disvā anakāni pupphāni sugandhodakāni ca gāhāpetvā pūjesi. So tena puññena devaloke nibbatta cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbatta vuddhimanvāya saddhājāto pabbajitvā nacirasseva arahā ahoṣi.

46. So arahā hutvā jhānaphalasukhena vītināmetvā pubbakammaṃ sarivā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāseno **vipassissa bhagavatoti-ādimāha.**

Tattha visesaṃ paramatthaṃ nibbānaṃ passatīti vipassī, visesena bhabbābhajane passatīti vā vipassī, vipassanto catusaccaṃ passanadakkhanasiloti vā vipassī, tassa vipassissa bhagavato mahābodhimaho (2.0113) ahūti sambandho. Tatrāpi **mahābodhīti** bodhi vuccati catūsu maggesu ñāṇaṃ, tamettha nisinno bhagavā paṭivijjhatīti kaṇikārapādaparukkhopi bodhicceva vuccati, mahito ca so devabrahmanarāsurehi bodhi ceti mahābodhi, mahato buddhassa bhagavato bodhīti vā mahābodhi, tassa **maho** pūjā ahoṣīti attho. Sesāṃ sabbattha uttānatthamevāti.

Bodhisiñcakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

10. Padumapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Pokkharavanaṃ pavitṭhoti-ādikaṃ āyasmato padumapupphiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto phussassa bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya padumasampannaṃ ekaṃ pokkharāṇiṃ pavisitvā bhisamuḷāle khādanto pokkharāṇiyā avidūre gacchamānaṃ phussaṃ bhagavantaṃ disvā pasannamānaso tato padumāni ocinitvā ākāse ukkhipitvā bhagavantaṃ pūjesi, tāni pupphāni ākāse vitānaṃ hutvā aṭṭhaṃsu. So bhiyyosomattāya pasannamānaso pabbajitvā vattapaṭipattisāro samaṇadhammaṃ pūretvā tato cuto tusitabhavanamalaṃ kurumāno viya tattha uppajjitvā kamena cha kāmāvacarasampattiyo ca manussasampattiyo ca anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhippatto saddhājāto pabbajitvā nacirasseva arahā ahoṣi.

51. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **pokkharavanaṃ pavitṭhoti-ādimāha**. Tattha pakārena naḷadaṇḍapattādīhi kharantīti pokkharā, pokkharānaṃ samuṭṭhitaṭṭhena samūhanti pokkharavanaṃ, padumagacchasaṇḍehi maṇḍitaṃ majjhaṃ pavitṭho ahanti attho. Sesāṃ sabbattha uttānamevāti.

Padumapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Navamavaggavaṇṇanā samattā.

10. Sudhāvaggo

1. Sudhāpiṇḍiyatthera-apadānavaṇṇanā

Pūjārahe (2.0114) **pūjayatoti-ādikaṃ āyasmato sudhāpiṇḍiyattherassa apa-**
dānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissa-
yāni puñṇāni upacinanto siddhatthassa bhagavato kāle bhagavati dharamāne
puñṇaṃ kātumasakkonto parinibbute bhagavati tassa dhātuṃ nidahitvā cetiye
kariyamāne sudhāpiṇḍamadāsi. So tena puñṇena catunnavutikappato paṭṭhāya
etthantare caturāpāyamadisvā devamanussasampattiyo anubhavitvā imasmim
buddhuppāde ekasmim kulagehe nibbato viññutaṃ patvā satthari pasīditvā
pabbajito nacirasseva arahā ahoṣi.

1-2. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto attano
pubbacaritāpadānaṃ pakāseṇto **pūjāraheti-ādimāha.** Tattha pūjārahā nāma
buddhapacceka-buddha-ariyasāvaka-cariyupajjhāyamātāpitugaru-ādayo, tesu pūjā-
rahesu mālādipadumavatthābharaṇacatupaccayādīhi **pūjayato** pūjayantassa
puggalassa puñṇakoṭṭhāsaṃ sahasasatasahasādivasena saṅkhyāṃ kātuṃ
kenaci mahānubhāvenāpi na sakkāti attho. Na kevalameva dharamāne buddhā-
dayo pūjayato, parinibbutassāpi bhagavato cetiyapaṭimābodhi-ādīsupi eseva nayo.

3. Taṃ dīpetuṃ **catunnamapi dīpānanti-ādimāha.** Tattha **catunnamapi dīpā-**
nanti jambudīpa-aparagoyāna-uttarakurupubbavidehasaṅkhātānaṃ catunnaṃ
dīpānaṃ tadanugatānaṃ dvisahasaparittadīpānaṃca ekato katvā sakalacakkavā-
ḷagabbhe **issaraṃ** cakkavattirajjaṃ kareyyāti attho. **Ekissā pūjanāyetanti** dhātu-
gabbhe cetiye katāya ekissā pūjāya **etaṃ** sakalajambudīpe sattaratanādikaṃ
sakalaṃ dhanāṃ. **Kalaṃ nāgghati soḷasinti** cetiye katapūjāya soḷasakkhattuṃ
vibhattassa soḷasamakotṭhāsassa na agghatīti attho.

4. Siddhatthassa ...pe... (2.0115) **phalitantareti** narānaṃ aggassa seṭṭhassa
siddhatthassa bhagavato **cetiye** dhātugabbhamhi sudhākamme kariyamāne pari-
cchedānaṃ ubhinnamantare vemajjhe, atha vā pupphadānaṭṭhānānaṃ antare
phalantiyā mayā sudhāpiṇḍo dinno makkhitoti sambandho. Sesāṃ sabbattha uttā-
namevāti.

Sudhāpiṇḍiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

2. Sucintikatthera-apadānavaṇṇanā

Tissassa lokanāthassāti-ādikaṃ āyasmato sucintikattherassa apadānaṃ.
Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekāsu jātīsu nibbānādhigamāya puñṇaṃ
upacinitvā tissassa bhagavato kāle ekasmim kulagehe nibbato vuddhimanvāya
satthari pasīditvā satthu nisīdanatthāya parisuddhaṃ siliṭṭhaṃ kaṭṭhamayama-
gghapīṭhamadāsi. So tena puñṇakammena sugatisukhamanubhavitvā tattha
tattha saṃsaranto imasmim buddhuppāde ekasmim kulagehe nibbato vuddhima-
nvāya satthari pasīditvā pabbajito nacirasseva arahā ahoṣi.

8. So patta-arahattaphalo pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpa-
dānaṃ pakāseṇto **tissassa lokanāthassāti-ādimāha.** Taṃ sabbaṃ uttānatthame-

vāti.

Sucintikatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

3. Aḍḍhaceḷakatthera-apadānavaṇṇanā

Tissassāhaṃ bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato aḍḍhaceḷakattherassa apadānaṃ.
Ayampi thero purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissa-
yāni puññāni upacinanto tissassa bhagavato kāle ekenākusalena kammena
duggatakulagehe

nibbatto vuddhimanvāya saddhamadesanaṃ ñatvā pasannamānaso cīvara-
tthāya aḍḍhabhāgaṃ ekaṃ dussamadāsi. So (2.0116) teneva pītisomanassena
kālaṃ katvā sagge nibbatto cha kāmāvacarasampattimanubhavitvā tato cuto
manussesu manussasampattīnaṃ aggabhūtaṃ cakkavattisampattiṃ anubhavitvā
imasmīṃ buddhuppāde ekasmīṃ addhakule nibbatto vuddhippatto satthu
dhammadesanaṃ sutvā pasannamānaso pabbajitvā nacirasseva arahā ahosi.

14. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritā-
padānaṃ pakāsento **tissassāhaṃ bhagavatoti-ādimāha**. Taṃ sabbaṃ uttānatta-
mevāti.

Aḍḍhaceḷakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

4. Sūcidāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Kammārohaṃ pure āsinti-ādikaṃ āyasmato sūcidāyakattherassa apadānaṃ.
Ayampi purimabuddhesu katādhikāro antarantarā kusalabījāni pūrento vipassissa
bhagavato kāle antarantarā katena ekena kammacchiddena kammārakule
nibbatto vuddhimanvāya sakasippesu nipphattiṃ patto satthu dhammadesanaṃ
suvā pasannamānaso cīvarasibbanatthāya sūcidānamadāsi, tena puññaena dibba-
sampattiṃ anubhavitvā aparabhāge manussesu uppanno cakkavattādayo sampa-
ttiyo ca anubhavanto uppannuppannabhava tikkhapañño vajirañño ahosi. So
kamena imasmīṃ buddhuppāde nibbatto vuddhippatto mahaddhano saddhājāto
tikkhapañño ahosi. So ekadivasaṃ satthu dhammadesanaṃ sutvā dhammānusā-
rena ñāṇaṃ pesetvā nisinnāsaneyeva arahā ahosi.

19. So arahā samāno attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacari-
tāpadānaṃ pakāsento **kammārohaṃ pure āsinti-ādimāha**. Tattha **kammāro**ti ayo-
kammalohakammādinā kammaena jīvati ruhati vuddhiṃ virūhiṃ āpajjati kammāro,
pubbe puññakaraṇakāle kammāro **āsiṃ** ahosinti attho. Sesaṃ sabbattha uttāna-
mevāti.

Sūcidāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

5. Gandhamāliyatthera-apadānavaṇṇanā

Siddhatthassa (2.0117) **bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato gandhamāliyattherassa**
apadāna. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro siddhatthassa bhagavato kāle
kulagehe nibbatto mahaddhano mahābhogo ahosi. So satthari pasīditvā candanā-
garukappūrakassaturādīni anekāni sugandhāni vaḍḍhetvā satthu gandhathūpaṃ
kāresi. Tassupari sumanapupphehi chādesi, buddhañca aṭṭhaṅganamakkāraṃ
akāsi. So tena puññakammaena devamanussesu sampattiyo anubhavitvā imasmīṃ

buddhuppāde vibhavasampanne ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya satthari pasīditvā pabbajito nacirasseva arahā ahosi.

24. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **siddhatthassa bhagavatoti-ādimāha**. Taṃ sabbaṃ uttānatthamevāti.

Gandhamāliyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

6. Tipupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Migaluddo pure āsinti-ādikaṃ āyasmato tipupphiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro antarā kenaci akusalacchiddena vipassissa bhagavato kāle nesādakule nibbatto migaluddo hutvā araṅṅe viharati. Tadā vipassissa bhagavato pāṭalibodhiṃ sampuṇṇapattapallavaṃ haritavaṇṇaṃ nīlobhāsaṃ manoramamā disvā tīhi pupphehi pūjetvā purāṇapattaṃ chaḍḍetvā bhagavato sammukhā viya pāṭalimahābodhiṃ vandi. So tena puññaena tato cuto devaloke uppanno tattha dibbasampattiṃ aparāparaṃ anubhavitvā tato cuto manussesu jāto tattha cakkavattisampatti-ādayo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya satthu dhammadesanaṃ sutvā paṭiladdhasomanassahadayo gehaṃ pahāya pabbajitvā nacirasseva arahā ahosi.

31. So (2.0118) evaṃ siddhipatto attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **migaluddo pure āsinti-ādimāha**. Tattha maraṇāya gacchati pāpuṇātīti migo, atha vā magayamāno ihati pavattatīti migo, migānaṃ māraṇe luddo lobhī gedhoti migaluddo, pure mayhaṃ puññakaraṇasamaye kānanaśākhāte mahā-araṅṅe migaluddo āsinti sambandho. **Pāṭaliṃ haritaṃ disvāti** tattha pakārena talena rattavaṇṇena bhavatīti pāṭali, pupphānaṃ rattavaṇṇatāya pāṭalīti vohāro, pattānaṃ haritatāya haritaṃ nīlavaṇṇaṃ pāṭalibodhiṃ disvāti attho. Sesaṃ sabbattha uttānatthamevāti.

Tipupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

7. Madhupiṇḍikatthera-apadānavaṇṇanā

Vivane kānane disvāti-ādikaṃ āyasmato madhupiṇḍikattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññaṇi upacinanto siddhatthassa bhagavato kāle nesādayoniyaṃ nibbatto mahā-araṅṅe paṭivasati. Tadā vivekābhiritiyā sampattaṃ siddhatthaṃ bhagavantaṃ disvā samādhito vuṭṭhitassa tassa sumadhuraṃ madhumadāsi. Tattha ca pasannamānaso vanditvā pakkāmi. So teneva puññaena sampattiṃ anubhavanto devamanussesu saṃsaritvā imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhi-

ppatto satthari pasīditvā pabbajito nacirasseva arahā ahosi.

37. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **vivane kānane disvāti**-ādimāha. Tattha **vivaneti** visesena vanaṃ patthaṭaṃ vivanaṃ, hatthi-assarathasaddehi bherisaddehi ca vatthukāmakilesakāmehi ca vigataṃ byāpagatanti attho, kānanaśāṅkhāte mahā-araññe vivaneti sambandho. **Osadhiṃva virocantanti** bhavavaḍḍhakijanānaṃ icchiticchitaṃ nipphādetīti osadhaṃ. Ojānibbattikāraṇaṃ paṭicca yāya tārakāya uggatāya uddharanti gaṇhantīti sā osadhi. Osadhitārakā (2.0119) iva virocantīti vattabbe gāthābandhasukhatthaṃ “osadhiṃva virocantaṃ”ti ca vuttaṃ. Sesamaṃ sabbattha uttānamevāti.

Madhupiṇḍikatthera-apadānavañṇanā samattā.

8. Senāsanadāyakatthera-apadānavañṇanā

Siddhatthassa bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato senāsanadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto siddhatthassa bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhippato satthari pasīditvā attano vasanaṭṭhānaṃ vanantaraṃ sampattassa bhagavato paṇāmaṃ katvā paṇṇasantharaṃ santharitvā adāsi. Bhagavato nisinnaṭṭhānassa samantato bhittiparicchedaṃ katvā pupphapūjamakāsi. So tena puññena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhippato satthari pasīditvā pabbajito nacirasseva arahā ahosi.

45. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṃ dassento **siddhatthassa bhagavatoti**-ādimāha. Taṃ sabbamaṃ heṭṭhā vuttanayattā uttānatthamevāti.

Senāsanadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

9. Veyyāvaccakarathera-apadānavañṇanā

Vipassissa bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato veyyāvaccakaratherassa apadānaṃ. Tassa uppatti-ādayo heṭṭhā vuttaniyāmeneva daṭṭhabbā.

Veyyāvaccakarathera-apadānavañṇanā samattā.

10. Buddhupaṭṭhākatthera-apadānavañṇanā

Vipassissa (2.0120) **bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato buddhupaṭṭhākattherassa** apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpani-ssayāni puñṇāni upacinanto vipassissa bhagavato kāle saṅkhadhamakakule nibbatto vuddhimanvāya attano sippe saṅkhadhamane cheko ahosi, niccakālaṃ bhagavato saṅkhaṃ dhametvā saṅkhasaddeneva pūjesi. So tena puñṇena deva-manussesu saṃsaranto sabbattha pākaṭo mahāghoso mahānādi madhurassaro ahosi, imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ pākaṭakule nibbatto vuddhippatto **madhura-ssaroti** pākaṭo, satthari pasīditvā pabbajito nacirasseva arahā ahosi, aparabhāge madhurassarattheroti pākaṭo.

51. So ekadivasam attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **vipassissa bhagavatoti-ādimāha**. Taṃ heṭṭhā vuttameva. **Ahosim saṅkhadhamakoti** sam suṭṭhu khananto gacchatīti saṅkho, samuddajalaparicante caramāno gacchati vicaratīti attho. Taṃ saṅkhaṃ dhamati ghosaṃ karotīti saṅkhadhamako, sohaṃ saṅkhadhamakova ahosinti attho. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Buddhupaṭṭhākatthera-apadānavañṇanā samattā.

Dasamavaggavañṇanā samattā.

11. Bhikkhadāyivaggo

1. Bhikkhādāyakatthera-apadānavañṇanā

Suvañṇavañṇam sambuddhanti-ādikaṃ āyasmato bhikkhādāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpani-ssayāni puñṇāni upacinanto siddhatthassa bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya vibhavasampanno saddhājāto vihārato nikkhamitvā piṇḍāya caramānaṃ siddhatthaṃ bhagavantaṃ disvā pasannamānaso āhāramadāsi. Bhagavā taṃ paṭiggahetvā anumodanaṃ vatvā (2.0121) pakkāmi. So teneva kusalena yāvatāyukaṃ ṭhatvā āyupariyosāne devaloke nibbatto tattha cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā manussesu ca manussasampattimanubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhimanvāya saddhājāto pabbajitvā nacirasseva arahā ahosi.

1. So aparabhāge attano pubbakammaṃ anussarivā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **suvañṇavañṇam sambuddhanti-ādimāha**. Taṃ sabbaṃ heṭṭhā vuttanayameva. **Pavarā abhinikkhantanti** pakārena varitabbaṃ patthetabbanti pavaraṃ, rammabhūtato vivekabhūtato sakavihārato abhi visesena nikkhantanti attho. **Vānā nibbānamāgatanti** vānaṃ vuccati taṇhā, tato nikkhantattā

nibbānaṃ, vānanāmaṃ taṇhaṃ padhānaṃ katvā sabbakilese pahāya nibbānaṃ pattanti attho.

2. Kaṭacchubhikkhaṃ datvānāti karatalena gahetabbā dabbi kaṭacchu, bhikkhīyati āyācīyatīti bhikkhā, abhi visesena khāditabbā bhakkhitabbāti vā bhikkhā, kaṭacchunā gahetabbā bhikkhā kaṭacchubhikkhā, dabbiyā bhattaṃ datvāti attho. Sesama sabbattha uttānatthamevāti.

Bhikkhādāyakaṭṭhera-apadānavaṇṇanā samattā.

2. Nāṇasaññikatṭhera-apadānavaṇṇanā

Suvaṇṇavaṇṇaṃ sambuddhanti-ādikaṃ āyasmato nāṇasaññikatṭherassa apadānaṃ. Kā uppatti? Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto siddhatṭhassa bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhimanvāya saddhājāto saddhammassavane sādaro sālāyo bhagavato dhammadesanānusārena nāṇaṃ

pesetvā ghosapamāṇattā bhagavato ñāṇe pasanno pañcaṅga-aṭṭhaṅgamakkā-ravasena paṇāmaṃ katvā pakkāmi. So tato cuto devalokesu uppanno tattha cha kāmāvacare dibbasampattimanubhavanto tato cavitvā manussaloke jāto tattha-ggabhūtā cakkavattisampadādayo anubhavitvā imasmiṃ (2.0122) buddhuppāde vibhavasampanne ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya satthari pasīditvā pabbajito nacirasseva arahā ahosi.

7. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpa-dānaṃ pakāsento **suvaṇṇavaṇṇaṃ sambuddhanti-ādimāha**. Taṃ vuttatthameva. **Nisabhājāniyaṃ yathāti** gavasatasahassajeṭṭho nisabho, nisabho ca so ājāniyo seṭṭho uttamo ceti nisabhājāniyo. Yathā nisabhājāniyo, tatheva bhagavāti attho. Lokavisayasaññātaṃ paññattivāsena evaṃ vuttaṃ. Anupameyyo hi bhagavā. Sesam sabbattha uttānatthamevāti.

Ñāṇasaññikatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

3. Uppalahatthiyatthera-apadānavaṇṇanā

Tivarāyaṃ nivāsīhanti-ādikaṃ āyasmato uppalahatthakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katakusalo tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto siddhatthassa bhagavato kāle mālākārakule nibbatto vuddhi-manvāya mālākārakamma anekāni pupphāni vikkiṇanto jīvati. Athekadivasam pupphāni gahetvā caranto bhagavantaṃ ratanagghikamiva caramānaṃ disvā rattuppalakalāpena pūjesi. So tato cuto teneva puññena sugatīsu puññamanubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhimanvāya saddhājāto pabbajitvā nacirasseva arahā ahosi.

13. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **tivarāyaṃ nivāsīhanti-ādimāha**. Tattha **tivarāti** tīhi vārehi kārītaṃ sañcaritaṃ paṭicchannaṃ nagaraṃ, tassaṃ tivarāyaṃ nivāsī, vasanasīlo nivāsanaṭṭhānagehe vā vasanto ahanti attho. **Ahosim māliko tadāti** tadā nibbānattāya puññasambhāra karaṇasamaye māliko mālākārova pupphāni kayavikkayaṃ katvā jīvanto ahosinti attho.

14. **Pupphahatthamadāsahanti** (2.0123) siddhatthaṃ bhagavantaṃ disvā uppalakalāpaṃ adāsīm pūjesinti attho. Sesam sabbattha uttānatthamevāti.

Uppalahatthakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

4. Padapūjakatthera-apadānavaṇṇanā

Siddhatthassa bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato padapūjakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro siddhatthassa bhagavato kāle kulagehe

nibbatto vuddhimanvāya satthari pasanno sumanapupphena pādamūle pūjesi. So tena puñña devamanussesu saṃsaranto sakkasampattiṃ anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya satthari pasīditvā pabbajito vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaphale patiṭṭhāsi.

19. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāseto **siddhatthassa bhagavatoti-ādimāha. Jātipupphamadāsa-**hanti jātisumanapupphaṃ adāsiṃ ahanti vattabbe gāthābandhasukhatthaṃ sumanasaddassa lopaṃ katvā vuttaṃ. Tattha jātiyā nibbatto vikasamānoyeva sumanaṃ janānaṃ somanassaṃ karotīti sumanaṃ, pupphanaṭṭhena vikasanaṭṭhena pupphaṃ, sumanañca taṃ pupphañcāti sumanapupphaṃ, tāni sumanapupphāni siddhatthassa bhagavato ahaṃ pūjesinti attho. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Padapūjakatthera-apadānavañṇanā samattā.

5. Muṭṭhipupphiyatthera-apadānavañṇanā

Sudassano nāma nāmenāti-ādikaṃ āyasmato muṭṭhipupphiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññaṇi upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle mālākārakule nibbatto vuddhimanvāya sakasippe nipphattiṃ patto ekadivasaṃ (2.0124) bhagavantaṃ disvā pasannamānaso jātisumanapupphāni ubho hi hatthehi bhagavato pādamūle okiritvā pūjesi. So tena kusalasambhārena devamanussesu saṃsaranto ubho sampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhippatto pubbavāsanāvasena satthari pasīditvā pabbajito nacirasseva arahā aho si.

14-25. So aparabhāge attano pubbakammaṃ anussaritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāseto **sudassano nāma nāmenāti-ādikaṃ.** Tattha **sudassanoti** ārohapariṇāharūpasaṅghāyobbaññasobhanena sundaro dassanoti sudassano, nāmena sudassano nāma mālākāro hutvā jātisumanapupphehi padumuttaraṃ bhagavantaṃ pūjesinti attho. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Muṭṭhipupphiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

6. Udakapūjakatthera-apadānavañṇanā

Suvañṇavañṇaṃ sambuddhanti-ādikaṃ āyasmato udakapūjakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu pūritakusalasañcayo tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññaṇi paripūriyamāno pudumuttarassa bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya kusalākusalaṃ jānanto padumuttarassa bhagavato ākāse gacchato nikkhantachabbañṇabuddharaṃsīsu pasanno ubho hi hatthehi udakaṃ gahetvā pūjesi. Tena pūjitaṃ udakaṃ rajatabubbulaṃ viya

ākāse aṭṭhāsi. So abhippasanno teneva somanassena tusitādīsu nibbatto dibbasa-mpattiyo anubhavitvā aparabhāge manussasampattiyo ca anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṃ patto satthari pasīditvā pabbajito nacira-sseva arahā ahosi.

29. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritā-padānaṃ pakāseṇo **suvaṇṇavaṇṇaṃ sambuddhanti**-ādimāha. Taṃ heṭṭhā vuttameva. **Ghatāsaṇaṃva jalitanti** ghaṭaṃ vuccati sappi, ghatassa āsaṇaṃ ādhāraṇti ghatāsaṇaṃ, aggi, atha vā taṃ asati bhujjati ghatāsaṇaṃ (2.0125), aggiyeva. Yathā ghate āsante aggimhi aggisikhā ativa jalati, evaṃ aggikkhandhaṃ iva jalamānaṃ bhagavantanti attho. **Ādittaṃva hutāsaṇanti** hutaṃ vuccati pūjāsakkāre, hutassa pūjāsakkāraṇṇa āsaṇanti hutāsaṇaṃ, jalamānaṃ sūriyaṃ iva dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇehi byāmapabhāmaṇḍalehi vijjotamānaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ sambuddhaṃ **anilañjase** ākāse gacchantaṃ addasanti sambandho. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Udakapūjakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

7. Naḷamāliyatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṃ āyasmato naḷamāliyattherassa apadānaṃ. Esopi purimajinavaresu katādhikāro anekāsu jātīsu vivaṭṭūpanissayāni kusalakammāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhimanvāya gharāvāsaṃ saṅghapetvā kāme ādīnaṃ disvā gehaṃ pahāya tāpasapabbajam pabbajitvā himavante vasanto tatthāgataṃ bhagavantaṃ disvā pasanno vanditvā tiṇasantharaṃ santharivā tattha nisinnassa bhagavato naḷamālehi bījanaṃ katvā bījetvā adāsi. Paṭiggahesi bhagavā tassānukampāya, anumodanañca akāsi. So tena puñña devamanussesu saṃsaranto uppannuppanna-bhave pariḷāhasantāpavivajjito kāyacittacetāsikhappatto anekasukhamanubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya pubbavāsanābalena satthari pasanno pabbajitvā nacirasseva arahā ahosi.

36. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritā-padānaṃ pakāseṇo **padumuttarabuddhassāti**-ādimāha. Taṃ heṭṭhā vuttameva.

37. Naḷamālaṃ gahetvānāti naḷati asāro nissāro hutvā veḷuvaṃsatopi tanuko sallahuko jātoti naḷo, naḷassa mālā (2.0126) pupphaṃ naḷamālaṃ, tena naḷamālena bījanaṃ kāresinti sambandho. Bījissati janissati vāto anenāti bījanī, taṃ bījanaṃ buddhassa upanāmesim, paṭiggahesinti attho. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Naḷamāliyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Sattamabhāṇavāraṇṇanā samattā.

8. Āsanupaṭṭhāhakatthera-apadānavaṇṇanā

Kānanam vanamoggayhāti-ādikaṃ āyasmato āsanupaṭṭhāhakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto atthadassissa bhagavato kāle kulagehe nibbatto gharāvāsaṃ vasanto tattha dosaṃ disvā gharāvāsaṃ pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā himavante vasanto tattha sampattaṃ bhagavantaṃ disvā pasanno sīhāsanaṃ adāsi, tattha nisinnaṃ bhagavantaṃ mālākālāpaṃ gahetvā pūjetvā taṃ pada-kkhiṇaṃ katvā pakkāmi. So tena puññena devamanussesu saṃsaranto nibbatta-nibbattabhava uccakuliko vibhavasampanno ahosi. So kālantarena imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhimanvāya satthari pasīditvā pabbajito nacirasseva arahā ahosi.

47. So arahā samāno attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **kānanam vanamoggayhāti-ādimāha.** Taṃ sabbaṃ heṭṭhā vuttatthamevāti.

Āsanupaṭṭhāhakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

9. Biḷālidāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṃ āyasmato biḷālidāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle kulagehe (2.0127) nibbatto viññutaṃ patto gharāvāsaṃ vasanto tathādīnavaṃ disvā gharāvāsaṃ pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā himavante vasanto atīva appicchasantuṭṭho āluvā-dīhi yāpento vasati. Tadā padumuttaro bhagavā tassa anukampāya taṃ himavantaṃ agamāsi. Taṃ disvā pasanno vanditvā biḷāliyo gahetvā patte okiri. Taṃ tathāgato tassānukampāya somanassuppādayanto paribhuñji. So tena kammena tato cuto devamanussesu ubhaya-sampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbattitvā vuddhimanvāya satthari pasanno sāsane pabbajitvā nacirasseva arahā ahosi.

53. So aparabhāge attano kusalakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **himavantassāvidūreti-ādimāha.** Taṃ sabbaṃ heṭṭhā vuttana-yattā uttānatthameva. Āluvakarambhādayo tesam tesam kandajātīnaṃ nāmānevāti.

Biḷālidāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

10. Reṇupūjakatthera-apadānavaṇṇanā

Suvaṇṇavaṇṇaṃ sambuddhanti-ādikaṃ āyasmato reṇupūjakattherassa apa-
dānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissa-
yāni puññāni upacinanto vipassissa bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhima-
nvāya sathari pasanno viññutaṃ patto aggikkhandhaṃ viya vijjotamānaṃ bhaga-
vantaṃ disvā pasannamānaso nāgapupphakesaraṃ gahetvā pūjesi. Atha
bhagavā anumodanamakāsi.

62-3. So tena puññena tato cuto devamanussesu

saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā uppannuppannabhava sabbattha pūjito imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṃ patto pubbavāsanābalena satthari pasanno sāsane pabbajito nacirasseva arahā hutvā dibbacakkhunā attano pubbakammaṃ disvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **suvaṇṇavaṇṇaṃ sambuddhanti-ādimāha**. Taṃ heṭṭhā vuttatthameva. **Sataraṃsiṃva bhāṇumanti** satamattā satappamāṇā raṃsi pabhā yassa sūriyassa (2.0128) so sataraṃsi, gāthābandhasukhatthaṃ sataraṃsīti vuttaṃ, anekasatassa anekasata-sahassaraṃsīti attho. Bhāṇu vuccati pabhā, bhāṇu pabhā yassa so bhāṇumā, bhāṇumasaṅkhātaṃ sūriyaṃ iva vipassim bhagavantaṃ disvā sakesaraṃ nāga-pupphaṃ gahetvā **abhiropayim** pūjesinti attho. Sesam uttānamevāti.

Reṇupūjakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Ekādasamavaggavaṇṇanā samattā.

12. Mahāparivāravaggo

1. Mahāparivārakatthera-apadānavaṇṇanā

Vipassī nāma bhagavāti-ādikaṃ āyasmato mahāparivārakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto vipassissa bhagavato uppannasamaye yakkhayoniyam nibbatto anekayakkhasatasahassaparivāro ekasmiṃ khuddakadīpe dibbasukhamanubhavanto viharati. Tasmiṅca dīpe cetiyābhisobhito vihāro atthi, tattha bhagavā agamāsi. Atha so yakkhasenādhipati taṃ bhagavantaṃ tattha gatabhāvaṃ disvā dibbavatthāni gahetvā gantvā bhagavantaṃ vanditvā dibbavattthehi pūjesi, saparivāro saraṇamagamāsi. So tena puññakammena tato cuto devaloke nibbattitvā tattha cha kāmāvacarasukhamanubhavitvā tato cuto manussesu aggacakkavatti-ādisukhamanubhavitvā aparabhāge imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṃ patto satthari pasīditvā pabbajito nacirasseva arahā ahosi.

1-2. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **vipassī nāma bhagavāti-ādikaṃ**. Tattha visesaṃ paramatthaṃ nibbānaṃ passatīti vipassī, vividhe satipaṭṭhānādayo sattatimsabodhipakkhiyadhamme passatīti vā vipassī, vividhe (2.0129) anekappakāre bodhaneyyasatte visum visum passatīti vā vipassī, so vipassī bhagavā **dīpacetiyaṃ** dīpe pūjanīyaṭṭhānaṃ vihāramagamāsīti attho. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Mahāparivārakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

2. Sumaṅgalatthera-apadānavaṇṇanā

Atthadassī jinavaroti-ādikaṃ āyasmato sumaṅgalattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto atthadassissa bhagavato kāle ekasmiṃ taḷākasamīpe rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tasmīṃ samaye bhagavā vihārato nikkhamitvā nahāyitukāmo tassa taḷākassa tīraṃ gantvā tattha nhatvā ekacivaro jalamāno brahmā viya sūriyo viya suvaṇṇabimbaṃ viya aṭṭhāsi. Atha so devaputto somanassajāto pañjaliko thomanamakāsi, attano dibbagītatūriyehi upahārañca akāsi. So tena puñṇakammaena devamanussesu sampattiyo anubhavitvā aparabhāge imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbato viññutaṃ patto satthari pasīditvā pabbajitvā nacirasseva arahā ahosi.

11. So pacchā pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **atthadassī jinavaroti-ādimaṃha.** Tattha paramatthaṃ nibbānaṃ dakkhati passatīti atthadassī, atha vā sabbasattānaṃ caturāriyasaccasaṅkhātāṃ atthapayojanaṃ dassanasīloti atthadassī, kilese ajini jināti jinissatīti jino. Varitabbo patthetabbo sabbasattehīti varo, atthadassī jino ca so varo cāti atthadassī jinavaro. **Lokajeṭṭho** lujjati palujjatīti loko, lokiyati passiyati buddhādīhi pārapattoti vā loko, loko ca loko ca loko cāti loko. Ekasesasamāsavasena “lokā”ti vattabbe “loko”ti vutto. Lokassa jeṭṭho lokajeṭṭho, so lokajeṭṭho narāsabhoti attho. Sesaṃ sabbattha uttānamevāti.

Sumaṅgalatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

3. Saraṇagamaniyatthera-apadānavaṇṇanā

Ubhinnaṃ (2.0130) devarājūnantyādikaṃ āyasmato saraṇagamaniyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro uppannuppannabhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto padumuttare bhagavati uppanne ayaṃ himavante devarājā hutvā nibbatti, tasmīṃ aparena yakkhadevaraññā saddhiṃ saṅgāmatthāya upaṭṭhite dve anekayakkhasahassaparivārā phalakāvudhādihatthā saṅgāmatthāya samupabyūḷhā ahesuṃ. Tadā padumuttaro bhagavā tesu sattesu kāruññaṃ uppādetvā ākāsena tattha gantvā saporivārānaṃ dvinnaṃ devarājūnaṃ dhammaṃ desesi. Tadā te sabbe phalakāvudhāni chaḍḍetvā bhagavantaṃ gāravabahumānena vanditvā saraṇamagamaṃsu. Tesu ayaṃ paṭhamaṃ saraṇamagamāsi. So tena puñṇena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbato vuddhimanvāya satthari pasanno pabbajitvā nacirasseva arahā ahosi.

20. So aparabhāge pubbakusalaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ

pakāsento **ubhinnaṃ devarājūnanti**-ādimāha. Tattha sucilomakharaloma-āḷavaka-kumbhīrakuverādayo viya nāmagottena apākaṭā dve yakkharājāno aññāpadesena dassento “ubhinnaṃ devarājūnan”-ti-ādimāha. **Saṅgāmo samupaṭṭhitoti** saṃ suṭṭhu gāmo kalahatthāya upagamananti saṅgāmo, so saṅgāmo saṃ suṭṭhu upaṭṭhito, ekaṭṭhāne upagantvā ṭhitoti attho. **Ahosi samupabyūḷhoti** saṃ suṭṭhu upasamīpe rāsibhūtoti attho.

21. Saṃvejesi mahājananti tesam rāsibhūtānaṃ yakkhānaṃ ākāse nisinno bhagavā catusaccadhammadesanāya saṃ suṭṭhu vejesi, ādīnavadassanena gaṇhāpesi viññāpesi bodhesīti attho. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Saraṇagamaniyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

4. Ekāsaniyatthera-apadānavaṇṇanā

Varuṇo (2.0131) **nāma nāmenāti**-ādikaṃ āyasmato ekāsaniyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto atthadassissa bhagavato kāle varuṇo nāma devarājā hutvā nibbatti. So bhagavantaṃ disvā pasannamānaso gandhamālādīhi gītavādītehi ca upaṭṭhayamāno saparivāro pūjesi. Tato aparabhāge bhagavati parinibbute tassa mahābodhirukkhaṃ buddhadassanaṃ viya sabbatūriyatāḷāvacarehi saparivāro upahāramakāsi. So tena puññena tato kālaṅkatvā nimmānaratidevaloke uppajji. Evaṃ devasampattimanubhavitvā manussesu ca manussabhūto cakkavattisampattiṃ anubhavitvā imasmīṃ buddhuppāde kulagehe nibbato viññutaṃ patvā satthu sāsane pabbajitvā nacirasseva arahā ahosi.

31. So pacchā sakakammaṃ saritvā taṃ tathato ñatvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **varuṇo nāma nāmenāti**-ādimaḥa. Tattha yadā ahaṃ sambodhanatthāya buddhaṃ bodhiṅca pūjesiṃ, tadā varuṇo nāma devarājā aho-sinti sambandho.

34. Dharaṇīruhapādapanti ettha rukkhalatāpabbatasattharatanādayo dhāretīti dharaṇī, tasmīṃ ruhati patiṭṭhahatīti dharaṇīruho. Pādena pivatīti pādapo, siñcitasīñcitodakaṃ pādena mūlena pivatīti rukkhakkhandhasākhāviṭapehi āporasaṃ patthariyatīti attho, taṃ dharaṇīruhapādapaṃ bodhirukkanti sambandho.

35. Sakakammābhiraddhoti attano kusalakammaena abhiraddho pasanno uttame bodhimhi pasannoti sambandho. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Ekāsaniyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

5. Suvaṇṇapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Vipassī (2.0132) **nāma bhagavāti**-ādikaṃ āyasmato suvaṇṇapupphiyattherassa

apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpani-ssayāni puññāni upacinanto vipassissa bhagavato kāle ekasmiṃ ṭhāne bhūma-ṭṭhakadevaputto hutvā nibbatto tassa bhagavato dhammaṃ sutvā pasannamā-naso catūhi suvaṇṇapupphehi pūjesi. Tāni pupphāni ākāse suvaṇṇavitānaṃ hutvā chādesuṃ, suvaṇṇapabhā ca buddhassa sarīrapabhā ca ekato hutvā mahā-obbhāso ahosi. So atirekataraṃ pasanno sakabhavanaṃ gatopi saratiyeva. So tena puññakammaena tusitabhavanādisugatīsuyeva saṃsaranto dibbasampattiṃ anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṃ patto satthu dhammadesanaṃ sutvā sāsane uraṃ datvā pabbajito nacirasseva arahā ahosi.

40. So aparabhāge pubbakammaṃ saritvā somanassajāto attano pubbacaritā-padānaṃ pakāsento **vipassī nāma bhagavāti**-ādimāha. Taṃ heṭṭhā vuttatthameva.

44. Pāmojjaṃ janayitvānāti balavapītiṃ uppādetvā “pāmojjaṃ āmodanā pamodanā hāso pahāso vitti odagyaṃ attamanatā cittassā”ti-ādīsu (dha. sa. 9, 86; mahāni. 1) viya attamanatā sakabhāvaṃ uppādetvāti attho. Sesā sabbattha uttā-namevāti.

Suvaṇṇapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

6. Citakapūjakatthera-apadānavaṇṇanā

Vasāmi rājāyataneti-ādikaṃ āyasmato citakapūjakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tato paraṃ uppannuppannabhava vivaṭṭūpani-ssayāni puññāni upacinanto sikhissa bhagavato kāle rājāyatanarukkhadevatā hutvā nibbatto antarantarā devatāhi saddhiṃ dhammaṃ (2.0133) sutvā pasanno bhagavati parinibbute saparivāro gandhadīpadhūpapupphabheri-ādīni gāhāpetvā bhagavato āḷhanaṭṭhānaṃ gantvā dīpādīni pūjetvā anekehi tūriyehi anekehi vādītehi taṃ pūjesi. Tato paṭṭhāya sakabhavanaṃ upaviṭṭhopi bhagavantameva saritvā sammukhā viya vandati. So teneva puññena tena cittappasādena rājāyatanato kālaṃ kato tusitādīsu nibbatto dibbasampattiṃ anubhavitvā tato manussesu manussasampattiṃ anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṃ patto bhagavati uppannacittappasādo bhagavato sāsane pabbajitvā nacirasseva arahā ahosi.

49. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritā-padānaṃ pakāsento **vasāmi rājāyataneti**-ādimāha. **Rājāyataneti** devarājūnaṃ āyatanaṃ rājāyatanaṃ, tassa rukkhassa nāmadheyvo vā. **Parinibbute bhagavatīti** parisamantato kiñci anavasesetvā khandhaparinibbānakāle parinibbānasamaye parinibbānappattassa sikhino lokabandhunoti sambandho.

50. Citakaṃ agamāsahanti candanāgarudevadārukappūratakkolādisugandhadārūhi citaṃ rāsīgātanti citaṃ, citameva citakaṃ, buddhagāravena citakaṃ pūjana-ṭṭhāya citakassa samīpaṃ ahaṃ agamāsinti attho. Tattha gantvā katakiccaṃ dassento **tūriyaṃ tattha vādetvāti**-ādimāha. Taṃ sabbaṃ suviññeyyamevāti.

Citakapūjakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

7. Buddhasaññakatthera-apadānavaṇṇanā

Yadā vipassī lokaggoti-ādikaṃ āyasmato buddhasaññakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto vipassissa bhagavato kāle ekasmiṃ bhūmaṭṭhakavimāne devaputto hutvā nibbatti. Tadā vipassī bhagavā āyusañkhāraṃ vossajji. Atha sakaladasasahassilokadhātu sasāgarapabbatā pakampittha. Tadā tassa devaputtassa bhavanampi kampittha. Tasmिṃ khaṇe so devaputto (2.0134) saṃsayajāto- “kiṃ nu kho pathavīkampāya nibbatti”ti cintetvā buddhassa āyusañkhāravossajja- bhāvaṃ ñatvā mahāsokaṃ domanassaṃ uppādesi. Tadā vessavaṇo mahārājā āgantvā “mā cintayitthā”ti assāsesi. So devaputto tato cuto tena puññena devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbato viññutaṃ patto gharāvāsaṃ pahāya pabbajitvā nacirasseva arahā ahoṣi.

57. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritā- padānaṃ pakāsentto **yadā vipassī lokaggoti-**ādimāha. **Āyusañkhāramossajjīti** ā samantato yunoti pāleti satteti āyu, āyussa sañkhāro rāsibhāvo āyusañkhāro, taṃ āyusañkhāraṃ ossajji pariccaji jahāsīti attho. Tasmिṃ āyusañkhāravossajjane. Jalamekhalāsāgarodakamekhalāsahitā sakaladasasahassacakkavāḷapathavi kampitthāti sambandho.

58. Otataṃ vitthataṃ mayhanti mayhaṃ bhavanaṃ otataṃ vitthataṃ cittaṃ vicittaṃ **suci** suparisuddhaṃ **cittaṃ** anekehi sattahi ratanehi vicittaṃ sobhamānaṃ **pakampittha** pakārena kampitthāti attho. Sesā sabbattha uttānamevāti.

Buddhasaññakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

8. Maggasaññakatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṃ āyasmato maggasaññakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tato oraṃ tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle himavante devaputto hutvā nibbato araññaṃ gantvā maggamūḷhānaṃ maggaṃ gavesantānaṃ tassa sāvakānaṃ bhojetvā maggaṃ ācikkhi. So tena puññena devamanussasampattimanubhavitvā uppannuppabbhave sabbattha amūḷho saññavā ahoṣi. Atha imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbato viññutaṃ patto gharāvāse analīno pabbajitvā nacirasseva arahā ahoṣi.

66. So (2.0135) aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentto **padumuttarabuddhassāti-**ādimāha. **Sāvakā vana-**

cārinoti bhagavato vuttavacanaṃ sammā ādarena suṇantīti sāvakā, atha vā bhagavato desanānusārena ñāṇaṃ pesetvā saddhammaṃ suṇantīti sāvakā. Vanacāriṇo vane vicaraṇakā sāvakā **vippanaṭṭhā** maggamūḷhā mahā-araññe **andhāva** cakkhuvirahitāva **anusuyyare** vicarantīti sambandho. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Maggasaññakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

9. Paccupaṭṭhānasaññakatthera-apadānavaṇṇanā

Atthadassimhi sugateti-ādikaṃ āyasmato paccupaṭṭhānasaññakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto atthadassissa bhagavato kāle yakkhayoniyam nibbatto bhagavati dharamāne dassanassa aladdhattā pacchā parinibbute mahāsoka-ppatto vihāsi. Tadā hissa bhagavato sāgato nāma aggasāvako anusāsanto bhagavato sārīrikadhātupūjā bhagavati dharamāne katapūjā viya cittappasādavasā mahapphalaṃ bhavati”ti vatvā “thūpaṃ karohi”ti niyojito thūpaṃ kāresi, taṃ pūjetvā tato cuto devamanussesu sakkacakkavattisampattimanubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde sāvattiyam ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto sathari pasīditvā pabbajitvā nacirasseva arahā ahoṣi.

72. So aparabhāge attano puññakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **atthadassimhi sugateti-**ādimāha. Taṃ heṭṭhā vuttameva. **Yakkhayonim upapajjinti** ettha pana attano sakāsaṃ sampattasampatte khādantā yanti gacchantīti yakkhā, yakkhānaṃ yoni jātīti yakkhayoni, yakkhayoniyam nibbatto attho.

73. Dulladdham vata me āsīti me mayā laddhayasaṃ dulladdham, buddhabhū-tassa sathuno sakkāraṃ akatattā virādhettvā laddhanti attho. **Duppabhātanti** duṭṭhu (2.0136) pabhātaṃ rattiyā pabhātakaraṇaṃ, mayham na suṭṭhuṃ pabhātanti attho. **Durutṭhanti** du-utṭhitam, sūriyassa uggamanaṃ mayham du-uggamananti attho. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Paccupaṭṭhānasaññakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

10. Jātipūjakatthera-apadānavaṇṇanā

Jāyam tassa vipassissāti-ādikaṃ āyasmato jātipūjakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto vipassissa bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutaṃ patto nakkhattapāṭhakehi vipassibodhisattassa vuttalakkaṇanimittaṃ sutvā “ayaṃ kira kumāro buddho hutvā sakalalokassa aggo seṭṭho sutvā sabbasatte saṃsārato

uddharissatī”ti sutvā taṃ bhagavantam kumārakāleyeva buddhassa viya mahāpū-
jamakāsi. Pacchā kamena kumārakālam rājakumārakālam rajjakālanti kālattaya-
matikkamma buddhe jātepi mahāpūjam katvā tato cuto tusitādīsu nibbatto dibbasu-
khamanubhavitvā pacchā manussesu cakkavattādimanussasukhamanubhavitvā
imasmim buddhuppāde kulagehe nibbatto sattaṭṭhavassakāleyeva bhagavati
pasanno pabbajitvā vipassanam vaḍḍhetvā nacirasseva arahā ahosi.

82. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritā-
padānaṃ pakāsento **jāyam tassa vipassissāti-ādimāha.** Taṃ heṭṭhā vuttattha-
meva.

84. Nemittānaṃ suṇitvānāti ettha nimittam kāraṇam sukhadukkhappattihetuṃ
jānantīti nemittā, tesam nemittānaṃ nakkhattapāṭhakānaṃ vacanaṃ suṇitvāti
attho. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Jātipūjakatthera-apadānavañṇanā samattā.

Dvādasamavaggavañṇanā samattā.

13. Sereyyavaggo

1. Sereyyakatthera-apadānavañṇanā

Ajjhāyako (2.0137) **mantadharoti-ādikaṃ āyasmato sereyyakattherassa apa-**
dānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tato paresu attabhāvasahassesu
vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto vipassissa bhagavato kāle brāhmaṇakule
nibbatto viññutaṃ patvā tiṇṇaṃ vedānaṃ pāraṃ gantvā itihāsādisakalabrāhmaṇa-
dhammesu koṭippatto ekasmim divase abbhokāse saparivāro ṭhito bhagavantam
disvā pasannamānaso sereyyapupphaṃ gahetvā ākāse khipanto pūjesi. Tāni
pupphāni ākāse vitānaṃ hutvā sattāhaṃ ṭhatvā pacchā antaradhāyiṃsu. So taṃ
acchariyaṃ disvā atīva pasannamānaso teneva pītisomanassena kālam katvā
tusitādīsu nibbatto tattha dibbasukhamanubhavitvā tato manussasukhamanubha-
vitvā imasmim buddhuppāde ekasmim kulagehe nibbatto viññutaṃ pāpuṇitvā
pubbavāsanābalena satthari pasanno pabbajitvā nacirasseva arahā ahosi.

1. So aparabhāge purākatakusalam saritvā somanassajāto pubbacaritāpa-
dānaṃ pakāsento **ajjhāyako mantadharoti-ādimāha.** Taṃ heṭṭhā vuttatthameva.

3. Sereyyakaṃ gahetvānāti sirise bhavaṃ jātipupphaṃ sereyyaṃ, sereyya-
meva sereyyakaṃ, taṃ sereyyakaṃ gahetvānāti sambandho. Bhagavati pasanno
jātisumanamakuḷacampakādīni pupphāni patiṭṭhapetvā pūjetuṃ kālam natthitāya
tattha sampattaṃ taṃ sereyyakaṃ pupphaṃ gahetvā pūjesinti attho. Sesam
sabbattha uttānamevāti.

Sereyyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

2. Pupphathūpiyatthera-apadānavaṇṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṃ (2.0138) āyasmato pupphathūpiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto vipassibuddhassa bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto viññutaṃ patvā sakasippe nipphattiṃ patto tattha sāraṃ apassanto gehaṃ pahāya himavantaṃ pavisitvā attanā sahagatehi pañcasissasahashehi saddhiṃ pañcābhiññā aṭṭha samāpattiyo nibbattetvā kukkuranāmapabbatasamīpe paṇṇasālaṃ kāretvā paṭivasati. Tadā buddhuppādabhāvaṃ sutvā sissehi saha buddhassa santikaṃ gantukāmo kenaci byādhinā pīlito paṇṇasālaṃ pavisitvā sissasantikā buddhassānubhāvaṃ lakkhaṇaṅca sutvā pasannamānaso himavantaṃ campakāsokatilakakeṭakādyaneke pupphe āharāpetvā thūpaṃ katvā buddhaṃ viya pūjetvā kālaṃ katvā brahmalokūpago ahoṣi. Atha te sissā tassa āḷhanaṃ katvā buddhasantikaṃ gantvā taṃ pavattiṃ ārocesuṃ. Atha bhagavā buddhacakkhunā oloketvā anāgataṃsaññāna pākaṭikaraṇamakāsi. So aparabhāge imasmiṃ buddhuppāde sāvattiyaṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto pubbavāsanābalena satthari pasanno pabbajitvā nacirasseva arahā ahoṣi.

10. Atha so attano pubbakusalaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāseto **himavantassāvidūreti-ādimaṃha**. Taṃ heṭṭhā vuttatthameva. **Kukkuro nāma pabbatoti** pabbatassa sikharaṃ kukkurākārena sunakhākārena saṅghitattā “kukkurapabbato”ti saṅkhyāṃ gato, tassa samīpe paṇṇasālaṃ katvā pañcatāpasasahashehi saha vasamānoti attho. Nayānusārena sesaṃ sabbaṃ uttānatthamevāti.

Pupphathūpiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

3. Pāyasadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Suvaṇṇavaṇṇo sambuddhoti-ādikaṃ āyasmato pāyasadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto vipassissa bhagavato kāle ekasmiṃ (2.0139) vibhavasampanne kulagehe nibbatto viññutaṃ patvā gharāvāsaṃ vasanto hatthi-assadha-nadhaññasattaratanādivibhavasampanno saddhāsampanno kammaphalaṃ saddahitvā sahasamattā suvaṇṇapātiyo kāretvā tasmīṃ khīrapāyasasahasassa pūretvā tā sabbā gāhāpetvā simbalivanaṃ agamāsi. Tasmīṃ samaye vipassī bhagavā chabbaṇṇaraṃsiyo vissajjetvā ākāse caṅkamaṃ māpetvā caṅkamati. So pana seṭṭhi taṃ acchariyaṃ disvā atīva pasanno pātiyo ṭhapetvā vanditvā ārocesi

paṭiggahaṇāya. Atha bhagavā anukampaṃ upādāya paṭiggahesi, paṭiggahetvā ca pana tassa somanussuppādanatthaṃ saḥassamattehi bhikkhusaṅghehi saddhiṃ paribhuñji, tadavasesaṃ anekasaḥassabhikkhū paribhuñjiṃsu. So tena puññaṇa sugatīsuveva saṃsaranto imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṃ patto saddhājāto pabbajitvā nacirasseva arahā ahoṣi.

26. So aparabhāge attano kusalaṃ paccavekkhamāno taṃ saritvā somanassa-jāto pubbacaritāpadānaṃ pakāseto **suvanṇavaṇṇo sambuddhoti-ādimāha**. Taṃ heṭṭhā vuttameva.

28. Caṅkamaṃ susamārūḷhoti cadinanto padavikkhepaṃ karonto kamati gacchatīti caṅkamaṃ, caṅkamassa padavikkhepassa ādhārabhūtapathavipadeso caṅkamaṃ nāmāti attho, etaṃ caṅkamaṃsu visesena ārūḷhoti sambandho. **Ambare anilāyaneti** varīyati chādiyati anenāti varam, na baranti ambaram, setavattasadisam ākāsanti attho. Natthi nilīyanaṃ gopanaṃ etthāti anilaṃ, ā samantato yanti gacchanti anena iddhimantoti āyanaṃ, anilañca taṃ āyanañceti anilāyanaṃ, tasmim ambare anilāyane caṅkamaṃ māpayinti attho. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Pāyasadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

4. Gandhodakiyatthera-apadānavaṇṇanā

Nisajja pāsādavareti-ādikaṃ āyasmato gandhodakiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava nibbānūpanissayāni puñṇāni upacinanto vipassībhagavato kāle seṭṭhikule nibbatto (2.0140) viññutaṃ patvā mahaddhano mahābhogo dibbasukhamanubhavanto viya manussasukhamanubhavanto ekasmim divase pāsādavare nisino hoti. Tadā bhagavā suvaṇṇamahāmeru viya vīthiyā vicarati, taṃ vicaramānaṃ bhagavantaṃ disvā pasannamānaso gantvā vanditvā sugandhodakena bhagavantaṃ osiñcamāno pūjesi. So tena puñṇena devamanussesu saṃsaranto imasmim buddhuppāde ekasmim kulagehe nibbatto viññutaṃ patto gharāvāsena anallīno satthu santike pabbajitvā kammaṭṭhānaṃ gahetvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā nacirasseva arahā ahosi.

35. So aparabhāge attano pubbakusalaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **nisajja pāsādavareti-ādimaḥa**. Tattha **pāsādoti** pasādaṃ somanassaṃ janeti uppādetīti pāsādo, mālākammacittakammasuvaṇṇakammādyane-kavicittaṃ disvā tattha pavitṭhānaṃ janānaṃ pasādaṃ janayatīti attho. Pāsādo ca so patthetabbaṭṭhena varo cāti pāsādavaro, tasmim pāsādavare nisajja nisīditvā vipassim jinavaraṃ addasanti sambandho. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Gandhodakiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

5. Sammukhāthavikatthera-apadānavaṇṇanā

Jāyamāne vipassimhīti-ādikaṃ āyasmato sammukhāthavikattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto vipassissa bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto satta-vassikakāleyeva sakasippe nipphattiṃ patto gharāvāsaṃ saṅṭhapetvā vasanto vipassimhi bodhisatte uppanne sabbabuddhānaṃ lakkhaṇāni vedattaye dissamānāni tāni rājappamukhassa janakāyassa vipassībodhisattassa lakkhaṇaṃca

buddhabhāvañca byākaritvā janānaṃ mānasaṃ nibbāpesi, anekāni ca thutivacānāni nivedesi. So tena kusalakamma cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā manussesu ca cakkavattisampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde kula-gehe nibbatto viññutaṃ patto saddhājāto pabbajitvā nacirasseva arahā ahosi. Katakusalanāmena **sammukhāthavikattheroti** pākaṭo.

41. So (2.0141) attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpa-dānaṃ pakāsento **jāyamāne vipassimhīti**-ādimāha. **Vipassimhi** sammāsa-mbuddhe **jāyamāne** uppajjamāne mātukucchito nikkhante ahaṃ pātubhūtaṃ **nimittaṃ** kāraṇaṃ buddhabhāvassa hetuṃ **byākaṃ** kathesiṃ, anekāni acchari-yāni pākaṭāni akāsinti attho. Sesāṃ vuttanayānusārena suviññeyyamevāti.

Sammukhāthavikatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

6. Kusumāsaniyatthera-apadānavaṇṇanā

Nagare dhaññavatiyāti-ādikaṃ āyasmato kusumāsaniyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto vipassissa bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto viññutaṃ patto mahaddhano mahābhogo tiṇṇaṃ vedānaṃ pāraṃ gato brāhmaṇasippesu koṭippatto sakaparasamayakusalo mātāpitaro pūjetukāmo pañca uppalakalāpe attano samīpe ṭhapetvā nisinno bhikkhusaṅghaparivutaṃ vipassiṃ bhagavantaṃ āgacchantaṃ disvā nilapitādighanabuddharasmiyo ca disvā pasannamānaso āsanaṃ paññāpetvā tattha tāni pupphāni santharitvā bhagavantaṃ tattha nisidā-petvā sakaghare mātu atthāya paṭiyattāni sabbāni khādanīyabhojanīyāni gahetvā saparivāraṃ bhagavantaṃ sahatthena santappento bhojesi. Bhojanāvasāne ekaṃ uppalahatthaṃ adāsi. Tena somanassajāto patthanaṃ akāsi. Bhagavāpi anumodanaṃ katvā pakāmi. So tena puññena devamanussesu dve sampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde sāvattiyaṃ vibhavasampanne ekasmiṃ kule nibbatto viññutaṃ patto bhogayasehi vaḍḍhito kāmesu ādīnaṃ disvā gharā-vāsaṃ pahāya pabbajito nacirasseva arahā ahosi.

65. So aparabhāge pubbe katakusalaṃ pubbenivāsaññaṇena saritvā somanassappatto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **nagare dhaññavatiyāti**-ādimāha. Dhaññānaṃ puññavantānaṃ khattiyabrāhmaṇagahapatimahāsālānaṃ anekesaṃ kulānaṃ ākarattā dhaññavatī, atha vā muttāmaṇi-ādisattaratanānaṃ (2.0142) sattavidhadhaññānaṃ upabhogaparibhogānaṃ ākarattā dhaññavatī, atha vā dhaññānaṃ buddhapaccekabuddhakhīṇāsavānaṃ vasanaṭṭhānaṃ āramavihārādīnaṃ ākarattā dhaññavatī, tassā **dhaññavatiyā**. Nagaranti patthenti ettha upabhogaparibhogatthikā janāti nagaraṃ, na gacchatīti vā nagaṃ, rājayuvārājamahāmat-tādīnaṃ vasanaṭṭhānaṃ. Nagaṃ rāti ādadāti gaṇhātīti nagaraṃ, rājādīnaṃ vasa-naṭṭhānasamūhabhūtaṃ pākāraparikhādīhi parikkhittaṃ paricchinnaṭṭhānaṃ nagaraṃ nāmāti attho. **Nagare** yadā ahaṃ vipassissa bhagavato santike byāka-

raṇaṃ alabhiṃ, tadā tasmīṃ dhaññavatiyā nagare brāhmaṇo ahosinti sambandho. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Kusumāsaniyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

7. Phaladāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Ajjhāyako mantadharoti-ādikaṃ āyasmato phaladāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekesu bhavesu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto viññutaṃ patvā vedattayādisakasippesu pārappatto anekesaṃ brāhmaṇasaha-ssāniṃ pāmokkho ācariyo sakasippānaṃ pariyosānaṃ adisvā tattha ca sāraṃ apassanto gharāvāsaṃ pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā himavantassa avidūre assamaṃ kāretvā saha sissehi vāsaṃ kappesi, tasmīṃ samaye padumuttaro bhagavā bhikkhāya caramāno tassānukampāya taṃ padesaṃ sampāpuṇi. Tāpaso bhagavantaṃ disvā pasannamānaso attano atthāya puṭake nikkhipitvā rukkhagge laggitāni madhurāni padumaphalāni madhunā saha adāsi. Bhagavā tassa somanassuppādanatthaṃ passantasseva paribhuñjitvā ākāse ṭhito phaladānānisamsaṃ kathetvā pakkāmi.

75. So tena puññena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmīṃ buddhuppāde vibhavasampanne ekasmīṃ kulagehe nibbatto satta-vassikoyeva arahattaṃ patvā pubbe katakusalakammaṃ (2.0143) saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **ajjhāyako mantadharoti**-ādimāha. Tattha ajjheti cintetīti ajjhāyi, ajjhāyiyeva ajjhāyako. Ettha hi akāro “paṭisedhe vuddhita-bbhāve ...pe... akāro virahappake”ti evaṃ vuttesu dasasu atthesu tabbhāve vattati. Sissānaṃ savanadhāraṇādivasena hitaṃ ajjheti cinteti sajjhāyaṃ karotīti **ajjhāyako**, cintakoti attho. Ācariyassa santike uggahitaṃ sabbaṃ mantaṃ manena dhāreti pavattetīti **mantadharo**. **Tiṇṇaṃ vedāna pāragūti** vedaṃ vuccati ñāṇaṃ, vedena veditabbā bujjhitabbāti vedā, iruvedayajuvedasāmavedasaṅkhātā tayo ganthā, tesam vedānaṃ pāraṃ pariyosānaṃ koṭiṃ gato pattoti pāragū. Sesam pākaṭamevāti

Phaladāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

8. Ñāṇasaññikatthera-apadānavaṇṇanā

Pabbate himavantamhīti-ādikaṃ āyasmato ñāṇasaññikattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tasmīṃ tasmīṃ uppannuppanne bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto vipassissa bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhippatto gharāvāsaṃ pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā himavantassa avi-

dūre pabbatantare paṇṇasālaṃ kāretvā pañcābhiññā-aṭṭhasamāpattiyo nibbattevā vasanto ekadivasam parisuddham paṇḍaram pulinatalam disvā “īdisā parisuddhā buddhā, īdisaṃva parisuddham buddhañāṇan”ti buddhañca tassa ñāṇaṇca anussari thomesi ca.

84. So tena puññaena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbato viññutaṃ patvā sāsane pabbajitvā nacirasseva arahattaṃ patto pubbe katapuññaṃ anussarivā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāseto “pabbate himavantamhi”ti-ādimāha. **Pulinaṃ sobhanaṃ disvāti** paripuñṇakataṃ viya pulākārena parisodhitākārena pavattaṃ ṭhitanti pulinaṃ, sobhanaṃ (2.0144) vālukaṃ disvā seṭṭhaṃ buddhaṃ anussarinti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Ñāṇasaññikatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

9. Gaṇṭhipupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Suvaṇṇavaṇṇo sambuddhoti-ādikaṃ āyasmato gaṇṭhipupphiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekāsu jātisu katapuññañcayo vipassissa bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbato upabhogaparibhogehi anūno ekadivasam vipassim bhagavantaṃ sagaṇaṃ disvā pasannamānaso lājā-pañcamehi pupphehi pūjesi. So teneva cittappasādena yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato devaloke nibbato dibbasampattiṃ anubhavitvā aparabhāge manussesu manussasampattiṃ anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbato saddhājāto pabbajitvā nacirasseva arahattaṃ pāpuṇi.

91. So ekadivasam pubbe katapuññaṃ sarivā somanassajāto “iminā kusale-nāhaṃ nibbānaṃ patto”ti pubbacaritāpadānaṃ pakāseto **suvaṇṇavaṇṇo sambuddhoti-**ādimāha. Taṃ sabbaṃ heṭṭhā vuttanayattā uttānatthamevāti.

Gaṇṭhipupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

10. Padumapūjakatthera-apadānavaṇṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṃ āyasmato padumapūjakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññaṇi upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbato viññutaṃ patvā sakasippe nipphattiṃ patvā tattha sāraṃ apassanto buddhupattito puretaraṃ uppannattā ovādānusāsanaṃ alabhitvā gharāvāsaṃ pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā himavantassa avidūre gotamakaṃ (2.0145) nāma pabbataṃ nissāya assamaṃ kāretvā pañcābhiññā aṭṭha samāpattiyo nibbattetvā jhānasukhe-veva vihāsi. Tadā padumuttaro bhagavā buddho hutvā satte saṃsārato uddha-

ranto tassānukampāya himavantaṃ agamāsi. Tāpaso bhagavantaṃ disvā pasannamānaso sakasisse samānetvā tehi padumapupphāni āharāpetvā pūjesi. So tena puññaena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde sāvattiyaṃ kulagehe nibbatto saddho pasanno pabbajitvā nacirasseva arahā ahoṣi.

97. So attano puññakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāseto **himavantassāvidūreti**-ādimāha. **Gotamo nāma pabbatoti** anekesaṃ yakkhadevatānaṃ āvāsabhāvena adhiṭṭhānavasena gotamassa bhavanattā gotamoti pākaṭo ahoṣi. Pavattati tiṭṭhatīti pabbato. **Nāgarukkhehi sañchannoti** ruhati

tiṭṭhatīti rukkho. Atha vā pathaviṃ khananto uddhaṃ ruhatīti rukkho, nānā anekapākārā campakakappūranāga-agarucandanādayo rukkhāti nānārukkhā, tehi nānārukkhehi sañchanno parikiṇṇo gotamo pabbatoti sambandho. **Mahābhūtagaṇālayoti** bhavanti jāyanti uppajjanti vaḍḍhanti cāti bhūtā, mahantā ca te bhūtā cāti mahābhūtā, mahābhūtānaṃ gaṇo samūhoti mahābhūtagaṇo, mahābhūtagaṇassa ālayo patiṭṭhāti mahābhūtagaṇālayo.

98. Vemajjhamhi ca tassāsīti tassa gotamassa pabbatassa vemajjhe abbhantare assamo abhinimmito nipphādito katoti attho. Sesam uttānamevāti.

Padumapūjakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Terasamavaggavaṇṇanā samattā.

14. Sobhitavaggo

1. Sobhitatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttaro (2.0146) **nāma jinoti-ādikaṃ** āyasmato sobhitattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto gharāvāsaṃ saṅṭhapetvā ekadivasaṃ sathārā dhamme desiyamāne somanassena pasannamānaso nānappakārehi thomesi. So teneva somanassena kālaṃ katvā devesu nibbatto tattha dibbasukhaṃ anubhavitvā manussesu ca manussasukhaṃ anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde sāvattiyaṃ kulagehe nibbatto sattavassikova pabbajitvā nacirasseva chaḷabhiñño arahā ahoṣi.

1. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **padumuttaro nāma jinoti-ādimaḥa**. Taṃ sabbaṃ heṭṭhā vuttanayattā suviññeyyamevāti.

Sobhitatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

2. Sudassanatthera-apadānavaṇṇanā

Vitthatāya nadīreti-ādikaṃ āyasmato sudassanattherassa apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava katapuññūpacayo sikhissa bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhippatto gharāvāsaṃ saṅṭhapetvā vasanto vitthatāya nāma gaṅgāya samīpe pilakkhuphalitaṃ pariyesanto tassā tīre nisinnaṃ

jalamāna-aggisikhaṃ iva sikhim sammāsambuddhaṃ disvā pasannamānaso keta-
kīpupphaṃ vaṇṭeneva chinditvā pūjento evamāha- “bhante, yena ñāṇena tvaṃ
evaṃ mahānubhāvo sabbaññubuddho jāto, taṃ ñāṇaṃ ahaṃ pūjemi”ti. Atha
bhagavā anumodanamakāsi. So tena puññaena devamanussesu jāto ubhayasa-
mpattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto
satthari pasanno pabbajitvā nacirasseva arahā ahoṣi.

10. (2.0147) So attano katakusalaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpa-
dānaṃ pakāseno **vitthatāya naditireti**-ādimāha. Tattha **vitthatāyāti** vittharati
pattharati vitthiṇṇā hotīti vitthatā, nadanti saddaṃ karonti itā gatā pavattāti nadī,
nadiṃ tarantā etaṃ patvā tiṇṇā nāma hontīti tīraṃ, tassā vitthatāya nadiyā tīre tīra-
samīpeti attho. **Ketakim pupphitaṃ disvāti** kucchitākārena gaṇhantānaṃ hatthaṃ
kaṇḍako chindati vijjhatīti ketaṃ, ketassa esā ketakīpupphaṃ, taṃ disvā vaṇṭaṃ
chinditvāti sambandho.

11. Sikhino lokabandhunoti sikhī vuccati aggi, sikhīsadisā nilapītādibhedā jala-
mānā chabbaṇṇaghanaraṃsiyo yassa so sikhī, lokassa sakalalokattayassa
bandhu ñātakoti lokabandhu, tassa sikhino lokabandhuno ketakīpupphaṃ vaṇṭe
chinditvā pūjesinti sambandho. Sesam uttānatthamevāti.

Sudassanathera-apadānavaṇṇanā samattā.

3. Candanapūjanakatthera-apadānavaṇṇanā

Candabhāgānaditireti-ādikaṃ āyasmato candanapūjanakattherassa apadānaṃ.
Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni
puññaṇi upacinanto atthadassissa bhagavato kāle himavante candabhāgānadiyā
samīpe kinnarayoniyam nibbatto pupphabhakkho pupphanivasano candana-aga-
ru-ādīsu gandhavibhūsito himavante bhummadevatā viya uyyānakīḷajalakīḷādi-ane-
kasukhaṃ anubhavanto vāsaṃ kappesi. Tadā atthadassī bhagavā tassānuka-
mpāya himavantaṃ gantvā ākāsato oruyha saṅghāṭim paññāpetvā nisīdi. So
kinnaro taṃ bhagavantaṃ vijjotamānaṃ tattha nisinnaṃ disvā pasannamānaso
sugandhacandanena pūjesi. Tassa bhagavā anumodanaṃ akāsi.

17. So tena puññaena tena somanassena yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato cuto deva-
loke nibbatto aparāparaṃ cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā manussesu
cakkavattirajjapadesarajjasampattiyo anubhavitvā (2.0148) imasmiṃ buddhu-
ppāde kulagehe nibbatto viññutaṃ patto pabbajitvā nacirasseva arahattaṃ patvā
attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāseno
candabhāgānaditireti-ādimāha. Tattha candam manam rucim ajjhāsayaṃ ṇatvā
viya jātoti cando. Candamaṇḍalena pasannanimmalodakena ubhosu passesu
muttādalasadisasantharadhavalapulinatalena ca samannāgatattā candena bhāgā
sadisāti candabhāgā, tassā candabhāgāya nadiyā tīre samīpeti attho. Sesam
sabbaṃ heṭṭhā vuttanayattā suviññeyyamevāti.

Candanapūjanakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Aṭṭhamabhāṇavāraṇṇanā samattā.

4. Pupphacchadaniyatthera-apadānavaṇṇanā

Sunando nāma nāmenāti-ādikaṃ āyasmato pupphacchadaniyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekesu bhavesu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbato viññutaṃ patvā sakasippesu nipphattiṃ patto mahābhogo mahāyaso dānābhirato ahosi. Ekadivasaṃ so “sakalajambudīpe ime yācakā nāma ‘ahaṃ dānaṃ na laddhosmī’ti vattuṃ mā labhantū”ti mahādānaṃ sajjesi. Tadā padumuttaro bhagavā saparivāro ākāsenā gacchati. Brāhmaṇo taṃ disvā pasannacitto saka-sisse pakkosāpetvā pupphāni āharāpetvā ākāse ukkhipitvā pūjesi. Tāni sakalana-garaṃ chādetvā satta divasāni aṭṭhaṃsu.

26. So tena puññakamma devamanussesu sukhaṃ anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde sāvattiyaṃ ekasmiṃ kulagehe nibbato saddhājāto pabbajitvā khuraggeyeva arahattaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāseto **sunando nāma nāmenāti-ādimāha**. Taṃ heṭṭhā vuttanayattā suviññeyyamevāti.

Pupphacchadaniyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

5. Rahosaññakatthera-apadānavaṇṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṃ (2.0149) āyasmato rahosaññakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto ekasmiṃ buddhasuññakāle majjhimadesse brāhmaṇakule nibbato vuddhimanvāya sakasippesu nipphattiṃ patvā tattha sāraṃ apassanto kevalaṃ udaraṃ pūretvā kodhamadamānādayo akusaleyeva disvā gharāvāsaṃ pahāya himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā anekatāpasataparivāro vasabhapabbatasamīpe assamaṃ māpetvā tiṇi vassasahassāni himavanteyeva vasamāno “ahaṃ ettakānaṃ sissānaṃ ācariyoti sammato garuṭṭhāniyo garukātabbo vandaniyo, ācariyo me natthī”ti domanassappatto te sabbe sisse sannipādetvā buddhānaṃ abhāve nibbānādhigamābhāvaṃ pakāsetvā sayaṃ ekako raho vivekaṭṭhāneva nisinno buddhassa sammukhā nisinno viya buddhasaṅgaṃ manasi karitvā buddhārammaṇaṃ pītiṃ uppādetvā sālāyaṃ pallaṅkaṃ ābhujitvā nisinno kālaṃ katvā brahmaloke nibbatti.

34. So tattha jhānasukhena ciraṃ vasitvā imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbatto kāmesu anallīno sattavassiko pabbajitvā khuraggeyeva arahattaṃ patvā chaḷabhiñño hutvā pubbenivāsañāṇena attano pubbakammaṃ saritvā sañjātasomanasso pubbacaritāpadānaṃ pakāseno **himavantassāvidūreti-ādimāha.** **Vasabho nāma pabbatoti** himavantapabbataṃ vinā sesapabbatānaṃ uccatara-bhāvena seṭṭhatarabhāvena vasabhoti saṅkhaṃ gato pabbatoti attho. Sesam sabbattha uttānatthamevāti.

Rahosaññakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

6. Campakapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Kaṇikāraṃva jotantanti-ādikaṃ āyasmato campakapupphiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto vessabhussa bhagavato kāle brāhmaṇakule (2.0150) nibbatto vuddhippatto sakasippesu nipphattiṃ patvā tattha sāraṃ apassanto gharāvāsaṃ pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā vanantare vasanto vessabhuṃ bhagavantaṃ uddissa sissehi ānītehi campakapupphehi pūjesi. Bhagavā anumodanaṃ akāsi. So teneva kusalena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṃ pāpuṇitvā pubbavāsanābalena gharāvāse anallīno pabbajitvā nacirasseva arahā ahosi.

41. So aparabhāge attano pubbapuññakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāseno **kaṇikāraṃva jotantanti-ādimāha.** Tattha **kaṇikāranti** sakalapattapalāsāni paribhajja pātetvā pupphagahaṇasamaye kaṇṇikābaddho hutvā pupphamakuḷānaṃ gahaṇato kaṇṇikākārena pakatoti kaṇikāro, “kaṇṇikāro”-ti vattabbe niruttinayena ekassa pubba ṇa-kārassa lopam katvā “kaṇikāran”-ti vuttanti daṭṭhabbaṃ. Tam pupphitaṃ kaṇikāraruḅkhaṃ iva jotantaṃ buddhaṃ addasanti attho. Sesam uttānatthamevāti.

Campakapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

7. Atthasandassakatthera-apadānavaṇṇanā

Visālamāle āsīnoti-ādikaṃ āyasmato atthasandassakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekesu attabhāvesu katapuññūpacayo padumuttarassa bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto vuddhimanvāya sakasippesu nipphattiṃ patto tattha sāraṃ apassanto gehaṃ pahāya himavantaṃ gantvā ramaṇiye ṭhāne paṇṇasālaṃ katvā paṭivasati, tadā sattānukampāya himavantaṃ māgataṃ padumuttarabhagavantaṃ disvā pasannaṃ mānaso pañcaṅgasama-nnāgato vanditvā thutivacanehi thomesi. So tena puññena yāvatāyukaṃ katvā

kālaṅkatvā brahmalokūpago ahosi. So aparabhāge imasmiṃ buddhuppāde kula-gehe nibbato viññutaṃ patto satthu dhammadesanaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā arahattaṃ pāpuṇi.

47. So (2.0151) attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpa-dānaṃ pakāsento **visālamāḷe āsīnoti**-ādimāha. Tattha **visālamāḷeti** visālaṃ patthaṃ vitthiṇṇaṃ mahantaṃ māḷaṃ visālamāḷaṃ, tasmīṃ visālamāḷe **āsīno** nisinno ahaṃ lokanāyakaṃ addasanti sambandho. Tesaṃ suviññeyyamevāti.

Atthasandassakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

8. Ekapasādaniyatthera-apadānavaṇṇanā

Nārado iti me nāmanti-ādikaṃ āyasmato ekapasādaniyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekāsu jātisu katakusalo atthadassissa bhagavato kāle brāhmaṇakule

nibbatto kesavoti pākaṭo hutvā viññutaṃ patvā gharāvāsaṃ pahāya pabbajitvā vasanto ekadivasam satthu dhammadesanaṃ sutvā pasannamānaso añjaliṃ paggayha ativiya pītisomanassajāto pakkāmi. So yāvatāyukaṃ ṭhatvā teneva somanassena kālaṃ katvā devesu nibbatto tattha dibbasampattiṃ anubhavitvā manussesu uppanno tattha sampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde aññatarasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhippatto satthari pasīditvā pabbajito nacirasseva arahā ahosi.

55. So aparabhāge attano katakusalakkammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **nārado iti me nāmanti**-ādimāha. Tattha **nāradoti** jātivāsena suddhasarīrattā natthi rajo dhūli malaṃ etassāti nārado, ja-kārassa da-kāraṃ katvā nāradoti kuladattikaṃ nāmaṃ. **Kesavoti** kisavacchagotte jātattā kesavo nāradakesavo iti maṃ janā **vidū** jānantīti attho. Sesam pākaṭamevāti.

Ekapasādaniyatthera-apadānavañṇanā samattā.

9. Sālapupphadāyakatthera-apadānavañṇanā

Migarājā (2.0152) **tadā āsinti**-ādikaṃ āyasmato sālapupphadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava katakusala-sañcayo kenaci kammacchiddena himavante sīhayoniyam nibbatto anekasīhaparivāro vihāsi. Tadā sikhī bhagavā tassānukampāya himavantaṃ agamāsi. Sīho taṃ upagataṃ disvā pasannamānaso sākḥābhāṅgena sakaṇṇikasālapupphaṃ gahetvā pūjesi. Bhagavā tassa anumodanaṃ akāsi.

60. So tena puññaena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patvā satthari pasanno pabbajitvā arahattaṃ patto attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **migarājā tadā āsinti**-ādimāha. Tattha maraṇam gacchantīti migā, atha vā ghāsaṃ magganti gavesantīti migā, migānaṃ rājā migarājā. Sakalacatuppadānaṃ rājabhāve satipi gāthābandhasukhatthaṃ mige ādiṃ katvā migarājāti vuttaṃ. Yadā bhagavantaṃ disvā sapupphaṃ sāla-sākhaṃ bhañjitvā pūjesiṃ, tadā ahaṃ migarājā ahosinti attho.

62. Sakosaṃ pupphamāharinti sakaṇṇikaṃ sālapupphaṃ āharim pūjesinti attho. Sesam uttānatthamevāti.

Sālapupphadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

10. Piyālapthaladāyakatthera-apadānavañṇanā

Parodhako **tadā āsinti**-ādikaṃ āyasmato piyālapthaladāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissa-

yāni puññāni upacinanto sikhissa bhagavato kāle nesādakule nibbatto himavante ekasmiṃ pabbhāre mige vadhitvā jivikaṃ kappetvā vasati. Tasmim̄ kāle tattha gataṃ sikhim̄ bhagavantaṃ disvā pasannamānaso sāyaṃ pātaṃ namassamāno kañci deyyadhammaṃ apassanto madhurāni (2.0153) piyālaphalāni uccinitvā adāsi. Bhagavā tāni paribhuñji. So nesādo buddhārammaṇāya pītiyā nirantaraṃ phuṭṭhasarīro pāpakamme virattacitto mūlaphalāhāro nacirasseva kālaṃ katvā devaloke nibbatti.

66. So tattha dibbasampattiyo anubhavitvā manussesu ca anekavidhasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde gahapatikule nibbatto viññutaṃ patto gharāvāsaṃ saṅṭhapetvā tattha anabhirato gehaṃ pahāya satthu santike pabbajitvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā nacirasseva arahattaṃ patto attano kataphaladāna-kammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentto **parodhako tadā āsinti-ādimāha**. Tattha yadā ahaṃ piyālaphalaṃ datvā cittaṃ pasādesim̄, tadā ahaṃ parodhako āsinti sambandho. **Parodhakoti** parasattarodhako vihesako. “Pararodhako”ti vattabbe pubbassa ra-kārassa lopaṃ katvā “parodhako”ti vuttaṃ.

69. Paricāriṃ vināyakanti taṃ nibbānapāpakaṃ sathhāraṃ, “bhante, imaṃ phalaṃ paribhuñjathā”ti pavāriṃ nimantesim̄ ārādhesinti attho. Sesam̄ suviññeyyamevāti.

Piyālaphaladāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Cuddasamavaggavaṇṇanā samattā.

15. Chattavaggo

1. Atichattiyatthera-apadānavaṇṇanā

Parinibbute bhagavatīti-ādikaṃ āyasmato atichattiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto atthadassissa bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto dharamānassa bhagavato adiṭṭhattā parinibbutakāle “aho mama parihānī”ti cintetvā “mama jātim̄ saphalaṃ karissāmi”ti katasanniṭṭhāno chattādhichattaṃ kāretvā tassa bhagavato sarīradhātuṃ nihitadhātugabbhaṃ pūjesi. Aparabhāge pupphacchattaṃ kāretvā tameva dhātugabbhaṃ (2.0154) pūjesi. So teneva puññena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde gahapatikule nibbatto viññutaṃ patto sathhari pasanno pabbajitvā kammaṭṭhānaṃ gahetvā vāyamanto nacirasseva arahattaṃ pāpuṇi.

1. So attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentto **parinibbute bhagavatīti-ādimāha**. Tattha **chattāticchanti** chādiyati saṃvari-

yati ātapādinti chattaṃ, chattaṃ atichattaṃ chattaṃ upari katachattaṃ chattaṃ-chattaṃ, chattaṃ uparūpari chattaṃ attho. **Thūpamhi abhiropayinti** thūpiyati rāsikariyatīti thūpo, atha vā thūpati thirabhāvena vuddhiṃ virūḷhiṃ vepullaṃ āpajjamāno patiṭṭhātīti thūpo, tasmim̄ thūpamhi mayā kāritaṃ chattaṃ uparūpari ṭhapanavasena abhi visesena āropayim̄ pūjesinti attho.

2. Pupphacchadanam̄ katvānāti vikasitehi sugandhehi anekehi phupphehi chadanam̄ chattupari vitānam̄ katvā pūjesinti attho. Sesam̄ sabbattha uttānatthamevāti.

Atichattiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

2. Thambhāropakatthera-apadānavaṇṇanā

Nibbute lokanāthamhīti-ādikaṃ āyasmato thambhāropakattherassa apadānam̄. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto dhammadassissa bhagavato kāle kulagehe nibbatto saddho pasanno parinibbute bhagavati tassa bhagavato dhātugabbhamāḷake thambham̄ nikhanitvā dhajam̄ āropesi. Bahūni jātisumanapupphāni ganhitvā nisseṇiyā ārohitvā pūjesi.

5. So yāvatāyukaṃ ṭhatvā kālam̄ katvā devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā sabbattha pūjito imasmim̄ buddhuppāde ekasmim̄ kulagehe nibbatto daharakālato pabhuti pūjanīyo sāsane baddhasaddho pabbajitvā saha paṭisambhidāhi arahattaṃ patto (2.0155) attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānam̄ pakāsento **nibbute lokanāthamhīti-ādimāha**. Tattha **nibbute lokanāthamhīti** sakalalokassa nāthe padhānabhūte paṭisaraṇe ca satthari khandhaparinibbānena nibbute nibbutadīpasikhā viya adassanam̄ gateti attho. **Dhammadassīnarāsabheti** catusaccadhammaṃ passatīti dhammadassī, atha vā satipaṭṭhānādike sattatiṃsabodhipakkhiyadhamme dassanasīlo passanasīloti dhammadassī, narānam̄ āsabho pavaro uttamoti narāsabho, dhammadassī ca so narāsabho ceti dhammadassīnarāsabho, tasmim̄ dhammadassīnarāsabhe. **Āropesim̄ dhajam̄ thambhanti** cetiyamāḷake thambham̄ nikhanitvā tattha dhajam̄ āropesim̄ bandhitvā ṭhapesinti attho.

6. Nisseṇim̄ māpayitvānāti nissāya taṃ iṇanti gacchanti ārohanti uparīti nisseṇi, taṃ nisseṇim̄ māpayitvā kāretvā bandhitvā thūpasetṭham̄ samāruhinti sambandho. **Jātipuppham̄ gahetvānāti** jāyamānameva janānam̄ sundaram̄ manam̄ karotīti jātisumanam̄, jātisumanameva puppham̄ “jātisumanapupphan”ti vattabbe gāthābandhasukhattham̄ sumanasaddassa lopaṃ katvā “jātipupphan”ti vuttam̄, taṃ jātisumanapuppham̄ gahetvā ganhitvā thūpamhi āropayim̄, āropetvā pūjesinti attho. Sesam̄ suviññeyyamevāti.

Thambhāropakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

3. Vedikārakatthera-apadānavaṇṇanā

Nibbute lokanāthamhīti-ādikaṃ āyasmato vedikārakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto piyadassissa bhagavato kāle vibhavasampanne ekasmiṃ kule nibbato viññutaṃ patvā gharāvāsaṃ saṅṭhapetvā nibbute satthari pasanno tassa cetiye valayaṃ kāresi, sattahi ratanehi paripūretvā mahāpūjaṃ kāresi. So tena puñṇena devamanussesu saṃsaranto anekesu jātisatasahassesu pūjanīyo mahaddhano mahābhogo ubhayasukhaṃ anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbato vibhavasampanno pabbajitvā vāyamanto nacirasseva arahā ahoṣi.

10. So (2.0156) ekadivasam attano pubbe katakusalam saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **nibbute lokanāthamhīti-ādimāha**. Taṃ heṭṭhā vuttatthameva. **Piyadassīnaruttameti** piyaṃ somanassākāraṃ dassanaṃ yassa so piyadassī, ārohapariṇāhadvattiṃsamahāpurisalakkhaṇa-asitānubyañjanabyā-mappabhāmaṇḍalehi sādhu mahājanappasādaṃ janayanākāradassanoti attho. Narānaṃ uttamoti naruttamo, piyadassī ca so naruttamo ceti piyadassīnaruttamo, tasmīṃ piyadassīnaruttame nibbute dhātugabbhamhi muttavediṃ ahaṃ akāsinti sambandho. Pupphādhāratthāya pariyosāne vedikāvalayaṃ akāsinti attho.

11. Maṇīhi parivāretvāti maṇati jotati pabhāsatiṃ maṇi, atha vā janānaṃ manaṃ pūrento somanassaṃ karonto ito gato pavattoti maṇi, jātiraṅgamaṇiveḷuriyamaṇi-ādīhi anekehi maṇīhi katavedikāvalayaṃ parivāretvā uttamaṃ mahāpūjaṃ akāsinti attho. Sesam uttānatthamevāti.

Vedikārakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

4. Saparivāriyatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttaro nāma jinoti-ādikaṃ āyasmato saparivāriyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekāsu jātisu vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle kulagehe nibbato viññutaṃ patto mahaddhano mahābhogo ahoṣi. Atha padumuttare bhagavati parinibbute mahā-jano tassa dhātuṃ nidahitvā mahantaṃ cetiyaṃ kāretvā pūjesi. Tasmīṃ kāle ayaṃ upāsako tassupari candanasārena cetiyagharaṃ karitvā mahāpūjaṃ akāsi. So teneva puñṇena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbato vuddhimanvāya kusalam katvā saddhāya sāsane pabbajitvā nacirasseva arahā ahoṣi.

15-8. So (2.0157) aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **padumuttaro nāma jinoti-ādimāha**. Tattha **oma-**

ttanti lāmakabhāvaṃ nīcabhāvaṃ dukkhitabhāvaṃ vā na passāmi na jānāmi, na diṭṭhapubbo mayā nīcabhāvoti attho. Sesam pākaṭamevāti.

Saparivāriyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

5. Umāpupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Nibbute lokamahiteti-ādikaṃ āyasmato umāpupphiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto siddhatthassa bhagavato kāle kulagehe nibbato vuddhippatto gharāvāsaṃ saṅṭhapetvā vasanto nibbutassa bhagavato cetiyamahe vattamāne indanīlamaṇivaṇṇaṃ umāpupphaṃ gahetvā pūjesi. So tena puññena sugatīsuyeva saṃsaranto dibbamānususampattiyo anubhavitvā uppānuppānabhava bahulaṃ nīlavaṇṇo jātisampanno vibhavasampanno ahosi. So imasmiṃ buddhuppāde vibhavasampanne ekasmiṃ kulagehe nibbato viññutaṃ patvā saddhājāto pabbajito nacirasseva arahattaṃ pāpuṇi.

21. So pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **nibbute lokamahiteti-ādi vuttaṃ**. Tattha **lokamahiteti** lokehi mahito pūjitoti lokamahito, tasmīṃ lokamahite siddhatthamhi bhagavati parinibbuteti sambandho. **Āhutinampaṭiggaheti** āhutino vuccanti pūjāsakkārā, tesāṃ āhutināṃ paṭiggahetuṃ arahatīti āhutinampaṭiggaho, aluttakitantasamāso, tasmīṃ āhutinampaṭiggāhe bhagavati parinibbuteti attho.

22. Umāpupphanti uddhamuddhaṃ nīlapabhaṃ muñcamānaṃ pupphati vikasatīti umāpupphaṃ, taṃ umāpupphaṃ gahetvā cetiye pūjaṃ akāsinti attho. Sesāṃ uttānatthamevāti.

Umāpupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

6. Anulepadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Anomadassīmuninoti-ādikaṃ (2.0158) āyasmato anulepadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto anomadassissa bhagavato kāle kulagehe nibbato mahaddhano mahābhogo tassa bhagavato bodhirukkhaṃ vedikāvalayaṃ kāretvā sudhākammañca kāretvā vālukasantharaṇaṃ daddaḥhamānaṃ rajatavimānamiva kāresi. So tena puññena sukhattatto uppānuppānabhava rajatavimānarajata-geharajatapāsādesu sukhamanubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbato viññutaṃ patvā satthari pasanno pabbajitvā vipassanamanuyutto nacirasseva arahā ahosi.

26. So aparabhāge “kiṃ nu kho kusalaṃ katvā mayā ayaṃ viseso adhigato”ti pubbenivāsānussatiññāna paṭipāṭiyā anussarivā pubbe katakusalaṃ jānitvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **anomadassīmuninoti-ādimāha**. Tattha anomaṃ alāmaṃ dassanaṃ dassanīyaṃ sarīraṃ yassa so anomadassī, dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇa-asītānubyañjanabyāmapabhāsamujjalavirājitasarīrattā sundaradassanoti attho. **Sudhāya piṇḍaṃ datvānāti** bodhighare vedikāvalayaṃ kāretvā sakale bodhighare sudhālepanaṃ katvāti attho. **Pāṇikammaṃ akāsahanti** sārakaṭṭhena phalakapāṇiyo katvā tāhi pāṇihi maṭṭhakammaṃ akāsinti attho. Sesāṃ suviññeyyamevāti.

Anulepadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

7. Maggadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Uttarivāna nadikanti-ādikaṃ āyasmato maggadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro anekesu bhavesu nibbānādhigamatthāya puñṇāni upacinanto siddhatthassa bhagavato kāle lokasammate kule nibbatto vuddhimanvāya gharāvāsaṃ vasanto ekadivasam bhagavantaṃ ekaṃ nadiṃ uttarivā vanantaraṃ gacchantaṃ disvā pasannamānaso “idāni mayā bhagavato maggaṃ samaṃ kātuṃ vaṭṭati”ti cintetvā kudālañca piṭakañca (2.0159) ādāya bhagavato gamanamaggaṃ samaṃ katvā vālukaṃ okiritvā bhagavato pāde vanditvā, “bhante, iminā maggālañkāraṇena nibbattanibbattaṭṭhāne pūjanīyo bhavyeṃ, nibbānañca pāpuṇeyyaṃ”ti patthanaṃ akāsi. Bhagavā “yathādhippāyaṃ samijjhatū”ti anumodanaṃ vatvā pakkāmi.

32-3. So tena puñṇena devamanussesu saṃsaranto sabbattha pūjito ahosi. Imasmiṃ pana buddhuppāde pākaṭe ekasmiṃ kule nibbatto satthari pasanno pabbajitvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā nacirasseva arahattaṃ patvā attano pubbakammaṃ paccakkhato ñatvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentto **uttarivāna nadikanti-ādimaṃha**. Tattha nadati saddaṃ karoti gacchatīti nadī, nadiyeva nadikā, taṃ nadikaṃ uttarivā atikkamitvāti attho. **Kudālapiṭakamādāyāti** ku vuccati pathavī, taṃ vidālane padālane chindane alanti kudālaṃ, piṭakaṃ vuccati paṃsuvālikādivāhakaṃ, tālapaṇṇavettalatādīhi katabhājanaṃ, kudālañca piṭakañca kudālapiṭakaṃ, taṃ ādāya gahetvāti attho. Sesam uttānatthamevāti.

Maggadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

8. Phalakadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Yānakāro pure āsinti-ādikaṃ āyasmato phalakadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekesu attabhāvesu katapuñṇasambhāro siddhatthassa bhagavato kāle vaḍḍhakikule nibbatto ratanattaye pasanno candanena ālambanaphalakaṃ katvā bhagavato adāsi. Bhagavā tassānumodanaṃ akāsi.

37. So tena puñṇena devamanussesu saṃsaranto sabbattha kāle cittasukhapīṇito ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṃ patvā satthu dhammadesanaṃ sutvā sañjātappasādo pabbajitvā vāyamanto nacirasseva saha paṭisambhidāhi arahattaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentto (2.0160) **yānakāro pure āsinti-ādimaṃha**. Tattha **yānakāro**ti yanti etena icchiticchitaṭṭhānanti yānaṃ, taṃ

karotīti yānakāro, pure buddhadassanasamaye ahaṃ yānakāro āsiṃ ahosinti attho. **Candanam phalam katvā**ti candati pariḷāham vūpasametīti candanam. Atha vā candanti sugandhavāsanattham sarīram vilimpanti etenāti candanam, tam ālambanaphalam katvā. **Lokabandhunoti** sakalalokassa bandhu ñātibhūtoti lokabandhu, tassa lokabandhuno satthussa adāsinti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Phalakadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

9. Vaṭṭasakiyatthera-apadānavañṇanā

Sumedho nāma nāmenāti-ādikaṃ āyasmato vaṭṭasakiyattherassa apadānam. Ayampi purimamunindesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto sumedhassa bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutam patto gharāvāsam saṅghapetvā tattha ādinavam disvā geham pahāya tāpasapabbajjam pabbajitvā mahāvane vihāsi. Tasmim samaye sumedho bhagavā vivekamatāya tam vanam sampāpuṇi. Atha so tāpaso bhagavantam disvā pasannamānaso vikasitam saḷalappuppham gahetvā vaṭṭasakākārena ganthetvā bhagavato pādamūle ṭhapetvā pūjesi. Bhagavā tassa cittappasādatthāya anumodanamakāsi. So tena puñṇena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmim buddhuppāde vibhavasampanne kule jāto vuddhimanvāya saddho pasanno pabbajitvā nacirasseva arahā ahosi.

43. So aparabhāge pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānam pakāsento **sumedho nāma nāmenāti**-ādi vuttam. **Vivekamanubrūhantoti** janākiṇṇatam pahāya janavivekam cittavivekañca anubrūhanto vaḍḍhento bahulikaronto mahāvanam ajjhogāhi pāvisīti attho. Sesam uttānatthamevāti.

Vaṭṭasakiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

10. Pallaṅkadāyakatthera-apadānavañṇanā

Sumedhassa (2.0161) **bhagavatoti**-ādikaṃ āyasmato pallaṅkadāyakattherassa apadānam. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekesu bhavesu nibbānādhigamattāya katapuñṇūpacayo sumedhassa bhagavato kāle gahapatikule nibbatto vuddhimanvāya mahābhogasampanno satthari pasīditvā dhammam sutvā tassa satthuno sattaratanamayam pallaṅkam kāretvā mahantam pūjam akāsi. So tena puñṇena devamanussesu saṃsaranto sabbattha pūjito ahosi. So anukkamena imasmim buddhuppāde vibhavasampanne ekasmim kule nibbatto viññutam patto gharāvāsam saṅghapetvā satthu dhammadesanam sutvā pasanno pabbajitvā nacirasseva arahattam patvā pubbe katapuñṇanāmena **pallaṅkadāyakattheroti** pākaṭo ahosi. Heṭṭhā viya uparipi pubbe katapuñṇanāmena therānam nāmāni eva-

meva veditabbāni.

47. So ekadivasam attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **sumedhassa bhagavatoti-ādimāha**. **Pallaṅko hi mayā dinnoti** pallaṅkaṃ ūrubaddhāsaṇaṃ katvā yattha upavāsanti nisīdanti, so pallaṅkoti vuccati, so pallaṅko sattaratanamayo mayā dinno pūjitoti attho. **Sa-uttarasapacchadoti** saha uttaracchadena saha pacchadena sa-uttarasapacchado, uparivittānaṃ bandhitvā āsaṇaṃ uttamavatthehi acchādetvāti attho. Sesam pākaṭamevāti.

Pallaṅkadāyakaṭṭhera-apadānavaṇṇanā samattā.

Pannarasamavaggavaṇṇanā samattā.

16. Bandhujīvakavaggo

1. Bandhujīvakatthera-apadānavaṇṇanā

Candaṃva vimalaṃ suddhanti-ādikaṃ āyasmato bandhujīvakattherassa apadānaṃ. Ayampāyasmā purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto sikhissa bhagavato kāle kulagehe nibbatto (2.0162) viññutaṃ patto gharāvāsaṃ saṅṭhapetvā vasanto sikhissa bhagavato rūpakāyasaṃpattiṃ disvā pasannamānaso bandhujīvakapupphāni gahetvā bhagavato pādamaṃ pūjesi. Bhagavā tassa cittappasādaḍḍhanatthāya anumodanamakāsi. So yāvatāyutaṃ ṭhatvā teneva puñṇena devaloke nibbatto cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā manussesu ca cakkavatti-ādisampattiyo anubhavitvā imassa amhākaṃ sammāsambuddhassa uppannakāle gahapatikule nibbatto rūpaggaya-saggappatto satthu dhammadesanaṃ sutvā saddhājāto gehaṃ pahāya pabbajito arahattaṃ pāpuṇi.

1. So pubbenivāsañāṇena pubbe katakusalakammaṃ anussarivā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **candaṃva vimalaṃ suddhanti-ādikaṃ**. Tattha **candaṃva vimalaṃ suddhanti** abbhā, mahikā, dhumo, rajo, rāhūti imehi upakkilesamalehi vimuttaṃ candaṃ iva diyaḍḍhasahassupakkilesamalānaṃ pahīnattā vimalaṃ nikkilesattā suddhaṃ pasannaṃ sikhim sambuddhanti sambandho. Kilesakaddamānaṃ abhāvena **anāvilam**. Nandībhavasaṅkhātāya balavasnehāya parisamantato khīṇattā **nandībhavaparikkhīṇam**. **Tiṇṇam loketi** lokattayato tiṇṇam uttiṇṇam atikkantaṃ. **Visattikanti** visattikaṃ vuccati taṇhā, nittañhanti attho.

2. **Nibbāpayantaṃ janatanti** dhammavassaṃ vassanto janataṃ janasaṃmūhaṃ kilesapariḷāhābhāvena nibbāpayantaṃ vūpasantaṃ. Sayaṃ saṃsārato **tiṇṇam**,

sabbasatte saṃsārato **tārayantaṃ** atikkamentaṃ catunnaṃ saccānaṃ munanato jānanato **munim** sikhim sambuddhanti sambandho. **Vanasmim jhāyamānanti** ārammaṇūpaniijhānalakkhaṇūpaniijhānehi jhāyantaṃ cintentaṃ cittena bhāventaṃ vanamajjheti attho. **Ekaggaṃ** ekaggacittaṃ **susamāhitaṃ** suṭṭhu ārammaṇe āhitaṃ ṭhapitacittaṃ sikhim munim disvāti sambandho.

3. Bandhujīvakapupphānīti bandhūnaṃ ñātīnaṃ jīvakaṃ jīvitanissayaṃ hadaya-
maṃsalohitaṃ bandhujīvakaṃ

hadayamaṃsalohitasamānavaṇṇaṃ pupphaṃ bandhujīvakapupphaṃ gahetvā sikhino lokabandhuno pūjesinti attho. Sesam uttānatthamevāti.

Bandhujīvakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

2. Tambapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Parakammāyane (2.0163) **yuttoti-ādikaṃ** āyasmato tambapupphiyattherassa apadānaṃ. Ayampi āyasmā purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava viva-ṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto piyadassissa bhagavato kāle kenaci pure katena akusalakammaena duggatakule nibbatto vuddhippatto paresaṃ kammaṃ katvā bhatiyā jīvikaṃ kappesi. So evaṃ dukkhena vasanto paresaṃ aparādhaṃ katvā maraṇabhayena palāyitvā vanaṃ pāvīsi. Tattha gataṭṭhāne pāṭalibodhiṃ disvā vanditvā sammajjitvā ekasmiṃ rukke tambavaṇṇaṃ pupphaṃ disvā taṃ sabbam kaṇṇike ocinitvā bodhipūjaṃ akāsi. Tattha cittaṃ pasādetvā vanditvā pallaṅkamābhujitvā nisīdi. Tasmīṃ khaṇe te manussā padānupadikaṃ anubandhitvā tattha agamaṃsu. So te disvā bodhiṃ āvajjentova palāyitvā bhayānake gīriduggapapāte patitvā mari.

7. So bodhipūjāya anussaritattā teneva pītisomanassena tāvatimśādīsu upa-panno cha kāmāvacarasampattiṃ anubhavitvā manussesu ca cakkavatti-ādisa-mpattiṃ anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde vibhavasampanne kule nibbatto vuddhippatto satthu dhammadesanaṃ sutvā pasannamānaso pabbajitvā nacira-sseva arahā hutvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpa-dānaṃ pakāsentō **parakammāyane yuttoti-ādimāha**. Tattha paresaṃ kammāni parakammāni, parakammānaṃ āyane karaṇe vāhane dhāraṇe yutto yojito aho-sinti attho. Sesam pākaṭamevāti.

Tambapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

3. Vīthisammajjakatthera-apadānavaṇṇanā

Udentam sataraṃsim vāti-ādikaṃ āyasmato vīthisammajjakattherassa apa-dānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekesu jātisatesu katapuñṇasa-ñcayo sikhissa bhagavato kāle kulagehe nibbatto gharāvāsaṃ vasanto nagaravā-sīhi saddhiṃ vīthiṃ sajjetvā nīyamānaṃ bhagavantaṃ disvā pasannamānaso vīthiṃ samaṃ katvā dhajaṃ tattha ussāpesi.

15. So (2.0164) teneva puñṇena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampa-ttiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kule nibbatto viññutaṃ patvā satthu dhammadesanaṃ sutvā paṭiladdhasaddho bahumānahadayo pabbajitvā laddhūpasampado nacirasseva arahā hutvā attano pubbakammaṃ anussaranto

paccakkhato jānitvā pubbacaritāpadānaṃ pakāseno **udentaṃ sataraṃsiṃ vāti-ā-**
dimāha. Tattha udentāṃ uggacchantaṃ sataraṃsiṃ satapabhaṃ. **Sataraṃsīti**
desanāsīsamattaṃ, anekasatasahassapabhaṃ sūriyaṃ ivāti attho. **Pī taraṃsiṃva**
bhānumanti pī taraṃsiṃ saṃkucitapabhaṃ bhānumaṃ pabhāvantaṃ candama-
ṇḍalaṃ iva sambuddhaṃ disvāti attho. Sesāṃ suviññeyyamevāti.

Vīthisammajjakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

4. Kakkārupupphapūjakatthera-apadānavaṇṇanā

Devaputto ahaṃ santoti-ādikaṃ āyasmato kakkārupupphapūjakattherassa apa-
dānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava katapuññasa-
ñcayo sikhissa bhagavato kāle bhummaṭṭhakadevaputto hutvā nibbatto sikhīṃ
sammāsambuddhaṃ disvā dibbakakkārupupphaṃ gahetvā pūjesi.

21. So tena puññena devamanussesu saṃsaranto ekatiṃsakappabbhantare
ubhayasukhaṃ anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde sāvattiyaṃ kulagehe
nibbatto vuddhimanvāya satthari pasanno pabbajitvā nacirasseva arahā hutvā
attano pubbakammaṃ paccakkhato ñatvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ
pakāseno **devaputto ahaṃ santoti-ādikaṃ** dimāha. Tattha dibbanti kīḷanti pañcahi
dibbehi kāmaguṇehīti devā, devānaṃ putto, devo eva vā putto **devaputto**, ahaṃ
devaputto santo vijjamāno dibbaṃ kakkārupupphaṃ **paggayha** pakārena, gahetvā
sikhissa bhagavato **abhiropayim** pūjesinti attho. Sesāṃ uttānatthamevāti.

Kakkārupupphapūjakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

5. Mandāravapupphapūjakatthera-apadānavaṇṇanā

Devaputto (206) ahaṃ santoti-ādikaṃ āyasmato mandāravapupphapūjakatthe-
rassa apadānaṃ. Ayampi thero purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava
vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto sikhissa bhagavato kāle bhummaṭṭhakade-
vaputto hutvā nibbatto sikhīṃ bhagavantaṃ disvā pasannamānaso dibbamandāra-
vapupphehi pūjesi.

25. So tena puññenāti-ādikaṃ sabbaṃ anantaratherassa apadānavaṇṇanāya
vuttanayeneva veditabbanti.

Mandāravapupphapūjakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

6. Kadambapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṃ āyasmato kadambapupphiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto sammāsambuddhasuñṇe loke ekasmiṃ kule nibbato vuddhimanvāya gharāvāsaṃ vasanto tattha ādīnavaṃ disvā gharāvāsaṃ pahāya tāpasa-pabbajjaṃ pabbajitvā himavantasamīpe kukkuṭe nāma pabbate assamaṃ katvā vihāsi. So tattha satta paccekabuddhe disvā pasannamānaso pupphitaṃ kadambapupphaṃ ocinitvā te paccekabuddhe pūjesi. Tepi “icchitaṃ patthitaṃ”ti-ādīnā anumodanaṃ akaṃsu.

30. So tena puñṇena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde sāvattiyaṃ kulagehe nibbato vuddhimanvāya satthu dhammadesanaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā nacirasseva arahā hutvā pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **himavantassāvidūreti-ādīmāha.** Taṃ vuttatthameva. **Kukkuṭo nāma pabbatoti** tassa ubhosu passesu kukkuṭacūḷākārena pabbatakūṭānaṃ vijjamānattā kukkuṭoti saṅkhaṃ gato. Pakārena tiro hutvā patiṭṭhahatīti pabbato. **Tamhi pabbatapādamhīti** tasmīṃ pabbatasamīpe. **Satta buddhā vasantīti** satta paccekabuddhā tasmīṃ kukkuṭapabbatapāde paṇṇasālāyaṃ vasantīti attho.

31. Dīparājama (2.0166) **uggatanti** dīpānaṃ rājā dīparājā, sabbesaṃ dīpānaṃ jalamānānaṃ tārakānaṃ rājā candoti attho. Atha vā sabbesu jambudīpapubbavideha-aparagoyāna-uttarakurusāṅkhātesu catūsu dīpesu dvisahassaparittadīpesu ca rājā ālokapharaṇato cando dīparājāti vuccati, taṃ nabhe uggataṃ candaṃ iva **pupphitaṃ** phullitaṃ kadambarukkhaṃ disvā tato pupphaṃ ocinitvā ubho hi hatthehi **paggayha** pakārena gahetvā satta paccekabuddhe **samokiriṃ** suṭṭhu okiriṃ, ādarena pūjesinti attho. Sesamaṃ uttānatthamevāti.

Kadambapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

7. Tiṇasūlakatthera-apadānavaṇṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṃ āyasmato tiṇasūlakattherassa apadānaṃ. Ayampi thero purimajinavaresu katapuñṇasambhāro uppannuppannabhava kusalāni upacinanto sikhissa bhagavato kāle kulagehe nibbato gharāvāsaṃ saṅṭha-petvā tattha dosaṃ disvā taṃ pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā vasanto himavantasamīpe bhūtagaṇe nāma pabbate vasantaṃ ekataṃ vivekamanubrūhantaṃ sikhīṃ sambuddhaṃ disvā pasannamānaso tiṇasūlapupphaṃ gahetvā pādāmūle pūjesi. Buddhopi tassa anumodanaṃ akāsi.

35. So tena puñṇena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde sāvattiyaṃ vibhavasampanne ekasmiṃ kule nibbato vuddhimanvāya sāsane pasanno pabbajitvā upanissayasampannattā nacirasseva arahattaṃ pāpuṇitvā pubbakammaṃ saritvā somanassappatto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **himavantassāvidūreti-ādīmāha.** **Bhūtagaṇo nāma**

pabbatoti bhūtagaṇānaṃ devayakkhasamūhānaṃ āvāsabhūtattā bhavanasadi-sattā avirūḷhabhāvena pavattattā ca bhūtagaṇo nāma pabbato, tasmim **eko** adu-tiyo **jino** jitamāro buddho **vasate** dibbabrahma-ariya-iriyāpathavihārehi viharatīti attho.

36. Ekūnasatasahassaṃ (206), kappaṃ na vinipātikoti tena tiṇasūlapupphapūjā-karaṇaphalena nirantaraṃ ekūnasatasahassakappānaṃ avinipātako caturāpāya-vinimutto saggasampattibhavameva upapannoti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Tiṇasūlakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

8. Nāgapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Suvaccho nāma nāmenāti-ādikaṃ āyasmato nāgapupphiyattherassa apadānaṃ. Ayampi thero purimajjanisabhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarabhagavato kāle brāhmaṇakule nibbato vuddhippatto vedattayādīsu sakasippesu nipphattiṃ patvā tattha sāraṃ adisvā himavantaṃ pavisitvā tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā jhānasamāpattisukhena vitinā-mesi. Tasmim samaye padumuttaro bhagavā tassānukampāya tattha agamāsi. So tāpaso taṃ bhagavantaṃ disvā lakkhaṇasatthesu chekattā bhagavato lakkha-ṇarūpasampattiyā pasanno vanditvā añjaliṃ paggayha aṭṭhāsi. Ākāsato anoti-ṇṇattā pūjāsakkāre akateyeva ākāseneva pakkāmi. Atha so tāpaso sasisso nāga-pupphaṃ ocinitvā tena pupphena bhagavato gatadisābhāgamaggaṃ pūjesi.

39. So tena puññena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubha-vanto sabbattha pūjito imasmim buddhuppāde sāvattiyaṃ kulagehe nibbato vuddhimanvāya saddhāsampanno pabbajitvā vattapaṭipattiyā sāsanaṃ sobhaya-māno nacirasseva arahā hutvā “kena nu kho kusalakamma mayā ayaṃ lokutta-rasampatti laddhā”ti atītakammaṃ saranto pubbakammaṃ paccakkhato ñatvā sañjātasomanasso pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **suvaccho nāma nāmenāti-ā-dimāha.** Tattha vacchagotte jātattā vaccho, sundaro ca so vaccho ceti **suvaccho.** Nāmena suvaccho nāma brāhmaṇo **mantapāragū** vedattayādisakalamantasatthe koṭippattoti attho. Sesam heṭṭhā vuttanayattā uttānatthamevāti.

Nāgapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

9. Punnāgapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Kānanaṃ (2.0168) vanamogayhāti-ādikaṃ āyasmato punnāgapupphiyatthe-rassa apadānaṃ. Ayampi purimajjanavasesu katādhikāro tattha tattha bhava viva-ṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto phussassa bhagavato kāle nesādakule nibbato mahāvanaṃ pavitṭho tattha supupphitapunnāgapupphaṃ disvā hetusa-

mpannattā buddhārammaṇapītivasena bhagavantam saritvā taṃ pupphaṃ saha kaṇṇikāhi ocinitvā vālukāhi cetiyam katvā pūjesi.

46. So tena puññaena dvenavutikappe nirantaram devamanussasampattiyoyeva anubhavitvā imasmim buddhuppāde sāvattiyam vibhavasampanne kule nibbatto vuddhimanvāya pubbavāsanābalena sāsane pasanno pabbajitvā vāyamanto nacirasseva arahā hutvā pubbe katakusalam saritvā somanassajāto pubbacaritā-padānam pakāsento **kānanam vanamogayhāti**-ādimāha. Taṃ sabbam heṭṭhā vuttattā uttānatthamevāti.

Punnāgapupphiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

10. Kumudadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṃ āyasmato kumudadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi thero purimabuddhesu katādhikāro anekesu bhavesu vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle himavantassa āsanne mahante jātassare kukuttho nāma pakkhī hutvā nibbatto kenaci akusalena pakkhī samānopi pubbe katasambhārena buddhisampanno puñṇāpuñṇesu cheko sīlavā pāṇagocarato paṭivirato ahosi. Tasmīṃ samaye padumuttaro bhagavā ākāsenā-gantvā tassa samīpe caṅkamati. Atha so sakuṇo bhagavantaṃ disvā pasannacitto kumudapupphaṃ ḍaṃsitvā bhagavato pādāmūle pūjesi. Bhagavā tassa somana-ssuppādanatthaṃ paṭiggahetvā anumodanamakāsi.

51. So (2.0169) tena puñṇena devamanussesu ubhayasampattisukhaṃ anubhavitvā imasmīṃ buddhuppāde sāvattiyaṃ aññatarasmīṃ kule nibbatto vuddhima-nvāya mahaddhano mahābhogo ratanattaye pasanno satthu dhammadesanaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā nacirasseva arahā hutvā attano pubba-kammaṃ paccakkhato ṇatvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **hima-vantassāvidūreti-ādīmāha. Padumuppalasañchannoti** ettha satapattehi sampuṇṇo setapadumo ca tīṇi nīlarattasetuppālāni ca padumuppālāni tehi sañchanno gaha-nībhūto sampuṇṇo mahājātassaro ahūti sambandho. **Puṇḍarīkasamoṭṭhaṭoti** puṇḍarīkehi rattapadumehi otthaṭo sampuṇṇoti attho. Sesāṃ suviññeyyamevāti.

Kumudadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Soḷasamavaggavaṇṇanā samattā.

17. Supāricariyavaggo

1. Supāricariyatthera-apadānavaṇṇanā

Padumo nāma nāmenāti-ādikaṃ āyasmato supāricariyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimamunipuṅgavesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle yakkhayoniyaṃ nibbatto himavati yakkhasamāgamaṃ gato bhagavato devayakkhagandhabbanā-gānaṃ dhammadesanaṃ sutvā pasannamānaso ubho hatthe ābhujitvā apphoṭesi namassi ca. So tena puñṇena tato cuto upari devaloke uppanno tattha dibba-sukhaṃ anubhavitvā manussesu ca cakkavati-ādisampattiyo anubhavitvā imasmīṃ buddhuppāde sāvattiyaṃ gahapatikule nibbatto aḍḍho mahaddhano mahābhogo ratanattaye pasanno satthu dhammadesanaṃ sutvā saddhājāto

pabbajitvā nacirasseva arahattaṃ pāpuṇi.

1. So ekadivasam attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpa-dānaṃ pakāsento **padumo nāma nāmenāti**-ādimāha. Tattha (2.0170) **padumoti** yassa pādanikkhepasamaye pathaviṃ bhinditvā padumaṃ uggantvā pādatalaṃ sampaṭicchati, tena saññāṇena so bhagavā padumoti saṅkhaṃ gato, idha padumuttaro bhagavā adhippeto. So bhagavā **pavanā** vasaṇavihārā **abhinikkhamma** vanamajjhaṃ pavisitvā dhammaṃ desetīti sambandho.

Yakkhānaṃ samayoti devānaṃ samāgamo āsi ahoṣīti attho. **Ajjhāpekkhiṃsu tāvadeti** tasmim̐ desanākāle adhi-apekkhiṃsu, visesena passanasilā ahesunti attho. Sesam̐ pākaṭamevāti.

Supāricariyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

2. Kaṇaverapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Siddhattho nāma bhagavāti-ādikaṃ āyasmato kaṇaverapupphiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro siddhatthassa bhagavato kāle suddakule nibbato vuddhimanvāya rañño antepurapālako ahoṣi. Tasmim̐ samaye siddhattho bhagavā bhikkhusaṅghaparivuto rājavīthim̐ paṭipajji. Atha so antepurapālako caramānaṃ bhagavantaṃ disvā pasannamānaso hutvā kaṇaverapupphena bhagavantaṃ pūjetvā namassamāno aṭṭhāsi. So tena puññaṇa sugatisampattiyoyeva anubhavitvā imasmim̐ buddhuppāde ekasmim̐ kule nibbattitvā vuddhippatto satthu dhammadesanaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā nacirasseva arahā ahoṣi.

7. So patta-aggaphalo pubbe katakusalaṃ saritvā sañjātasomanasso pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **siddhattho nāma bhagavāti**-ādimāha. Taṃ sabbaṃ heṭṭhā vuttattā uttānatthamevāti.

Kaṇaverapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

3. Khajjakadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Tissassa kho bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato khajjakadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto tissassa bhagavato kāle (2.0171) suddakule nibbato bhagavantaṃ disvā pasannamānaso ambajambu-ādimanekaṃ madhuraphalā-phalaṃ nāḷikeraṃ pūvakhajjakañca adāsi. Bhagavā tassa pasādavaḍḍhanatthāya passantasseva paribhuñji. So tena puññaṇa sugatisampattiyoyeva anubhavitvā imasmim̐ buddhuppāde sāvattiyam̐ kulagehe nibbato viññutaṃ patvā satthu dhammadesanaṃ sutvā sañjātasaddho pasādabahumāno pabbajitvā vattapaṭipa-

tīyā sāsanaṃ sobhento sīlālaṅkārapaṭimaṇḍito nacirasseva arahattaṃ pāpuṇi.

13. So pubbakammaṃ saranto “pubbe mayā sukhetta kusalaṃ kataṃ sundaraṃ”-ti somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **tissassa kho bhagavatoti-ādimāha**. Tattha tissopi bhavasampattiyo dadamāno jātoti mātāpitūhi katanāmavasena tisso. Atha vā tīhi saraṇagamanehi assāsento ovaḍanto hetusampannapuggale saggamokkhadvaye paṭiṭṭhāpento buddho jātoti tisso. Samāpattiguṇādīhi bhagehi yuttoti bhagavā, tassa **tissassa bhagavato** pubbe ahaṃ phalaṃ adāsinti sambandho. **Nāḷikerañca pādāsinti** nāḷikākārena pavattaṃ phalaṃ nāḷikeraṃ, tañca phalaṃ adāsinti attho. **Khajjakaṃ abhisammatanti** khāditabbaṃ khajjakaṃ abhi visesena madhusakkarādīhi sammissaṃ katvā nipphādiṭṭaṃ sundaraṃ madhuranti sammatāṃ ñātaṃ abhisammataṃ khajjakañca adāsinti attho. Sesāṃ suviññeyyamevāti.

Khajjakadāyakaṭṭhara-apadānavaṇṇanā samattā.

4. Desapūjakatṭhara-apadānavaṇṇanā

Atthadassī tu bhagavāti-ādikaṃ āyasmato desapūjakatṭherassa apadānaṃ. Ayampi thero purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayaṇi puñṇāni upacinanto atthadassissa bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhimanvāya saddho pasanno buddhamāmake dhammāmako saṅghamāmake ahoṣi. Tadā atthadassī bhagavā bhikkhusaṅghaparivuto cando viya sūriyo viya ca ākāseṇa gacchati. So upāsako bhagavato gatadisābhāgaṃ gandhamālādīhi pūjento añjaliṃ paggayha namassamāno aṭṭhāsi.

18. So (2.0172) tena puñṇena devaloke nibbatto saggasampattiṃ anubhavitvā manussesu ca manussasampattiṃ anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kule nibbatto vuddhippatto upabhogaparibhogasampanno satthu dhammadeśanaṃ sutvā pasannamānaso gharāvāse anallīno pabbajitvā vattasampanno nacirasseva arahā hutvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **atthadassī tu bhagavāti-ādimāha**. Taṃ heṭṭhā vuttatthameva. **Anilañjaseti** “maggo pantho patho pajjo, añjasaṃ vaṭṭumāyanan”ti (cūḷani. pārāyanatthutigāthāniddeśa 101) pariyāyassa vuttattā anilassa vātassa añjasaṃ gamanamaggoti anilañjasaṃ, tasmīṃ anilañjase, ākāseti attho. Sesāṃ uttānatthamevāti.

Desapūjakatṭhara-apadānavaṇṇanā samattā.

5. Kaṇikārachattiyatṭhara-apadānavaṇṇanā

Vessabhū nāma sambuddhoti-ādikaṃ āyasmato kaṇikārachattiyatṭherassa apa-

dānaṃ. Ayampi thero purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto vessabhussa bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutaṃ patto saddhāsampanno ahosi. Tasmim̐ samaye vessabhū bhagavā vivekakāmo mahāvanaṃ pavisitvā nisīdi. Atha sopi upāsako kenacideva karaṇiyena tattha gantvā bhagavantaṃ aggikkhandhaṃ viya jalamānaṃ nisinnaṃ disvā pasannamānaso kaṇikārapupphaṃ ocinitvā chattaṃ katvā bhagavato nisinnaṭṭhāne vitānaṃ katvā pūjesi, taṃ bhagavato ānubhāvena sattāhaṃ amilātaṃ hutvā tatheva aṭṭhāsi. Bhagavāpi phalasaṃpattiṃ nirodhasaṃpattiñca saṃpajjitvā vihāsi, so taṃ acchariyaṃ disvā somanassajāto bhagavantaṃ vanditvā añjaliṃ paggayha aṭṭhāsi. Bhagavā saṃpattito vuṭṭahitvā vihārameva agamāsi.

23. So tena puñṇena devamanussesu sampattiyo anubhavitvā imasmim̐ buddhuppāde sāvattiyaṃ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya saddhāsampanno satthu (2.0173) dhammadesanaṃ sutvā gharāvāse anallīno pabbajitvā vattapaṭipattiyā jinasāsaṃ sobhento nacirasseva arahā hutvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāseto **vessabhū nāma sambuddhoti**-ādimāha. Tattha **vessabhūti** vesse vessajane bhunāti abhibhavatīti vessabhū. Atha vā vesse pañcavidhamāre abhibhunāti ajjhottharatīti **vessabhū**. Sāmaṃyeva bujjhitā saccānīti sambuddho, nāmena vessabhū nāma sambuddhoti attho. **Divāvihārāya munīti** dibbati pakāseti taṃ taṃ vatthum̐ pākaṃ karotīti divā. Sūriyuggamanato paṭṭhāya yāva atthaṅgamo, tāva paricchinnakālo, vihaṇaṃ catūhi iriyāpathehi pavattanaṃ vihāro, divāya vihāro divāvihāro, tassa divāvihārāya lokajetṭho narāsabho buddhamuni mahāvanaṃ **ogāhitvā** pavisitvāti attho. Sesam̐ uttānatthamevāti.

Kaṇikārachattiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

6. Sappidāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Phusso nāmātha bhagavāti-ādikaṃ āyasmato sappidāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekesu bhavesu vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto phussassa bhagavato kāle kulagehe nibbatto ahosi. Tadā bhagavā bhikkhusaṅghaparivuto vīthiyaṃ caramāno tassa upāsakassa gehadvāraṃ sampāpuṇi. Atha so upāsako bhagavantaṃ disvā pasannamānaso vanditvā pattapūraṃ sappitelam̐ adāsi, bhagavā anumodanaṃ katvā pakkāmi. So teneva somanassena yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato cuto tena puñṇena devaloke uppanno tattha dibbasukhaṃ anubhavitvā manussesu ca nibbatto uppannuppannabhava sappitelamadhuphāṇitādimadhurāhārasamaṅgī sukhaṃ anubhavitvā imasmim̐ buddhuppāde sāvattiyaṃ ekasmim̐ kule nibbatto vuddhippatto saddho buddhisampanno satthu dhammadesanaṃ sutvā pasannamānaso pabbajitvā vattasampanno nacirasseva arahā ahosi.

28. So attano pubbakammaṃ saritvā jātasomanasso pubbacaritāpadānaṃ

pakāseno **phusso nāmātha bhagavā**ti-ādimāha. Tattha **phussoti** (2.0174) phussanakkhattayogena jātattā mātāpitūhi katanāmadheyena phusso. Atha vā nibbānaṃ phusi passi sacchi akāsīti **phusso**. Atha vā samatiṃsapāramitāsattatiṃsabodhipakkhiyadhamme sakale ca tepiṭake pariyattidhamme phusi passi aññāsīti **phusso**. Bhaggavā bhagyavā yuttoti-ādipuññakoṭṭhāsasamaṅgitāya **bhagavā**. **Āhutīnaṃ paṭiggahoti** āhutino vuccanti pūjāsakkārā, tesam āhutīnaṃ paṭiggahetum arahatīti āhutīnaṃ paṭiggaho. Mahājanaṃ nibbāpento viro phusso nāma bhagavā vīthiyaṃ **atha** tadā gacchateti sambandho. Sesam pākaṭamevāti.

Sappidāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

7. Yūthikāpupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Candabhāgānadītireti-ādikaṃ āyasmato yūthikāpupphiyattherassa apadānaṃ. Ayampi āyasmā purimamunindesu katādhikāro anekesu ca jātisatesu vivaṭṭūpani-ssayāni puñṇāni upacinanto phussasseva bhagavato kāle suddakule nibbatto vuddhippatto candabhāgāya nadiyā tīre kenacideva karaṇīyena anusotaṃ cara-māno phussaṃ bhagavantaṃ nhāyitukāmaṃ aggikkhandhaṃ viya jalamānaṃ disvā somanassajāto tattha jātaṃ yūthikāpupphaṃ ocinitvā bhagavantaṃ pūjesi. Bhagavā tassa anumodanamakāsi.

33. So tattha tena puñṇakoṭṭhāsena devamanussesu saṃsaranto ubhayasa-mpattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhippatto bhagavato dhammadesanaṃ sutvā pasannamānaso pabbajitvā vattapaṭipattiyā sāsanaṃ sobhento nacirasseva arahā hutvā attano pubbakammaṃ saritvā soma-nassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **candabhāgānadītireti-ādimaḥa.** Taṃ sabbaṃ uttānatthamevāti.

Yūthikāpupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

8. Dussadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Tivarāyaṃ (2.0175) pure rammeti-ādikaṃ āyasmato dussadāyakattherassa apa-dānaṃ. Ayampāyasmā purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭū-pani-ssayāni puñṇāni upacinanto siddhatthassa bhagavato kāle rājakule nibbatto vuddhippattakāle yuvarājabhāvaṃ patvā pākaṭo ekaṃ janapadaṃ labhitvā tatrā-dhipatibhūto sakalajanapadavāsino dānapiyavacana-atthacariyāsamānatthatāsa-ṅkhātehi catūhi saṅgahavatthūhi saṅgaṇhāti. Tasmiṃ samaye siddhattho bhagavā taṃ janapadaṃ sampāpuṇi. Atha so yuvarājā paṇṇākāraṃ labhitvā tattha sukhumavatthena bhagavantaṃ pūjesi. Bhagavā taṃ vatthaṃ hatthena parāmasitvā ākāsaṃ pakkhandi. Tampi vatthaṃ bhagavantameva anubandhi. Atha so yuvarājā taṃ acchariyaṃ disvā atīva pasanno añjaliṃ paggayha aṭṭhāsi. Bhagavato sampattasampattaṭṭhāne sabbe janā taṃ acchariyaṃ disvā acchariya-bbhutacittā añjaliṃ paggayha aṭṭhaṃsu. Bhagavā vihārameva agamāsi. Yuvarājā teneva kusalakammaena tato cuto devaloke uppanno tattha dibbasampattiṃ anu-bhavitvā manussesu cakkavatti-ādisampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhu-ppāde vibhavasampanne ekasmiṃ kule nibbatto viññutaṃ patto gharāvāsaṃ saṅghapetvā ratanattaye pasanno bhagavato dhammadesanaṃ sutvā paṭiladdha-saddho pabbajitvā vāyamanto nacirasseva arahā ahosi.

38. So ekadivasaṃ attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritā-padānaṃ pakāsento **tivarāyaṃ pure rammeti-ādimaḥa.** Tattha tivarānāmake nagare ramaṇīye ahaṃ rājaputto hutvā siddhatthaṃ bhagavantaṃ vatthena pūje-

sinti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Dussadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

9. Samādapakatthera-apadānavaṇṇanā

Nagare bandhumatiyāti-ādikaṃ āyasmato samādapakattherassa apadānaṃ. Ayampi thero purimabuddhānaṃ santike katakusalasambhāro anekesu bhavesu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto vipassissa bhagavato (2.0176) kāle kula-gehe nibbatto vuddhimanvāya gharāvāsaṃ saṅghapetvā puññāni karonto vasa-māno saddho pasanno bahū upāsake sannipātetvā gaṇajetṭhako hutvā “māḷakaṃ karissāmā”ti te sabbe samādapetvā ekaṃ māḷakaṃ samaṃ kāretvā paṇḍarapu-linaṃ okiritvā bhagavato niyyādesi. So tena puññena devaloke uppanno cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā manussesu ca cakkavatti-ādisampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṃ patto bhagavati pasanno dhammaṃ sutvā pasannamānaso saddhājāto pabbajitvā silasampanno vattasampanno nacirasseva arahattaṃ pāpuṇi.

44. So aparabhāge attano katakusalaṃ saritvā sañjātasomanasso pubbacaritā-padānaṃ pakāsento **nagare bandhumatiyāti**-ādimāha. Tattha bandhanti ñātigottā-divasena ekasambandhā honti sakalanagaravāsinoti bandhū, bandhū etasmiṃ vijjantīti bandhumatī, tassā bandhumatiyā nāma nagare mahāpūgagaṇo upāsaka-samūho ahoṣīti attho. **Māḷaṃ kassāma saṅghassāti** ettha māti gaṇhāti sampattasa-mpattajanānaṃ cittanti māḷaṃ, atha vā sampattayatigaṇānaṃ cittassa vivekaka-raṇe alanti māḷaṃ, māḷameva māḷakaṃ, bhikkhusaṅghassa phāsuvihāratthāya māḷakaṃ karissāmāti attho. Sesam pākaṭamevāti.

Samādapakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

10. Pañcaṅguliyatthera-apadānavaṇṇanā

Tisso nāmāsi bhagavāti-ādikaṃ āyasmato pañcaṅguliyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāre tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto tissassa bhagavato kāle ekasmiṃ kule nibbatto vuddhima-nvāya gharāvāsaṃ saṅghapetvā vibhavasampanno saddho pasanno vīthito vihāraṃ paṭipannaṃ bhagavantaṃ disvā jātisumanādi-anekāni sugandhapu-pphāni candanādīni ca vilepanāni gāhāpetvā vihāraṃ gato pupphehi bhagavantaṃ pūjetvā vilepanehi bhagavato sarīre pañcaṅgulikaṃ katvā vanditvā pakkāmi.

50. So (2.0177) tena puññena devamanussesu ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde vibhavasampanne ekasmiṃ kule nibbattitvā vuddhima-nvāya satthu dhammadesanaṃ sutvā pasannamānaso pabbajitvā vipassanaṃ

vaḍḍhetvā nacirasseva arahā hutvā pubbakammaṃ saranto paccakkhato ñatvā “imaṃ nāma kusalakammaṃ katvā īdisaṃ lokuttarasampattiṃ pattomhi”ti pubba-caritāpadānaṃ pakāsentō **tisso nāmāsi bhagavā**ti-ādimāha. Taṃ sabbaṃ uttānattamevāti.

Pañcaṅguliyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Sattarasamavaggavaṇṇanā samattā.

18. Kumudavaggo

1. Kumudamāliyatthera-apadānavaṇṇanā

Pabbate himavantamhīti-ādikaṃ āyasmato kumudamāliyattherassa apadānaṃ. Ayampi thero purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto atthadassissa bhagavato kāle himavantapabbatasamīpe jātassarassa āsanne rakkhaso hutvā nibbatto atthadassiṃ bhagavantaṃ tattha upagataṃ disvā pasannamānaso kumudapupphāni ocinitvā bhagavantaṃ pūjesi. Bhagavā anumodanaṃ katvā pakkāmi.

1. So tena puñṇena tato cavitvā devalokaṃ upapanno cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā manussesu ca cakkavatti-ādisampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhippatto ratanattaye pasanno pabbajitvā vāyamanto brahmacariyapariyosānaṃ arahattaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **pabbate himavantamhī**ti-ādimāha. Tattha **tatthajo rakkhaso āsinti** tasmīṃ jātassarasamīpe jāto nibbatto rakkhaso pararudhiramaṃsakhādako niddayo ghorarūpo bhayānakasabhāvo mahābalo mahāthāmo kakkhaḷo yakkho āsiṃ ahosinti attho.

Kumudaṃ (2.0178) **pupphate tatthāti** tasmīṃ mahāsare sūriyaraṃsiyā abhāve sati sāyanhe makuḷitaṃ kuñcitākārena nippabhaṃ avaṇṇaṃ hotīti “kumudan”ti laddhanāmaṃ pupphaṃ pupphate vikasatīti attho. **Cakkamattāni jāyareti** tāni pupphāni rathacakkapamāṇāni hutvā jāyantīti attho. Sesāṃ suviñṇeyyamevāti.

Kumudamāliyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

2. Nisseṇidāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Koṇḍañṇassa bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato nisseṇidāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro anekāsu jātisu vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni

upacinanto koṇḍaññaṣṣa bhagavato kāle vaḍḍhakikule nibbatto saddho pasanno bhagavato dhammadesanaṃ sutvā pasannamānaso bhagavato vasanapāsāda-ssārohanatthāya sārakaṭṭhamayaṃ nisseṇiṃ katvā ussāpetvā ṭhapesi. Bhagavā tassa pasādasamvaḍḍhanatthāya passantasseva uparipāsādaṃ āruhi. So atīva pasanno teneva pītisomanassena kālaṃ katvā devaloke nibbatto tattha dibbasampattiṃ anubhavitvā manussesu jāyamāno nisseṇidānanissandena uccakule nibbatto manussasukhaṃ anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kule nibbatto satthu dhammadesanaṃ sutvā saddhājāto pabbajito nacirasseva arahā ahosi.

9. So attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakā-sento **koṇḍaññaṣṣa bhagavatoti-ādimāha**. Tattha **koṇḍaññaṣṣāti** kucchito hutvā ḍeti pavattatīti koṇḍo, lāmakasatto, koṇḍato aññoti koṇḍañño, alāmake uttamapurisoti attho. Atha vā brāhmaṇagottesu koṇḍaññaḍotte uppānattā “koṇḍañño”ti gottavasena tassa nāmaṃ, tassa koṇḍaññaṣṣa. Sesam pākāṭamevāti.

Nisseṇidāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

3. Rattipupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Migaluddo (2.0179) **pure āsinti-ādikaṃ āyasmato rattipupphiyattherassa** apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto vipassissa bhagavato kāle nesādakule uppāno migava-dhāya araññe vicaramāno tassa kāruññaṣṣa araññe caramānaṃ vipassim bhagavantaṃ disvā pasannamānaso pupphitaṃ rattikaṃ nāma pupphaṃ kuṭajapupphañca saha vaṇṇena ocinitvā somanassacittena pūjesi. Bhagavā anumodanaṃ katvā pakkāmi.

13. So teneva puññaṣṣa devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṃ patto ratanattaye pasanno satthu dhammadesanaṃ sutvā kāmesu ādīnavaṃ disvā pabbajitvā nacirasseva arahattaṃ patto attano pubbakammaṃ saritvā “nesādabhūtena mayā katakusalaṃ sundaran”ti somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakā-sento **migaluddo pure āsinti-ādikaṃ**. Tattha migānaṃ luddo sāhasiko mārakoti migaluddo, migesu vā luddo lobhīti migaluddo, nesādo āsim pureti attho.

14. **Rattikaṃ pupphitaṃ disvāti** padumapupphādīni anekāni pupphāni sūriyamaṃ-sisamphassena divā pupphanti rattiyaṃ makuṭitāni honti. Jātisumanamallikādīni anekāni pupphāni pana rattiyaṃ pupphanti no divā. Tasmā rattiyaṃ pupphanato rattipupphanamakāni anekāni sugandhapupphāni ca kuṭajapupphāni ca gahetvā pūjesinti attho. Sesam uttānatthamevāti.

Rattipupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

4. Udapānadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Vipassino bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato udapānadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi thero purimamunivaresu katādhikāro anekesu bhavesu katapuññasañcayo vipassissa bhagavato kāle kulagehe (2.0180) nibbatto vuddhippatto “pānīyadānaṃ mayā dātabbaṃ, tañca nīrantaraṃ katvā pavattetuṃ vaṭṭati”ti cintetvā ekaṃ kūpaṃ khanāpetvā udakasampattakāle iṭṭhakāhi cināpetvā thiraṃ katvā tattha uṭṭhitena udakena puṇṇaṃ taṃ udapānaṃ vipassissa bhagavato niyyādesi. Bhagavā pānīyadānānisamsadīpakaṃ anumodanaṃ akāsi. So tena puññena devamanussesu saṃsaranto nibbattanibbattaṭṭhāne pokkharāṇī-udapānapānīyādisampanno sukhamanubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde ekasmiṃ kule nibbatto vuddhimanvāya saddho pasanno pabbajitvā

nacirasseva arahā ahosi.

18. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **vipassino bhagavatoti-ādimāha**. Tattha **udapāno kato mayāti** udakaṃ pivanti etthāti udapāno, kūpapokkharāṇitaḷākānametaṃ adhivacanaṃ. So udapāno kūpo vipassissa bhagavato atthāya kato khanitoti attho. Sesam uttānatthamevāti.

Udapānadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

5. Sīhāsanadāyakatthera-apadānavañṇanā

Nibbute lokanāthamhīti-ādikaṃ āyasmato sīhāsanadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave nibbānādhigamatthāya katapuññūpacayo padumuttarassa bhagavato kāle gahapatikule nibbato viññutaṃ patto satthu dhammadesanaṃ sutvā ratanattaye pasanno tasmim bhagavati parinibbute sattahi ratanehi khacitaṃ sīhāsanaṃ kārāpetvā bodhirukkhaṃ pūjesi, bahūhi mālāgandhadhūpehi ca pūjesi.

21. So tena puññaena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā sabbattha pūjito imasmim buddhuppāde sāvattiyaṃ kulagehe nibbato vuddhippatto gharāvāsaṃ vasanto satthu dhammadesanaṃ sutvā pasannamānaso ñātivaggaṃ pahāya pabbajito nacirasseva arahā hutvā (2.0181) pubbūpacitakusalasambhāraṃ saritvā sañjātasomanasso pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **nibbute lokanāthamhīti-ādimāha**. Tattha **sīhāsanamadāsahanti** sīharūpahiraññasuvaṇṇaratanehi khacitaṃ āsanaṃ sīhāsanaṃ, sīhassa vā abhītassa bhagavato nisinnārahaṃ, sīhaṃ vā seṭṭhaṃ uttamaṃ āsananti sīhāsanaṃ, taṃ ahaṃ adāsīm, bodhirukkhaṃ pūjesinti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Sīhāsanadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

6. Maggadattikatthera-apadānavañṇanā

Anomadassī bhagavāti-ādikaṃ āyasmato maggadattikattherassa apadānaṃ. Ayampāyasmā purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto anomadassissa bhagavato kāle kulagehe nibbato vuddhimanvāya gharāvāsaṃ saṅṭhapetvā vasanto anomadassim bhagavantaṃ ākāse caṅkamantaṃ pāduddhāre pāduddhāracaṅkamaṇaṭṭhāne pupphānaṃ viki-raṇaṃ acchariyañca disvā pasannamānaso pupphāni ākāse ukkhipi, tāni vitānaṃ hutvā aṭṭhaṃsu.

26. So tena puññaena sugatisuyeva saṃsaranto sabbattha pūjito sukhaṃ anubhavitvā imasmim buddhuppāde ekasmim kule nibbato kamena yobbaññaṃ

pāpuṇitvā saddhājāto pabbajitvā vattasampanno nacirasseva arahattaṃ patto caṅkamanassa pūjitattā **maggadattikattheroti** pākaṭo. So pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **anomadassī bhagavāti**-ādimāha. **Diṭṭhadhammasukhatthāyāti** imasmiṃ attabhāve caṅkamanena sarīrasallahukādisukhaṃ paṭiccāti attho. **Abbhokāsamhi caṅkamīti** abbhokāse aṅgaṇaṭṭhāne caṅkami, padavikkhepaṃ padasañcāraṃ akāsīti attho.

Uddhate pāde pupphānīti caṅkamantena pāde uddhate padumuppālādīni pupphāni pathavito uggantvā caṅkame vikiriṃsūti attho. **Sobhaṃ muddhani tiṭṭharetī** buddhassa (2.0182) muddhani sīse sobhayamānā tāni tiṭṭhantīti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Maggadattikatthera-apadānavañṇanā samattā.

7. Ekadīpiyatthera-apadānavañṇanā

Padumuttarassa muninoti-ādikaṃ āyasmato ekadīpiyattherassa apadānaṃ. Ayampāyasmā purimajinasetṭhesu katakusalasambhāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle gahapatikule nibbato vuddhippatto saddho pasanno bhagavato salalamahābodhimhi ekapaḍīpaṃ pūjesi, thāvaram katvā niccamekapadīpapūjanatthāya telavaṭṭaṃ paṭṭhapesi. So tena puñṇena devamanussesu saṃsaranto sabbattha jalamāno pasannacakkhuko ubhayasukhamanubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde sāvattiyaṃ vibhavasampanne ekasmiṃ kule nibbato viññutaṃ patto ratanattaye pasanno pabbajitvā nacirasseva arahattaṃ patto dīpapūjāya laddhavisēsādhigamattā **ekadīpiyattheroti** pākaṭo.

30. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **padumuttarassa muninoti**-ādimāha. Taṃ sabbaṃ uttānatthamevāti.

Ekadīpiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

8. Maṇipūjakatthera-apadānavañṇanā

Orena himavantassāti-ādikaṃ āyasmato maṇipūjakattherassa apadānaṃ. Ayampi thero purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle ekasmiṃ kule nibbato gharāvāsaṃ saṅghapetvā tathādīnaṃ disvā gharāvāsaṃ pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā himavanta-orabhāge ekissā nadiyā samīpe paṇṇasālaṃ kāretvā vasanto vivekakāmatāya tassānukampāya ca tattha upagataṃ padumuttaram bhagavantaṃ disvā pasannamānaso maṇipallaṅkaṃ (2.0183) bhagavato

pūjesi. Bhagavā tassa pasādavaḍḍhanatthāya tattha nisīdi. So bhīyosomattāya pasanno nibbānādhigamatthāya patthanaṃ akāsi. Bhagavā anumodanaṃ vatvā pakkāmi. So tena puñña devamanussesu saṃsaranto sabbattha pūjito sukhaṃ anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde sāvattiyaṃ vibhavasampanne kule nibbatto gharāvāsaṃ vasanto ekadivasaṃ satthu dhammadesanaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā nacirasseva arahā ahoṣi.

34. So ekadivasaṃ attanā katakusalaṃ saritvā sañjātasomanasso pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **orena himavantassāti-ādimāha**. Tattha **orenāti** himavantassa aparaṃ bhāgaṃ vihāya orena, bhummatthe karaṇavacanaṃ, orasmiṃ disābhāgeti attho. **Nadikā sampavattathāti** apākaṭanāmadheyā ekā nadī saṃsuṭṭhu pavattānī vahānī sandamānā ahoṣīti attho. **Tassā cānupakhettamhīti** tassā nadiyā anupakhettamhi tīrasamīpeti attho. **Sayambhū vasate tadāti** yadā ahaṃ maṇipallaṅkaṃ pūjesiṃ, tadā anācariyako hutvā sayameva buddhabhūto bhagavā vasate viharatīti attho.

35. Maṇiṃ paggayha pallaṅkanti maṇinti cittaṃ ārādheti somanassaṃ karotīti maṇi, atha vā māti pamāṇaṃ karoti ābharaṇanti maṇi, atha vā marantāpi rājayuvārājādayo taṃ na pariccajanti tadatthāya saṅgāmaṃ karontīti maṇi, taṃ maṇiṃ maṇimayaṃ pallaṅkaṃ manoramaṃ **sādhū cittaṃ** suṭṭhu vicittaṃ paggayha gahetvā buddhaseṭṭhassa **abhiropayim** pūjesinti attho. Sesā sabbāṃ uttānatthamevāti.

Maṇipūjakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

9. Tikicchakatthera-apadānavaṇṇanā

Nagare bandhumatiyāti-ādikaṃ āyasmato tikicchakattherassa apadānaṃ. Ayaṃpāyasmā purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto vipassissa bhagavato kāle bandhumatinagare vejjakule nibbatto bahussuto susikkhito vejjakamme cheko (2.0184) bahū rogino tikicchanto vipassissa bhagavato upaṭṭhākassa asokanāmattherassa rogaṃ tikicchi. So tena puñña devamanussesu aparāparaṃ sukhaṃ anubhavanto nibbattanibbatta-bhave arogo dīghāyuko suvaṇṇavaṇṇasarīro ahoṣi.

39. So imasmiṃ buddhuppāde sāvattiyaṃ gahapatikule nibbatto vuddhimaṇvāya sabbasippesu nipphattiṃ patto arogo sukhito vibhavasampanno ratanaṭṭaye pasanno satthu dhammadesanaṃ sutvā paṭiladdhasaddho gharāvāsaṃ pahāya pabbajitvā nacirasseva arahā hutvā pubbakammaṃ saritvā somanassa-jāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **nagare bandhumatiyāti-ādimāha**. Taṃ sabbāṃ heṭṭhā vuttanayattā uttānatthamevāti.

Tikicchakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

10. Saṅghupaṭṭhākātthera-apadānavaṇṇanā

Vessabhumhi bhagavatī-ādikaṃ āyasmato saṅghupaṭṭhākāttherassa apadānaṃ. Ayampi thero purimabuddhesu katakusalasanghāro anekesu bhavesu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto vessabhussa bhagavato kāle tassārāmi-kassa putto hutvā nibbatta viññutaṃ patvā saddho pasanno vihāresu ārāmi-kammaṃ karonto sakkaccaṃ saṅghaṃ upaṭṭhāsi. So teneva kusalakamma devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde sāvattiyaṃ gahapatikule nibbatta vuddhippatto vibhavasampanno sukha-ppatto pākaṭo satthu dhammadesanaṃ sutvā sāsane pasanno pabbajitvā vattasampanno sāsanaṃ sobhayamāno vipassanaṃ vaḍḍhento nacirasseva saha paṭisa-mbhidāhi arahattaṃ patto chaḷabhiñño pubbe katakusalakammavasena **saṅghupa-ṭṭhākātthero**ti pākaṭo ahosi.

45. So ekadivasaṃ “pubbe mayā kiṃ nāma kammaṃ katvā ayaṃ lokuttarasa-mpatti laddhā”ti attano pubbakammaṃ saritvā paccakkhato jānitvā somanassa-jāto pubbacaritāpadānaṃ pākaṭaṃ karonto **vessabhumhi bhagavatī**-ādimāha. Tattha **ahosārāmiko ahanti** ahaṃ (2.0185) vessabhussa bhagavato sāsane ārā-miko ahosinti attho. Sesama heṭṭhā vuttanayattā uttānathattā ca suviññeyyame-vāti.

Saṅghupaṭṭhākātthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Aṭṭhārasamavaggavaṇṇanā samattā.

19. Kuṭajapupphiyavaggo

1-10. Kuṭajapupphiyatthera-apadānādivaṇṇanā

Ito parampi ekūnavīsativagge āgatānaṃ imesaṃ kuṭajapupphiyattherādīnaṃ dasannaṃ therānaṃ apubbaṃ natthi. Tesañhi therānaṃ purimabuddhānaṃ santike katapuññasambhārānaṃ vasena pākaṭanāmāni ceva nivāsanaṅgarādīni ca heṭṭhā vuttanayeneva veditabbānīti taṃ sabbaṃ apadānaṃ suviññeyyamevāti.

Ekūnavīsativagggavaṇṇanā samattā.

20. Tamālapupphiyavaggo

1-10. Tamālapupphiyatthera-apadānādivaṇṇanā

Vīsatime vagge paṭhamattherāpadānaṃ uttānameva.

6. Dutiyattherāpadāne **yaṃ dāyavāsiko isīti** isipabbajjaṃ pabbajitvā vane vasa-nabhāvena **dāyavāsiko isīti** saṅkhaṃ gato, attano anukampāya taṃ vanaṃ upagata-ssa siddhatthassa satthuno vasanamaṇḍapacchādanatthāya yaṃ tiṇaṃ, taṃ **lāyati** chindatīti attho. Dabbachadanaṃ katvā anekehi khuddakadaṇḍakehi maṇḍapaṃ katvā taṃ tiṇena chādetvā **siddhatthassa** bhagavato ahaṃ **adāsiṃ** pūjesinti attho.

8. **Sattāhaṃ dhārayuṃ tathāti** taṃ maṇḍapaṃ tattha ṭhitā devamanussā sattāhaṃ nirodhasamāpattiṃ samāpajjitvā nisinnassa **satthuno dhārayuṃ** dhāresunti attho. Sesāṃ uttānatthamevāti.

Tatīyattherassa (2.0186) apadāne **khaṇḍaphulliyattheroti** ettha **khaṇḍanti** kaṭṭhānaṃ jiṇṇattā chinnabhinnaṭṭhānaṃ, **phullanti** kaṭṭhānaṃ jiṇṇaṭṭhāne kaṇṇa-kitamahicchattakādīpupphanaṃ, khaṇḍaṅca phullaṅca

khaṇḍaphullāni, khaṇḍaphullānaṃ paṭisaṅkharāṇaṃ punappunaṃ thirakaraṇanti khaṇḍaphullapaṭisaṅkharāṇaṃ. Imassa pana therassa sambhārapūraṇakāle phussassa bhagavato cetiye chinnabhinnatṭhāne sudhāpiṇḍaṃ makkhetvā thirakaraṇaṃ khaṇḍaphullapaṭisaṅkharāṇaṃ nāma. Tasmā so khaṇḍaphulliyo theroti pākaṭo ahoṣi. Tatiyaṃ.

17. Catutthattherassāpadāne **rañño baddhacaro ahanti** rañño paricārako kammakārako ahoṣinti attho.

19. Jalajuttamanāminoti jale udake jātaṃ jalajaṃ, kiṃ taṃ padumaṃ, padumena samānanāmattā padumuttarassa bhagavatoti attho. Uttamapadumanāmassa bhagavatoti vā attho. Catutthaṃ.

Pañcamaṃ uttānatthameva.

28. Chaṭṭhe **nagare dvāravatīyāti** mahādvāravātapānakavāṭaphalakāhi vatipākāraṭṭālagopurakaddamodakaparikhāhi ca sampannaṃ nagaranti dvāravatīnagaraṃ, dvāraṃ vatiñca padhānaṃ katvā nagarassa upalakkhitattā “dvāravatī nagaraṃ”ti voharantīti **nagare dvāravatīyāti** vuttaṃ. Mālāvachcho pupphārāmo mama ahoṣīti attho.

31. Te kisalāyāti te asokapallavā. Chaṭṭhaṃ.

Sattamaṭṭhamanavamāni uttānatthāneva. Dasamepi apubbaṃ natthīti.

Vīsativavaṇṇanā samattā.

21-23. Kaṇikārapupphiyādivaggo

1-30. Kaṇikārapupphiyatthera-apadānādivaṇṇanā

Ito paraṃ sabbattha anuttānapadavaṇṇanaṃ karissāma. Ekavīsatime bāvīsatime tevīsatime ca vagge sabbesaṃ therānaṃ sayamkatena puññaena laddhanāmāni, katapuññañca nānattaṃ tesam byākaraṇadāyakaṇaṃ buddhānaṃ nāmāni (2.0187) vasitanagarāni ca heṭṭhā vuttanayattā sabbānipi uttānāneva. Apadānagāthānamattho ca nayānuyogena suviññeyyoyevāti.

24. Udakāsanavaggo

1-10. Udakāsanaḍāyakatthera-apadānādivaṇṇanā

Catuvīsatime vagge paṭhamadutiyāpadānāni uttānāneva.

9. Tatiyāpadāne **aruṇavatiyā nagareti** ā samantato ālokaṃ karonto uṇati ugga-cchatīti aruṇo, so tasmim vijjatīti aruṇavatī, tasmim nagare ālokaṃ karonto sūriyo ugga-cchatīti attho. Sesanagaresupi sūriyuggamane vijjamānēpi visesavacanaṃ

sabbacatuppadānaṃ mahiyaṃ sayanepi sati mahiyaṃ sayatīti mahiṃsoti vacanaṃ viya rūḥhivasena vuttanti veditabbaṃ. Atha vā pākārapāsādahammiyā-dīsu suvaṇṇarajatamaṇimuttādisattaratanapabhāhi aruṇuggamaṇaṃ viya pabhāvati aruṇavatī nāma, tasmim aruṇavatiyā nagare, **pūpiko** pūpavikkayena jīvikaṃ kappento ahosinti attho.

14. Catutthāpadāne **tivarāyaṃ pure rammeti** tīhi pākārehi parivāritā parikkhitāti tivarā, khajjabhojjādi-upabhogavatthābharaṇādinaccagītādīhi ramaṇiyanti rammaṃ, tasmim tivarāyaṃ pure nagare **ramme** naḷakāro ahaṃ ahosinti sambandho.

Pañcamāpadānaṃ uttānatthameva.

23. Chaṭṭhāpadāne **vaṇṇakāro ahaṃ tadāti** nīlapītarattādivaṇṇavasena vatthāni karoti rañjetīti vaṇṇakāro. Vattharajako hutvā cetiye vatthehi acchādanasamaye nānāvaṇṇehi dussāni rañjesinti attho.

27. Sattamāpadāne **piyālaṃ pupphitaṃ disvāti** supupphitaṃ piyālarukkhaṃ disvā. **Gatamagge khipiṃ ahanti** ahaṃ **migaluddo** nesādo hutvā piyālapupphaṃ ocinitvā buddhassa gatamagge khipiṃ pūjesinti attho.

30. Aṭṭhamāpadāne (2.0188) **sake sippe apatthaddhoti** attano takkabyākaraṇādisippasmim apatthaddho patiṭṭhito cheko ahaṃ kānanaṃ **agamaṃ** gato **sambuddhaṃ yantaṃ disvānāti** vanantare gacchantaṃ vipassiṃ sambuddhaṃ passitvā. **Ambayāgaṃ adāsahanti** ahaṃ ambadānaṃ adāsinti attho.

33. Navamāpadāne **jagatī kāritā mayhanti** atthadassissa bhagavato sarīradhātu-nidhāpitacetiye jagati chinnabhinna-ālindapupphādhānasaṅkhātā jagati mayā kāritā kārapitāti attho.

Dasamāpadānaṃ uttānatthamevāti.

Catuvīsativavaggavaṇṇanā samattā.

25. Tuvaradāyakavaggo

1-10. Tuvaradāyakatthera-apadānādivaṇṇanā

1. Pañcavīsatime vagge paṭhamāpadāne **bharitvā tuvaramādāyāti** tuvara-aṭṭhiṃ muggakalayasadisamaṃ tuvaraṭṭhiṃ bhajjitvā pupphetvā bhājanena ādāya **saṅghassa** vanamajjhogāhakassa **adadiṃ** adāsinti attho.

4-5. Dutiyāpadāne **dhanuṃ advejjaṃ katvānāti** migādīnaṃ mārāṇatthāya dhanuṃ sannayhitvā caramāno **kesaraṃ ogataṃ disvāti** supupphitaṃ khuddakasaṃ disvā **buddhassa abhiropesinti** ahaṃ cittaṃ pasādetvā vanaṃ sampattassa tissassa bhagavato abhiropayiṃ pūjesinti attho.

9-10. Tatiyāpadāne **jalakukkuṭoti jātassare** caramānakukkuṭo. **Tuṇḍena kesariṃ gayhāti** padumapupphaṃ mukhatuṇḍena ḍaṃsitvā ākāsenā gacchantassa

tissassa bhagavato **abhiropesiṃ** pūjesinti attho.

14. Catutthāpadāne **viravapupphamādāyāti** vividhaṃ ravati saddaṃ karotīti viravaṃ, saddakaraṇavelāyaṃ vikasanato “viravan”ti laddhanāmaṃ pupphasa-mūhaṃ ādāya gahetvā siddhatthassa **buddhassa abhiropayiṃ** pūjesinti attho.

17. Pañcamāpadāne **kuṭigopakoti** senāsanapālako. **Kālena kālaṃ dhūpesinti** sampattasampattakālānukāle dhūpesiṃ, dhūpena sugandhaṃ akāsinti (2.0189) attho. Siddhatthassa bhagavato gandhakuṭikālānusāridhūpena dhūpesiṃ vāsesinti attho.

Chaṭṭhasattamāpadānāni uttānatthāneva.

27. Aṭṭhamāpadāne **satta sattalipupphānīti** sattalisaṅkhātāni, satta pupphāni sisenādāya vessabhussa bhagavato **abhiropesiṃ** pūjesinti attho.

31. Navamāpadāne **bimbijālakapupphānīti** rattaṅkuravakapupphāni siddhatthassa bhagavato pūjesinti attho.

35. Dasamāpadāne **uddālakaṃ gahetvānāti** jātassare vihaṅgasobbhe jātaṃ uddālakapupphaṃ ocinitvā kakusandhassa bhagavato pūjesinti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Pañcavīsativavaggavaṇṇanā samattā.

26. Thomakavaggo

1-10. Thomakatthera-apadānādivaṇṇanā

Chabbīsati vage paṭhamāpadānaṃ uttānameva.

5-6. Dutiyāpadāne **vijahitvā devavaṇṇanti** devatā sarīraṃ vijahitvā chaḍḍetvā, manussasarīraṃ nimminivāti attho. **Adhikāraṃ kattukāmoti** adhikakiriyaṃ puñña-sambhāraṃ kattukāmo devaro nāma ahaṃ devarājā bhariyāya saha buddhase-ṭṭhassa sāsane sādaratāya **idha** imasmiṃ manussaloke **āgamiṃ** āgatoti attho. **Tassa bhikkhā mayā dinnāti** padumuttarassa bhagavato yo nāmena **devalo** nāma sāvako ahosi, tassa sāvakassa mayā vippasannena cetasā **bhikkhā dinnā** piṇḍa-pāto dinnoti attho.

9-10. Tatiyāpadāne **ānando nāma sambuddhoti** ānandaṃ tuṭṭhiṃ jananato ānando nāma paccekabuddhoti attho. **Amanussamhi kānaneti** amanussapari-ggahe kānane mahā-araññe **parinibbāyi** anupādisesanibbānadhātuyā (2.0190) antaradhāyi, adassanaṃ agamāsīti attho. **Sarīraṃ tattha jhāpesinti** ahaṃ deva-lokā idhāgantvā tassa bhagavato sarīraṃ tattha araññe jhāpesiṃ dahanāṃ akā-sinti attho.

Catutthapañcamāpadānāni uttānāneva.

20. Chaṭṭhāpadāne **ahosiṃ candano nāmāti** nāmena paṇṇattivasena candano nāma. **Sambuddhassatrajoti** paccekasambuddhabhūtato pubbe tassa atrajo putto

ahaṃ. **Ekopāhano mayā dinnoti** ekaṃ upāhanayugaṃ mayā dinnam. **Bodhiṃ sampajja me tuvanti** tena upāhanayugena me mayhaṃ sāvaka**bodhiṃ** tuvaṃ sampajja nipphādehīti attho.

23-24. Sattamāpadāne **mañjarikaṃ karitvānāti** mañjetṭhipupphaṃ haritacaṅkoṭakaṃ gahetvā **rathiyaṃ** vīthiyā paṭipajjiṃ ahaṃ tathā paṭipannova **bhikkhusaṅghapurakkhataṃ** bhikkhusaṅghena parivutaṃ **samaṇānaggam** samaṇānaṃ bhikkhūnaṃ aggaṃ seṭṭhaṃ sammāsambuddhaṃ addasanti sambandho. **Buddhassa abhiropayinti** disvā ca pana taṃ pupphaṃ ubho hi hatthehi **paggayha** ukkhipitvā buddhassa phussassa bhagavato abhiropayiṃ pūjesinti attho.

28-29. Aṭṭhamāpadāne **aloṇapaṇṇabhakkhomhīti** khīrapaṇṇādīni uñchācariyāya āharitvā loṇavirahitāni paṇṇāni pacitvā bhakkhāmi, aloṇapaṇṇabhakkho amhi bhavāmīti attho. **Niyamesu ca saṃvutoti** niyamasaññitesu pāṇātipātāveramaṇi-ādīsū niccapañcasīlesu saṃvuto pihitoti attho. **Pātarāse anuppatteti** purebhattakāle anuppatte. **Siddhattho upagacchi** manti mama samīpaṃ siddhattho bhagavā upagañchi sampāpuṇi. **Tāhaṃ buddhassa pādāsinti** ahaṃ taṃ aloṇapaṇṇaṃ tassa buddhassa adāsinti attho.

Navamāpadānaṃ uttānameva.

37-38. Dasamāpadāne **sikhinaṃ sikhinaṃ yathāti** sarīrato nikkhantachabbaṇṇaraṃsīhi **obhāsayaṃtaṃ** jalantaṃ sikhīnaṃ sikhībhagavantaṃ sikhīnaṃ yathā jalamāna-aggikkhandhaṃ viya. **Aggajaṃ pupphamādāyāti** aggajanāmakam pupphaṃ gahetvā **buddhassa** sikhissa bhagavato **abhiropayiṃ** pūjesinti attho.

Chabbīsativavaggavaṇṇanā samattā.

27. Padumukkipavaggo

1-10. Ākāsukkipiyatthera-apadānādivaṇṇanā

1-2. Sattavīsatime (2.0191) vagge paṭhamāpadāne **jalajagge duve gayhāti** jale udake jāte agge uppalādayo dve pupphe gahetvā buddhassa samīpaṃ gantvā ekaṃ pupphaṃ pādesu **nikkhipiṃ** pūjesiṃ, ekaṃ pupphaṃ ākāse khipinti attho.

Dutiyāpadānaṃ pākaṭameva.

10. Tatiyāpadāne **bodhiyā pādaputtameti** uttame bodhipādape. **Aḍḍhacandaṃ mayā dinnanti** tasmīṃ bodhimūle aḍḍhacandākārena mayā anekapupphāni pūjitānīti attho. **Dharaṇīruhapādapeti** rukkhapabbataratanādayo dhāretīti dharaṇī, pathavī, dharaṇiyā ruhati patiṭṭhahatīti dharaṇīruho, pādasāṅkhātena mūlena udakaṃ pivati khandhaviṭṭapādīsu patthariyatīti pādapo, dharaṇīruho ca so pādapo ceti dharaṇīruhapādapo, tasmīṃ dharaṇīruhapādape pupphaṃ mayā pūjitanti attho.

Catutthāpadānaṃ uttānatthameva.

18-19. Pañcamāpadāne **himavantassāvidūreti** himavantassa āsanne. **Romaso nāma pabbatoti** rukkhalatāgumbābhāvā kevalaṃ dabbatiṇādisaṅchannattā romaso nāma pabbato ahosi. **Tamhi pabbatapādāmhīti** tasmīṃ pabbatapariyante. **Samaṇo bhāvitindriyoti** samitapāpo vūpasantakilesa samaṇo vaḍḍhita-indriyo, rakkhitacakkhundriyādi-indriyoti attho. Atha vā vaḍḍhita-indriyo vaḍḍhitasaddhi-indriyādi-indriyoti attho. Tassa samaṇassa ahaṃ biḷāli-āluve gahetvā adāsinti attho.

Chaṭṭhasattamaṭṭhamanavamadasamāpadānāni uttānatthānevāti.

Sattavīsatimavaggavaṇṇanā samattā.

28. Suvaṇṇabibbohanavaggo

1-10. Suvaṇṇabibbohaniyatthera-apadānādivaṇṇanā

Aṭṭhavīsatime vagge paṭhamāpadānaṃ uttānameva.

5. Dutiyāpadāne **manomayena kāyenāti** yathā cittavasena pavattakāyenāti attho.

10. Tatiyāpadāne (2.0192) **mahāsamuddaṃ nissāyāti** mahāsāgarāsanne ṭhitassa pabbatassa antare pabbataleṇeti attho. Siddhattho bhagavā vivekakāmatāya **vasati** paṭivasatīti attho. **Paccuggantvānakāsahanti** ahaṃ tassa bhagavato paṭi-uggantvā samīpaṃ gantvā vandanādipuññaṃ akāsinti attho. **Caṅkoṭakamadā-sahanti** siddhatthassa bhagavato ahaṃ pupphabharitaṃ caṅkoṭakaṃ kadambaṃ adāsīṃ pūjesinti attho.

14. Catutthāpadāne **akakkasacittassāthāti** aphaṇusacittassa, **atha-saddo** pada-pūraṇe.

19. Pañcamāpadāne **udumbare vasantassāti** udumbararukkhamūle rukkhacchāyāya vasantassa tissassa bhagavato. **Niyate paṇṇasanthareti** niyāmite paṭi-baddhe paṇṇasanthare sākḥābhaṅgāsane nisinnassa. **Vutthokāso mayā dinnoti**

vivittokāse maṇḍapadvārādīhi pihitokāso mayā dinno sampāditoti attho.

24. Chaṭṭhāpadāne **potthadānaṃ mayā dinnanti** potthavaṭṭiṃ potthachalliṃ tāletvā kataṃ sāṭakaṃ visamaṃ gophāsukena ghaṃsitvā nimmitaṃ suttaṃ gahetvā kantitvā tena suttena nisīdanatthāya vā bhūmattharaṇatthāya vā sāṭakaṃ vāyāpetvā taṃ sāṭakaṃ mayā ratanattayassa dinnanti attho.

27. Sattamāpadāne **candabhāgānadīreti** candabhāgāya nāma nadiyā tīrato, nissakke bhummavacanaṃ. **Anusotanti** sotassa anu heṭṭhāgaṅgaṃ **vajāmi** gacchāmi ahanti attho. **Satta māluvapupphāni, citamāropayim ahanti** ahaṃ māluvapupphāni satta pattāni gahetvā citake vālukarāsīmhi vālukāhi thūpaṃ katvā pūjesinti attho.

31-32. Aṭṭhamāpadāne **mahāsindhu sudassanāti** sundaradassanasundarodakadhavalapulinopasobhitattā suṭṭhu manoharā mahāsindhu nāma vārinadī ahosi. **Tattha** tissaṃ sindhuvārinadiyaṃ **sappabhāsaṃ** pabhāya sahitaṃ **sudassanaṃ** sundararūpaṃ **paramopasame yuttaṃ** uttame upasame yuttaṃ samaṅgībhūtaṃ vītarāgaṃ ahaṃ addasanti attho. **Disvāhaṃ vimhitāsayoti** (2.0193) “evarūpaṃ bhayānakaṃ himavantaṃ kathaṃ sampatto”ti vimhita-ajjhāsayo acchariyabbhuta-cittoti attho. **Āluvaṃ tassa pādāsinti** tassa arahato ahaṃ pasannaṃ mānaso āluva-kandaṃ pādāsīm ādarena adāsinti attho.

Navamadasamāpadānāni uttānānevāti.

Aṭṭhavīsatiṃ mavaggavaṇṇanā samattā.

29. Paṇṇadāyakavaggo

1-10. Paṇṇadāyakatthera-apadānādivaṇṇanā

1-2. Ekūnatimsatime vagge paṭhamāpadāne **paṇṇabhojanabhojanoti** khīrapaṇṇādibhojanassa bhuñjanatthāya paṇṇasālāya nisinno **amhi** bhavāmīti attho. **Upaviṭṭhañca maṃ santanti** paṇṇasālāyaṃ upaviṭṭhaṃ santaṃ vijjamānaṃ maṃ. **Upāgacchi mahā-isīti** mahante sīlādikhandhe esanato mahā-isi. **Lokapajjoto** lokapadīpo **siddhattho** bhagavā upagacchi, mama samīpaṃ agamāsīti attho. **Nisinnassa paṇṇasanthareti** upagantvā paṇṇasanthare nisinnassa khādanatthāya seditaṃ **paṇṇaṃ** mayā dinnanti sambandho.

5-7. Dutiyāpadāne sinerusamasantoso dharaṇīsamasādiso siddhattho bhagavāti sambandho. **Vuṭṭhahitvā samādhimhāti** nirodhasamāpattito vuṭṭhahitvā visuṃ hutvāti attho. **Bhikkhāya mamupaṭṭhitoti** bhikkhācāraṇelāya “ajja mama yo koci kiñci dānaṃ dadāti, tassa mahapphalan”ti cintetvā nisinnassa mama santikaṃ samīpaṃ upaṭṭhito samīpamāgatoti attho. **Harītakam ...pe... phārusakaphalāni cāti** evaṃ sabbaṃ taṃ phalaṃ sabbalokānukampino tassa **siddhatthassa mahe-sissa** mayā vippasanna cetasā dinnanti attho.

11-12. Tatiyāpadāne **sīhaṃ yathā vanacaranti** vane caramānaṃ sīharājaṃ iva caramānaṃ siddhatthaṃ bhagavantanti sambandho. **Nisabhājāniyaṃ yathāti** vasabho, nisabho, visabho, āsabhoti cattāro gavajeṭṭhakā. Tesu gavasatassa jeṭṭhako vasabho, gavasahassassa jeṭṭhako nisabho, gavasatasahassassa jeṭṭhako visabho, gavakoṭisatasahassassa (2.0194) jeṭṭhako āsabho. Idha pana āsabho “nisabho”ti vutto, ājāniyaṃ abhītaṃ niccalaṃ usabharājaṃ ivāti attho. **Kakudhaṃ vilasantaṃvāti** pupphapallavehi sobhamānaṃ kakudharukkhaṃ iva narāsabhaṃ narānaṃ āsabhaṃ uttamaṃ āgacchantaṃ siddhatthaṃ bhagavantaṃ disvā saddhāya sampayuttattā vippasannena cetasā paccuggamaṃ akāsinti attho.

Catutthāpadānādīni dasamāvasānāni suviññeyyānevāti.

Ekūnatimṣatimavaggavaṇṇanā samattā.

30. Citakapūjakavaggo

1-10. Citakapūjakatthera-apadānādivaṇṇanā

1-2. Tiṃsatime vagge paṭhamāpadāne **āhutiṃ yiṭṭhukāmohanti** pūjāsakkāraṃ kāretukāmo ahaṃ. **Nānāpupphaṃ samānayinti** nānā anekavidhaṃ campakasala-lādipupphaṃ saṃ suṭṭhu ānayaṃ, rāsīṃ akāsinti attho. **Sikhino lokabandhunoti** sakalalokattayabandhusa ṇātakassa sikhissa bhagavato parinibbutassa citakaṃ ālāhanacitakaṃ dārurāsīṃ jalantaṃ ādittaṃ disvā tañca mayā rāsīkataṃ pupphaṃ **okiriṃ** pūjesinti attho.

6-7. Dutiyāpadāne **ajinuttaravāsanoti** ajinamigacammaṃ uttarāsaṅgaṃ katvā nivāsino acchādanoti attho. **Abhiññā pañca nibbattāti** iddhividhādayo pañca abhiññāyo pañca ṇāṇāni nibbattā uppāditā nipphāditā. **Candassa parimajjakoti** canda-maṇḍalassa samantato majjako, phuṭṭho ahosinti attho. **Vipassiṃ lokapajjotanti** sakalalokattaye padīpasadisāṃ vipassiṃ bhagavantaṃ mama santikaṃ **abhigataṃ** visesena sampattaṃ āgataṃ. **Disvā pāricchattakapupphānīti** devalokato pāricchattakapupphāni āharitvā vipassissa satthuno matthake chattākārena ahaṃ dhāresinti attho.

11-13. Tatiyāpadāne **putto mama pabbajitoti** mayhaṃ putto saddhāya pabbajito. **Kāsāyavasano tadāti** tasmīṃ pabbajitakāle kāsāyanivattho, na bāhirakapabbajjāya pabbajitoti attho. **So** (2.0195) ca buddhattaṃ sampattoti so mayhaṃ putto catūsu buddhesu sāvakabuddhabhāvaṃ saṃ suṭṭhu patto, arahattaṃ pattoti attho. **Nibbuto lokapūjototi** sakalalokehi katasakkāro khandhaparinibbānena parinibbutoti attho. **Vicinanto sakaṃ puttanti** ahaṃ tassa gatadesaṃ pucchitvā sakaṃ puttaṃ vicinanto pacchato agamaṃ, anugato asmīti attho. **Nibbutassa mahanta-ssāti** mahantehi silakkhandhādīhi yuttattā mahantassa tassa mama puttassa ara-

hato ādahanatthāne **citakaṃ** citakatthānaṃ ahaṃ agamāsinti attho. **Paggayha añjaliṃ tatthāti** tasmim ādahanatthāne añjaliṃ dasaṅgulisamodhānaṃ pagga-hetvā sirasi katvā ahaṃ **citakaṃ** dahanadārurāsīm **vanditvā** paṇāmaṃ katvā **seta-cchattañca paggayhāti** na kevalameva vanditvā dhavalacchattañca paggayha ukkhipitvā ahaṃ **āropesiṃ** patiṭṭhapesinti attho.

17-18. Catutthāpadāne **anuggatamhi ādicceti** sūriye anuggate anuṭṭhite paccū-sakāleti attho. **Pasādo vipulo ahūti** rogapīḷitassa mayhaṃ cittappasādo vipulo atireko buddhānussaraṇena ahu ahosi. Mahesino **buddhaseṭṭhassa** lokamhi **pātu-bhāvo** pākaṭabhāvo ahositi sambandho. **Ghosamassosahaṃ tatthāti** tasmim pātu-bhāve sati “ahaṃ gilāno buddho uppanno”ti ghosaṃ assosiṃ. **Na ca passāmi taṃ jinanti** taṃ jitapañcamāraṃ sammāsambuddhaṃ na passāmi, bāḷhagilānattā gantvā passituṃ na sakkomīti attho. **Maraṇaṅca anuppatto** maraṇāsannakālaṃ anuppatto, āsannamaraṇo hutvāti attho. **Buddhasaññamanussarinti** buddhoti-nāmaṃ anussariṃ, buddhārammaṇaṃ manasi akāsinti attho.

21-23. Pañcamāpadāne **ārāmadvārā nikkhammāti** ārāmadvārato saṅghassa nikkhamanadvāramaggehi attho. **Gosīsaṃ santhatam mayāti** tasmim nikkhamanadvāramagge “bhagavato bhikkhusaṅghassa ca pādā mā kaddamaṃ akkaman-tū”ti akkamanatthāya gosīsaṭṭhiṃ mayā santharinti attho. **Anubhomi sakaṃ kammanti** attano gosīsa-attharaṇakammaṃ balena ājāniyā vātajavā sindhavā sīghavāhanādīni vipākaphalāni anubhomīti attho. **Aho** (2.0196) **kāraṃ paramakā-ranti sukhette** saṅghe mayā suṭṭhu kataṃ kāraṃ appakampi kiccaṃ mahapphala-dānato paramakāraṃ uttamakiccaṃ aho vimhayanti attho. Yathā tiṇadosādivirahite-su khettesu vappitaṃ sālibijaṃ mahapphalaṃ deti, evameva rāgadosādidosara-hite parisuddhakāyavacīsamācāre saṅghakhette gosīsa-attharaṇakammaṃ mayā kataṃ, idaṃ mahapphalaṃ detīti vuttaṃ hoti. **Na aññaṃ kalamagghatīti** aññaṃ bāhiraśāsane kataṃ kammaṃ saṅghe **katassa kārassa** pūjāsakkārassa kalam soḷasiṃ kalam koṭṭhāsaṃ na agghatīti sambandho.

Chaṭṭhasattamaṭṭhamanavamadasamāpadānāni uttānānevāti.

Ṭiṃsatimavaggavaṇṇanā samattā.

31. Padumakesaravaggo

1-10. Padumakesariyatthera-apadānādivaṇṇanā

1-2. Ekatiṃsatime vagge paṭhamāpadāne **isisaṅghe ahaṃ pubbeti** ahaṃ pubbe bodhisambhārapūraṇakāle isisaṅghe paccekabuddha-isisamūhe tesam samīpe himavantapabbate mātaṅgahatthikule vāraṇo caṇḍahatthī ahosinti sambandho. Manussādayo vāretīti **vāraṇo**, atha vā vācāya ravati koṅcanādaṃ nadatīti **vāraṇo**. **Mahesīnaṃ pasādenā**ti paccekabuddhamahesīnaṃ pasādena. **Paccekajinaseṭṭhesu, dhutarāgesu tādisū**ti lokadhammehi niccalesu paccekabuddhesu **padmake-saraṃ** padumareṇuṃ **okiriṃ** avasiñcinti sambandho.

Dutiyatatiyāpadānāni uttānāni.

13-16. Catutthāpadāne **mahābodhimaho ahū**ti vipassissa bhagavato catuma-ggañāṇadhārabhāvato “bodhī”ti laddhanāmassa rukkhassa pūjā ahoṣīti attho. **Rukkhaṭṭhasseva sambuddhoti** assa bodhipūjāsamaye sannipatitassa mahājanassa sambuddho lokajeṭṭho narāsabho rukkhaṭṭho iva rukkhe ṭhito viya paññāyati attho. **Bhagavā tamhi samayeti** tasmim bodhipūjākaraṇakāle bhagavā **bhikkhu-saṅghapurakkhato** bhikkhusaṅghena parivuto. **Vācāsabhimudīrayanti** mudusili-ṭṭhamadhura-uttamaghosaṃ udīrayaṃ kathayanto nicchārento catusaccaṃ pakāsesi, desesīti attho. **Samkhittena** (2.0197) **ca desentoti** veneyyapuggalajjhāsayaṇurūpena desento samkhittena ca vitthārena ca desayīti attho. **Vivaṭṭacchadoti** rāgo chadanaṃ, doso chadanaṃ, moho chadanaṃ, sabbakilesā chadanaṃ”ti evaṃ vuttā chadanaṃ vivaṭṭā ugghāṭitā viddhaṃsitā anenāti vivaṭṭacchado, sambuddho. Taṃ mahājanaṃ desanāvasena **nibbāpesi** pariḷāhaṃ vūpasamesīti attho. **Tassāhaṃ dhammaṃ sutvānā**ti tassa bhagavato desentassa dhammaṃ sutvā.

20. Pañcamāpadāne **phalahattho apekkhavā**ti vipassim bhagavantaṃ disvā madhurāni phalāni gahetvā apekkhavā aturito saṅikaṃ assamaṃ gañchinti attho. Chaṭṭhasattamāpadānāni uttānāneva.

40. Aṭṭhamāpadāne **niṭṭhite navakamme cā**ti sīmāya navakamme niṭṭhaṃ gate sati. **Anulepamadāsahanti** anupacchā sudhālepaṃ adāsim, sudhāya lepāpesinti attho.

Navamadasamāpadānāni uttānāniyevāti.

Ekatiṃsamavaggavaṇṇanā samattā.

32. Ārakkhadāyakavaggo

1-10. Ārakkhadāyakatthera-apadānādivaṇṇanā

Bāttiṃsatimavagge paṭhamadutiyatatiyāpadānāni suviññeyyāneva.

16. Catutthāpadāne **jalajaggehi okirinti** jalajehi uttamehi uppalapadumādīhi

pupphehi okiriṃ pūjesinti attho.

Pañcamāpadānaṃ uttānameva.

26-27. Chaṭṭhāpadāne **cetiyaṃ uttamaṃ nāma, sikhino lokabandhuno**ti sakalalokattayassa bandhuno ñātakassa sikhissa bhagavato uttamaṃ cetiyaṃ. **Irīṇe** janasañcaravirahite **vane** manussānaṃ kolāhalavirahite mahā-arañṇe ahoṣīti sambandho. **Andhāhiṇḍāmahaṃ tadāti** tasmīṃ kāle vane maggamūlhabhāvena andho, na cakkhunā (2.0198) andho, ahaṃ āhiṇḍāmi maggaṃ pariyesāmīti attho. **Pavanā nikkhamantenāti** mahāvanato nikkhamantena mayā **sīhāsanaṃ** uttamā-sanaṃ, sīhassa vā bhagavato āsanaṃ diṭṭhanti attho. **Ekaṃsaṃ añjaliṃ katvāti** ekaṃsaṃ uttarāsaṅgaṃ katvā sirasi añjaliṃ ṭhapetvāti attho. **Santhaviṃ lokanāya-kanti** sakalalokattayanayaṃ taṃ nibbānaṃ pāpentaṃ thomitaṃ thutiṃ akāsinti attho.

34. Sattamāpadāne **sudassano mahāvīro**ti sundaradassano dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇasampannasarīrattā manoharadassano mahāvīriyo siddhattho bhagavāti sambandho. **Vasatigharamuttameti** uttame vihāre vasatīti attho.

Aṭṭhamanavamadasamāpadānāni uttānānevāti.

Bāttiṃsatimavaggavaṇṇanā samattā.

33. Umāpupphiyavaggo

1-10. Umāpupphiyatthera-apadānādivaṇṇanā

Tettiṃsatime vagge paṭhamadutiyaṭṭhāpadānāni uttānāniyeva.

55. Sattamāpadāne **samayaṃ agamāsahanti** samūhaṃ samāgamaṭṭhānaṃ ahaṃ agamāsinti attho.

62. Abbudanirabbudānīti “pakoṭṭisatasahassānaṃ sataṃ abbudaṃ, abbudasatasahassānaṃ sataṃ nirabbudan”ti vuttattā āyunā abbudanirabbudāni gatamahā-āyuvantā **manujādhipā** cakkavattino khattiyā aṭṭha aṭṭha hutvā kappānaṃ pañcavī-sahasamhi **āsimsu** ahesunti attho. Aṭṭhamanavamadasamāpadānāni pākaṭānevāti.

Tettiṃsatimavaggavaṇṇanā samattā.

34-38. Gandhodakādivaggo

1-50. Gandhadhūpiyatthera-apadānādivaṇṇanā

Catutiṃsatimavaggapañcatimṃsatimavaggachattiṃsatimavaggasattatiṃsatima-
vagga-aṭṭhatimṃsatimavaggā (2.0199) uttānatthāyeva.

Ekūnacattālisamavaggepi paṭhamāpadānādīni aṭṭhamāpadānantāni uttānāne-
vāti.

39. Avaṭaphalavaggo

9. Soṇakoṭivīsaththera-apadānavaṇṇanā

Navamāpadāne pana **vipassino pāvaca**neti-ādikaṃ āyasmato soṇassa koṭivīsa-
ttherassa apadānaṃ. Ayampi thero purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha
bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto vipassissa bhagavato kāle mahāvi-
bhava seṭṭhikule nibbatta vuddhippatto seṭṭhi hutvā upāsakehi saddhiṃ vihāraṃ
gantvā satthu dhammadesanaṃ sutvā pasannamānaso bhagavato caṅkama-
ṭṭhāne sudhāya parikammaṃ kāretvā ekañca leṇaṃ kāretvā nānāviraḡavattthehi
leṇabhūmiyā santharivā upari vitānañca katvā cātuddisassa saṅghassa niyyā-
detvā sattāhaṃ mahādānaṃ datvā paṇidhānaṃ akāsi. Sathā anumodanaṃ
akāsi. So tena kusalakamma devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo
anubhavitvā imasmiṃ kappe parinibbute kassapadasabale anuppanne amhākaṃ
bhagavati bārāṇasiyaṃ kulagehe nibbattivā viññutaṃ patto gaṅgātīre paṇṇasālaṃ
karivā vasantaṃ ekaṃ paccekabuddhaṃ temāsaṃ catūhi paccayehi sakkaccaṃ
upaṭṭhahi. Paccekabuddho vuṭṭhavasso paripuṇṇaparikkhāro gandhamādana-
meva agamāsi. Sopi kulaputto yāvajīvaṃ tattha puññāni katvā tato cavitvā deva-
manussesu saṃsaranto amhākaṃ bhagavato kāle campānagare aggaseṭṭhissa
gehe paṭisandhiṃ gaṇhi. Tassa paṭisandhiggahaṇakālato paṭṭhāya seṭṭhissa
mahābhogakkhandho abhivaḡḡhi. Tassa mātukucchito nikkhamanadivase sakala-
nagare mahālābhasakkārasammāno ahosi, tassa pubbe paccekabuddhassa sata-
sahassagghanikarattakambalapariccāgena suvaṇṇavaṇṇo sukhumālataro ca atta-
bhāvo ahosi, tenassa **soṇoti** nāmaṃ akaṃsu. So (2.0200) mahatā parivārena
abhivaḡḡhi. Tassa hatthapādatalāni bandhujīvakapupphavaṇṇāni ahesuṃ, tesu
satavaraṃ vihatakkappāsaṃ viya mudusamphasso ahosi. Pādatalesu maṇikuṇḡa-
lāvaṭṭavaṇṇalomāni jāyīsu. Vayappattassa tassa tiṇṇaṃ utūnaṃ anucchavike
tayo pāsāde kārapetvā nāṭakitthiyo upaṭṭhāpesuṃ. So tattha mahatiṃ sampattiṃ
anubhavanto devakumāro viya paṭivasati.

Atha amhākaṃ bhagavati sabbaññutaṃ patvā pavattitavaradhammacakke rāja-
gahaṃ upanissāya viharante bimbisāraraññā pakkosāpito tehi asītiyā gāmikasa-
ssehi saddhiṃ rājagahaṃ āgato satthu santikaṃ gantvā dhammaṃ sutvā paṭila-
ddhasaddho mātāpitaro anujānāpetvā bhagavato santike pabbajivā laddhūpa-
mpado satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā janasaṃsaggapariharaṇatthaṃ
sītavane vihāsi. So tattha vasanto “mama sarīraṃ sukhumālaṃ, na ca sakkā

sukheneva sukhaṃ adhigantaṃ, kāyaṃ kilametaṃpi samaṇadhammaṃ kātuṃ vaṭṭati”ti cintetvā ṭhānacaṅkamaṃeva adhiṭṭhāya padhānamanuyuñjanto pādanta-lesu phoṭesu uṭṭhitesupi vedanaṃ ajjupekkhitvā daḷhaṃ vīriyaṃ karonto accāradhaviṛiyatāya visesaṃ nibbattetuṃ asakkonto “evaṃ ahaṃ vāyamaṇtopi magga-phalāni nibbattetuṃ na sakkomi, kiṃ me pabbajjāya, hīnāyāvattitvā bhoge ca bhuñjāmi, puññāni ca karissāmi”ti cintesi. Atha satthā tassa cittācāraṃ ñatvā tattha gantvā viṇopamovādena (mahāva. 243) ovaditvā vīriyasamatāyojanavidhiṃ dassento kammaṭṭhānaṃ sodhetvā gijjhakūṭaṃ gato. Soṇopi kho satthu santikā ovādaṃ labhitvā vīriyasamataṃ yojetvā vipassanaṃ ussukkāpetvā arahatte pati-ṭṭhāsi.

49. So arahā hutvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritā-padānaṃ pakāsento **vipassino pāvacaneti**-ādimāha. Tattha **vipassīti** visesena, vividhaṃ vā passatīti vipassī. **Pāvacaneti** pakārena vuccatīti pāvacanaṃ, piṭakattayaṃ. Tassa vipassino tasmīṃ pāvacaneti attho. **Leṇanti** linante niliyante etthāti leṇaṃ vihāraṃ. **Bandhumārājadhāniyāti** bandhanti kulaparamparāya vasena aññamaññaṃ sambajjhantīti bandhū, ñātakā. Te ettha paṭivasantīti bandhumā, bandhu assa atthīti (2.0201) vā bandhumā. Rājūnaṃ vasanaṭṭhānanti rājadhāni, bandhumā ca sā rājadhāni ceti bandhumārājadhāni, tassā bandhumārājadhāniyā, leṇaṃ mayā katanti sambandho. Sesamettha uttānatthamevāti.

Soṇakoṭivīsaththera-apadānavaṇṇanā samattā.

10. Pubbakammapilotikabuddha-apadānavaṇṇanā

64. Dasamāpadāne **anotattasarāsanneti** pabbatakūṭehi paṭicchannattā candima-sūriyānaṃ santāpehi otattaṃ uṇhaṃ udakaṃ ettha natthīti anotatto. Saranti gacchanti pabhavanti sandanti etasmā mahānadiyoti saro. Sihamukhādīhi nikkhantā mahānadiyo tikkhattuṃ tikkhattuṃ padakkhiṇaṃ katvā nikkhantanikkhantadisābhāgena saranti gacchantīti attho. Anotatto ca so saro cāti anotattasaro. Tassa āsannaṃ samīpaṭṭhānanti anotattasarāsannaṃ, tasmīṃ anotattasarāsanne, samīpeti attho. **Ramaṇīyeti** devadānavagandhabbakinnaroragabuddhapaccekabuddhādīhi ramitabbaṃ allīyitabbanti ramaṇīyaṃ, tasmīṃ ramaṇīye. **Silātaleti** eka-gghanapabbatasilātaleti attho. **Nānāratanaṃ pājjeteti** padumarāgaveḷuriyādinānā-anekehi ratanehi pājjeteti pakārena jotamāne. **Nānāgandhavanantareti** nānappakārehi candanāgarukappūratamālatilakāsokanāgapunnāgaketakādīhi anekehi sugandhapupphehi gahanībhūtavananantare silātaleti sambandho.

65. Guṇamahantatāya saṅkhyāmahantatāya ca **mahatā bhikkhusaṅghena, pareto** parivuto **lokanāyako** lokattayasāmisammāsambuddho tattha silāsane nisinnō attano pubbāni kammāni **byākari** visesena pākaṭamakāsīti attho. Sesamettha heṭṭhā buddhāpadāne (apa. thera 1.1.1 ādayo) vuttattā uttānatthattā ca

suviññeyyameva. Buddhāpadāne antogadhampi idhāpadāne kusalākusalaṃ kammaśamsūcakattā vaggasaṅgahavasena dhammasaṅgāhakattherā saṅgāyimsūti.

Pubbakammapiḷotikabuddha-apadānavāṇṇanā samattā.

Ekūnacattālīsamavaggavaṇṇanā samattā.

40. Pilindavacchavaggo

1. Pilindavacchatthera-apadānavāṇṇanā

Cattālīsamavagge (2.0202) apadāne **nagare haṃsavatīyā**ti-ādikaṃ āyasmato pilindavacchattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle haṃsavatīnagare dovārikakule nibbatto mahaddhano mahābhogo ahosi. So koṭisannicitadhanarāsīṃ oloketvā raho nisinno “imaṃ sabbadhanaṃ mayā sammā gahetvā gantuṃ vaṭṭati”ti cintetvā “buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa sabbaparikkhārādānaṃ dātuṃ vaṭṭati”ti sanniṭṭhānaṃ katvā chatta-sahasassa aḍḍhaṃ katvā sabbaparibhogaparikkhārānīpi sata-sahasavasena kāretvā padumuttaraṃ bhagavantaṃ nimantetvā buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ adāsi. Evaṃ sattāhaṃ dānaṃ datvā pariyośānadivase nibbānādhigamaṃ patthetvā yāvajīvaṃ puññāni katvā jīvitapariyośāne devaloke nibbatto cha kāmāvacare dibbasampattiyo anubhavitvā manussesu ca cakkavattī-ādisampattiyo anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde brāhmaṇakule nibbatto sabbasippesu nipphattiṃ patto gottavasena **pilindavaccho**ti pākaṭo ahosi.

1. So ekadivasaṃ satthu santike dhammadesanaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā nacirasseva arahā hutvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto udānavasena taṃ pakāsentto **nagare haṃsavatīyā**ti-ādimāha. Tassattho heṭṭhā vuttova. **Āsiṃ dovāriko ahanti** ahaṃ haṃsavatīnagare rañño gehadvāre dvārapā-lako āsiṃ ahosinti attho. **Akkhobhaṃ amitaṃ bhoganti** rañño vallabhata aññehi khobhetuṃ cāletuṃ asakkuṇeyyaṃ amitaṃ aparimāṇabhogaṃ dhanaṃ mama ghare **sannicitaṃ** rāsīkataṃ ahosīti attho.

3. **Bahū medhigatā bhogā**ti anekā bhogā me mayā adhigatā pattā paṭiladdhāti attho. Satthavāsi-ādīnaṃ parikkhārānaṃ nāmāni nayānuyogena suviññeyyāni. Parikkhārādānānisamsāni ca suviññeyyānevāti.

Pilindavacchatthera-apadānavāṇṇanā samattā.

Dutiyatatiyacatutthapañcamāpadānāni uttānānevāti.

6. Bākulatthera-apadānavañṇanā

Chaṭṭhāpadāne (2.0203) **himavantassāvidūreti-ādikaṃ** bākulattherassa apa-
dānaṃ. Ayaṃ kira thero atīte ito kappasatasahassādhikassa asaṅkhyeyyassa
matthake anomadassissa bhagavato uppattito puretameva brāhmaṇakule nibba-
ttitvā vayappatto tayo vede uggaṇhitvā tattha sāraṃ apassanto “samparāyikatthaṃ
gavesissāmi”ti isipabbajjaṃ pabbajitvā pabbatapāde viharanto pañcābhiññā-aṭṭha-
samāpattinaṃ lābhī hutvā viharanto buddhuppādaṃ sutvā satthu santikaṃ gantvā
dhammaṃ sutvā saraṇesu patiṭṭhito satthu vātābādhe uppanne araññato bhesa-
jjāni ānetvā taṃ vūpasametvā taṃ puññaṃ ārogyatthāya pariṇāmetvā tato cuto
brahmaloke nibbatto ekaṃ asaṅkhyeyyaṃ devamanussesu saṃsaranto padumu-
ttarabuddhakāle haṃsavatīnagare ekasmiṃ kule nibbatto viññutaṃ patvā satthu
dhammadesanaṃ sutvā satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ appābādhānaṃ aggaṭṭhāne
ṭhapentaṃ disvā sayaṃ taṃ ṭhānantaraṃ ākaṅkhanto paṇidhānaṃ katvā yāva-
jīvaṃ kusalakammaṃ upacinitvā sugatisuyeva saṃsaranto vipassissa bhagavato
uppattito puretameva bandhumatīnagare brāhmaṇakule nibbatto sabbasippesu
nippattiṃ patto tattha sāraṃ apassanto isipabbajjaṃ pabbajitvā jhānābhiññā-
lābhī hutvā pabbatapāde vasanto buddhuppādaṃ sutvā satthu santikaṃ gantvā
saraṇesu patiṭṭhāya bhikkhūnaṃ tiṇapupphakaroge uppanne taṃ vūpasametvā
tattha yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato cuto brahmaloke nibbattitvā tato ekanavutikappe
devamanussesu saṃsaranto kassapassa bhagavato kāle bārāṇasiyaṃ kulagehe
nibbattitvā gharāvāsaṃ vasanto ekaṃ jīṇṇaṃ vinassamānaṃ mahāvihāraṃ disvā
tattha uposathāgārādikaṃ sabbaṃ āvasathaṃ kārāpetvā tattha bhikkhusa-
ṅghassa sabbaṃ bhesajjaṃ paṭiyādetvā yāvajīvaṃ kusalaṃ katvā ekaṃ buddha-
ntaraṃ devamanussesu saṃsaranto amhākaṃ bhagavato uppattito puretara-
meva kosambiyaṃ seṭṭhikule nibbatti.

So mātukucchito nikkhamitvā dhātīhi arogabhāvāya yamunāyaṃ nhāpiyamāno
tāsaṃ hatthato muccitvā macchena gilito ahosi. Kevaṭṭā taṃ macchaṃ jālāya
gahetvā bārāṇasiyaṃ seṭṭhibhāriyāya vikkiṇiṃsu. Sā taṃ gahetvā phālayamānā
pubbe katapuññaphalena arogaṃ (2.0204) dārakaṃ disvā “putto me laddho”ti
gahetvā posesi. So janakehi mātāpitūhi taṃ pavattiṃ sutvā āgantvā “ayaṃ
amhākaṃ putto, detha no puttānaṃ”ti anuyoge kate raññā “ubhayesampi sādharmaṇo
hotū”ti dvinnāṃ kulānaṃ dāyādabhāvena vinicchayaṃ katvā ṭhapitattā **bākuloti**
laddhanāmo vayappatto mahāsampattiṃ anubhavanto dvīsu seṭṭhikulesu eke-
kasmiṃ chamāsaṃ chamāsaṃ vasati. Te attano vāre sampatte nāvāsaṅghātaṃ
bandhitvā tatrūpari ratanamaṇḍapaṃ kāretvā pañcaṅgikatūriye nippādetvā
kumāraṃ tattha nisīdāpetvā ubhayanagaramajjhaṭṭhānaṃ gaṅgāya āgacchanti,
aparaseṭṭhimanussāpi evameva sajjitvā taṃ ṭhānaṃ gantvā kumāraṃ tattha āro-
petvā gacchanti. So evaṃ vaḍḍhamāno āsītiko hutvā **ubhayaseṭṭhiputtoti** pākaṭo.
Satthu santikaṃ gantvā dhammaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā sattāhaṃ

vāyamanto aṭṭhame divase saha paṭisambhidāya arahattaṃ pāpuṇi.

386. So arahā hutvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritā-padānaṃ pakāsentō **himavantassāvidūre**ti-ādimāha. Tassattho heṭṭhā vuttova. Apadānapāḷi-atthopi suviññeyyova. So arahattaṃ patvā vimuttisukhena viharanto saṭṭhivassasatāyuko hutvā parinibbāyīti.

Bākulatthera-apadānavañṇanā samattā.

7. Girimānandatthera-apadānavañṇanā

Sattamāpadāne **bharyā me kālaṅkatā**ti-ādikaṃ āyasmato girimānandattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto sumedhassa bhagavato kāle kulagehe nibbatto vayappatto gharāvāsaṃ saṅṭhapetvā vasanto attano bharyāya ca putte ca kālaṅkate sokasallasamappito araññaṃ pavisitvā pavattaphalabhōjano rukkhamaṃ vihāsi. Tadā sumedho bhagavā tassānukampāya tattha gantvā dhammaṃ desetvā sokasallaṃ abbūḷhesi. So dhammaṃ sutvā pasannamānaso sugandhapupphehi bhagavantaṃ pūjetvā pañcapatiṭṭhitena vanditvā sirasi añjaliṃ katvā abhittavi.

So (2.0205) tena puññaena devamanussesu saṃsaranto ubhayattha sukhaṃ anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde rājagahe bimbisārarañño purohitassa putto hutvā nibbatti, **girimānando**tissa nāmaṃ ahosi. So viññutaṃ patvā satthu rājagahāgamane buddhānubhāvaṃ disvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā samaṇadhammaṃ karonto katipayāṃ divasaṃ gāmakāvāse vasitvā satthāraṃ vanditūṃ rājagahaṃ agamāsi. Bimbisāramahārājā tassa āgamaṃ sutvā taṃ upasaṅkamitvā “idheva, bhante, vasatha, ahaṃ catūhi paccayehi upaṭṭhahāmi”ti sampavāretvā gatopi bahukiccattā taṃ na sari. “Thero abbhokāseyeva vasatī”ti. Devatā therassa tema-nabhayena vassadhāraṃ vāresuṃ. Rājā avassanakāraṇaṃ upadhāretvā ṅatvā therassa kuṭikaṃ kārāpesi. Thero kuṭikāyaṃ vasanto senāsanasappāyalābhena cittasamādhānaṃ labhitvā vīriyasamataṃ yojetvā vipassanaṃ ussukkāpetvā arahattaṃ pāpuṇi.

419. So arahattaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā sañjātasomanasso pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **bharyā me kālaṅkatā**ti-ādimāha. Taṃ bhagavato nivedanañca bhagavatā katānusāsanañca maggaṃ phalādhigamāpadānañca pāṭhānusārena suviññeyyamevāti.

Girimānandatthera-apadānavañṇanā samattā.

Aṭṭhamanavamadasamāpadānāni uttānatthānevāti.

Cattālisamavaggavañṇanā samattā.

41. Metteyyavaggo

1. Tissametteyyatthera-apadānavañṇanā

1. Ekacattālīsame vagge paṭhamāpadāne **pabbhārakūṭaṃ nissāyāti-ādikaṃ** tissametteyyattherassa apadānaṃ. Tattha tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā padumuttarassa bhagavato ajinacammaṃ nisīdanatthāya dinnameva nānaṃ. Sesamaṃ apadānapāḷiyā suviññeyyamevāti.

2. Puṇṇakatthera-apadānavañṇanā

29. Dutiyāpadāne (2.0206) **pabbhārakūṭaṃ nissāyāti-ādikaṃ** āyasmato puṇṇakattherassa apadānaṃ. Tattha himavante yakkhasenāpati hutvā parinibbutassa paccekabuddhassa āḷahanakaraṇameva nānattaṃ. Sesamaṃ pāṭhānusārena suviññeyyameva.

45. Tatiyāpadāne **himavantassāvidūreti-ādikaṃ** āyasmato mettaguttherassa apadānaṃ. Tattha himavantasamīpe asokapabbate so tāpaso hutvā paṇṇasālāyaṃ vasanto sumedhasambuddhaṃ disvā pattaṃ gahetvā sappipūraṇaṃ viseso. Sesamaṃ puññaphalāni ca suviññeyyāneva. Apadānagāthānaṃ attho ca pākaṭṭoyeva.

72. Catutthāpadāne **gaṅgā bhāgīrathī nāmāti-ādikaṃ** āyasmato dhotakattherassa apadānaṃ. Tatrāpi brāhmaṇo hutvā bhāgīrathīgaṅgāya taramāne bhikkhū disvā pasannamānaso setumaṃ kārāpetvā buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa niyyāditabhāvoyeva viseso. Puññaphalaparidīpanagāthānaṃ attho nayānusārena suviññeyyova.

100. Pañcamāpadāne **himavantassāvidūreti-ādikaṃ** āyasmato upasivattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutaṃ patto gharāvāsaṃ pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā himavante padumuttaraṃ bhagavantaṃ disvā tiṇasantharaṃ santharivā tattha nisinnassa bhagavato sālappupphapūjaṃ akāsīti ayaṃ viseso, sesamuttānameva.

161. Chaṭṭhāpadāne **migaluddo pure āsinti-ādikaṃ** āyasmato nandakattherassa apadānaṃ. Ayaṃ kira padumuttarassa bhagavato kāle karavikasakuṇo hutvā madhurakūjitaṃ karonto satthāraṃ padakkhiṇaṃ akāsi. Aparabhāge mayūro hutvā aññatarassa paccekabuddhassa vasanaguhādvāre pasannamānaso divasassa tikkhattuṃ madhurena vassitaṃ vassi. Evaṃ tattha tattha bhava puññāni katvā amhākaṃ bhagavato kāle sāvattiyaṃ kulagehe nibbatto **nandakoti** laddhanāmo satthu santike dhammaṃ (2.0207) sutvā pabbajitvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ pāpuṇi. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto

pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **migaluddo pure āsinti-**ādimāha. Tattha pacceka-buddhassa maṇḍapaṃ katvā padumapupphehi chadanameva viseso.

183. Sattamāpadāne **pabbhārakūṭaṃ nissāyāti-**ādikaṃ āyasmato hemakattherassa apadānaṃ. Tatthāpi isipabbajjaṃ pabbajitvā himavante vasanto piyadassiṃ bhagavantaṃ upagataṃ disvā ratanamayaṃ piṭhaṃ attharivā aṭṭhāsi. Tattha nissinnassa kumbhamattaṃ jambuphalaṃ āharitvā adāsi. Bhagavā tassa cittappasādatthāya taṃ phalaṃ paribhuñji. Ettakameva viseso.

224. Aṭṭhamāpadāne **rājāsi vijayo nāmāti-**ādikaṃ āyasmato todeyyattherassa apadānaṃ. Tattha

rājāsi vijayo nāmāti daharakālato paṭṭhāya sabbasaṅgāmesu jinato, catūhi saṅga-havatthūhi janamaṃ rañjanato allīyanato vijayo nāma rājā ahoṣīti attho. **Ketumatīpuru-ttameti** ketu vuccanti dhajapaṭākā. Atha vā nagarasobhanatthāya nagaramajjhe ussāpitaratanatorañāni, te ketū niccaṃ ussāpitā sobhayamānā assā atthīti ketu-matī. Pūreti dhanadhaññehi sabbajanānaṃ mananti puraṃ. Ketumatī ca sā puraṅca seṭṭhaṭṭhena uttamañceti ketumatīpuruttamaṃ, tasmim̃ ketumatīpuru-ttame. **Sūro vikkamasampannoti** abhīto vīriyasampanno vijayo nāma rājā ajjhāva-sīti sambandho. Itthaṃ bhūtaṃ puraṅca sabbavatthuvāhanañca chaḍḍetvā hima-vantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā vasanto sumedhabhagavantaṃ disvā somanassaṃ uppādetvā candanena pūjākaraṇameva viseso.

276. Navamāpadāne **nagare haṃsavatiyāti**-ādikaṃ āyasmato jatukaṇṇitthe-rassa apadānaṃ. Tattha seṭṭhiputto hutvā suvaṇṇapāsāde vasanabhāvo ca pañcahi kāmagaṇehi samaṅgī hutvā vasanabhāvo ca sabbadesavāsīnaṃ sabba-sippaviññūnañca āgantvā sevanabhāvo ca viseso.

330. Dasamāpadāne **himavantassāvidūreti**-ādikaṃ āyasmato udenattherassa apadānaṃ. Tattha himavantasaṃpāde padumapabbataṃ nissāya tāpasapabbajjaṃ (2.0208) pabbajitvā vasantena padumuttarassa bhagavato padumapupphaṃ gahetvā pūjitabhāvova viseso. Sesamaṃ sabbattha uttānamevāti.

Ekacattālīsamavaggavaṇṇanā samattā.

42. Bhaddālivaggo

1-10. Bhaddālitthera-apadānādivaṇṇanā

Bācattālīsamavagge paṭhamāpadānañca dutiyāpadānañca tatiyāpadānañca nayānusārena suviññeyyameva.

106. Catutthāpadāne **nagare bandhumatiyāti**-ādikaṃ āyasmato madhumaṃsa-dāyakattherassa apadānaṃ. Tattha **sūkarikoti** sūkaramaṃsaṃ vikkiṇitvā jīvikaṃ kappento. **Ukkoṭakaṃ randhayitvāti** pihakapapphāsamaṃsaṃ pacitvā madhumaṃ-samhi **okiriṃ** pakkhipiṃ. Tena maṃsena pattamaṃ pūretvā bhikkhusaṅghassa datvā tena puññakammaṃ imasmim̃ buddhuppāde arahattaṃ pāpuṇinti attho.

Nāgapallavattherassa pañcamāpadānampi ekadīpiyattherassa chaṭṭhāpadā-nampi ucchaṅgapupphiyattherassa sattamāpadānampi yāgudāyakattherassa aṭṭhamāpadānampi patthodanadāyakattherassa navamāpadānampi mañcadāya-kattherassa dasamāpadānampi sabbaṃ suviññeyyamevāti.

Bācattālīsamavaggavaṇṇanā samattā.

43-48. Sakiṃsammajjakādivaggo

1-60. Sakiṃsammajjakatthera-apadānādivaṇṇanā

Tecattālīsamavagge sabbatherāpadānāni uttānāneva. Kevalaṃ therānaṃ nāmanānattaṃ puññanānattañca viseso.

Catucattālīsame vaggepi sabbāni apadānāni pākaṭāneva. Kevalaṃ puññanānattaṃ phalanānattañca viseso.

1. Pañcacattālīsamavagge paṭhamāpadāne **kakusandho mahāvīroti**-ādikaṃ āyasmato vibhīṭakamiñjiyattherassa apadānaṃ.

2. Tattha (2.0209) **bijamiñjamadāsahanti** vibhīṭakaphalāni phāletvā bijāni miñjāni gahetvā madhusakkarāhi yojetvā kakusandhassa bhagavato adāsinti attho. Dutiyāpadānādīni sabbāni suviññeyyāneva, therānaṃ nāmanānattādīnīpi pāṭhānusārena veditabbāni.

1. Chacattālīsame vagge paṭhamāpadāne **jagatiṃ kārayiṃ ahanti** uttamabodhirukkhassa samantato ālīndaṃ ahaṃ kārayinti attho. Sesāni dutiyāpadānādīni sabbānīpi uttānāneva.

Sattacattālīsame vagge paṭhamāpadānādīni pāḷi-anusārena suviññeyyāneva.

Aṭṭhacattālīsame vagge paṭhamadutiyāpadānāni uttānāneva.

30. Tatiyāpadāne **kosiyo nāma bhagavāti** kosiyagotte jātattā kosiyo nāma paccekabuddhoti attho. **Cittakūṭeti** cittakūṭakelāsakūṭasānukūṭādīsu anotattadahaṃ paṭicchādetvā ṭhitapabbatakūṭesu nānāratana-osadhādīhi vicitte cittakūṭapabbate so paccekabuddho vasīti attho.

Catutthapañcamāpadānāni uttānāneva.

56. Chaṭṭhāpadāne **kusaṭṭhakamadāsahanti** pakkhikabhadda-uposathikabhaddadhurabhaddasalākabhaddādīsu kusapaṇṇavasena dātappaṃ aṭṭhasalākabhaddaṃ ahaṃ adāsinti attho.

61. Sattamāpadāne **sobhito nāma sambuddhoti** ārohapariṇāhadvattiṃsamahāpurisalakkhaṇabyāmappabhādīhi sobhamānasarīrattā sobhito nāma sammāsaṃbuddhoti attho.

66. Aṭṭhamāpadāne **takkarāyaṃ vasī tadāti** taṃ dasapuññakiriyavatthum karontā janā paṭivasanti etthāti takkarā, rājadhānī. Tissaṃ takkarāyaṃ, tadā vasīti attho.

72. Navamāpadāne (2.0210) **pānadhīṃ sukataṃ gayhāti** upāhanayugaṃ suṇḍarākārena nipphāditaṃ gahetvāti attho. Dasamāpadānaṃ suviññeyyamevāti.

Aṭṭhacattālīsamavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

49. Paṃsukūlavaggo

1-10. Paṃsukūlasaññakatthera-apadānādivaṇṇanā

Ekūnapaññāsamavagge paṭhamāpadānaṃ suviññeyyameva.

14. Dutiyāpadāne **adhiccuppattikā buddhāti** adhiccena akāraṇena uppattikā sayambhūtā, aññehi devabrahmamārādīhi upadesadāyakehi rahitā sayambhūñā-ṇena uppannā jātā pātubhūtāti attho.

16. Odumbarikapupphaṃ vāti udumbararukkhe pupphaṃ dullabhaṃ dullabhu-ppattikaṃ iva. **Candamhi sasakaṃ yathāti** candamaṇḍale sasalekhāya rūpaṃ dullabhaṃ yathā. **Vāyasānaṃ yathā khīranti** kākānaṃ niccaṃ rattindivaṃ khuddā-pīḷitabhāvena khīraṃ dullabhaṃ yathā, evaṃ dullabhaṃ lokanāyakaṃ caturāsa-ñkhyeyaṃ vā aṭṭhāsañkhyeyaṃ vā soḷasāsañkhyeyaṃ vā kappasatasahassaṃ pāramiyo pūretvā buddhabhāvato dullabho lokanāyakoti attho.

30. Tatiyāpadāne **madhuṃ bhisehi savatīti** pokkharamadhupadumakesarehi savati paggharati. **Khīraṃ sappiṃ muḷālibhīti** khīrañca sappirasañca padumamuḷā-lehi **savati** paggharati. Tasmā tadubhayaṃ mama santakaṃ buddho paṭiggaṇha-tūti attho.

Catutthapañcamachaṭṭhāpadānāni uttānāneva.

119. Sattamāpadāne **cattālisadijāpi cāti** dvikkhattuṃ jātāti dijā. Kumāravaye uṭṭhitadantānaṃ patitattā puna uṭṭhitadantā dijā, te ca dantā. Byākaraṇaṇca heṭṭhā nidānakathāyaṃ vuttameva.

Aṭṭhamāpadānaṃ uttānamevāti.

171. Navamāpadāne **tadāhaṃ māṇavo āsinti** yadā sumedhapaṇḍito dīpañkara-bhagavato santikā byākaraṇaṃ labhi, tadā ahaṃ megho nāma brāhmaṇamaṇavo (2.0211) hutvā sumedhatāpasena saha isipabbajjaṃ pabbajitvā sikkhāpadesu sikkhito kenaci pāpasahāyena saṃsaṭṭho saṃsaggadosena pāpavitakkādivasaṃ gato mātughātakammavasena narake aggijālādidukkhamanubhavitvā tato cuto samudde timiṅgalamahāmaccho hutvā nibbatto, samuddamajjhe gacchantaṃ mahānāvaṃ gilitukāmo gato. Disvā maṃ vāṇijā bhītā “aho gotamo bhagavā”ti saddamakamsu. Atha mahāmaccho pubbavāsanāvasena buddhagāraṃ uppā-detvā tato cuto sāvattiyaṃ vibhavasampanne brāhmaṇakule nibbatto saddho pasanno satthu dhammadesanaṃ sutvā pabbajitvā saha paṭisambhidāhi ara-hattaṃ pāpuṇitvā divasassa tikkhattuṃ upaṭṭhānaṃ gantvā saramāno vandati. Tadā bhagavā “ciraṃ dhammaruci”ti maṃ āha.

184. Atha so thero “suciraṃ satapuññalakkhaṇaṃ”ti-ādīhi gāthāhi thomesi. Bhante, satapuññalakkhaṇadhara gotama. **Patipubbena visuddhapaccayanti** pubbe dīpañkarapādamaṃle paripuṇṇapāramīpaccayasambhāro suṭṭhu ciraṃ kālaṃ mayā na diṭṭho asīti attho. **Ahamajjasupekkhananti** ajja imasmiṃ divase ahaṃ supekkhanaṃ sundaradassanaṃ, sundaradiṭṭhaṃ vā **nirupamaṃ viggahaṃ** upa-mārahitasarīraṃ gotamaṃ **vata** ekantena **passāmi** dakkhāmiti attho.

185-186. **Suciraṃ vihatatamo mayāti** visesena hatatamo viddhaṃsitamoho tvaṃ mayāpi suṭṭhu ciraṃ thomitoti attho. **Sucirakkhena nadī visositāti** esā taṇhānadī

sundararakkhena gopanena visesena sositā, abhabbuppattikatā tayāti attho. **Suciraṃ amalaṃ visodhitanti** suṭṭhu ciraṃ dīghena addhunā amalaṃ nibbānaṃ visesena sodhitaṃ, suṭṭhu kataṃ adhigataṃ tayāti attho. **Nayanaṃ ñāṇamayaṃ mahāmune. Cirakālasamaṅgitoti** mahāmune mahāsamaṇa ñāṇamayaṃ nayanaṃ dibbacakkhuṃ cirakālaṃ samadhigato sampatto tvanti attho. **Avinatṭho punaranta-**ranti ahaṃ puna antaraṃ antarābhava majjhe parinatṭho parihīno ahosinti attho. **Punarajjasamāgato tayāti** ajja imasmiṃ kāle tayā saddhiṃ punapi samāgato ekībhūto saha vasāmīti attho. **Na hi nassanti katāni gotamāti** gotama sabbaññu-buddha, tayā saddhiṃ katāni samāgamādīni (2.0212) na hi nassanti yāva khandhaparinnibbānā na vinā bhavissantīti attho. Sesam uttānamevāti.

Dhammaruciyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Dasamāpadānaṃ suviññeyyamevāti.

Ekūnapaññāsamavaggavaṇṇanā samattā.

50-53. Kiṅkaṇipupphādivaggo

1-40. Kiṅkaṇipupphiyatthera-apadānādivaṇṇanā

Paññāsamavagge ca ekapaññāsamavagge ca dvepaññāsamavagge ca tepa-ññāsamavagge ca sabbāni apadānāni uttānānevāti.

54. Kaccāyanavaggo

1. Mahākaccāyanatthera-apadānavaṇṇanā

Catupaññāsamavagge paṭhamāpadāne **padumuttaro nāma jinoti**-ādikaṃ āya-smato mahākaccāyanattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhi-kāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle gahapatimahāsālakule nibbattitvā vuddhippatto ekadivasaṃ satthu santike dhammaṃ suṇanto sathārā saṃkhittena bhāsitassa vitthārena atthaṃ vibhajantānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapiyamānaṃ ekaṃ bhikkhuṃ disvā sayampi taṃ ṭhānantaraṃ patthento paṇidhānaṃ katvā dānādīni puññāni katvā devamanu-ssesu saṃsaranto

sumedhassa bhagavato kāle vijjādharo hutvā ākāsenā gacchanto ekasmiṃ vana-
saṅḍe nisinnaṃ bhagavantaṃ disvā pasannaṃ mānaso kaṇikārapupphehi pūjaṃ
akāsi.

So tena puññaena aparāparaṃ sugatīsu yeva parivattento kassapadasabalassa
kāle bārāṇasiyaṃ kulagehe nibbattitvā parinibbute bhagavati suvaṇṇacetiyaka-
mmaṭṭhāne satahassagghanikāya suvaṇṇiṭṭhakāya pūjaṃ katvā “imassa nissa-
ndena nibbattanibbattaṭṭhāne sarīraṃ me suvaṇṇavaṇṇaṃ hotū”ti (2.0213)
patthanaṃ akāsi. Tato yāvajīvaṃ kusalakammaṃ katvā ekaṃ buddhantaṃ
devamanussesu saṃsaritvā imasmiṃ buddhuppāde ujjeniyaṃ rañño caṇḍapajjo-
tassa purohitagehe nibbatti, tassa nāmaggaḥaṇadivase mātā “mayhaṃ putto
suvaṇṇavaṇṇo, attano nāmaṃ gahetvā āgato”ti **kañcanamāṇavot**veva nāmaṃ
akāsi. So vuddhimanvāya tayo vede uggaṇhitvā pitu accayena purohitaṭṭhānaṃ
labhi. So gottavasena **kaccāyanoti** paññāyittha. Atha rājā caṇḍapajjoto buddhu-
ppādaṃ sutvā, “ācariya, tumhe tattha gantvā satthāraṃ idhānethā”ti pesesi. So
attaṭṭhamo satthu santikaṃ upagato tassa satthā dhammaṃ desesi, desanāpariyo-
sāne sattahi janehi saddhiṃ saha paṭisambhidāhi arahatte patiṭṭhāsi.

1. So evaṃ patta-arahattaphalo attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto
pubbacaritāpadānaṃ pakāseno **padumuttaro nāma jinoti**-ādimāha. Taṃ heṭṭhā
vuttatthameva. Atha satthā “etha, bhikkhavo”ti hatthaṃ pasāresi. Te tāvadeva
dvaṅgulamattakesamassu-iddhimayapattacīvaradharā vassasatṭhikattherā viya
ahesuṃ. Evaṃ thero sadatthaṃ nipphādetvā, “bhante, rājā pajjoto tumhākaṃ
pāde vanditū dhammañca sotū icchatī”ti ārocesi. Satthā “tvaṃyeva, kaccāna,
tattha gaccha, tayi gate rājā pasīdissatī”ti āha. Thero satthu āṇāya attatṭhamo
tattha gantvā rājānaṃ pasādetvā avantisu sāsanaṃ patiṭṭhāpetvā puna satthu
santikameva āgato. Attano pubbapatthanāvasena kaccāyanappakaraṇaṃ mahā-
niruttippakaraṇaṃ nettippakaraṇanti pakaraṇattayaṃ saṅghamajjhe byākāsi. Atha
santuṭṭhena bhagavatā “etadaggaṃ, bhikkhave, mama sāvakaṇaṃ saṃkhittena
bhāsitassa vitthārena atthaṃ vibhajantānaṃ yadidaṃ mahākaccāno”ti (a. ni.
1.188, 197) etadaggaṭṭhāne ṭhapito aggaphalasukhena vihāsīti.

Mahākaccāyanatthera-apadānavāṇṇanā samattā.

2. Vakkalitthera-apadānavāṇṇanā

Dutiyāpadāne (2.0214) **ito satahassamhīti**-ādikaṃ āyasmato vakkalittherassa
apadānaṃ. Ayampi thero purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭū-
panissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle haṃsavatīna-
gare kulagehe nibbatto viññutaṃ patto satthu santikaṃ gacchantehi upāsakehi
saddhiṃ vihāraṃ gantvā parisapariyante ṭhito dhammaṃ suṇanto satthārā ekaṃ
bhikkhuṃ saddhādhimuttānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapitaṃ disvā sayampi taṃ ṭhāna-
ntaraṃ patthento sattāhaṃ buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ

datvā paṇidhānaṃ akāsi. Satthā tassa anantarāyaṃ disvā byākari.

So yāvajīvaṃ kusalaṃ katvā devamanussesu saṃsaranto amhākaṃ bhagavato kāle sāvattīyaṃ brāhmaṇakule nibbatti, tassa **vakkalī**ti nāmaṃ kariṃsu. Tattha **kalī**ti aparādhatilakālakādidosassa adhivacanaṃ. Niddhantasuvaṇṇapiṇḍasadisatāya apagato byapagato kali doso assāti va-kārāgamaṃ katvā vakkalīti vuccati. So vuddhippatto tayo vede uggaṇhitvā brāhmaṇasippesu nipphattiṃ gato, satthāraṃ disvā rūpakāyasampattidassanena atitto satthārā saddhiṃyeva vicarati. “Agāramajjhe vasanto niccakālaṃ satthu dassanaṃ na labhissāmi”ti satthu santike pabbajitvā ṭhapetvā bhojanakālaṃ sarīrakiccakālañca sesakāle yattha ṭhitena sakkā dasabalaṃ passituṃ, tattha ṭhito aññaṃ kiccaṃ pahāya bhagavantaṃ olokontoyeva viharati. Satthā tassa ñāṇaparipākaṃ āgamento bahukālaṃ tasmīṃ rūpadassaneneva vicarante kiñci avatvā punekadivasaṃ- “kiṃ te, vakkali, iminā pūtikāyena diṭṭhena? Yo kho, vakkali, dhammaṃ passati, so maṃ passati; yo maṃ passati, so dhammaṃ passati. Dhammañhi, vakkali, passanto maṃ passati”ti (saṃ. ni. 3.87) āha. Satthari evaṃ vadantepi thero satthu dassanaṃ pahāya aññattha gantuṃ na sakkoti. Tato satthā, “nāyaṃ bhikkhu saṃvegaṃ alabhitvā bujjhissati”ti vassūpanāyikadivase- “apehi, vakkali”ti theraṃ paṇāmesi. So satthārā paṇāmito satthu sammukhe ṭhātuṃ asakkonto- “kiṃ mayhaṃ jīvitena, yohaṃ satthāraṃ daṭṭhuṃ na labhāmi”ti gijjhakūṭe pabbate papātaṭṭhānaṃ (2.0215) abhiruhi? Satthā tassa taṃ pavattiṃ ñatvā- “ayaṃ bhikkhu mama santikā assāsaṃ alabhanto maggaphalānaṃ upanissayaṃ nāseyyā”ti attānaṃ dassetvā obhāsaṃ vissajjento-

“Pāmojjabahulo bhikkhu, pasanno buddhasāsane;

adhigacche padaṃ santaṃ, saṅkhārūpasamaṃ sukhan”ti. (dha. pa. 381)-

Gāthaṃ vatvā “ehi, vakkali”ti (dha. pa. aṭṭha. 2.381) hatthaṃ pasāresi. Thero “dasabalo me diṭṭho, ‘ehi’ti avhāyanampi laddhan”ti balavapītisomanassaṃ uppādetvā “kuto gacchāmi”ti attano gamanabhāvaṃ ajānitvāva satthu sammukhe ākāse pakkhanditvā paṭhamena pādena pabbate ṭhitoyeva satthārā vuttagāthāyo āvajjento ākāseyeva pītiṃ vikkhambhetvā saha paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇīti aṅguttaraṭṭhakathāyaṃ (a. ni. aṭṭha. 1.1.208) dhammapadavaṇṇanāyañca (dha. pa. aṭṭha. 2.381 vakkalitheravatthu) āgataṃ.

Idha pana evaṃ veditabbaṃ- “kiṃ te, vakkali”ti-ādinā satthārā ovadito gijjhakūṭe viharanto vipassanaṃ paṭṭhapesi, tassa saddhāya balavabhāvato eva vipassanā vīthiṃ na otarati? Bhagavā taṃ ñatvā kammaṭṭhānaṃ sodhetvā adāsi. So puna vipassanaṃ matthakaṃ pāpetuṃ nāsakkhiyeva. Athassa āhāravekallena vātābādho uppajji, taṃ vātābādheṇa pīḷiyamānaṃ ñatvā bhagavā tattha gantvā pucchanto-

“Vātarogābhiniṭo tvaṃ, viharaṃ kānane vane;

paviddhagocare lūkhe, kathaṃ bhikkhu karissasi”ti. (theragā. 350)-

Āha. Taṃ sutvā thero-

“Pītisukhena vipulena, pharamāno samussayaṃ;

lūkhampi abhisambhonto, viharissāmi kānane.

“Bhāvento satipaṭṭhāne, indriyāni balāni ca;
bojjhaṅgāni ca bhāvento, viharissāmi kānane.

“Āraddhavīriye pahitatte, niccaṃ daḷhaparakkame;
samagge sahite disvā, viharissāmi kānane.

“Anussaranto (2.0216) sambuddhaṃ, aggaṃ dantaṃ samāhitaṃ;
atandito rattindivaṃ, viharissāmi kānane”ti. (theragā. 351-354)–

Catasso gāthāyo abhāsi. Tāsaṃ attho theragāthāvaṇṇanāyaṃ (theragā. aṭṭha. 2.351-354) vuttoyeva. Evaṃ thero vipassanaṃ ussukkāpetvā arahattaṃ pāpuṇi.

28. So arahattaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **ito sataśahassamhīti-ādimāha**. Tattha **itoti** kakusandhādīnaṃ uppannabhaddakappato heṭṭhā kappasataśahassamatthaketi attho.

29. **Padumākāravadanoti** supupphitapadumasassirīkamukho. **Padumapattakkhoti** setapadumapupphapaṇṇasādīsa-akkhīti attho.

30. **Padumuttaragandhovāti** padumagandhamukhoti attho.

31. **Andhānaṃ nayanūpamoti** cakkhuvirahitānaṃ sattānaṃ nayanasadiso, dhammadesanāya sabbasattānaṃ paññācakkhādicakkhudāyakoti attho. **Santavesoti** santasabhāvo santa-iriyāpatho. **Guṇanidhīti** guṇānaṃ nidhi, sabbaguṇagaṇānaṃ nidhānatṭhānabhūtoti attho. **Karuṇāmati-ākaroti** sādhuṇaṃ cittakampanasaṅkhātāya karuṇāya ca atthānatthaminanaparicchinnamatiyā ca ākaro ādhārabhūto.

32. **Brahmāsurasuraccitoti** brahmehi ca asurehi ca devehi ca accito pūjitoti attho.

33. **Madhurena rutena cāti** karavīkarutamadhurena saddena sakalaṃ janaṃ rañjayantīti sambandho. **Santhavī sāvakaṃ sakanti** attano sāvakaṃ madhuradhammadesanāya santhavī, thutiṃ akāsīti attho.

34. **Saddhādhimuttoti** saddahanasaddhāya sāsane adhimutto patiṭṭhitoti attho. **Mama dassanalālasoti** mayhaṃ dassane byāvaṇṇo tapparo.

35. **Taṃ** (2.0217) **ṭhānamabhirocayinti** taṃ saddhādhimuttaṭṭhānantaraṃ abhirocayiṃ, icchiṃ patthesinti attho.

40. **Pītamattṭhanivāsananti** siliṭṭhasuvaṇṇavaṇṇavatthe nivatthanti attho. **Hemayaññopacitaṅganti** suvaṇṇapāmaṅgalaggitagattanti attho.

47-48. **Nonītasukhumālaṃ manti** navanītamiva mudutaluṇahatthapādaṃ. **Jātapallavakomalanti** asokapallavapattakomalamiva mudukanti attho. **Pisācībhayatajji-tāti** tadā evaṃbhūtaṃ kumāraṃ maṃ aññā pisācī ekā rakkhasī bhayena tajjesi bhīṃsāpesīti attho. Tadā **mahesissa** sammāsambuddhassa pādāmūle maṃ **sāyesuṃ** nipajjāpesuṃ. **Dīnamānasā** bhītacittā mama mātāpitaro **imaṃ** dāraṃ te dadāma, imassa **saraṇaṃ** patiṭṭhā hotu nātha nāyakāti sambandho.

49. **Tadā paṭiggahi so manti** so bhagavā tadā tasmīṃ mama mātuyā dinnakāle **jālinā** jālayuttena saṅkhālakena cakkalakkhaṇādīhi lakkhitena **mudukomalapāṇinā** mudukena visuddhena hatthatalena maṃ aggahesīti attho.

52. **Sabbapāramisambhūtanti** sabbehi dānapāramitādīhi sambhūtaṃ jātaṃ. **Nīlakkhinayanaṃ varaṃ** puññasambhārajaṃ uttamanīla-akkhivantaṃ. **Sabbasubhā-**

kiṇṇaṃ sabbena subhena vaṇṇena saṅghānena ākiṇṇaṃ gahanībhūtaṃ **rūpaṃ** bhagavato hatthapādasīsādirūpaṃ disvāti attho, tittiṃ apatto viharāmi ahanti sambandho.

61. Tadā maṃ caraṇantaḡoti tasmim̐ mayhaṃ arahattaṃ pattakāle silādipanna-rasannaṃ caraṇadhammānaṃ antaḡo, pariyosānappatto paripūrakārīti attho. “Maraṇantaḡo”tipi pāṭho. Tassa maraṇassa antaṃ nibbānaṃ pattoti attho. Saddhādhimuttānaṃ aggaṃ paññapesīti sambandho. Atha satthā bhikkhusaṅgha-majjhe nisinna “etadaggaṃ, bhikkhave, mama sāvakaṇaṃ saddhādhimuttānaṃ yadidaṃ, vakkalī”ti (a. ni. 1.198, 208) maṃ etadaggaṭṭhāne ṭhapesīti vuttaṃ hoti. Sesamaṃ suviññeyyamevāti.

Vakkalitthera-apadānavāṇṇanā samattā.

3. Mahākappinatthera-apadānavāṇṇanā

Padumuttaro (2.0218) **nāma jinoti-ādikaṃ āyasmato**

kappinattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivatṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle haṃsavatīnagare kulagehe nibbatto viññutaṃ patvā satthu santike dhammade-sanaṃ suṇanto satthārā ekaṃ bhikkhuṃ ovādakānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapitaṃ disvā adhikārakammaṃ katvā taṃ ṭhānantaraṃ patthesi.

So tattha yāvajīvaṃ kusalaṃ katvā devamanussesu saṃsaranto bārāṇasito avidūre ekasmiṃ pesakāragāme jeṭṭhapesakāragehe nibbatto tadā saḥassamattā paccekabuddhā himavante aṭṭha māse vasitvā vassike cattāro māse janapade vasanti. Te ekavāraṃ bārāṇasiyā avidūre otarivā “senāsanaṃ karaṇatthāya hatthakammaṃ yācathā”ti rañño santikaṃ aṭṭha paccekabuddhe paṇiṃsu. Tadā pana rañño vappamaṅgalaṃ ahosi. So “paccekabuddhā kira āgatā”ti sutvā nikkhamitvā āgatakāraṇaṃ pucchitvā “ajja, bhante, okāso natthi sve amhākaṃ vappamaṅgalaṃ, tatiyadivase karissāmā”ti vatvā paccekabuddhe animantetvāva pāvisi. Paccekabuddhā “aññaṃ gāmaṃ pavisissāmā”ti pakkamiṃsu.

Tasmiṃ samaye jeṭṭhapesakārassa bhariyā kenacideva karaṇīyena bārāṇasiṃ gacchantī te paccekabuddhe disvā vanditvā, “kiṃ, bhante, avelāya ayyā āgatā”ti pucchi. Te ādito paṭṭhāya kathesuṃ. Taṃ sutvā saddhāsampannā buddhisampannā itthī “sve, bhante, amhākaṃ bhikkhaṃ gaṇhathā”ti nimantesi. “Bahukā mayaṃ, bhagini”ti. “Kittakā, bhante”ti? “Sahassamattā, bhagini”ti. “Bhante, imasmiṃ no gāme saḥassamattā vasimhā, ekeko ekekassa bhikkhaṃ dassati, bhikkhaṃ adhivāsetha, ahameva vo vasanaṭṭhānaṃ kārāpessāmi”ti āha. Paccekabuddhā adhivāsesuṃ.

Sā gāmaṃ pavisitvā ugghosesi- “ammatātā, ahaṃ saḥassamate paccekabuddhe disvā nimantesiṃ, ayyānaṃ nisīdanaṭṭhānaṃ saṃvidahatha, yāgubhattādīni sampādethā”ti gāmamajjhe maṇḍapaṃ kārāpetvā āsanāni paññāpetvā puna-divase paccekabuddhe nisīdāpetvā paṇitena khādanīyena bhojanīyena parivisitvā bhattakiccapariyosāne tasmiṃ gāme sabbā itthiyo (2.0219) ādāya tāhi saddhiṃ paccekabuddhe vanditvā temāsaṃ vasanaṭṭhāya paṭiññaṃ gaṇhitvā puna gāme ugghosesi- “ammatātā, ekekakulato ekekapuriso vāsipharasu-ādīni gahetvā araññaṃ pavisitvā dabbasambhāre āharitvā ayyānaṃ vasanaṭṭhānaṃ karotū”ti. Gāmavāsino tassāyeva vacanaṃ sutvā ekeko ekekaṃ katvā saddhiṃ rattidivāṭṭhānehi paṇṇasālasahassaṃ niṭṭhāpetvā attano attano paṇṇasālāyaṃ upagataṃ paccekabuddhaṃ “ahaṃ sakkaccaṃ upaṭṭhahissāmi, ahaṃ sakkaccaṃ upaṭṭhahissāmi”ti vatvā upaṭṭhahiṃsu. Sā vassaṃvuṭṭhakāle “attano attano paṇṇasālāya vassaṃvuṭṭhānaṃ paccekabuddhānaṃ cīvarasāṭake sajjethā”ti samādapetvā ekekassa saḥassa saḥassamūlaṃ cīvaraṃ dāpesi. Paccekabuddhā vuṭṭhavassā anumodanaṃ katvā pakkamiṃsu. Gāmavāsīnopi idaṃ puññakammaṃ katvā tato cuto tāvatīmsadevaloke nibbattitvā gaṇadevatā nāma ahesuṃ.

Te tattha dibbasampattiṃ anubhavitvā kassapasammāsambuddhakāle kuṭumbikagehesu nibbattiṃsu. Pubbe jeṭṭhakapesakāro jeṭṭhakakuṭumbikassa putto ahosi. Bhariyāpissa ekassa jeṭṭhakakuṭumbikassa dhītā ahosi. Sesānaṃ bhariyāyo sesakuṭumbikānaṃ dhītaro ahesuṃ, tā sabbāpi vayappattā parakulaṃ

gacchantiyo tesam tesamyeva gehāni agamaṃsu. Athekadivasam vihāre dhammassavane saṅghuṭṭhe “satthā dhammaṃ desessatī”ti sutvā te sabbepi kuṭumbikā “dhammaṃ sossāmā”ti bhariyāhi saddhiṃ vihāraṃ agamaṃsu. Tesam vihāramajjhaṃ pavitṭhakkhaṇe vassaṃ vassi. Yesam kulūpakā vā ñātisāmaṇerādayo vā atthi, te tesam pariveṇādīni pavisiṃsu. Te pana tathārūpānaṃ natthitāya katthaci pavisitum avisahantā vihāramajjheyeva aṭṭhaṃsu. Atha ne jeṭṭhakakuṭumbiko āha- “passatha, bho, amhākaṃ vipākāraṃ, kulaputtehi nāma ettakena lajjitum yuttan”ti. “Ayya, kiṃ karomā”ti? “Mayaṃ vissāsikaṭṭhānassa abhāvena imaṃ vipākāraṃ pattā, sabbe dhanam saṃharitvā pariveṇaṃ karissāmā”ti. “Sādhu, ayyā”ti jeṭṭhako sahasaṃ adāsi. Sesā pañca pañca satāni. Itthiyo aḍḍhateyyāni aḍḍhateyyāni satāni. Te taṃ dhanam āharitvā sahasakūṭāgāraparivāraṃ satthu vasanathāya mahāpariveṇaṃ nāma (2.0220) kārāpesum. Navakamma mahantatāya dhane appahonte pubbe dinnadhanato puna upaḍḍhūpaḍḍham adāsu. Niṭṭhite pariveṇe vihāramahaṃ karontā buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa sattāhaṃ mahādānaṃ datvā vīsatiyā bhikkhusahassānaṃ cīvarāni sajjayiṃsu.

Jeṭṭhakakuṭumbikassa pana bhariyā attano paññāya ṭhitā ahaṃ tehi samakaṃ akatvā atirekataraṃ katvā “satthāraṃ pūjessāmī”ti anojapupphavaṇṇena sahasamūlena sātakena saddhiṃ anojapupphacaṅkoṭakaṃ gahetvā satthāraṃ anojapphehi pūjetvā taṃ sātakaṃ satthu pādamaṃle ṭhapetvā, “bhante, nibbattanibbattaṭṭhāne anojapupphavaṇṇamyeva me sarīraṃ hotu, anojātveva ca nāmaṃ hotū”ti patthanaṃ akāsi. Satthā “evaṃ hotū”ti anumodanaṃ akāsi. Te sabbepi yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato cutā devaloke nibbattiṃsu. Te imasmiṃ buddhuppāde deva lokā cavitvā jeṭṭhako kukkuṭavatīnagare rājakule nibbattitvā viññutaṃ patto mahākappinarājā nāma ahosi. Sesā amaccakulesu nibbattiṃsu. Jeṭṭhakassa bhariyā maddaraṭṭhe sākalanagare rājakule nibbatti anojapupphavaṇṇamevassā sarīraṃ ahosi, tena **anojātvevassā** nāmaṃ akaṃsu, sā vayappattā mahākappinarañño gehaṃ gantvā **anojādevī**ti pākaṭā ahosi.

Sesitthiyopi amaccakulesu nibbattitvā vayappattā tesamyeva amaccaputtānaṃ gehāni agamaṃsu. Te sabbepi rañño sampattisadisam sampattiṃ anubhaviṃsu. Yadā hi rājā alaṅkārapaṭimaṇḍito hatthiṃ abhiruhitvā vicarati, tadāpi te tatheva vicaranti. Tasmim assena vā rathena vā vicarante tepi tatheva vicaranti. Evaṃ te ekato hutvā katānaṃ puññānaṃ balena ekatova sampattiṃ anubhaviṃsu. Rañño pana vālo, vālavāhano, puppho, pupphavāhano, supattoti pañceva assā honti. Tesu rājā supattaṃ assaṃ sayam ārohati, itare cattāro asse assārohānaṃ sāsana-haraṇatthāya adāsi. Rājā te pātova bhojetvā “gacchatha, bhaṇe, dve vā tīṇi vā yojanāni āhiṇḍitvā buddhassa vā dhammassa vā saṅghassa vā uppanabhāvaṃ sutvā mayhaṃ sukhasāsaṃ (2.0221) ārocethā”ti pesesi. Te catūhi dvārehi nikkhamitvā dve tīṇi yojanāni āhiṇḍitvā kiñci sāsanaṃ alabhivāva paccāgamiṃsu.

Athekadivasam rājā supattaṃ āruhitvā amaccasahassaparivuto uyyānaṃ gacchanto kilantarūpe pañcasatamate vāṇijake nagaraṃ pavisante disvā “ime addhānakilantā, addho imesaṃ santikā ekaṃ bhaddakaṃ sāsanaṃ sossāmī”ti te

pakkosāpetvā “kuto āgatathā”ti pucchi. “Atthi, deva, ito vīsatiyojanasatamatthake sāvatti nāma nagaraṃ, tato āgatamhā”ti. “Atthi pana vo dese kiñci sāsanaṃ uppanna”ti. “Deva, aññaṃ kiñci natthi, sammāsambuddho uppanno”ti. Rājā tāva-deva balavapītiyā phutṭhasarīro kiñci sallakkhetuṃ asakkonto muhuttaṃ vītināmetvā pana, “tātā, kiṃ vadethā”ti pucchi. “Buddho, deva, uppanno”ti. Rājā dutiyampi tatiyampi tatheva vītināmetvā catutthavāre “kiṃ vadetha, tātā”ti pucchitvā “buddho uppanno”ti vutte, “tātā, sukhasāsanāsavanāya satahassaṃ vo dammī”-ti vatvā “aparampi kiñci sāsanaṃ atthi, tātā”ti pucchi. “Atthi, deva, dhammo uppanno”ti. Rājā tampi sutvā purimanayeneva tayo vāre vītināmetvā catutthavāre “dhammo uppanno”ti vutte- “idhāpi vo satahassaṃ dammī”ti vatvā “aparampi kiñci sāsanaṃ atthi, tātā”ti pucchi. “Atthi, deva, saṅgho uppanno”ti. Rājā tampi sutvā tatheva tayo vāre vītināmetvā catutthavāre “saṅgho uppanno”ti vutte- “idhāpi vo satahassaṃ dammī”ti vatvā amaccasahassaṃ olokētvā, “tātā, kiṃ karissāmā”ti pucchi. “Deva, tumhe kiṃ karissathā”ti? “Ahaṃ, tātā, ‘buddho uppanno dhammo uppanno saṅgho uppanno’ti sutvā na puna nivattissāmi, bhagavantaṃ uddissa gantvā tassa santike pabbajissāmi”ti. “Mayampi, deva, tumhehi saddhiṃ pabbajissāmā”ti. Rājā suvaṇṇapaṭṭe akkharāni likhāpetvā vāṇijakānaṃ datvā “imaṃ anojāya nāma deviyā detha, sā tumhākaṃ tīṇi satahassāni dassati, evañca pana naṃ vadeyyātha ‘raññā kira te issariyaṃ vissatṭhaṃ, yathā-sukhaṃ sampattiṃ paribhuñjāhi’ti, sace pana ‘vo rājā kahaṃ’ti pucchati, ‘satthāraṃ uddissa pabbajissāmi’ti vatvā gatoti āroceyyāthā”ti āha. Amaccāpi attano attano bhariyānaṃ tatheva (2.0222) sāsanaṃ paṇiṃsu. Rājā vāṇijake uyyojetvā assaṃ abhiruyha amaccasahassa-parivuto taṃkhaṇaññaeva nikkhāmi.

Satthāpi taṃdivasaṃ paccūsakāle lokaṃ volokento mahākappinarājānaṃ saparivāraṃ disvā “ayaṃ mahākappino vāṇijakānaṃ santikā tiṇṇaṃ ratanānaṃ uppannabhāvaṃ sutvā tesāṃ vacanaṃ tīhi satahassahi pūjetvā rajjaṃ pahāya amaccasahassa-parivuto maṃ uddissa pabbajitukāmo sve nikkhamissati, so saparivāro saha paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇissati, paccuggamaṃ karissāmi”ti punadivase cakkavattī viya khuddakagāmaḥojakaṃ rājānaṃ paccuggacchanto sayameva pattacīvaramādāya vīsaiyojanasataṃ maggaṃ paccuggantvā canda-bhāgāya nadiyā tīre nigrodharukkhamūle chabbaṇṇabuddharasmiyo vissajjetvā nisīdi. Rājāpi āgacchanto ekaṃ nadiṃ patvā “kā nāmāya”ti pucchi. “Aparacchā nāma, devā”ti. “Kimassā parimāṇaṃ, tātā”ti? “Gambhīrato gāvutaṃ, puthulato dve gāvutāni, devā”ti. “Atthi panettha nāvā vā uḷumpo vā”ti? “Natthi, devā”ti. “Nāvādīni olokente amhe jāti jaraṃ upaneti, jarā maraṇaṃ. Ahaṃ nibbematiko hutvā tīṇi ratanāni uddissa nikkhanto, tesāṃ me ānubhāvena ‘idaṃ udakaṃ udakaṃ viya mā hotū’ti ratanattayassa guṇaṃ āvajjetvā ‘itipi so bhagavā ahaṃ sammāsambuddho’”ti buddhaguṇaṃ anussaranto saparivāro assasahassaena udakapiṭṭhe pakkhandi. Sindhavā piṭṭhipāsāṇe viya pakkhandiṃsu. Khurānaṃ aggaṭṭhāneva temiṃsu.

So taṃ uttaritvā purato gacchanto aparampi nadiṃ disvā “ayaṃ kā nāmā”ti pucchi. “Nīlavāhā nāma, devā”ti. “Kimassā parimāṇaṃ”ti? “Gambhīratopi puthula-

topi adḍhayaḷanaḡ, devā”ti. Sesam purimasadisameva. Tam pana nadiḡ disvā “svākkhāto bhagavatā dhammo”ti dhammānussatiḡ anussaranto pakkhandi. Tampi atikkamitvā gacchanto aparampi nadiḡ disvā “ayaḡ kā nāmā”ti pucchi. “Candabhāgā nāma, devā”ti. “Kimassā parimāḡan”ti? “Gambhīratopi puthulatopi yojanaḡ, devā”ti. Sesam purimasadisameva. Tam pana nadiḡ disvā “suppaṭi-panno bhagavato sāvakaśaḡho”ti śaḡghānussatiḡ anussaranto (2.0223) pakkhandi. Tampi nadiḡ atikkamitvā gacchanto satthu sarīrato nikkhantā chabba-ḡḡabuddharasmiyo nigrodharukkhasa sākḡhāviṭapapalāsāni obḡāsayaḡānā disvā cintesi- “ayaḡ obḡāso neva candassa, na sūriyassa, na devamārabrahma-ḡasupaḡḡanāgānaḡ añḡatarassa, addhā ahaḡ satthāraḡ uddissa āgacchanto sammāsambuddhena diṭṭho bhavissāmi”ti. So tāvadeva assapiṭṭhito otarivā onata-sarīro rasmiyānusārena satthāraḡ upasaḡkamitvā manosilārase nimujjanto viya buddharasmiḡānaḡ anto pāvisi. So satthāraḡ vanditvā ekamantaḡ nisīdi saddhiḡ amaccasahassena. Satthā tesam anupubbhiḡ kathaḡ kathesi. Desanāpariyosāne saporivāro rājā sotāpattiḡhale patiṭṭhahi.

Atha sabbe uṭṭhahitvā pabbajam yāciḡsu. Satthā “āgamissati nu kho imesaḡ kulaputtānaḡ iddhiḡmayapattacīvaran”ti upadhārento “ime kulaputtā paccekabu-ddhasahassānaḡ cīvarasahassaḡ adaḡsu, kassapabuddhakāle vīsatiyā bhikkhu-sahassānaḡ vīsaticīvarasahassāniḡ adaḡsu, anacchariyaḡ imesaḡ kulapu-ttānaḡ iddhiḡmayapattacīvarāgamanan”ti ḡatvā dakkhiḡahatthaḡ pasāretvā “etha, bhikkhavo, caratha brahmacariyaḡ sammā dukkhassa antakiriyaḡyā”ti āha. Te tāvadeva aṭṭhaparikkhāradharā vassasaṭṭhikattherā viya hutvā vehāsaḡ abbhu-ggantvā paccorohitvā satthāraḡ vanditvā ekamantaḡ nisīdiḡsu.

Te pana vāḡijakā rājagehaḡ gantvā deviyā raḡḡā pahitasāśanaḡ ārocetvā deviyā “āgacchantū”ti vutte pavisitvā ekamantaḡ aṭṭhaḡsu. Atha ne devī pucchi- “tātā, kiḡkaraḡā āgatatthā”ti? “Mayaḡ raḡḡā tumhākaḡ santikaḡ pesitā, tīḡi kira no sataśahassāni dethā”ti. “Bahaḡ, bhaḡe, bhaḡatha, kiḡ tumhehi raḡḡo santike kataḡ, kismiḡ vo rājā pasanno ettakaḡ dhanam dāpeti”ti? “Devi, na añḡam kiḡci kataḡ, ekaḡ pana sāśanaḡ ārocayimhā”ti. “Sakkā pana, tātā, mayhampi taḡ āro-cetun”ti. “Sakkā, devī”ti suvaḡḡabhiḡḡārena mukhaḡ vikkhāletvā “devi, buddho loke uppanno”ti. Sāpi taḡ sutvā pītiyā phuṭṭhasarīrā tikkhattuḡ kiḡci asallakkhetvā catutthavāre “buddho uppanno”ti sutvā “kiḡ, tātā, imasmiḡ pade raḡḡā dinnan”ti ? “Sataśahassaḡ, devī”ti. “Tātā, ananucchavikaḡ raḡḡā kataḡ evarūpaḡ sāśanaḡ

(2.0224) sutvā tumhākaṃ sataśahasādamānena, ahaṃ vo mama duggatapa-
ṇṇākāre tiṇi sataśahasāni dammi. Aparamaṃ kiñci tumhehi ārocitaṃ”ti? Te idaṅca
idaṅcāti itarānipi dve sāsānāni ārocesuṃ. Devī purimaṇayeneva tayo tayo vāre
asallakkhetvā catutthacatutthavāre tiṇi tiṇi sataśahasāni adāsi. Evaṃ te sabbāni
dvādasasataśahasāni labhiṃsu.

Atha ne devī pucchi- “rājā kahaṃ, tātā”ti? “Devi, rājā ‘satthāraṃ uddissa pabba-
jissāmī’ti vatvā gato”ti. “Mayhaṃ tena kiṃ sāsanaṃ dinnan”ti? “Sabbamaṃ kira issa-
riyaṃ tumhākaṃ vissatthamaṃ, ‘tumhe kira yathāsukhaṃ sampattiṃ anubhava-
thā”ti. “Amaccā pana kuhiṃ, tātā”ti? “Tepi raññā saddhiṃ ‘pabbajissāmā’ti gatā,
devī”ti. Sā tesamaṃ bhariyāyo pakkosāpetvā, “ammā, tumhākaṃ sāmikā raññā
saddhiṃ ‘pabbajissāmā’ti gatā, tumhe kiṃ karissathā”ti? “Kiṃ pana tehi amhākaṃ
sāsanaṃ pahitaṃ, devī”ti? “Tehi kira attano sampatti tumhākaṃ vissatthā ‘tumhe
kira sampattiṃ yathāsukhaṃ paribhuñjathā”ti. “Tumhe pana, devi, kiṃ karissathā”-
ti? “Amhākaṃ so tāva rājā magge t̥hito tihi sataśahasēhi tiṇi ratanāni pūjetvā
kheḷapiṇḍamaṃ viya sampattiṃ pahāya ‘pabbajissāmī’ti nikkhanto, mayāpi tiṇṇamaṃ
ratanānaṃ sāsanaṃ sutvā tāni navahi sataśahasēhi pūjitāni, na kho panesā
sampatti nāma raññoyeva dukkhā, mayhampi dukkhā eva. Ko raññā chaḍḍitakhe-
ḷapiṇḍamaṃ jaṇṇukehi bhūmiyaṃ patiṭṭhahitvā mukhena gaṇhissati, na mayhaṃ
sampattiyā attho, satthāraṃ uddissa pabbajissāmī”ti. “Devi, mayampi tumhehi
saddhiṃ pabbajissāmā”ti. “Sace sakkotha, sādhu”ti. “Sakkoma, devī”ti. Tena hi
“ethā”ti rathasahasamaṃ yojāpetvā rathamaṃ āruyha tāhi saddhiṃ nikkhamitvā antarā-
magge paṭhamaṃ nadiṃ disvā yathā raññā paṭhamaṃ pucchitā, tatheva
pucchitvā sabbamaṃ pavattiṃ sutvā “raññā gatamaggamaṃ olokethā”ti vatvā “sindha-
vānaṃ padavalañjamaṃ na passāmā”ti vutte rājā “tiṇi ratanāni uddissa nikkhanto-
smī”ti saccakiriyaṃ karitvā tiṇṇamaṃ ratanānaṃ guṇe anussaritvā gato bhavissati,
ahampi tiṇi ratanāni uddissa nikkhantā, tesamaṃ me ānubhāvena “idamaṃ udakaṃ
udakaṃ viya mā hotū”ti tiṇṇamaṃ ratanānaṃ guṇe anussarantī rathasahasamaṃ (2.0225
pesesi. Udakaṃ piṭṭhipāsāṇasadiṣamaṃ ahosi, cakkānaṃ aggaṭṭhāneva temiṃsu.
Eteneva upāyena itarā dvepi nadiyo uttariṃsu.

Satthā tāsamaṃ āgatabhāvaṃ ṇatvā yathā tā attano santike nisinne sāmike
bhikkhū na passanti, tathā adhiṭṭhāsi. Devīpi āgacchantī satthu sarīrato nikkhantā
rasmiyo disvā tatheva cintetvā satthāraṃ upasaṅkamtivā, vanditvā ekamantaṃ
t̥hitā pucchi- “bhante, mahākappino rājā tumhe uddissa nikkhamitvā gato, kahaṃ
nu kho so, amhākaṃ taṃ dassethā”ti. “Nisīdatha tāva, idheva naṃ passissathā”ti.
Tā sabbāpi haṭṭhatuṭṭhā “idheva kira nisinnā sāmike no passissāmā”ti nisīdiṃsu.
Satthā anupubbimaṃ kathaṃ kathesi. Anojādevī desanāpariyosāne tāhi saddhiṃ
sotāpattiphalaṃ pāpuṇi. Mahākappino thero tāsamaṃ desiyamānaṃ dhammade-
sanaṃ sutvā sapaṇivāro saha paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇi. Tasmaṃ khaṇe
satthā tāsamaṃ te bhikkhū dassesi. Tāsañhi āgatakkaṇeyeva attano sāmike kāsā-
vadhare muṇḍasīse disvā cittaṃ ekaggaṃ na bhavyeṃ, maggaphalaṃ nibba-
ttetuṃ sakkā na bhavyeṃ. Tasmā acalāsaddhāya patiṭṭhitakālato paṭṭhāya tāsamaṃ
te bhikkhū arahattappatte dassesi. Tāpi te disvā pañcapatiṭṭhitena vanditvā,

“bhante, tumhākaṃ pabbajitakiccaṃ matthakappattan”ti vatvā satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ ṭhatvā pabbajjaṃ yāciṃsu.

Evam vutte satthā uppalavaṇṇāya theriyā āgamaṃ cintesi. Sā satthu cintita-kkhaṇeyeva ākāsenāgantvā tā sabbā itthiyo gahetvā ākāsenā bhikkhunupa-ssayaṃ netvā pabbājesi. Tā sabbā nacirasseva arahattaṃ pāpuṇiṃsu. Satthā bhikkhusahassaṃ ādāya ākāsenā jetavanaṃ agamāsi. Tatra sudaṃ āyasmā mahākappino rattiṭṭhānādīsu “aho sukhaṃ, aho sukhan”ti udānaṃ udānento vicarati. Bhikkhū bhagavato ārocesuṃ- “bhante, mahākappino ‘aho sukhaṃ, aho sukhan’ti udānaṃ udānento vicarati, attano rajjasukhaṃ ārabba udāneti maññe”-ti. Satthā taṃ pakkosāpetvā- “saccaṃ kira tvaṃ, kappina, kāmasukhaṃ ārabba udānaṃ udānesi”ti? “Bhagavā me, bhante, taṃ ārabba udānabhāvaṃ vā aññaṃ ārabba udānabhāvaṃ vā jānāti”ti. Atha satthā- “na, bhikkhave, mama putto kāmasukhaṃ rajjasukhaṃ ārabba udānaṃ udāneti, puttassa (2.0226) pana me dhammaṃ carato dhammapīti nāma uppajjati, so amatamahānibbānaṃ ārabba evaṃ udānaṃ udānesi”ti anusandhiṃ ghaṭetvā dhammaṃ desento imaṃ gāthamāha-

“Dhammapīti sukhaṃ seti, vipasanna cetasā;

ariyappavedite dhamme, sadā ramati paṇḍito”ti. (dha. pa. 79);

Athekadivasam satthā bhikkhū āmantesi- “kacci, bhikkhave, kappino bhikkhūnaṃ dhammaṃ deseti”ti? “Appossukko, bhante, diṭṭhadhammasukhavihāraṃ anuyutto viharati, ovādamattampi na deti”ti. Satthā theram pakkosāpetvā- “saccaṃ kira tvaṃ, kappina, antevāsikānaṃ ovādamattampi na desi”ti? “Saccaṃ, bhagavā”ti. “Brāhmaṇa, mā evaṃ akāsi, ajja paṭṭhāya upagatānaṃ bhikkhūnaṃ dhammaṃ desehi”ti. “Sādhu, bhante”ti thero bhagavato vacanaṃ sirasā sampaṭi-cchitvā ekovādeneva samaṇasahassaṃ arahatte patiṭṭhāpesi. Tena naṃ satthā paṭipāṭiyā attano sāvake ṭhānantare ṭhapento “etadaggaṃ, bhikkhave, mama sāvakānaṃ bhikkhu-ovādakānaṃ yadidaṃ mahākappino”ti (ā. ni. 1.219, 231) etadagge ṭhapesi.

66. Evam thero patta-arahattaphalo attano pubbakammaṃ saritvā somanassa-jāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **padumuttaro nāma jinoti-ādimāha. Udito ajaṭā-kāseti sakalākāse udito uṭṭhito pākaṭabhūto. Saradambare saradakāle akāse raviva sūriyo ivāti attho.**

70. Akkhadasso tadā āsinti tasmim padumuttarassa bhagavato kāle sāradasī hitadassī ācariyo pākaṭo ahosinti attho.

71. Sāvakassa katāvinoti tassa bhagavato **me manam** mama cittaṃ, **tappaya-ntassa** tosayantassa sāvakassa ovādakassa guṇam pakāsayato aggaṭṭhāne ṭhapentassa katāvino sātaccakiccayuttassa vacanaṃ sutvāti sambandho.

73. Haṃsasamabhāgoti (2.0227) haṃsasadisagāmi. **Haṃsadundubhinissanoti** haṃsaravo dundubhibherisaddasadisavacano “etaṃ mahāmattaṃ passatha, bhikkhavo”ti āhāti sambandho.

74. Samuggatatanūruhanti suṭṭhu uggatalomaṃ uddhaggaḷomaṃ, udagya- manaṃ vā. **Jīmūtavaṇṇanti** muttaphalasaṃnavaṇṇam sundarasarīrapabhanti

attho. **Piṇaṃsanti** paripuṇṇaṃ aṃsaṃ. **Pasannanayanānananti** pasanna-akkipa-sannamukhanti attho.

75. Katāvinoti katādhikārassa etadagge t̥hitassa bhikkhuno t̥hānaṃ so eso muditāya pahaṭṭhacittatāya patthetīti sambandho.

81. Sataso anusāsiyāti dhammena samena vacanena kāraṇavasena anusāsi-tvāti attho. **Bārāṇasiyamāsanneti** bārāṇasiyā samīpe pesakāragāme. **Jāto keniyajā-tiyanti** tantavāyajātiyā pesakārakule jātoti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Mahākappinatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

4. Dabbamallaputtatthera-apadānavaṇṇanā

Catutthāpadāne **padumuttaro nāma jinoti**-ādikaṃ āyasmato dabbamallaputta-ttherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle haṃsava-tīnagare seṭṭhiputto hutvā jāto vibhavasampanno ahosi, satthari pasanno satthu dhammadesanaṃ suṇanto satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ senāsanapaññāpakānaṃ aggaṭṭhāne t̥hapentaṃ disvā pasannamānaso buddhappamukhaṃ bhikkhu-saṅghaṃ nimantetvā sattāhaṃ mahādānaṃ datvā sattāhaccayena bhagavato pādamaṅgale nipatitvā taṃ t̥hānaṃ patthesi. Bhagavāpissa samijjanabhāvaṃ ṇatvā byākāsi. So yāvajīvaṃ kusalaṃ katvā tato cuto tusitādīsu devesu dibbasampattiṃ anubhavitvā tato cuto vipassissa bhagavato kāle ekasmiṃ kule nibbatto asappuri-sasaṃsaggena tassa sāvakaṃ bhikkhuṃ arahāti jānantopi abbhūtena abbhā-cikkhi. Tasseva sāvakānaṃ khīrasalākabhattaṃ adāsi. So yāvatāyukaṃ (2.0228) puññāni katvā devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā kassa-padasabalassa kāle kulagehe nibbatto osānakāle sāsane pabbajito parinibbute bhagavati sakalaloke kolāhale jāte satta bhikkhavo pabbajito paccantajanapade vanamajjhe ekaṃ pabbataṃ abhiruhitvā “jīvitāsā orohantu nirālayā nisīdantū”ti nissenīṃ pātesuṃ. Tesam ovādādāyako jeṭṭhakatthero satthāhabbhantare arahā ahosi. Tadanantaratthero anāgāmī, itare pañca parisuddhasīlā tato cutā devaloke nibbattā. Tattha ekaṃ buddhantaraṃ dibbasukhaṃ anubhavitvā imasmiṃ buddhu-ppāde pukkusāti (ma. ni. 3.342), sabhiyo (su. ni. sabhiyasutta), bāhiyo (udā. 10), kumārakassapoti (ma. ni. 1.249) ime cattāro tattha tattha nibbattiṃsu. Ayaṃ pana mallaraṭṭhe anupīyanagare nibbatti. Tasmiṃ mātukucchito anikkhanteyeva mātā kālamakāsi, atheko tassā sarīraṃ jhāpanatthāya citakasmīṃ āropetvā kumāraṃ dabbantare patitaṃ gahetvā jaggāpesi. Dabbe patitattā **dabbo mallaputtoti** pākaṭo ahosi. Aparabhāge pubbasambhāravasena pabbaji, so kammaṭṭhānamanuyutto nacirasseva saha paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇi.

Atha naṃ satthā majjhatabbhāvena ānubhāvasampannabhāvena ca bhikkhūnaṃ senāsaṇaṃ paññāpane bhattuddesane ca niyojesi. Sabbo ca bhikkhusaṅgho taṃ samānesi. Taṃ vinayakhandhake (cūḷava. 189-190) āgata-

meva. Aparabhāge thero ekassa varasalākadāyakassa salākabhattaṃ mettiya-
bhūmajakānaṃ bhikkhūnaṃ uddisi. Te haṭṭhatuṭṭhā “sve mayhaṃ muggaghatama-
dhumissakabhattaṃ bhunṅjissāmā”ti ussāhajātā ahesuṃ. So pana upāsako tesam
vārappatabhāvaṃ sutvā dāsiṃ āṇāpesi- “ye, je, bhikkhū sve idha āgamissanti, te
kaṇṇajakena bilaṅgadutiyena parivisāhi”ti. Sāpi tatheva te bhikkhū āgate koṭṭhaka-
pamukhe nisīdāpetvā bhojesi. Te bhikkhū anattamanā kopena taṭataṭāyantā there
āghātaṃ bandhitvā “madhurabhattadāyakaṃ amhākaṃ amadhurabhattaṃ
dāpetuṃ esova niyojesi”ti dukkhī dummanā nisīdiṃsu. Atha te mettiyā nāma
bhikkhunī “kiṃ, bhante, dummanā”ti pucchi. Te, “bhagini, kiṃ amhe dabbena (2.0229
mallaputtena viheṭhiyamāne ajjupekkhasi”ti āhaṃsu. “Kiṃ, bhante, mayā sakkā
kāṭun”ti? “Tassa dosaṃ āropehi”ti. Sā tattha tattha therassa abhūtāropanaṃ
akāsi. Taṃ sutvā bhikkhū bhagavato ārocesuṃ. Atha bhagavā dabbaṃ malla-
puttaṃ pakkosāpetvā- “saccaṃ kira tvaṃ, dabba, mettiyāya bhikkhuniyā vippakā-
ramakāsi”ti pucchi. “Yathā maṃ, bhante, bhagavā jānāti”ti. “Na kho, dabba, dabbā
evaṃ nibbeṭhenti, kārakabhāvaṃ vā akārakabhāvaṃ vā vadehi”ti. “Akārako ahaṃ,
bhante”ti. Bhagavā- “mettiyaṃ bhikkhuniṃ nāsetvā te bhikkhū anuyuṅjathā”ti āha.
Upālitttherappamukhā bhikkhū taṃ bhikkhuniṃ uppabbājetvā mettiyabhūmajake
bhikkhū anuyuṅjivā tehi “amhehi niyojitā sā bhikkhuni”ti vutte bhagavato eka-
matthaṃ ārocesuṃ. Bhagavā mettiyabhūmajakānaṃ bhikkhūnaṃ amūlakasa-
ṅghādisesaṃ pañṇāpesi.

Tena ca samayena dabbatthero bhikkhūnaṃ senāsaṇaṃ pañṇāpento veḷuvana-
vihārassa sāmantā aṭṭhārasamahāvihāre sabhāge bhikkhū pesento rattibhāge
andhakāre aṅgulyā padīpaṃ jāletvā tenevālokena aniddhimante bhikkhū pesesi.
Evaṃ therassa senāsanapañṇāpanabhattuddesanakicce pākaṭe jāte satthā ariya-
gaṇamajjhe dabbattheraṃ ṭhānantare ṭhapento “etadaggaṃ, bhikkhave, mama
sāvakānaṃ bhikkhūnaṃ senāsanapañṇāpakānaṃ yadidaṃ dabbo mallaputto”ti
(a. ni. 1.209, 214) etadagge ṭhapesi.

108. Thero attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ
pakāsentō **padumuttaro nāma jinoti-ādimāha**. Taṃ sabbaṃ heṭṭhā vuttatthameva.
Ito ekanavute kappe vipassī nāma nāyako loke uppajjiti sambandho.

125. **Duṭṭhacittoti** dūsitacitto asādhusaṅgamaṇa apasannacittoti attho. **Upavadiṃ sāvakaṃ tassāti** tassa bhagavato khīṇāsavaṃ sāvakaṃ upavadiṃ, upari abhūtaṃ vacanaṃ āropesiṃ, abbhakkhānaṃ akāsinti attho.

132. **Dundubhiyoti** (2.0230) dundum itī saddāyanato dundubhisāṅkhātā bheriyo. **Nādayiṃsūti** saddaṃ kariṃsu. **Samantato asaniyoti** sabbadisābhāgato asane vināsane niyuttoti asaniyo, devadaṇḍā bhayāvahā phaliṃsūti sambandho.

133. **Ukkā patiṃsu nabhasāti** ākāsato aggikkhandhā ca patiṃsūti attho. **Dhūma-ketu ca dissatīti** dhūmarājīsaḥito aggikkhandho ca dissati paññāyatīti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Dabbamallaputtatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

5. Kumārakassapatthera-apadānavaṇṇanā

Pañcamāpadāne **ito sataśahassamhīti**-ādikaṃ āyasmato kumārakassapattherassa apadānaṃ. Ayaṃ kira padumuttarassa bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto viññutaṃ patvā ekadivasam satthu santike dhammaṃ suṇanto satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ cittakathikānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā sayampi taṃ ṭhānāntaraṃ patthento paṇidhānaṃ katvā tadanurūpāni puññāni karonto yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato cuto devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā kassapassa bhagavato kāle kulagehe nibbatto tassa bhagavato sāsane pabbajitvā samaṇadhammaṃ katvā sugatīsuveva saṃsaranto dibbasukhaṃ mānusa-sukhaṃca anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde rājagahe ekissā seṭṭhidhītāya kucchimhi nibbatto. Sā kira kumārikākāleyeva pabbajitukāmā mātāpitaro yācitvā pabbajjaṃ alabhamānā patikulaṃ gantvā gabbhaṃ gaṇhitvā taṃ ajānitvā “sāmikaṃ ārādhetaṃ pabbajjaṃ anujānāpessāmī”ti cintesi. Sā sāmikaṃ ārādhenti, ayyaputta-

“Sace imassa kāyassa, anto bāhirako siyā;

daṇḍaṃ nūna gaḥetvāna, kāke soṇe nivāraye”ti. (visuddhi. 1.122)-

Ādinā sarīrassa dosaṃ dassenti taṃ ārādhesi.

Sā (2.0231) sāmikena anuññātā gabbhinibhāvaṃ ajānantī devadattapakkhiyāsu bhikkhunīsu pabbaji. Tassā gabbhinibhāvaṃ disvā bhikkhuniyo devadattaṃ pucchīsu. So “assamaṇī”ti āha. Sā “nāhaṃ devadattaṃ uddissa pabbajitā, bhagavantaṃ uddissa pabbajitā”ti bhagavato santikaṃ gantvā dasabalaṃ pucchi. Satthā upālittheraṃ paṭicchāpesi. Thero sāvattinagaravāsīni kulāni visākhaṃca upāsikaṃ pakkosāpetvā sarājikāya parisāya taṃ vinicchīnanto “pure laddho gabbho, arogā pabbajjā”ti āha. Taṃ sutvā satthā “sādhu suvinicchitaṃ upālinā adhikaraṇaṃ”ti therassa sādhu-kāraṃ adāsī.

Sā bhikkhunī suvaṇṇabimbasaḍisaṃ puttaṃ vijāyi. Taṃ rājā pasenadi kosalo “dāra-kapariharaṇaṃ bhikkhunīnaṃ palibodho”ti dhātīnaṃ dāpetvā posāpesi, **kassapotissa** nāmaṃ kariṃsu. Aparabhāge alaṅkaritvā satthu santikaṃ netvā pabbā-

jesi. Kumārakāle pabbajitattā pana bhagavatā “kassapaṃ pakkosatha, idaṃ phalaṃ vā khādaniyaṃ vā kassapassa dethā”ti vutte “katarakassapassā”ti “kumārakassapassā”ti evaṃ gahitanāmettā raññā posāvanīyaputtattā ca vuddhakālepi **kumārakassapotveva** paññāyittha.

So pabbajitakālato paṭṭhāya vipassanāya kammaṃ karoti, buddhavacanañca uggaṇhāti. Atha tena saddhiṃ pabbatamatthake samaṇadhammaṃ katvā anāgāmī hutvā suddhāvāse nibbattamahābrahmā “vipassanāya mukhaṃ dassetvā maggaphaluppattiyā upāyaṃ karissāmi”ti pañcadasapañhe abhisankharitvā andhavane vasantassa therassa “ime pañhe satthāraṃ puccheyyāsī”ti ācikkhi. Tato so te pañhe bhagavantaṃ pucchi. Bhagavāpissa vissajjesi. Thero bhagavatā kathitaniyāmeneva te uggaṇhitvā vipassanaṃ gabbhaṃ gāhāpetvā arahattaṃ pāpuṇi.

150. So arahattaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubba-caritāpadānaṃ pakāsento **ito satahassamhīti**-ādimāha. Tattha yaṃ heṭṭhā vuttanayañca uttānatthañca, taṃ sabbaṃ na vaṇṇayissāma. Anuttānapadameva vaṇṇayissāma.

169. Āpannasattā me mātāti mayhaṃ mātā garugabbhā gabbhinī pasutāsanna-gabbhāti attho.

173. Vammikasadisaṃ (2.0232) **kāyanti** sarīraṃ nāma vammikasadisaṃ yathā vammiko ito cito ca chiddāvachiddo gharagoḷika-upacikādīnaṃ āsayo, evameva ayaṃ kāyo navachiddo dhuvassavoti **buddhena** bhagavatā **desitaṃ** pakāsitaṃ taṃ sutvā me cittaṃ āsave aggahetvā asesetvā kilesato vimucci, arahatte patiṭṭhāsīti attho. Aparabhāge tattha tattha bhikkhūnaṃ vicittadhammakathikabhāvaṃ sutvā satthā “etadaggaṃ, bhikkhave, mama sāvakānaṃ bhikkhūnaṃ cittakathikānaṃ yadidaṃ kumārakassapo”ti (a. ni. 1.209, 217) etadagge ṭhapesīti.

Kumārakassapatthera-apadānavāṇṇanā samattā.

6. Bāhiyatthera-apadānavāṇṇanā

Chaṭṭhāpadāne **ito satahassamhīti**-ādikaṃ āyasmato bāhiyassa dārucīriyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatta brāhmaṇasippesu nipphattiṃ gantvā vedaṅgesu anavayo ekadivasam satthu santikaṃ gantvā dhammaṃ suṇanto pasannamānaso satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ khippābhiññānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā taṃ ṭhānaṃ pattukāmo sattāhaṃ buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ datvā sattāhassa accayena bhagavato pādāmūle nipanno “bhagavā, bhante, ito sattame divase yaṃ bhikkhuṃ khippābhiññānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapesi, so viya ahampi anāgate ekassa buddhassa sāsane khippābhiññānaṃ aggo bhaveyyan”ti patthanaṃ akāsi. Bhagavā anāgataṃsañāṇena oloketvā samijjanabhāvaṃ ñatvā “anāgate

gotamassa bhagavato sāsane pabbajitvā khippābhiññānaṃ aggo bhavissati”ti byākāsi. So yāvatāyukaṃ puññāni katvā tato cuto devaloke nibbatto tattha cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā puna manussesu cakkavatti-ādisampattiyo anekakappakoṭisatesu anubhavitvā kassapassa bhagavato kāle ekasmiṃ kule nibbatto, bhagavati parinibbute pabbajito yadā sāsane osakkamāne satta bhikkhū catunnaṃ parisānaṃ ajjhācāraṃ (2.0233) disvā saṃvegappattā araññaṃ pavisitvā “yāva sāsanaṃ antaradhānaṃ na hoti, tāva attano patitṭhaṃ karissāmā”ti suvaṇṇacetiyaṃ vanditvā tattha araññe ekaṃ pabbataṃ disvā “jīvitasālayā nivatantu, nirālayā imaṃ pabbataṃ abhiruhantū”ti nisseṇiṃ bandhitvā sabbe taṃ pabbataṃ abhiruyha nisseṇiṃ pātetvā samaṇadhammaṃ kariṃsu. Tesu saṅghatthero ekarattātikkena arahattaṃ pāpuṇi. So anotattadahe nāgalatādanta-katṭhaṃ khāditvā mukhaṃ dhovitvā uttarakuruto piṇḍapātaṃ āharitvā te bhikkhū āha- “āvuso, imaṃ piṇḍapātaṃ bhuñjathā”ti. Te āhaṃsu- “kiṃ, bhante, amhehi evaṃ katikā katā ‘yo paṭhamaṃ arahattaṃ pāpuṇāti, tenābhattaṃ piṇḍapātaṃ avasesā paribhuñjantū”ti? “No hetamaṃ, āvuso”ti. “Tena hi sace mayampi tumhe viya visesaṃ nibbattessāma, sayamaṃ āharitvā bhuñjissāmā”ti na icchiṃsu.

Dutiyadivase dutiyatthero anāgāmī hutvā tattheva piṇḍapātaṃ āharitvā itare nimantesi. Te evamaṃsu- “kiṃ panāvuso, katikā katā, ‘mahātherena ābhattaṃ piṇḍapātaṃ abhuñjitvā anūtherena ābhattaṃ bhuñjissāmā”ti? “No hetamaṃ, āvuso”ti. “Evaṃ sante tumhe viya mayampi visesaṃ nibbattetvā attano attano purisakārena bhuñjitumaṃ sakkantā bhuñjissāmā”ti na icchiṃsu. Tesu arahattappattatthero parinibbāyi, dutiyo anāgāmī brahmaloke nibbatti, itare pañca visesaṃ nibbattetaṃ asakkantā sussitvā sattame divase kālaṃ katvā devaloke nibbattiṃsu. Tattha dibbasukhaṃ anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde tato cavitvā manussesu nibbattiṃsu. Tesu eko pukkusāti rājā ahosi, eko gandhāraraṭṭhe takkasīlāyaṃ kumārakassapo, eko bāhiyo dārucīriyo, eko dabbo mallaputto, eko sabhiyo paribbājakoti. Tesu ayaṃ bāhiyo dārucīriyo suppārakapaṭṭane vāṇijakule nibbatto vāṇijakamme nipphattiṃ gato mahaddhano mahābhogo, so suvaṇṇabhūmiṃ gacchantehi vāṇijehi saddhiṃ nāvamāruya videsaṃ gacchanto katipāhaṃ gantvā bhinnāya nāvāya sesesu macchakacchapabhakkhesu jātesu ekoyeva avasiṭṭho ekaṃ phalakaṃ gahetvā vāyamanto sattame divase suppārakapaṭṭanatīraṃ okkami. Tassa nivāsanapārūpanaṃ natthi, so aññaṃ kiñci apassanto sukkhakaṭṭhadanḍake vākehi (2.0234) paliveṭhetvā nivāsetvā pārūpitvā ca devakulato kapālaṃ gahetvā suppārakapaṭṭanaṃ agamāsi. Manussā taṃ disvā yāgubhattā-dīni datvā “ayaṃ eko arahā”ti sambhāvesumaṃ. So vatthesu upanītesu “sacāhaṃ nivāsemi, pārūpāmi vā, lābhasakkāro me parihāyissati”ti tāni paṭikkhipitvā dārucīrāneva parihari.

Athassa “arahā, arahā”ti bahūhi sambhāvīyamānassa evaṃ cetaso parivitaṃ udapādi “ye keci loke arahanto vā arahattamaggaṃ vā samāpannā, ahaṃ tesamaññataro”ti so tena niyāmena kuhanakammaṃ jīvikaṃ kappeti.

Kassapadasabalassa sāsane sattu janesu pabbataṃ āruya samaṇadhammaṃ karontesu eko anāgāmī hutvā suddhāvāsabrahmaloke nibbattitvā

attano brahmasampattiṃ olokeno āgataṭṭhānaṃ āvajjento pabbatamāruyha sama-
 ṇadhammaṃ karaṇaṭṭhānaṃ disvā sesānaṃ nibbattaṭṭhānaṃ āvajjento ekassa
 parinibbutabhāvaṃ itaresaṅca pañcannaṃ kāmāvacaradevaloke nibbatabhāvaṃ
 ñatvā te kālānukālaṃ āvajjesi “imasmim̐ pana kāle kahaṃ nu kho te”ti āvajjento
 dārucīriyaṃ suppārakapaṭṭanaṃ nissāya kuhanakammaṃ jīvitaṃ kappentaṃ
 disvā “naṭṭho vatāyaṃ bālo, pubbe samaṇadhammaṃ karonto ati-ukkaṭṭhabhā-
 vena arahatāpi ābhatam̐ piṇḍapātāṃ aparibhuñjitvā idāni udarahetu anārahāva
 samāno arahattaṃ paṭijānitvā lokaṃ vañcento vicarati, dasabalassa uppanna-
 bhāvaṃ na jānāti, gacchāmi naṃ samvejetvā buddhuppādaṃ jānāpessāmī”ti
 khaṇeneva brahmalokato otarivā suppārakapaṭṭane rattibhāgasamanantare dāru-
 cīriyassa sammukhe pāturahosi. So attano vasanaṭṭhāne obhāsaṃ disvā bahi
 nikkhamitvā mahābrahmānaṃ disvā añjaliṃ paggayha “ke tumhe”ti pucchi. “Ahaṃ
 tumhākaṃ porāṇakasahāyo anāgāmiphalaṃ patvā brahmaloke nibbatta,
 amhākaṃ sabbajeṭṭhako arahā hutvā parinibbuto, tumhe pana pañcajanā deva-
 loke nibbattā. Svāhaṃ dāni taṃ imasmim̐ ṭhāne kuhanakammaṃ jīvikaṃ
 kappentaṃ disvā damituṃ āgato”ti vatvā idaṃ kāraṇaṃ āha- “neva kho tvaṃ,
 bāhiya, arahā nāpi arahattamaggaṃ vā samāpanno, sāpi te paṭipadā natthi, yāya
 tvaṃ arahā vā assa arahattamaggaṃ vā samāpanno”ti. Athassa satthu uppanna-
 bhāvaṃ sāvattiyaṃ vasanabhāvaṅca (2.0235) ācikkhitvā “satthu santikaṃ
 gacchā”ti taṃ uyyojetvā brahmalokameva agamāsi.

Bāhiyo pana ākāse ṭhatvā kathentaṃ mahābrahmānaṃ oloketvā cintesi- “aho
 bhāriyaṃ kammaṃ mayā kataṃ, anarahaṃ arahā ahanti cintesiṃ, ayaṅca maṃ
 ‘na tvaṃ arahā, nāpi arahattamaggaṃ vā samāpannāsi’ti vadati, atthi nu kho loke
 añño arahā”ti. Atha naṃ pucchi- “atha ke carahi sadevake loke arahanto vā araha-
 ttamaggaṃ vā samāpannā”ti. Athassa devatā ācikkhi- “atthi, bāhiya, uttaresu jana-
 padesu sāvatti nāma nagaraṃ, tattha so bhagavā etarahi viharati arahaṃ
 sammāsambuddho. So hi, bāhiya, bhagavā arahā ceva arahattāya ca dhammaṃ
 desesi”ti. Bāhiyo rattibhāge devatāya kathaṃ sutvā samviggaṃānaso taṃkhaṇaṃ-
 yeva suppārakā nikkhamitvā ekarattivāsenā sāvattiṃ agamāsi, gacchanta ca
 pana devatānubhāvena buddhānubhāvena ca vīsayojanasatikaṃ maggaṃ atikka-
 mitvā sāvattiṃ anuppatto, tasmim̐ khaṇe satthā sāvattiyaṃ piṇḍāya pavitṭho
 hoti. So jetavanaṃ pavisitvā abbhokāse caṅkamante sambahule bhikkhū pucchi-
 “kuhiṃ etarahi satthā”ti? Bhikkhū “sāvattiyaṃ piṇḍāya pavitṭho”ti vatvā “tvaṃ
 pana kuto

āgatosī”ti pucchiṃsu. “Suppārakā āgatomhī”ti. “Kadā nikkhantosī”ti? “Hiyyo sāyanhasamaye nikkhantomhī”ti. “Dūratopi āgato, nisīda tāva pāde dhovitvā telena makkhetvā thokaṃ vissamāhi, āgatakāle satthāraṃ dakkhissatī”ti āhaṃsu. “Ahaṃ, bhante, satthu vā attano vā jīvitantarāyaṃ na jānāmi, katthaci aṭṭhatvā anisīditvā ekaratteneva vīsayojanasatikaṃ maggaṃ āgato, satthāraṃ passitvāva vissami-ssāmī”ti āha. So evaṃ vatvā taramānarūpo sāvattthiṃ pavisitvā bhagavantaṃ anopamāya buddhasiriyā carantaṃ disvā “cirassaṃ vata me gotamo sammāsambuddho diṭṭho”ti diṭṭhatṭhānato paṭṭhāya onatasarīro gantvā antaravīthiyaṃ pañcapatiṭṭhitena vanditvā gopphakesu daḷhaṃ gahetvā evamāha- “desetu, bhante bhagavā, dhammaṃ, desetu sugato dhammaṃ, yaṃ mamassa dīgharattaṃ hitāya sukhāyā”ti. Atha naṃ satthā “akālo kho tāva, bāhiya, antaragharaṃ pavitṭhamhā piṇḍāyā”ti paṭikkhipi.

Taṃ (2.0236) sutvā bāhiyo, “bhante, saṃsāre saṃsarantena kabaḷikārāhāro na aladdhapubbo, tumhākaṃ vā mayhaṃ vā jīvitantarāyaṃ na jānāmi, desetu me, bhante bhagavā, dhammaṃ, desetu sugato dhammaṃ”ti puna yāci. Satthā dutiyampi tatheva paṭikkhipi. Evaṃ kirassa ahosi- “imassa diṭṭhakālate paṭṭhāya sakalasārīraṃ pītiyā nirantaraṃ ajjhotthaṃ hoti, balavapītivego dhammaṃ sutvāpi na sakkhissati paṭivijjhitaṃ, majjhattupekkhāya tāva tiṭṭhatu, ekaratteneva vīsayojanasatikaṃ maggaṃ āgatassapi cassa daratho balavā sopi tāva paṭippassambhātū”ti. Tasmā dvikkhattuṃ paṭikkhipitvā tatiyaṃ yācito antaravīthiyaṃ ṭhitova “tasmātiha te, bāhiya, evaṃ sikkhitabbaṃ, diṭṭhe diṭṭhamattaṃ bhavissatī”ti-ādinā (udā. 10) nayena anekapariyāyena dhammaṃ desesi. So satthu dhammaṃ suṇanto yeva sabbāsava khepetvā saha paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇi.

178. So arahattaṃ pattakkhaṇeyeva pubbakammaṃ saritvā sañjātasomanasso pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **ito sataśahassamhīti-ādimāha**. Taṃ heṭṭhā vuttanayattā uttānatthameva. Anuttānapadavaṇṇanameva karissāma.

181. Hasanam paccavekkhanti paripuṇṇasomanassajātaṃ paccavekkhaṇaṃ, komāraṇṇaṃ atikomanti attho.

182. Hemayaññopacitaṅanti suvaṇṇasuttayaññopacitasutta-avayavaṃ sarīraṃ dehanti attho. **Palambabimbatamboṭṭhanti** olambitabimbaphalasadisaṃ ratta-vaṇṇaṃ oṭṭhadvayasamannāgatanti attho. **Setatiṇhasamaṃ dijanti** sunisitatikhiṇa-ayalohaghaṃsanena ghaṃsitvā samaṃ kataṃ viya samadantanti attho.

183. Pītisamphullitānananti pītiyā suṭṭhu phullitaṃ vikaṣitaṃ ānanaṃ mukhaṃ ādāsatalasadisamukhavantanti attho.

184. Khippābhiññassa bhikkhunoti khippaṃ desanāya samugghāṭitakkhaṇeyeva abhivisesena ñātuṃ samatthassa bhikkhunoti attho.

186. Saggam agam sabhavanaṃ yathāti attano gehaṃ viya saggam lokaṃ agamāsinti attho.

196. Na (2.0237) **tvam upāyamaggaññūti** tvam nibbānādhigamūpāyabhūtama-ggaññū na ahosīti attho.

200. Satthuno sadā jinanti sadā sabbakālaṃ jinaṃ jinanto parājītakopo satthuno sammāsambuddhassa **vimalānanaṃ** ādāsatalasadisamukhaṃ **passi-**

ssāmi passitum nikkhamāmīti yojanā. **Dije apucchiṃ kuhiṃ lokanandanoti** kuhiṃ ṭhāne lokapasādakaro satthāti dije brāhmaṇe ahaṃ bhikkhū apucchinti attho.

201. Sasova khippaṃ munidassanussukoti munidassane tathāgatadassane ussuko ussāhajāto saso iva khippaṃ pāpuṇātīti attho.

202. Tuvaṭaṃ gantvāti siḅhaṃ gantvā. **Piṇḍatthaṃ apihāgidhanti** piṇḍapātaṃ paṭicca apihaṃ apagatapihaṃ agidhaṃ nittaṇhaṃ.

203. Alolakkhanti ito cito ca anolokayamānaṃ uttame sāvattinagare piṇḍāya vicarantaṃ adakkhanti sambandho. **Sirīnilayasaṅkāsanti** siriyā lakkhaṇānubyañjanasobhāya nilayaṃ saṅkāsaṃ jalamānatoraṇasadisamaṃ. **Ravidittiharānananti** vijjotamānasūriyamaṇḍalaṃ viya vijjotamānamukhamaṇḍalaṃ.

204. Kupathe vippanatṭhassāti kucchitapathe sopaddavamagge mūḷhassa micchāpaṭipannassa me **saraṇaṃ hohi** patiṭṭhā hohi. **Gotamāti** bhagavantaṃ gottena ālapati.

218. Na tattha sukkā jotantīti sukkapabhāsampannā jotamāna-osadhitārakādayo na jotanti nappabhāsanti. Sesamaṃ uttānatthameva. So evamaṃ pubbacaritāpadānaṃ pakāsetvā tāvadeva ca bhagavantaṃ pabbajjaṃ yāci. “Paripuṇṇaṃ te pattacīvaraṃ”ti ca puṭṭho “na paripuṇṇaṃ”ti āha. Atha namaṃ satthā “tena hi pattacīvaraṃ pariyesāhī”ti vatvā pakkāmi. So kira vīsativassasahassāni samaṇadhammaṃ karonto “bhikkhunā nāma attanā paccaye labhitvā aññaṃ anoloketvā sayameva paribhuñjitum vaṭṭati”ti vatvā ekabhikkhussāpi pattena vā cīvarena vā saṅghaṃ nākāsi, “na tenassa (2.0238) iddhimayaṃ pattacīvaraṃ uppajjissatī”ti ṇatvā bhagavā ehibhikkhubhāvena pabbajjaṃ nādāsi. Tampi pattacīvaraṃ pariyesamānameva saṅkāraṭṭhānato coḷakkhaṇḍāni saṃkaḍḍhentaṃ pubbaveriko amanusso ekissā taruṇavacchāya gāviyā sarīre adhimuccitvā vāma-ūrumhi paharivā jīvitakkhayaṃ pāpesi. Satthā piṇḍāya caritvā katabhattakicco sambahulehi bhikkhūhi saddhiṃ nikkhamanto bāhiyassa sarīraṃ saṅkāraṭṭhāne patitaṃ disvā “gaṇhatha, bhikkhave, etaṃ bāhiyaṃ dārucīriyanti ekasmiṃ gehadvāre ṭhatvā mañcakaṃ āharāpetvā imaṃ sarīraṃ nagaradvārato nīharitvā jhāpetvā dhātuyo gahetvā thūpaṃ karoṭhā”ti bhikkhū āṇāpesi.

Te bhikkhū dhātuṃ mahāpathe thūpaṃ kāretvā satthāraṃ upasaṅkamitvā attano katakammaṃ ārocesuṃ. Tato saṅghamajjhe kathā udapādi- “tathāgato bhikkhusaṅghena sarīrajhāpanakiccaṃ kāresi, dhātuyo ca gāhāpetvā cetiyaṃ kārāpesi, kataramaggo nu kho tena samadhigato, sāmaṇero nu kho so, bhikkhu nu kho”ti. Satthā taṃ aṭṭhuppattim katvā “patiṭṭhito, bhikkhave, bāhiyo dārucīriyo arahatto”ti upari dhammadesanaṃ vaḍḍheti. Tassa parinibbutabhāvañca ācikkhitvā “etadaggaṃ, bhikkhave, mama sāvakānaṃ bhikkhūnaṃ khippābhiññānaṃ yadidaṃ bāhiyo dārucīriyo”ti (a. ni. 1.209, 216) etadagge ṭhapesi.

Atha namaṃ bhikkhū pucchiṃsu- “tumhe, bhante, ‘bāhiyo dārucīriyo arahattaṃ patto’ti vadetha, kadā so arahattaṃ patto”ti? “Mama dhammaṃ sutakāle, bhikkhave”ti. “Kadā panassa, bhante, tumhehi dhammo kathito”ti? “Bhikkhāya carantena antaravīthiyaṃ ṭhitenā”ti. “Appamattako, bhante, tumhehi antaravīthiyaṃ ṭhatvā kathitadhammo; kathaṃ so tāvattakena visesaṃ nibbattesī”ti? Atha ne satthā,

“bhikkhave, mama dhammaṃ ‘appaṃ’ vā ‘bahuṃ vā’ti mā cintayittha. Anekānipi hi anattapadasaṃhitāni gāthāsahassāni na seyyo, atthanissitaṃ pana ekampi gāthāpadaṃ seyyo”ti vatvā anusandhiṃ ghaṭetvā dhammaṃ desento imaṃ gāthamāha-

“Sahassamapi ce gāthā, anattapadasaṃhitā;

ekaṃ gāthāpadaṃ seyyo, yaṃ sutvā upasammatī”ti. (dha. pa. 101)-

Desanāpariyosāne (2.0239) caturāsītiyā pāṇasahassānaṃ dhammābhisamayo ahoṣīti.

Bāhiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

7. Mahākoṭṭhikatthera-apadānavaṇṇanā

Sattamāpadāne **padumuttaro nāma jinoti-ādikaṃ āyasmato mahākoṭṭhikatthera** rassa apadānaṃ. Kā uppatti? Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle haṃsavatīnagare mahābhogakule nibbattitvā viññutaṃ patto mātāpitūnaṃ accayena kuṭumbaṃ saṅṭhapetvā gharāvāsaṃ vasanto ekadivasam padumuttarassa bhagavato dhammadesanākāle haṃsavatīnagaravāsino gandhamālādihatthe yena buddho yena dhammo yena saṅgho, tanninne tappoṇe tappabbhāre gacchante disvā tehi saddhiṃ bhagavantaṃ upasaṅkamtivā, satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ paṭisambhidāppattānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā “ayaṃ imasmiṃ sāsane paṭisambhidāppattānaṃ aggo, yaṃnūnāhampi ekassa buddhassa sāsane ayaṃ viya paṭisambhidāppattānaṃ aggo bhaveyyan”ti cintetvā satthu desanāpariyosāne vuṭṭhitāya parisāya bhagavantaṃ upasaṅkamtivā, “bhante, sve mayhaṃ gehe bhikkhaṃ gaṇhathā”ti nimantesi. Satthā adhivāsesi. So bhagavantaṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā sakanivesanaṃ gantvā sabbarattiṃ buddhassa ca bhikkhusaṅghassa ca nisajjaṭṭhānaṃ gandhamālādīhi alaṅkaritvā khādaniyabhojanīyaṃ paṭiyādāpetvā tassā rattiyā accayena sakanivesane bhikkhusatasahassaparivāraṃ satthāraṃ vividhayāgukhajjakaparivāraṃ sasūpabyañjanaṃ gandhasālibhojanaṃ bhojāpetvā bhattakiccapariyosāne cintesi- “mahantaṃ kho ahaṃ ṭhānantaraṃ patthemī, na pana yuttaṃ mayā ekadivasameva dānaṃ datvā taṃ ṭhānantaraṃ patthetuṃ, anupaṭipāṭiyā sattāhaṃ dānaṃ datvā patthessāmī”ti. So teneva niyāmena sattāhaṃ mahādānaṃ datvā bhattakiccapariyosāne dussakoṭṭhāgāraṃ vivarāpetvā uttamaṃ ticīvarappahonakaṃ sukhumavatthaṃ buddhassa pādāmūle ṭhapetvā bhikkhusatasahassassa ca ticīvaraṃ datvā tathāgataṃ upasaṅkamtivā, “bhante, yo so bhikkhu tumhehi ito sattame divasamatthake (2.0240) paṭisambhidāppattānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapito, ahampi so bhikkhu viya anāgate uppajjanakassa buddhassa sāsane pabbajitvā paṭisambhidāppattānaṃ aggo bhaveyyan”ti satthu pādāmūle nipajjitvā patthanaṃ akāsi. Satthā tassa samijjhanabhāvaṃ ṇatvā “anāgate ito kappasatasahassamatthake gotamo nāma buddho loke uppa-

jjissati, tassa sāsane tava patthanā samijjhissati”ti byākāsi. So tattha yāvatāyukaṃ puññāni katvā tato cuto devasampattiṃ anubhavitvā aparāparaṃ devamanussesu paribbhami.

Evam so devamanussesu saṃsaranto tattha tattha bhava puññañāṇasambhāre sambharanto imasmiṃ buddhuppāde sāvattiyaṃ brāhmaṇamahāsālakule nibbatti, **koṭṭhikotissa** nāmaṃ akaṃsu. Kasmā mātuyā vā ayyakapayyakādīnaṃ vā nāmaṃ aggahetvā evaṃ nāmaṃ kariṃsūti ce? Attano paññavantatāya vedāṅgesu satakkaparatakkesu sanighaṇḍukeṭubhesu sākkharappabhedesu sakala-byākaraṇesu ca chekabhāvena ca diṭṭhaditṭhe jane mukhasattihi koṭṭhento pakkoṭṭhento vitudanto vicaratīti anvatthanāmaṃ kariṃsūti veditabbaṃ. So vayappatto tayo vede uggahetvā brāhmaṇasippe nipphattiṃ patto ekadivasam satthu santikaṃ gantvā dhammaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā upasampannakā-lato paṭṭhāya vipassanāya kammaṃ karonto saha paṭisambhidāhi arahattaṃ patvā paṭisambhidāsu ciṇṇavasī hutvā abhīto mahāthere upasaṅkamitvā pañhaṃ pucchantopi dasabalaṃ upasaṅkamitvā paṭisambhidāsuyeva pañhaṃ pucchi. Evamayaṃ therō tattha katādhikāratāya tattha ciṇṇavasībhāvena ca paṭisambhidāppattānaṃ aggo jāto. Atha naṃ sathā mahāvedallasuttaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā paṭisambhidāppattānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapesi, “etadaggaṃ, bhikkhave, mama sāvaka-kānaṃ bhikkhūnaṃ paṭisambhidāppattānaṃ yadidaṃ mahākoṭṭhiko”ti (a. ni. 1.209, 218).

221. So aparena samayena vimuttisukhaṃ paṭisaṃvedento somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **padumuttaro nāma jinoti-ādimāha**. Taṃ sabbaṃ heṭṭhā vuttanayattā uttānatthameva.

Itthaṃ (2.0241) **sudamāyasmā mahākoṭṭhikoti** ettha **sudanti** nidassane nipāto. **Āyasmāti** gāravādhivacanaṃ,

yathā taṃ āyasmā mahāmogallānoti.

Mahākoṭṭhikatthera-apadānavañṇanā samattā.

8. Uruvelakassapatthera-apadānavañṇanā

Aṭṭhamāpadāne **padumuttaro nāma jinoti**-ādikaṃ āyasmato uruvelakassapattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle kulagehe nibbatto vayappatto satthu santike dhammaṃ sutvā sathhāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ mahāparivārānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā sayampi taṃ ṭhānantaraṃ patthento mahādānaṃ datvā paṇidhānaṃ akāsi. Bhagavā cassa anantarāyataṃ disvā “anāgate gotamabuddhassa sāsane mahāparivārānaṃ aggo bhavissati”ti byākāsi. So tattha yāvatāyukaṃ puñṇāni katvā tato cavitvā devamanussesu saṃsaranto ito dvenavutikappamatthake phussassa bhagavato vemātikakaniṭṭhabhātā hutvā nibbatto, aññepissa dve kaniṭṭhabhātaro ahesuṃ. Te tayo buddhappamukhabhikkhusaṅghaṃ nimantetvā paramāya pūjāya pūjetvā yāvajivaṃ kusalaṃ katvā devamanussesu saṃsaranto amhākaṃ bhagavato uppattito puretameva bārāṇasiyaṃ brāhmaṇakule tayo bhātaro hutvā nibbattā gottavasena tayopi **kassapāti** evaṃ nāmakā ahesuṃ. Te tayo vayappattā tayo vede uggaṇhiṃsu. Tesam jeṭṭhabhātikassa pañcamāṇavakasatāni parivārā, majjhimassa tīṇi, kaniṭṭhassa dve, te attano ganthesu sāraṃ oloKentā diṭṭhadhammikameva atthaṃ disvā pabbajjaṃ rocesuṃ. Tesu jeṭṭhabhātā attano parivārena saddhiṃ uruvelaṃ gantvā isipabbajjaṃ pabbajitvā **uruvelakassapo** nāma jāto, majjhimo gaṅgānādivaṅke pabbajito **nadikassapo** nāma jāto, kaniṭṭho gayāsīse pabbajito **gayākassapo** nāma jāto. Evaṃ tesu isipabbajjaṃ pabbajitvā tattha tattha vasantesu bahūnaṃ divasānaṃ accayena amhākaṃ bodhisatto mahābhinnikkhamaṃaṃ nikkhamitvā (2.02 paṭividdhasabbaññutaññāṇo anukkamena dhammacakkaṃ pavattetvā pañcavaggiyatthere arahatte patiṭṭhāpetvā yasakulaputtappamukhe pañcapaññāsajane sahāyake vinetvā saṭṭhi arahante “caratha, bhikkhave, cārikan”ti (mahāva. 32) vissajjetvā tiṃsabhaddavaggiye vinetvā uruvelakassapassa vasanaṭṭhānaṃ gantvā vasanaṭṭhāya agyāgāraṃ pavisitvā tattha gatanāgadamanādīhi aḍḍhuḍḍhasahasseehi pāṭihāriyehi uruvelakassapaṃ saparivāraṃ vinetvā pabbājesi. Tassa pabbajjāvidhānañca iddhipāṭihāriyakaraṇaṃca sabbam nadikassapassa apadānaṭṭhakathāyaṃ āvi bhavissati. Tassa pabbajitabhāvaṃ sutvā itarepi dve bhātaro saparisā āgantvā satthu santike pabbajiṃsu. Sabbeva te iddhimayapattacivaradharā ehibhikkhukā ahesuṃ. Sathhā taṃ samaṇasahassaṃ ādāya gayāsīsaṃ gantvā piṭṭhipāsāṇe nisinno ādittapariyāyadesanāya (mahāva. 54) te sabbe arahatte patiṭṭhāpesi.

251. So evaṃ arahattaṃ patvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṃ pakāsentto **padumuttaro nāma jinoti**-ādimaṃha. Anuttānapadameva vaṇṇayissāma.

268. So ca sabbaṃ tamaṃ hantvāti so phusso bhagavā rāgadosamohādikilesa-
ndhakāraṃ viddhaṃsetvā. **Vijaṭetvā mahājaṭanti** taṇhāmānādīhi diyaḍḍhasaha-
ssehi kilesagaṇehi mahābyākulaṃ jaṭaṃ **vijaṭetvā** padāletvā phāletvāti attho. **Sade-
vakam** devalokasahitaṃ sakalaṃ lokasannivāsaṃ **tappayanto** santappayanto
pīṇento **amataṃ vuṭṭhiṃ** mahānibbānavuṭṭhidhāraṃ **vassate** paggharāpetīti
yojanā.

269. Tadā hi bārāṇasiyanti “bārāsa manussā”ti-ādīsu viya bārāsa dvādasarāsī
hutvā purā, himavantato isayo ca paccekamunisaṅkhātā isayo ca gandhamāda-
nato ākāsenāgantvā ettha gacchanti otaranti pavisantīti bārāṇasī, atha vā sammā-
sambuddhasaṅkhātānaṃ anekasatasahassānaṃ dhammacakkapavattanathāya
otarattānaṃ nagaraṃ liṅgavipallāsaṃ katvā itthiliṅgavasena bārāṇasīti vuccati,
tissaṃ bārāṇasiyaṃ.

273. Nikkhittasatthaṃ (2.0243) **paccantanti** chaḍḍitasatthaṃ pātita-āvudhaṃ
paccantajanapadaṃ nibbisevanaṃ **katvā punarupaccatanti** punarapī taṃ nagaraṃ
upecca upagamma sampattāti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Uruvelakassapatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

9. Rādhatthera-apadānavaṇṇanā

296. Navamāpadāne **padumuttaro nāma jinoti-**ādikaṃ āyasmato rādhatthe-
rassa apadānaṃ. Taṃ sabbaṃ pāṭhānusārena nayānucintanena viññūhi suviññe-
yyameva. Kevalaṃ puññanānattamevāti.

Rādhatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Dasamaṃ mogharājatthera-apadānaṃ suviññeyyamevāti.

Catupaññāsamavaggavaṇṇanā samattā.

55. Bhaddiyavaggo

1. Lakuṇḍakabhaddiyatthera-apadānavaṇṇanā

Pañcapaññāsamavagge paṭhamāpadāne **padumuttaro nāma jinoti-**ādikaṃ āya-
smato lakuṇḍakabhaddiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhi-
kāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa

bhagavato kāle haṃsavatīnagare mahābhogakule nibbattivā viññutaṃ patto satthu dhammaṃ suṇanto nisinno satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ mañjussarānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā sayampi taṃ ṭhānantaraṃ patthento buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa sappisakkharādimadhurarasasammissaṃ mahādānaṃ datvā “ahampi, bhante, anāgate ayaṃ bhikkhu viya ekassa buddhassa sāsane mañjussarānaṃ aggo bhaveyyan”ti paṇidhānaṃ akāsi. Bhagavā tassa anantarāyaṃ disvā byākaritvā pakkāmi.

So (2.0244) yāvatāyukaṃ puññāni katvā devamanussesu saṃsaranto ubhaya-sampattiyo anubhavitvā phussabhagavato kāle citrakokilo hutvā nibbato rājuyyānato madhuraṃ ambaphalaṃ tuḍḍenādāya gacchanto satthāraṃ disvā pasanna-mānaso “dassāmi buddhassa”ti cittaṃ uppādesi. Satthā tassa citta-cāraṃ ṇatvā pattaṃ gahetvā nisīdi. Kokilo dasabalassa patte ambapakkaṃ ṭhapesi. Satthā tassa somanassuppādanatthaṃ tassa passantasseva taṃ paribhuñji. Atha so kokilo pasanna-mānaso teneva pītisukhena sattāhaṃ vītināmesi. Teneva puññakammaena uppannuppannabhava mañjussaro ahosi. Kassapasammāsambuddhakāle vaḍḍhakikule nibbattetvā jeṭṭhakavaḍḍhakī hutvā pākaṭo ahosi. Parinibbute bhagavati tassa sarīradhātuyo nidahitūṃ sattayojanappamāṇe thūpe āradde so āha- “yojanāvaṭṭaṃ yojanubbedhaṃ karomā”ti. Te sabbe tassa vacane aṭṭhaṃsu. Iti appamāṇassa buddhassa orappamāṇaṃ cetiyaṃ kāresi, tena kammaena nibbattaṭṭhāne aññehi hīnappamāṇo ahosi. So amhākaṃ bhagavato kāle kulagehe nibbattitvā atirassatāya ca suvaṇṇapaṭimā viya sundarasarīratāya ca **lakuṇḍakabhaddiyoti** paññāyittha. So aparabhāge satthu dhammadesanaṃ sutvā paṭiladdha-saddho pabbajitvā bahussuto dhammakathiko hutvā madhurena sarena paresaṃ dhammaṃ kathesi.

Athekasmiṃ ussavadvase ekena brāhmaṇena saddhiṃ rathena gacchantī ekā gaṇikā therāṃ disvā dantavidamaṃsakaṃ hasi. Thero tassā dantaṭṭhike nimittaṃ gahetvā jhānaṃ uppādetvā taṃ pādakaṃ katvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā anāgāmi ahosi, so abhiṇhaṃ kāyagatāya satiyā viharanto ekadivasaṃ āyasmatā dhammasenāpatinā ovadiyamāno anusāsiyamāno arahatte patiṭṭhahi. Ekacce bhikkhū ca sāmaṇerā ca tassa arahattappattabhāvaṃ ajānanto kaṇṇesu gahetvā kaḍḍhanti, sīse bāhāya hatthapādādīsu vā gahetvā cāletvā kiḷantā viheṭhesuṃ. Atha bhagavā sutvā- “mā, bhikkhave, mama puttaṃ viheṭhethā”ti āha. Tato paṭṭhāya taṃ “arahā”-ti jānitvā na viheṭhesuṃ.

12. So (2.0245) arahā hutvā sañjātasomanasso attano pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **padumuttaro nāma jinoti**-ādimāha. **Mañjunābhīnikūjahanti** madhurena pemaṇiyena sarena abhinikūjiṃ saddaṃ nicchāresiṃ ahanti attho. Sesametha suviññeyyamevāti.

Lakuṇḍakabhaddiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

2. Kaṅkhārevatatthera-apadānavañṇanā

34. Dutiyāpadāne **padumuttaro nāma jinoti-**ādikaṃ āyasmato kaṅkhārevatatthe-rassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭū-panissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto, taṃ sabbaṃ pāṭhānusārena suviññeyyamevāti.

Kaṅkhārevatattthera-apadānavaṇṇanā samattā.

3. Sīvalitthera-apadānavaṇṇanā

Tatiyāpadāne **padumuttaro nāma jinoti-**ādikaṃ āyasmato sīvalittherassa apa-dānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissa-yāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle kulagehe nibbatto heṭṭhā vuttanayena vihāraṃ gantvā parisāya pariyante ṭhito dhammaṃ suṇanto satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ lābhīnaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā “mayāpi anā-gate evarūpena bhavituṃ vaṭṭati”ti dasabalaṃ nimantetvā sattāhaṃ buddhappa-mukhassa bhikkhasaṅghassa mahādānaṃ datvā, “bhante, iminā adhi-kārakam-mena na aññaṃ sampattiṃ patthemī, anāgate pana ekassa buddhassa sāsane ahampi tumhehi so etadagge ṭhapitabhikkhu viya lābhīnaṃ aggo bhaveyyan”ti patthanaṃ akāsi. Satthā tassa anantarāyataṃ disvā “ayaṃ te patthanā anāgate gotamassa buddhassa santike samijjhissati”ti byākaritvā pakkāmi. So kulaputto yāvajīvaṃ kusalaṃ katvā devamanussesu ubhayasampattiyo anubhavitvā vipa-ssissa (2.0246) bhagavato kāle bandhumatīnagarato avidūre ekasmiṃ gāmake nibbatti, tasmīṃ samaye bandhumatīnagaravāsino raññā saddhiṃ sākacchitvā dasabalassa dānaṃ adamsu.

Ekadivasam sabbe ekato hutvā dānaṃ dentā “kiṃ nu kho amhākaṃ dānagge natthī”ti (a. ni. aṭṭha. 1.1.207; theragā. aṭṭha. 1.59 sīvalittheragāthāvaṇṇanā) olo-kentā madhuñca guḷadadhiñca nāddasaṃsu. Te “yato kutoci āharissāmā”ti jana-padato nagarapavisanamaggesu purise ṭhapesuṃ. Tadā esa kulaputto attano gāmato guḷadadhivāraṃ gahetvā “kiñcīdeva āharissāmī”ti nagaraṃ gacchanto “mukhaṃ dhovitvā dhotahatthapādo pavisissāmī”ti phāsukaṭṭhānaṃ olokento naṅgalasīsappamāṇaṃ nimmakkhikadaṇḍakamadhuṃ disvā “puññaena me idaṃ uppannaṃ”ti gahetvā nagaraṃ pāvisi. Nāgarehi ṭhapitapuriso taṃ disvā, “mārisa, kassa imaṃ harasī”ti pucchi. “Na kassaci, sāmī, vikkāyikaṃ me idan”ti. “Tena hi imaṃ kahāpaṇaṃ gahetvā etaṃ madhuñca guḷadadhiñca dehī”ti.

So cintesi- “idaṃ me na bahuṃ agghati, ayañca ekappahāreneva bahuṃ deti, vīmaṃsissāmī”ti. Tato naṃ āha- “nāhaṃ ekakahāpaṇena demī”ti. “Yadi evaṃ dve kahāpaṇe gahetvā dehī”ti. “Dvīhipi na demī”ti. Etenupāyena vaḍḍhetvā yāva sahasaṃ pāpuṇi, so cintesi- “ati-añchitūṃ na vaṭṭati, hotu tāva iminā kattabba-kammaṃ pucchissāmī”ti. Atha naṃ āha- “na idaṃ bahu-agghanakaṃ, tvaṃ pana bahuṃ desi, kena kammaena idaṃ gaṇhasī”ti. “Idha, bho, nagaravāsino raññā

saddhiṃ paṭivirujjhivā vipassisammāsambuddhassa dānaṃ dentā idaṃ dvayaṃ dānagge apassantā maṃ pariyesāpentī. Sace idaṃ dvayaṃ na labhissanti, nāgarānaṃ parājayo bhavissati. Tasmā sahaṣsaṃ datvā gaṇhāmī”ti. “Kiṃ panetaṃ nāgarānaṃ eva vaṭṭati, udāhu aññesampi dātumaṃ vaṭṭati”ti? “Yassa kassaci dātumaṃ avāritametaṃ”ti. “Atthi pana koci nāgarānaṃ dāne ekadivasaṃ sahaṣsaṃ dātā”ti? “Natthi, sammā”ti. “Imesaṃ me dvinnaṃ sahaṣṣagghanakabhāvaṃ jānāsī”ti? “Āma, jānāmī”ti. “Tena hi gaccha, nāgarānaṃ ārocehi- ‘eko puriso imāni dve mūlena na deti, tumhehi saddhiṃ sahattheneva dātukāmo, tumhe imesaṃ dvinnaṃ kāraṇā nibbitakkā hothā”ti. “Tvamaṃ imasmimā dāne jeṭṭhakabhāgassa (2.024) kāyasakkhī hohī”ti vatvā gato. So

pana kulaputto gāmato paribbayattham gahitakahāpaṇena pañcakaṭukam gahetvā cuṇṇam katvā dadhito kañciyam vāhetvā tattha madhupaṭalam pīletvā pañcakaṭukacuṇṇena yojetvā paduminipatte pakkhipitvā taṃ saṃvidahitvā ādāya dasabalassa avidūre nisīdi. Mahājanehi āhariyamānassa sakkārassa antare attano pattavāram olokento okāsam ñatvā satthu santikam gantvā, “bhante, ayaṃ me duggatasakkāro, imaṃ me anukampam paṭicca paṭiggaṇhathā”ti. Satthā tassā nukampam paṭicca catumahārājehe dattiyena selamayapattena taṃ paṭiggahetvā yathā aṭṭhasaṭṭhiyā bhikkhusatasahassassa diyyamānam na khīyati, evaṃ adhi-
tṭhāsi.

So kulaputto niṭṭhitabhattakiccaṃ bhagavantam vanditvā ekamantaṃ nisinno āha- “diṭṭho me, bhante bhagavā, ajja bandhumatīnagaravāsīhi tumhākam sakkāro āhariyamāno, ahampi imassa nissandena nibbattanibbattabhava lābhaggayasaggappatto bhaveyyan”ti. Satthā “evaṃ hotu kulaputtā”ti vatvā tassa ca nagaravāsīnaṃca bhattānumodanam katvā pakkāmi. So kulaputto yāvajīvam kusalam katvā devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ buddhuppāde suppvāsāya rājadhītuyā kucchimhi paṭisandhiṃ gaṇhi. Tassa paṭisandhiggahaṇakālato paṭṭhāya sāyam pātaṇca pañcapanṇākārasatāni suppvāsāya upanīyanti. Athassa sā puñṇavīmaṃsanattham hatthena bijapacchiṃ phusāpentī aṭṭhāsi. Ekekabījato salākasataṃ salākasahassampi niggacchati, ekekakarīsakhettato paṇṇā-sampi saṭṭhipi sakaṭapamāṇāni uppajjanti. Koṭṭhapūraṇakālepissā koṭṭhadvāram hatthena phusantiyā rājadhītāya puñṇena gaṇhantānam gahitagahitam puna pūراتi. Paripuṇṇabhattakumbhitopi “rājadhītāya puñṇan”ti vatvā yassa kassaci dentā naṃ yāva na ukkaḍḍhanti, na tāva bhattam khīyati. Dārake kucchigateyeva satta vassāni atikkamiṃsu.

Gabbhe pana paripakke sattāham mahādukkham anubhosi. Sā sāmikam āmantetvā- “pure maraṇā jīvamānā dānam dassāmi”ti satthu santikam (2.0248) pesesi- “gaccha, sāmi, imaṃ pavattiṃ satthu ārocetvā satthāram nimantehi, yaṅca satthā vadati, taṃ sādhuṃ upalakkhetvā āgantvā mayham kathehi”ti. So gantvā tassā sāsanaṃ satthu ārocesi- “satthu bhante, koḷiyadhītā pāde vandati”ti. Satthā tassā anukampam paṭicca- “sukhinī hotu suppvāsā koḷiyadhītā arogā, arogam puttam vijāyatū”ti āha. So taṃ sutvā bhagavantam vanditvā attano gāmā-bhimukho pāyāsi. Tassa pure āgamanāyeva suppvāsāya kucchito dhammakaraṇato udakam viya gabbho nikkhami, parivāretvā nisinnajano assumukho roditum āraddho haṭṭhatuṭṭhova tassā sāmikassa tuṭṭhisāsanaṃ ārocetum agamāsi. So tesam iṅgitaṃ disvā- “dasabalena kathitakathā nipphannā bhavissati mañṇe”ti cintesi. So āgantvā satthu katham rājadhītāya kathesi. Rājadhītā tayā nimantitam jīvabhattameva maṅgalabhattam bhavissati, gaccha sattāham dasabalam nimante-hīti. So tathā akāsi. Sattāham buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahā-dānam pavattayimṃsu. So dārako ñātīnam santattacittam nibbāpento sītalabhāvam kurumāno jātoti, **sivalit**veva nāmaṃ kariṃsu. So satta vassāni gabbhe vasitattā jātakālato paṭṭhāya sabbakammakkhamo ahoṣi. Dhammasenāpati sārīputtatthero sattame divase tena saddhiṃ kathāsallāpamakāsi. Satthāpi imaṃ gātham abhāsi-

“Yomaṃ palipathaṃ duggaṃ, saṃsāraṃ mohamaccagā;
tiṅṅo pāraṅgato jhāyī, anejo akathaṃkathī;

anupādāya nibbuto, tamahaṃ brūmi brāhmaṇan”ti. (dha. pa. 414; su. ni. 643).

Atha naṃ thero evamāha- “kiṃ pana tayā evarūpaṃ dukkhaṃ anubhavitvā pabbajituṃ na vaṭṭatī”ti? “Labhanto pabbajeyyaṃ, bhante”ti. Suppavāsā taṃ therena saddhiṃ kathentaṃ disvā- “kiṃ nu kho me putto dhammasenāpatinā katheti”ti therāṃ upasaṅkamitvā pucchi- “mayhaṃ putto tumhehi saddhiṃ kiṃ katheti, bhante”ti? Attanā anubhuttagabbhavāsadukkhaṃ kathetvā- “tumhehi anu-ññāto pabbajissāmi”ti vadatīti. “Sādhu bhante, pabbājetha nan”ti. Thero taṃ vihāraṃ netvā tacapañcakakammaṃ natthi, tayā satta vassāni anubhuttadukkha-meva paccavekkhāhi”ti. “Bhante, pabbajjāyeva tumhākaṃ bhāro, yaṃ pana mayā sakkā kātuṃ, tamahaṃ jānissāmi”ti. So pana paṭhamakesavaṭṭiyā oropitakkhaṇe-yeva sotāpatti-phale patiṭṭhāsi, dutiyāya oropitakkhaṇe sakadāgāmi-phale, tatiyāya anāgāmi-phale patiṭṭhāsi. Sabbesaṃyeva kesānaṃ oropanañca arahattaphalasa-cchikiriyā ca apure apacchā ahoṣi.

Atha bhikkhusaṅghe kathā udapādi- “aho evaṃ puññavāpi thero sattamāsādhi-kāni satta saṃvaccharāni mātugabbhe vasitvā satta divasāni mūḷhagabbhe vasi”ti. Satthā āgantvā- “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā- “imāya nāmā”ti vutte- “na, bhikkhave, iminā kulaputtena imāya jātiyā katakamman”ti vatvā atītaṃ āharitvā atīte, bhikkhave, buddhuppādato puretara-meva esa kulaputto bārāṇasiyaṃ rājakule nibbato, pitu accayena rajje patiṭṭhāya vibhavasampanno pākaṭo ahoṣi. Tadā eko paccantarājā “rajjaṃ gaṇhissāmi”ti āgantvā nagaraṃ uparundhitvā khandhāvāraṃ kāretvā vihāsi. Atha rājā mātuyā saddhiṃ samānacchando hutvā sattāhaṃ khandhāvāranagare catūsu disūsu dvāraṃ pidhāpesi, nikkhamantānaṃ pavisantānañca dvāramūḷhaṃ ahoṣi. Atha migadāyavihāre paccekabuddhā ugghosesuṃ. Rājā sutvā dvāraṃ vivarāpesīti. Paccantarājāpi palāyi. So tena kammavipākena narakādīsu dukkhamanubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde rājakule nibbato pi mātuyā saddhiṃ imaṃ evarūpaṃ dukkhamanubhavi. Tassa pana pabbajitakālato paṭṭhāya bhikkhusaṅghassa cattāro paccayā yadicchakaṃ uppajjanti. Evaṃ ettha vatthu samuṭṭhitam.

Aparabhāge satthā sāvattiṃ agamāsi. Thero bhagavantaṃ abhivādetvā, “bhante, mayhaṃ puññabalaṃ vīmaṃsissāmi, pañcabhikkhusatāni dethā”ti. “Gaṇha, sīvalī”ti. So pañcasate bhikkhū gaṇetvā himavantābhimukhaṃ gacchanto aṭṭavimaggam gacchati. Tassa paṭhamam diṭṭhanigrodhe adhiatthā devatā satta divasāni dānaṃ adāsi. Iti so-

“Nigrodhaṃ paṭhamam passi, dutiyam paṇḍavapabbataṃ;
tatiyam aciravatiyam, catuttham varasāgaram.

“Pañcamam (2.0250) himavantaṃ so, chaṭṭham chaddantupāgami;

sattamam gandhamādanaṃ, aṭṭhamam atha revatan”ti. (a. ni. aṭṭha. 1.1.207;

theragā. aṭṭha. 1.59 sīvalittheragāthāvaṇṇanā)-

Sabbaṭṭhānesu satta satta divasāneva dānaṃ adamsu. Gandhamādanapabbate

pana nāgadattadevarājā sattu divasesu ekadivasam khīraṇḍapātaṃ adāsi, ekadivasam sappiṇḍapātaṃ adāsi. Atha naṃ bhikkhusaṅgho āha- “āvuso, imassa devaraṅṅo neva dhenuyo duyhamānā paññāyanti, na dadhinimmathanaṃ, kuto te, devarāja, idaṃ uppajati”ti? “Bhante, kassapadasabalassa kāle khīrasalā-kabhattadānassetam phalan”ti devarājā āha.

Aparabhāge satthā khadiravaniyarevatattherassa paccuggamaṃ akāsi. Kathaṃ? Athāyasmā sārīputto satthāraṃ āha- “bhante, mayhaṃ kira kaniṭṭhabhātā revato pabbajito, so abhirameyya vā na vā, gantvā naṃ passissāmi”ti. Bhagavā revatassa āradhavi-passakabhāvaṃ ṇatvā dve vāre paṭikkhipitvā tatiya-vāre yācito arahattappattabhāvaṃ ṇatvā- sārīputta, ahampi gamissāmi bhikkhūnaṃ ārocehīti. Thero bhikkhū sannipātāpetvā- “āvuso, satthā cārikaṃ caritukāmo, gantukāmā āgacchantū”ti sabbesaṃyeva ārocesi. Dasabalassa cārikatthāya gamanakāle ohiyyamānakabhikkhū nāma appakā honti, “satthu suvaṇṇavaṇṇaṃ sarīraṃ passissāma, madhuradhammakathaṃ vā suṇissāmā”ti yebhuyyena gantukāmā bahutarāva honti. Iti satthā mahābhikkhusaṅghaparivāro “revataṃ passissāmā”ti nikkhanto.

Athekasmiṃ padese ānandatthero dvedhāpathaṃ patvā bhagavantaṃ pucchi- “bhante, imasmiṃ ṭhāne dvedhāpatho, kataramaggena bhikkhusaṅgho gacchatū”ti? “Kataramaggo, ānanda, ujuko”ti? “Bhante, ujumaggo tiṃsayojaniko amanussa-patho. Parihāramaggo pana saṭṭhiyojaniko khemo subhikkho”ti. “Ānanda, sīvali, amhehi saddhiṃ āgato”ti? “Āma, bhante, āgato”ti. “Tena hi saṅgho ujumagga-meva gacchatu, sīvalissa puññaṃ vīmaṃsissāmā”ti. Satthā bhikkhusaṅghaparivāro sīvalittherassa puñnavīmaṃsanatthaṃ tiṃsayojanamaggaṃ abhiruhi (a. ni. aṭṭha. 1.1.203).

Maggaṃ (2.0251) abhiruhanaṭṭhānato paṭṭhāya devasaṅgho yojane yojane ṭhāne nagaraṃ māpetvā buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa vasanaṭṭhāya vihāre paṭiyādesi. Devaputtā raññā pesitakammakārā viya hutvā yāgukhajjakādīni gahetvā- “kaḥaṃ, ayyo sīvali”ti pucchantā gacchanti. Thero sakkārasammānaṃ gāhāpetvā satthu santikaṃ gacchati. Satthā bhikkhusaṅghena saddhiṃ paribhuñji. Imināva niyāmena satthā sakkāraṃ anubhavanto devasikaṃ yojanaparamaṃ gantvā tiṃsayojanikaṃ kantāraṃ atikkamma khadiravaniyarevatattherassa vasanaṭṭhānaṃ patto, thero satthu āgamaṃ ṇatvā attano vasanaṭṭhāne buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa pahonakavihāre dasabalassa gandhakuṭiṃ rattitṭhānadivāṭṭhānāni ca iddhiyā māpetvā tathāgatassa paccuggamaṃ gato. Satthā alaṅkatapaṭiyattena maggena vihāraṃ pāvisi. Atha tathāgate gandhakuṭiṃ pavitṭhe bhikkhū vassaggena pattasenāsanāni pavisiṃsu. Devatā “akālo āhārassā”ti aṭṭhavidhaṃ pānakaṃ āhariṃsu. Satthā saṅghena saddhiṃ pānakaṃ pivi. Iminā niyāmeneva tathāgatassa sakkārasammānaṃ anubhavantasseva addhamāso atikkanto.

Athekacce ukkaṇṭhitabhikkhū ekasmiṃ ṭhāne nisīditvā kathaṃ uppādayiṃsu- “dasabalo ‘mayhaṃ aggasāvakkassa kaniṭṭhabhātā’ti vatvā evarūpaṃ navakammikaṃ bhikkhuṃ passituṃ āgato, imassa vihārassa santike jetavanavihāro vā

veļuvanavihārādayo vā kiṃ karissanti? Ayampi bhikkhu evarūpassa navakammasa kāraṅko, kiṃ nāma samaṇadhammaṃ karissatī”ti? Atha satthā cintesi- “mayi idha ciraṃ vasante idaṃ ṭhānaṃ ākiṇṇaṃ bhavissati, āraññakā nāma bhikkhū pavivekatthikā honti, revatassa phāsuvihāro na bhavissatī”ti. Tato therassa divāṭṭhānaṃ gato. Theropi ekakova caṅkamanakoṭiyaṃ ālambanaphalakaṃ nissāya pāsāṇaphalake nisinno satthāraṃ dūratova āgacchantāṃ disvā paccuggantvā vandi.

Atha naṃ satthā pucchi- “revata, idaṃ vālamigaṭṭhānaṃ, caṇḍānaṃ hatthi-assā-dīnaṃ saddaṃ sutvā kiṃ karosī”ti? “Tesaṃ me, bhante, saddaṃ suṇato arañña-pīti nāma uppannā”ti. Satthā imasmiṃ ṭhāne revatattherassa pañcahi gāthāsatehi araññānisamsaṃ nāma kathetvā punadivase avidūraṭṭhāne piṇḍāya (2.0252) caritvā revatattheraṃ āmantetvā yehi bhikkhūhi therassa avaṇṇo kathito, tesaṃ kattarayaṭṭhi-upāhanatelanālichattānaṃ pamussanabhāvamakāsi. Te attano parikkhāratthāya nivattā āgatamaggeneva gacchantāpi taṃ ṭhānaṃ sallakkhetuṃ na sakkonti. Paṭhamañhi te alaṅkatapaṭiyattena maggena gantvā, taṃdivasaṃ pana visamamaggena gacchantā tasmim tasmim ṭhāne ukkuṭikaṃ nisīdantā jaṇṇukehi gacchanti. Te gumble ca gacche ca kaṇḍake ca maddantā attanā vasitasabhāgaṭṭhānaṃ gantvā tasmim tasmim khadirakhāṇuke laggitaṃ attano chattaṃ sañjānanti, upāhanaṃ kattarayaṭṭhiṃ telanāliṅca sañjānanti. Te tasmim samaye “iddhimā ayaṃ bhikkhū”ti ṅatvā attano parikkhāramādāya “dasabalassa paṭiyatta-sakkāro nāma evarūpo hotī”ti vadantā agamaṃsu.

Purato āgate bhikkhū, visākhā upāsikā, attano gehe nisinnakāle pucchi- “manāpaṃ nu kho, bhante, revatassa vasanaṭṭhānan”ti? “Manāpaṃ, upāsike, nandavanacittalatāvanapaṭibhāgaṃ taṃ senāsanān”ti. Atha tesaṃ pacchato āgate bhikkhū pucchi- “manāpaṃ, ayyā, revatassa vasanaṭṭhānan”ti? “Mā puccha, upāsike, kathetuṃ ayuttaṭṭhānaṃ, etaṃ ujjāṅgalasakkharapāsāṇavisamakhadiravanaṃ eva, tattha so bhikkhu vasatī”ti.

Visākhā purimānaṃ pacchimānañca bhikkhūnaṃ kathaṃ sutvā, “kesaṃ nu kho kathā saccā”ti pacchābhattaṃ gandhamālaṃ ādāya dasabalassa

upaṭṭhānaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ nisinnā sathhāraṃ pucchi- “bhante, reva-
tatherassa vasanaṭṭhānaṃ ekacce ayyā vaṇṇenti, ekacce nindanti, kimetaṃ,
bhante”ti? “Visākhe, ramaṇiyaṃ vā hotu mā vā, yasmaṃ ṭhāne ariyānaṃ cittaṃ
ramati, tadeva ṭhānaṃ ramaṇiyaṃ nāmā”ti vatvā imaṃ gāthamāha-

“Gāme vā yadi vārañṇe, ninne vā yadi vā thale;

yattha arahanto viharanti, taṃ bhūmirāmaṇeyyakan”ti. (dha. pa. 98; theragā.
991; saṃ. ni. 1.261);

Aparabhāge bhagavā ariyagaṇamajjhe nisinno therāṃ “etadaggaṃ, bhikkhave,
mama sāvakānaṃ bhikkhūnaṃ lābhīnaṃ yadidaṃ, sīvalī”ti (a. ni. 1.198, 207) eta-
dagge ṭhapesi.

54. Athāyasmā sīvalitthero arahattaṃ patvā patta-etadaggaṭṭhāno attano pubba-
kammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento (2.0253) **padumu-
ttaro nāma jinoti-ādimāha.** Anuttānatthapadavaṇṇanameva karissāma.

55. Sīlaṃ tassa asaṅkheyyanti tassa padumuttarassa bhagavato sīlaṃ asa-
ṅkheyyaṃ.

“Nava koṭisahassāni, asītisatakoṭiyo;

paññāsasatasahassāni, chattiṃsā ca punāpare.

“Ete saṃvaravinayā, sambuddhena pakāsītā;

peyyālamukhena niddiṭṭhā, sikkhāvinayasamṃvare”ti. (visuddhi. 1.20; paṭi. ma.
aṭṭha. 1.1.37)-

Evaṃ vuttasikkhāpadāni bhikkhūnaṃ sāvakapaññattivāsena vuttāni. Bhagavato
pana sīlaṃ **asaṅkheyyameva** saṃkhātuṃ gaṇetuṃ asakkuṇeyyanti attho. **Samā-
dhivajirūpamo** yathā vajiraṃ indanīlamaṇiveḷuriyamaṇiphalikamasāragallādīni
ratanāni vijjhati chiddāvachiddaṃ karoti, evameva padumuttarassa bhagavato
lokuttaramaggasamādhi paṭipakkhapaccanīkadhamme vijjhati bhindati samucchi-
ndatīti attho. **Asaṅkheyyaṃ ṇāṇavaraṃ** tassa buddhassa cattāri saccāni sattatiṃ-
sabodhipakkhiyadhamme saṅkhatāsaṅkhatadhamme ca jānituṃ paṭivijjhituṃ
samatthaṃ sayambhūñāṇasabbaññutaññāṇādiñāṇasamūhaṃ **asaṅkheyyaṃ**, atī-
tānāgatapaccuppannādibhedena saṃkhāviraṃhitanti attho. **Vimutti ca anopamā**ti
saṃkilesehi vimuttattā sotāpattiphalādikā catasso vimuttiyo anupamā upamāra-
hitā “imā viya bhūtā”ti upametūṃ na sakkāti attho. Sesāṃ uttānatthamevāti.

Sīvalitthera-apadānavaṇṇanā samattā.

4. Vaṅgīsatthera-apadānavaṇṇanā

Catutthāpadāne **padumuttaro nāma jinoti-ādikaṃ** āyasmato vaṅgīsattherassa
apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpani-
ssayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle haṃsavatīnagare
mahābhogakule nibbato vuddhippatto dhammaṃ sotuṃ (2.0254) gacchantehi
nagaravāsīhi saddhiṃ vihāraṃ gantvā dhammaṃ suṇanto sathhāraṃ ekabhikkhuṃ

paṭibhānavantānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā satthu adhikārakammaṃ katvā-
“ahampi anāgate paṭibhānavantānaṃ aggo bhaveyyan”ti patthanaṃ katvā
satthārā byākato yāvajīvaṃ kusalaṃ katvā devamanussesu ubhayasampattiyo
anubhavitvā imasmiṃ buddhuppāde sāvattiyaṃ brāhmaṇakule nibbattitvā mātu
paribbājikābhāvena aparabhāge paribbājakoti pākaṭo **vaṅgīsoti** ca laddhanāmo
tayo vede uggaṇhitvā tato ācariyaṃ ārādhettvā chavasīsajānanamantaṃ nāma
sikkhitvā chavasīsaṃ nakhena ākoṭetvā- “ayaṃ satto asukayoniyaṃ nibbatto”ti
jānāti.

Brāhmaṇā “ayaṃ amhākaṃ jivikāya maggo”ti vaṅgīsaṃ gahetvā gāmanigama-
rājadhāniyo vicariṃsu. Vaṅgīso tivassamatthake matānampi sīsaṃ āharāpetvā
nakhena ākoṭetvā- “ayaṃ satto asukayoniyaṃ nibbatto”ti vatvā mahājanassa
kaṅkhācchedanattaṃ te te jane āvāhettvā attano attano gatiṃ kathāpeti. Tena
tasmiṃ mahājano abhippasīdati. So taṃ nissāya mahājanassa hatthato satampi
sahassampi labhati. Brāhmaṇā vaṅgīsaṃ ādāya yathārucci vicariṃsu. Vaṅgīso
satthu guṇe sutvā satthāraṃ upasaṅkamitukāmo ahosi. Brāhmaṇā “samaṇo
gotamo māyāya taṃ āvaṭṭessati”ti paṭikkhipiṃsu.

Vaṅgīso tesāṃ vacanaṃ anādiyitvā, satthu santikaṃ gantvā, paṭisanthāraṃ
katvā, ekamantaṃ nisīdi. Satthā taṃ pucchi- “vaṅgīsa, kiñci sippaṃ jānāti”ti?
“Āma, bho gotama, chavasīsamantaṃ nāmekāṃ jānāmi, tena tivassamatthake
matānampi sīsaṃ nakhena ākoṭetvā nibbattaṭṭhānaṃ jānāmi”ti. Atha satthā tassa
ekaṃ niraye nibbattassa sīsaṃ, ekaṃ manussesu, ekaṃ devesu, ekaṃ parinibbu-
tassa sīsaṃ āharāpetvā dassesi. So paṭhamasīsaṃ ākoṭetvā, “bho gotama, ayaṃ
satto niraye nibbatto”ti āha. Sādhu vaṅgīsa, sutṭhu tayā diṭṭhaṃ, “ayaṃ satto
kuhiṃ nibbatto”ti pucchi. “Manussaloke”ti. “Ayaṃ kuhin”ti? “Devaloke”ti. Tiṇṇa-
nampi nibbattaṭṭhānaṃ kathesi. Parinibbutassa pana sīsaṃ nakhena ākoṭento
neva (2.0255) antaṃ na koṭiṃ passi. Atha naṃ satthā “na sakkosi, vaṅgīsā”ti
pucchi. “Passatha, bho gotama, upaparikkhāmi tāvāti punappunaṃ parivattetvāpi
bāhirakamantena khīṇāsavassa sīsaṃ jānituṃ na sakkoti. Athassa matthakato
sedo mucci. So lajjitvā tuṇhī ahosi”. Atha naṃ satthā “kilamasi, vaṅgīsā”ti āha.
“Āma, bho gotama, imassa nibbattaṭṭhānaṃ jānituṃ na sakkomi. Sace tumhe
jānātha, kathethā”ti. “Vaṅgīsa, ahaṃ etampi jānāmi, ito uttaripi jānāmi”ti vatvā-

“Cutim yo vedi sattānaṃ, upapattiñca sabbaso;

asattaṃ sugataṃ buddhaṃ, tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

“Yassa gatiṃ na jānanti, devā gandhabbamānusa;

khīṇāsavaṃ arahantaṃ, tamahaṃ brūmi brāhmaṇan”ti. (dha. pa. 419-420;

su. ni. 648-649)-

Imā dve gāthāyo abhāsi. So tena hi, bho gotama, taṃ vijjaṃ me dethāti apacitiṃ
dassetvā satthu santike nisīdi. Satthā “amhehi samānaliṅgassa demā”ti āha.
Vaṅgīso “yaṃ kiñci katvā mayā imaṃ mantāṃ gahetuṃ vaṭṭati”ti brāhmaṇe upa-
gantvā āha- “tumhe mayi pabbajante mā cintayittha, ahaṃ mantāṃ uggaṇhitvā
sakalajambudīpe jeṭṭhako bhavissāmi, tumhākampi tena bhaddameva bhavissati”-
ti so mantatthāya satthu santikaṃ upasaṅkamitvā pabbajjaṃ yāci. Tadā ca thero

nigrodhakappo bhagavato santike t̥hito hoti, taṃ bhagavā āṇāpesi- “nigrodhakappa, imaṃ pabbājehi”ti. Thero satthu āṇāya taṃ pabbājetvā “mantaparivāraṃ t̥va uggāṇhāhi”ti dvattiṃsākārakammaṭṭhānaṃ vipassanākammaṭṭhānañca ācikkhi. So dvattiṃsākārakammaṭṭhānaṃ sajjhāyantova vipassanāya kammaṭṭhānaṃ paṭṭhapesi. Brāhmaṇā taṃ upasaṅkamtivā- “kiṃ, bho vaṅgīsa, samaṇassa gotamassa santike sippaṃ uggahitaṃ”ti pucchimsu. “Āma sikkhitaṃ”. “Tena hi ehi gamissāmā”ti. “Kiṃ sippasikkhanena, gacchatha tumhe na mayhaṃ tumhehi kattabbakiccaṃ”ti. Brāhmaṇā “tvampi dāni samaṇassa gotamassa vasaṃ āpanno, māyāya āvaṭṭito, kiṃ mayaṃ tava santike karissāmā”ti āgatamaggeneva pakkamimsu. Vaṅgīso vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ sacchākāsi.

96. Evaṃ (2.0256) thero arahattaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **padumuttaro nāma jinoti-ādimāha.** Anuttānatthameva vaṇṇayissāma.

99. Pabhāhi anurañjantoti so padumuttaro bhagavā nīlapitādichabbaṇṇapa-bhāhi raṃsīhi anurañjanto jalanto sobhayamāno vijjotamānoti attho. **Veneyyapadumāni sotī** padumuttarasūriyo attano vacanasaṅkhātena sūriyaraṃsiyā veneyyajanasaṅkhātapadumāni visesena bodhento pabodhento arahattamaggādhigamena phullitāni karotīti attho.

100. Vesārajjehi sampannoti-

“Antarāye ca niyyāne, buddhatte āsavakkhaye;
etesu catuṭṭhānesu, buddho suṭṭhu visārado”ti.-

Evaṃ vuttacatuvesārajañāṇehi sampanno samaṅgībhūto samannāgatoti attho.

105. Vāgīso vādisūdanoti vādīnaṃ paṇḍitajanānaṃ īso padhāno “vādīso”ti vattabbe da-kārassa ga-kāraṃ katvā evaṃ vuttanti daṭṭhabbaṃ. Sakatthaparathavādaṃ sūdati paggharāpeti pākaṭaṃ karotīti vādisūdano.

110. Māramasanāti khandhamārādayo pañcamāre masati parāmasati viddhaṃsetīti māramasano. **Diṭṭhisūdanāti** vohāraparamatthasaṅkhātaṃ diṭṭhidassanaṃ sūdati paggharaṃ dīpetīti diṭṭhisūdano.

111. Vissāmabhūmi santānanti sakalasaṃsārasāgare santānaṃ kilamantānaṃ sotāpattimaggādi-adhigamāpanena vissāmabhūmi vissamaṭṭhānaṃ vūpasamanaṭṭhānanti attho.

132. Tatohaṃ vihatārambhoti tato paccekabuddhassa sarīradassanena ahaṃ vihatārambho vinaṭṭhasārambho, vinaṭṭhamāno nimmado hutvā pabbajjaṃ saṃ suṭṭhu yāciṃ saṃyāciṃ ārocesinti attho. Sesāṃ suviññeyyamevāti.

Vaṅgīsatthera-apadānavāṇṇanā samattā.

5. Nandakatthera-apadānavāṇṇanā

Pañcamāpadāne (2.0257) **padumuttaro nāma jinoti-ādikaṃ āyasmato nandakattherassa apadānaṃ.** Ayampi purimabuddhesu katādhikāroti-ādi sabbāṃ pāṭhānu-

sārena suviññeyyamevāti.

Nandakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

6. Kāḷudāyitthera-apadānavaṇṇanā

Chaṭṭhāpadāne **padumuttaro nāma jinoti-ādikaṃ** āyasmato kāḷudāyittherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpani-ssayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle haṃsavatīnagare kulagehe nibbato viññutaṃ patto satthu dhammadesanaṃ suṇanto satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ kulappasādakānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā tajaṃ abhinīhā-rakammaṃ katvā taṃ ṭhānantaraṃ patthesi. Satthāpi byākāsi. So yāvajīvaṃ kusalaṃ katvā devamanussesu saṃsaranto amhākaṃ bodhisattassa mātuku-cchiyaṃ paṭisandhiggaṇadivase devalokato cavitvā kapilavatthusmiṃyeva ama-cakule paṭisandhiṃ gaṇhi. Bodhisattena saha ekadivaseyeva jāto, taṃdivasaṃ-yeva naṃ dukūlacumbaṭakena nipajjāpetvā bodhisattassa upaṭṭhānaṃ nayiṃsu. Bodhisattena hi saddhiṃ bodhirukkho, rāhulamātā, cattāro nidhī, ārohaniyahatthī, kaṇḍako, channo, kāḷudāyīti ime satta ekadivase jātattā sahajātā nāma ahesuṃ. Athassa nāmaggaṇadivase sakalanagarassa udaggacittadivase jātattā **udāyī-**tveva nāmaṃ kariṃsu. Thokaṃ kāḷadhātukattā pana kāḷudāyīti paññāyittha. So bodhisattena saddhiṃ kumārakīlaṃ kīlanto vuddhiṃ agamāsi.

Aparabhāge lokanāthe mahābhinnikkhamaṃ nikkhamitvā anukkamena sabba-ññutaṃ patvā pavattitavaradhammacakke rājagahaṃ upanissāya veḷuvane viha-rante suddhodanamahārājā taṃ pavattiṃ sutvā purisasahassaparivāraṃ ekaṃ amaccaṃ “puttaṃ me idhānehi”ti pesesi. So satthu dhammadesanāvelāyaṃ

satthu santikaṃ gantvā parisapariyante t̥hito dhammaṃ sutvā saparivāro (2.0258) arahattaṃ pāpuṇi. Atha ne satthā “etha, bhikkhavo”ti hatthaṃ pasāresi. Sabbe taṃkhaṇaṃyeva iddhimayapattacivaradharā vassasaṭṭhikattherā viya ahesuṃ. Arahattappattato paṭṭhāya ariyā nāma majjhattāva honti, tasmā raññā pesitasā-sanaṃ dasabalassa nārocesi. Rājā neva gato āgacchati, na sāsanaṃ suyati aparampi amaccaṃ purisasahassaparivāraṃ pesesi. Tasmimpi tathā paṭipanne aparampīti etena nayena navapurisasahassaparivāre nava amacce pesesi. Sabbe gantvā arahattaṃ patvā tuṅhībhūtā ahesuṃ.

Atha rājā cintesi- “ettakā janā mayi sinehābhāvena dasabalassa idhāgamana-tthāya na kiñci kathayim̐su, ayaṃ kho pana udāyī dasabalena samavayo sahaṃ-sukīlīko, mayi ca sinehavā, imaṃ pesessāmi”ti. Atha taṃ pakkosāpetvā, “tāta, tvaṃ purisasahassaparivāro gantvā dasabalaṃ idhānehi”ti vatvā pesesi. So pana gacchanto “sacāhaṃ, deva, pabbajituṃ labhissāmi, evāhaṃ bhagavantaṃ idhāne-ssāmi”ti vatvā raññā “pabbajitopi mama puttaṃ dassehi”ti vutto rājagahaṃ gantvā satthu dhammadesanāvelāya parisapariyante t̥hito dhammaṃ sutvā saparivāro arahattaṃ patvā ehibhikkhubhāve patiṭṭhāsi. So arahattaṃ patvā- “na tāvāyaṃ dasabalassa kulanagaraṃ gantuṃ kālo, vassante pana upagate pabbatesu vana-saṇḍesu haritaṇṇasañchannāya bhūmiyā gamanakālo bhavissati”ti gamanakālaṃ āgamento vassante sampatte satthu kulanagaraṃ gantuṃ gamanaṇṇaṃ saṃvaṇṇesi. Vuttañcetaṃ theragāthāya (theragā. 527-530)-

“Aṅgārino dāni dumā bhadante, phalesino chadanaṃ vipphāya;
te accimantova pabhāsanti, samayo mahāvīra bhāgī rasānaṃ.

“Dumāni phullāni manoramāni, samantato sabbadisā pavanti;
pattaṃ pahāya phalamāsasānā, kālo ito pakkamanāya vīra.

“Nevātisītaṃ (2.0259) na panāti-uṇhaṃ, sukhā utu addhaniyā bhadante;
passantu taṃ sākīyā koḷiyā ca, pacchā mukhaṃ rohiniyaṃ tarantaṃ.

“Āsāya kasate khettaṃ, bījaṃ āsāya vappati;
āsāya vāṇijā yanti, samuddaṃ dhanahārakā;
yāya āsāya tiṭṭhāmi, sā me āsā samijjhatu.

“Nātisītaṃ nāti-uṇhaṃ, nātidubbhikkhachātakaṃ;
saddalā haritā bhūmi, esa kālo mahāmuni. (a. ni. aṭṭha. 1.1.225);

“Punappunañceva vapanti bījaṃ, punappunaṃ vassati devarājā;
punappunaṃ khettaṃ kasanti kassakā, punappunaṃ dhaññamupeti raṭṭhaṃ.

“Punappunaṃ yācanakā caranti, punappunaṃ dānapatī dadanti;
punappunaṃ dānapatī daditvā, punappunaṃ saggamupenti t̥hānaṃ.

“Vīro have sattayugaṃ puneti; yasmim̐ kule jāyati bhūripaṇṇo;
maññāmaḥ sakkati devadevo, tayā hi jāto muni saccanāmo.

“Suddhodano nāma pitā mahesino, buddhassa mātā pana māyanāmā;
yā bodhisattaṃ parihariya kucchinā, kāyassa bhedaṃ tidivamhi modati.

“Sā gotamī kālakatā ito cutā, dibbehi kāmehi samaṅgibhūtā;
sā modati kāmagaṇehi pañcahi, parivāritā devagaṇehi tehi.

“Buddhassa (2.0260) puttomhi asayhasāhino, aṅgīrasassappaṭimassa

tādino;

pitupitā mayhaṃ tuvaṃsi sakka, dhammena me gotama ayyakosī”ti.
(theragā. 531-536);

“Ambā panasā kapiṭṭhā ca, pupphapallavalaṅkatā;
dhuvapphalāni savanti, khuddāmadhukakūpamā;
sevamāno ubho passe, gantukālo mahāyassa.

“Jambū sumadhurā nīpā, madhugaṇḍidivapphalā;
tā ubhosu pajjotanti, gantukālo mahāyasa.

“Tiṇḍukāni piyālāni, soṇṇavaṇṇā manoramā;
khuddakappaphalā niccaṃ, gantukālo mahāyasa.

“Kadalī pañcamocci ca, supakkaphalabhūsitā;
ubhopassesu lambanti, gantukālo mahāyasa.

“Madhupphaladharā niccaṃ, morarukkhā manoramā;
khuddakappaphalā niccaṃ, gantukālo mahāyasa.

“Hintālatālapantī ca, rajatakkhandhova jotare;
supakkaphalasañchannā, khuddakappā madhussavā;
phalāni tāni khādante, gantukālo mahāyasa.

“Udumbarāruṇāvaṇṇā, sadāsumadhurapphalā;
ubhopassesu lambanti, gantukālo mahāyasa.

“Itthambhūtā anakā te, nānāphaladharā dumā;
ubhopassesu lambanti, gantukālo mahāyasa.

“Campakā salaḷā nāgā, sugandhā māluteritā;
supupphitaggaṃ jotanti, sugandhenābhipūjayuṃ;
sādarā vinatāneva, gantukālo mahāyasa.

“Punnāgā giripunnāgā, pupphitā dharaṇīruhā;
supupphitaggaṃ jotanti, sugandhenābhipūjayuṃ;
sādarā vinatuggaggā, gantukālo mahāyasa.

“Asokā (2.0261) koviḷārā ca, somanassakarā varā;
sugandhā kaṇṇikā bandhā, rattavaṇṇehi bhūsitā;
sādarā vinatuggaggā, samayo te mahāyasa.

“Kaṇṇikārā phullitā niccaṃ, sovaṇṇaramsijotakā;
dibbagandhā pavāyanti, disā sabbāni sobhayaṃ;
sādarā vinatāneva, samayo te mahāyasa.

“Supattā gandhasampannā, ketakī dhanuketakī;
sugandhā sampavāyanti, disā sabbābhigandhino;
sādarā pūjayantāva, samayo te mahāyasa.

“Mallikā jātisumanā, sugandhā khuddamallikā;
disā sabbā pavāyanti, ubho magge pasobhayaṃ;
sādarā te palambanti, samayo te mahāyasa.

“Sindhuvārā sītagandhā, sugandhā māluteritā;
disā sabbābhipūjentā, ubho magge pasobhayaṃ;
sādarā vinatuggaggā, samayo te mahāyasa.

“Sīhā kesarasīhā ca, catuppadanisevitā;
acchambhitā surāpāne, migarājā patāpino.
“Sīhanādena pūjenti, sādarā te migābhibhū;
maggamhi ubhato vūḷhā, samayo te mahāyasa.
“Byagghā sindhavā nakulā, sādhurūpā bhayānakā;
ākāse sampatantāva, nibbhītā yena kenaci;
tehi te sādarā natā, samayo te mahāyasa.
“Tidhā pabhinnā chaddantā, surūpā sussarā subhā;
sattappatiṭṭhitaṅgā te, ubho maggesu kūjino;
sādarā hāsamānāva, samayo te mahāyasa.
“Migā varāhā pasadā, citrāsāvayavā subhā;
ārohapariṇāhena, surūpā aṅgasamṃyutā;
ubho magge gāyamānāva, samayo te mahāyasa.
“Gokaṇṇā (2.0262) sarabhā rurū, ārohapariṇāhino;
surūpā aṅgasampannā, sevamānāva accharuṃ;

sevamānā tehi tadā, samayo te mahāyasa.
“Dīpī acchā taracchā ca, tudarā varuṇā sadā;
te dāni sikkhitā sabbe, mettāya tava tādino;
te paccasevakā addhā, samayo te mahāyasa.
“Sasā siṅgālā nakulā, kalandakāḷakā bahū;
kasturā sūrā gandhā te, kevalā gāyamānāva.
samayo te mahāyasa;
“Mayūrā nīlagīvā te, susikhā subhapakkhikā;
supiñchā te sunādā ca, veḷuriyamaṇisannibhā;
nādaṃ karontā pūjenti, kālo te pitudassane.
“Suvaṇṇacitrahaṃsā ca, javahaṃsā vihācarā;
te sabbe āsayā chuddhā, jinadassanabyāvaṭā;
madhurassarena kūjanti, kālo te pitudassane.
“Haṃsā koñcā sunadā te, cakkavākā nadīcarā;
bakā balākā rucirā, jalakākā sarakukkuṭā;
sādarābhinādino ete, kālo te pitudassane.
“Citrā surūpā sussarā, sālīkā suvataṇḍikā;
rukkhaggā sampatantā te, ubho maggesu kūjino;
tesu tesu nikūjanti, kālo te pitudassane.
“Kokilā sakalā citrā, sadā mañjussarā varā;
vimhāpitā te janataṃ, saddhimittādike surā;
sarehi pūjayantāva, kālo te pitudassane.
“Bhīṅkā kurarā sārā, pūritā kānane sadā;
ninnādayantā pavanaṃ, aññamaññasamaṅgino;
gāyamānā sareneva, kālo te pitudassane.
“Tittirā (2.0263) susarā sārā, susarā vanakukkuṭā;
mañjussarā rāmaṇeyyā, kālo te pitudassane.
“Setavālukasañchannā, supatitthā manoramā;
madhurodakasampuṇṇā, sarā jotanti te sadā;
tattha nhatvā pivitvā ca, samayo te ñātidassane.
“Kumbhīrāmakarākiṇṇā, valayā muñjarohitā;
macchakacchapabyāviddhā, sarā sītodakā subhā;
tattha nhatvā pivitvā ca, samayo te ñātidassane.
“Nīluppalasaṃkiṇṇā, tathā rattuppalehi ca;
kumuduppalasaṃkiṇṇā, sarā sobhantinekadhā;
tattha sītalakā toyā, samayo te ñātidassane.
“Puṇḍarīkehi sañchannā, padumehi samohatā;
ubho maggesu sobhanti, pokkharañño tahiṃ tahiṃ;
tatthodakāni nhāyanti, samayo te ñātidassane.
“Setapulinasamkiṇṇā, supatitthā manoramā;
sītodakamahoghehi, sampuṇṇā tā nadī subhā;
ubho maggehi sandanti, samayo te ñātidassane.

“Maggassa ubhatopasse, gāmanigamasamākulā;
saddhā pasannā janatā, ratanattayamāmakā;
tesaṃ sampuṇṇasaṅkappo, samayo te ñātidassane.
“Tesu tesu padesesu, devā mānussakā ubho;
gandhamālābhipūjenti, samayo te ñātidassane”ti.

Evaṃ thero saṭṭhimattāhi gāthāhi satthu gamanavaṇṇaṃ saṃvaṇṇesi. Atha kho bhagavā “kāḷudāyī mama gamanaṃ pattheti, pūressāmissa saṅkappan”ti tattha gamane bahūnaṃ viśesādhigamaṃ disvā viśatisahassakhiṇāsavaparivuto rājagahato aturita-cārikāvasena vuttappakāraphalāphale anubhavanto dvipadacatuppaddādisamūhānaṃ sevanapūjāya pūjyamāno vuttappakārasugandhapupphagandhehi gandhiyamāno gāmanigamavāsīnaṃ saṅghaṃ kurumāno kapilavatthugā-mimaggam (2.0264) paṭipajji. Thero iddhiyā kapilavatthum gantvā rañño purato ākāse ṭhito aditṭhapubbaṃ vesam disvā, raññā- “kosi tvan”ti pucchito “sace amaccaputtam tayā bhagavato santike pesitam na jānāsi, evaṃ jānāhi”ti vadanto-

“Buddhassa puttomhi asayhasāhino, aṅgīrasassappaṭimassa tādino;
pitupitā mayham tuvaṃsi sakka, dhammena me gotama ayyakosī”ti.
(theragā. 536)- gāthamāha;

Tattha **buddhassa puttomhī**ti sabbaññubuddhassa ure vāyāmajanitāhi dhamma-desanāhi jātatāya orasaputto amhi. **Asayhasāhinoti** abhisambodhito pubbe ṭhapetvā mahābodhisattaṃ aññehi sahitum asakkuṇeyyattā asayhassa sakalabodhisambhārassa, mahākaruṇākarassa ca sahanato tato parampi aññehi sahitum abhibhavitum asakkuṇeyyattā asayhānaṃ pañcannaṃ mārānaṃ sahanato abhibhavanato āsayānusayacaritādhimutti-ādivibhāgāvabodhena yathārahaṃ veneyyānaṃ ditṭhadhammikasamparāyikaparamatthehi anusāsanisaṅkhātassa aññehi asayhassa buddhakiccassa sahanato tattha vā sādhu-kārībhāvato asayhasāhino. **Aṅgīrasassāti** aṅgīkatasīlādisampattikassa. “Aṅgamaṅgehi niccharaṇaka-obhāsassā”ti apare. Keci pana “aṅgīraso siddhatthoti imāni dve nāmāni pitarāyeva gahitāni”ti vadanti. **Appaṭimassāti** anupamassa itṭhādīsu tādīlakhaṇasampattiyā tādino. **Pitupitā mayham tuvaṃsīti** ariyajātivāsena mayham pitu sammāsam-buddhassa lokavohāravāsena tvam pitā asi. **Sakkāti** vaṃsena rājānaṃ ālapati. **Dhammenāti** sabhāvena ariyajātilokiyajātīhi dvinnaṃ jātīnaṃ sabhāvasamodhā- nena. **Gotamāti** gottena rājānaṃ ālapati. **Ayyakosīti** pitāmaho ahosi. Ettha ca “buddhassa puttomhī”ti-ādiṃ vadanto thero aññaṃ byākāsi.

Evaṃ (2.0265) pana attānaṃ jānāpetvā haṭṭhatuṭṭhena raññā mahārahe pallaṅke nisīdāpetvā attano paṭiyāditassa nānaggarasabhojanassa pattaṃ pūretvā patte dinne gamanākāraṃ dassesi. “Kasmā gantukāmattha, bhuñjathā”ti vutte, satthu santikaṃ gantvā bhuñjissāmīti. Kahaṃ pana satthāti? Viśatisahassa- bhikkhuparivāro tumhākaṃ dassanattāya maggaṃ paṭipannoti. Tumhe imaṃ piṇḍapātaṃ bhuñjatha, aññaṃ bhagavato haratha. Yāva ca mama putto imaṃ nagaraṃ pāpuṇāti, tāvassa itoyeva piṇḍapātaṃ harathāti. Thero bhattakiccaṃ katvā rañño ca parisāya ca dhammaṃ desetvā satthu āgamanato puretameva rājanivesanaṃ ratanattayaṅgesu abhippasannaṃ karonto sabbesaṃ passantā-

naṃyeva satthu āharitabbabhattachapūṇaṃ pattaṃ ākāse vissajjtvā sayampi vehāsaṃ abbhuggantvā piṇḍapātaṃ upanetvā satthu hatthe ṭhapesi. Satthāpi taṃ piṇḍapātaṃ paribhuñji. Evaṃ satṭhiyojanaṃ maggaṃ divase divase yojanaṃ gacchantassa bhagavato rājagehato bhattaṃ āharitvā adāsi. Bhagavā kamena kapilavatthunagaraṃ patvā punadivase rājavīthiyaṃ piṇḍāya carati. Taṃ sutvā suddhodanamahārājā tattha gantvā, “mā evaṃ kattabbaṃ maññi, nayidaṃ rājavamsappaveṇī”ti. “Ayaṃ tumhākaṃ, mahārāja, vamsa, īdiso amhākaṃ pana buddhavaṃso”ti vatvā-

“Uttiṭṭhe nappamajjeyya, dhammaṃ sucariṃ care;
dhammacārī sukhaṃ seti, asmiṃ loke paramhi ca.

“Dhammaṃ care sucariṃ, na naṃ duccharitaṃ care;

dhammacārī sukhaṃ seti, asmiṃ loke paramhi cā”ti. (dha. pa. 168-169)-

Dhammaṃ desesi. Rājā sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tato rājā buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ nimantetvā sakamandire bhojetvā sampavāretvā bhojanāvasāne **dhammapāla**jātakaṃ (jā. 1.10.92 ādayo) sutvā sapariso anāgāmiphale patiṭṭhahi. Aparabhāge setacchattassa heṭṭhā nipannova arahattaṃ patvā parinibbāyi.

Tato bhagavā rāhulamātuyā bimbādeviyā pāsādaṃ gantvā tassā dhammaṃ desetvā sokaṃ vinodetvā **candakinnari**jātakadesanāya (jā. 1.14.18 ādayo) pasādaṃ janetvā nigrodhārāmaṃ agamāsi. Atha bimbādevī puttaṃ rāhulakumāraṃ āha- “gaccha, tava pitu santakaṃ dhanam yācāhi”ti. Kumāro “dāyajjaṃ (2.02 me samaṇa, dehi”ti vatvā bhagavantaṃ anubandhitvā, “sukhā, te samaṇa, chāyā”-ti vadanto gacchati. Taṃ bhagavā nigrodhārāmaṃ netvā “lokutaradāyajjaṃ gaṇhāhi”ti vatvā pabbājesi. Atha bhagavā ariyagaṇamajjhe nisinno “etadaggaṃ, bhikkhave, mama sāvakaṇaṃ bhikkhūnaṃ kulappasādakānaṃ yadidaṃ kāḷudāyī”-ti (a. ni. 1.219, 225) theram etadagge ṭhapesi.

165. Thero patta-etadaggaṭṭhāno attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **padumuttaro nāma jinoti**-ādigāthāyo abhāsi. Tattha anuttānapadameva vaṇṇayissāma.

166. Guṇāguṇavidūti guṇaṅca aguṇaṅca guṇāguṇaṃ, vaṇṇāvaṇṇaṃ, kusalākusalaṃ vā taṃ jānātīti guṇāguṇavidū. **Kataññūti** aññehi kataguṇaṃ jānātīti kataññū, ekadivasampi bhaddadānādinā katūpakārassa rajjampi dātuṃ samatthattā kataññū. **Katavedīti** kataṃ vindati anubhavati sampañicchatīti katavedī. **Titthe yojeti pāṇi-**neti sabbasatte nibbānapavesanupāye kusalapathe magge dhammadesanāya yojeti sampayojeti patiṭṭhāpetīti attho. Sesam uttānatthameva. Gamanavaṇṇanagāthānamattho theragāthāyaṃ vuttoyevāti.

Kāḷudāyitthera-apadānavaṇṇanā samattā.

7. Abhayatthera-apadānavaṇṇanā

apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava vipaṭṭūpani-
 Sattamāpadāne **padumuttaro nāma jinoti**-ādikaṃ āyasmato abhayattherassa
 apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava vipaṭṭūpani-
 ssayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle haṃsavatīnagare
 brāhmaṇakule nibbato. So vuddhimanvāya vedaṅgapārāgo sakaparasaṃmayaku-
 salo ekadivasaṃ satthu dhammadesanaṃ sutvā pasannamānaso bhagavantaṃ
 gāthāhi thomesi. So tattha yāvatāyukaṃ ṭhatvā puññāni katvā tato cuto devaloke
 nibbato aparāparaṃ sugatīsuyevaṃ (2.0267) saṃsaranto imasmiṃ buddhu-
 ppāde rājagahe bimbisārarañño putto hutvā nibbatti, **abhayot**vevassa nāmaṃ
 kariṃsu. So vayappatto nigaṇṭhehi saddhiṃ vissāsiko hutvā caranto ekadivasaṃ
 nigaṇṭhena nāṭaputtana satthu vādāropanatthāya pesito nipuṇapañhaṃ pucchitvā
 nipuṇabyākaraṇaṃ sutvā pasanno satthu santike pabbajitvā kammaṭṭhānānu-
 rūpaṃ ñāṇaṃ pesetvā nacirasseva arahattaṃ pāpuṇi.

195. So arahattaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubba-
 caritāpadānaṃ pakāsento **padumuttaro nāma jinoti**-ādimāha. Taṃ sabbaṃ suvi-
 ñṇeyyamevāti.

Abhayatthera-apadānavañṇanā samattā.

8. Lomasakaṅgiyatthera-apadānavañṇanā

Aṭṭhamāpadāne **imamhi bhaddake kappeti**-ādikaṃ āyasmato lomasakaṅgiya-
 ttherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava
 vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto kassapassa bhagavato kāle brāhmaṇa-
 kule nibbato saddho pasanno ahosi. Aparo candano nāma tassa sahāyo cāsi. Te
 dvepi satthu santike dhammaṃ sutvā pasannamānasā pabbajitvā yāvajīvaṃ sīlaṃ
 rakkhitvā suparisuddhasīlā tato cutā devaloke nibbattitvā ekaṃ buddhantaṃ
 dibbasukhaṃ anubhaviṃsu. Tesu ayaṃ imasmiṃ buddhuppāde sākiyakule nibba-
 ttitvā aparo candano devaputto hutvā tāvatīṃsabhavane nibbatti. Atha so sakyaku-
 lappasādakena kāḷudāyīnā ārādhitena bhagavatā sakyarājūnaṃ mānamadda-
 nāya kataṃ **vessantaradhammadesanāyaṃ** (jā. 2.22.1655 ādayo) pokkharava-
 ssa-iddhipāṭihāriyaṃ disvā pasannamānaso pabbajitvā majjhimanikāye vuttaṃ
bhaddekarattasuttantadesanaṃ sutvā araññavāsaṃ vasanto bhaddekarattasutta-
 ntadesanānusāsaṃ (ma. ni. 3.286 ādayo) saritvā tadanusārena ñāṇaṃ pesetvā
 kammaṭṭhānaṃ manasi karitvā arahattaṃ pāpuṇi.

225. Arahattaṃ (2.0268) patvā attano pubbakammaṃ saritvā sañjātasoma-
 nasso pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **imamhi bhaddake kappeti**-ādimāha.
 Tattha kappo tāva catubbidho- sārakappo, varakappo, maṇḍakappo, bhaddaka-
 ppoti. Tesu yasmiṃ kappe eko buddho uppajjati, ayaṃ **sārakappo** nāma. Yasmiṃ
 dve vā tayo vā buddhā uppajjanti, ayaṃ **varakappo** nāma. Yasmiṃ cattāro buddhā

uppajjanti, ayaṃ **maṇḍakappo** nāma. Yasmiṃ pañca buddhā uppajjanti, ayaṃ **bhaddakappo** nāma. Aññattha pana-

“Sārakappo maṇḍakappo, sāramaṇḍakappo tathā;
varakappo bhaddakappo, kappā pañcavidhā siyuṃ.

“Eko dve tayo cattāro, pañca buddhā yathākkamaṃ;
etesu pañcakappesu, uppajjanti vināyakā”ti.-

Evaṃ pañca kappā vuttā. Tesu ayaṃ kappo “kakusandho koṇāgamano kassapo gotamo metteyyo”ti pañcabuddhapaṭimaṇḍitattā bhaddakappo nāma jāto.

Tasmā imasmiṃ bhaddakappamhi kassapo nāyako uppajjīti sambandho. Sesam uttānatthamevāti.

Lomasakaṅgiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

9. Vanavacchatthera-apadānavaṇṇanā

Navamāpadāne **imamhi bhaddake kappeti**-ādikaṃ āyasmato vanavacchattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto kassapassa bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutaṃ patvā satthu dhammadesanaṃ sutvā saddhājāto pabbajitvā parisuddhaṃ brahmacariyaṃ caritvā tato cuto devaloke nibbatto, tato cuto araññāyatanane bhikkhūnaṃ samīpe kapotayoniyaṃ nibbatto. Tesu mettacitto dhammaṃ sutvā tato cuto devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ buddhuppāde kapilavattusmiṃ brāhmaṇakule nibbatti. Tassa mātukucchigatakāleyeva mātu dohaḷo udapādi vane vasituṃ vane vijāyituṃ (2.0269). Tato icchānurūpavasena vane vasantiyā gabbhavuṭṭhānaṃ ahosi. Gabbhato nikkhantañca naṃ kāsāvakhaṇḍena paṭiggahesuṃ. Tadā bodhisattassa uppannakālo, rājā taṃ kumāraṃ āharāpetvā saheva posesi. Atha bodhisatto mahābhinnikkhamaṃ nikkhamitvā pabbajitvā chabbasāni dukkarakārikaṃ katvā buddhe jāte so mahākassapassa santikaṃ gantvā tassovāde pasanno tassa santikā buddhuppādabhāvaṃ sutvā satthu santikaṃ gantvā dhammaṃ sutvā pabbajitvā nacirasseva chaḷabhiñño arahā ahosi.

251. So arahattaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubba-caritāpadānaṃ pakāsento **imamhi bhaddake kappeti**-ādimāha. Tattha **brahma-bandhu mahāyasoti** ettha brāhmaṇānaṃ bandhu ñātakoti brāhmaṇabandhūti vattabbe gāthābandhasukhatthaṃ “brahmabandhū”ti vuttanti veditabbaṃ. Lokattayabyāpakayasattā mahāyaso. Sesam sabbam suviññeyyamevāti.

Vanavacchatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

10. Cūlasugandhatthera-apadānavaṇṇanā

Dasamāpadāne **imamhi bhaddake kappeti-ādikaṃ** āyasmato sugandhattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto kassapasammāsambuddhakāle bārāṇasiyaṃ vibhavasampanne kule nibbatto viññutaṃ patvā satthu santike dhammaṃ sutvā sabbadā namassamāno mahādānaṃ dadamāno māsassa sattakkhattuṃ bhagavato gandhakuṭṭiyā catujjātigandhena vilimpesi. “Mama nibbattanibbattaṭṭhāne sarīrato sugandhagandho nibbattatū”ti patthanaṃ akāsi. Bhagavā taṃ byākāsi. So yāvatāyukaṃ ṭhatvā puññāni karonto tato cuto devaloke nibbatto kāmāvacaralokaṃ sarīragandhena sugandhaṃ kurumāno **sugandhadevaputtoti** pākaṭo ahosi. So devalokasampattiyo anubhavitvā tato cuto imasmiṃ buddhuppāde mahābhogakule (2.0270) nibbatti, tassa mātukucchigatasseva mātuyā sarīragandhena sakalagehaṃ sakalanagarañca sugandhena ekagandhaṃ ahosi, jātakkhaṇe sakalaṃ sāvattinagaraṃ sugandhakaraṇḍako viya ahosi, tenassa **sugandhoti** nāmaṃ kariṃsu. So vuddhiṃ agamāsi. Tadā satthā sāvattiyaṃ patvā jetavana-mahāvihāraṃ paṭiggahesi, taṃ disvā pasannamānaso bhagavato santike pabbajitvā nacirasseva saha paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇi. Tassa uppannadivasato paṭṭhāya yāva parinibbānā etthantare nipannaṭṭhānādīsu sugandhameva vāyi. Devāpi dibbacuṇṇadibbagandhapupphāni okiranti.

272. Sopi thero arahattaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **imamhi bhaddake kappeti-ādimaṃha**. Taṃ sabbamaṃ heṭṭhā vuttanayattā uttānatthattā ca suviññeyyameva, kevalaṃ puññānānattaṃ nāmanānattañca viseso.

Cūlasugandhatthera-apadānavañṇanā samattā.

Pañcapaññāsamavaggavañṇanā samattā.

56. Yasavaggo

1. Yasatthera-apadānavañṇanā

Chappaññāsame vagge paṭhamāpadāne **mahāsamuddaṃ oggayhāti-ādikaṃ** āyasmato yasattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto sumedhassa bhagavato kāle mahānubhāvo nāgarājā hutvā buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ attano bhavanaṃ netvā mahādānaṃ pavattesi, bhagavantaṃ mahagghena ticivarena acchādesi, ekekañca bhikkhuṃ mahaggheneva paccekadussayugena sabbena ca samaṇaparikkhārena. So tena puññakamma devamanussesu saṃsaranto

siddhatthassa bhagavato kāle seṭṭhiputto hutvā mahābodhimaṇḍalam sattahi rata-
 nehi pūjesi. Kassapassa bhagavato kāle sāsane pabbajitvā samaṇadhammaṃ
 akāsi. Evaṃ so sugatisuyeva saṃsaranto amhākaṃ bhagavato kāle bārāṇasiyaṃ
 mahāvibhavassa seṭṭhino putto (2.0271) hutvā sujātāya bhagavato khīrapāyāsaṃ
 dinnāya seṭṭhidhītāya kucchimhi nibbatti, **yaso** nāma nāmena paramasukhumālo.
 Tassa tayo pāsādā honti- eko hemantiko, eko gimhiko, eko vassikoti. So vassike
 pāsāde vassike cattāro māse nippurisehi tūriyehi paricārayamāno vasati, heṭṭhā-
 pāsādaṃ na otarati. Hemantike pāsāde cattāro māse suphusitavātapānakavāṇe
 tattheva paṭivasati. Gimhike pāsāde bahukavāṇavātapānajālāhi sampanne
 tattheva vasati. Hatthapādānaṃ sukhumālatāya bhūmiyaṃ nisajjādikiccaṃ natthi.
 Simbalitulādipuṇṇasabhāve attharivā tattha upadhānāni kiccāni karoti. Evaṃ
 devaloke devakumāro viya pañcahi kāmagaṇehi samappitassa samaṅgībhūtassa
 paricārayamānassa paṭikacceva niddā okkami, pariyanassāpi niddā okkami,
 sabbarattiyo ca telapadīpo jhāyati. Atha kho yaso kulaputto paṭikacceva pabu-
 jjhitvā addasa sakaṃ pariyaṇaṃ supantaṃ aññissā kacche vīṇaṃ, aññissā kaṇṭhe
 mudiṅgaṃ, aññissā kacche āḷambaraṃ, aññaṃ vikesikaṃ, vikkheḷikaṃ, aññā
 vippalapantiyo hatthapattaṃ susānaṃ maññe, disvānassa ādīnava pāturahosi,
 nibbidāya cittaṃ saṅghāsi. Atha kho yaso kulaputto udānaṃ udānesi- “upaddutaṃ
 vata bho, upassaṭṭhaṃ vata bho” ti.

Atha kho yaso kulaputto suvaṇṇapādukāyo ārohitvā yena nivesanadvāraṃ tenu-
 pasaṅkami, amanussā dvāraṃ vivariṃsu- “mā yasassa kulaputtassa koci antarā-
 yamakāsi agārasmā anagāriyaṃ pabbajjāyā” ti. Atha kho yaso kulaputto yena
 nagaradvāraṃ tenupasaṅkami, amanussā dvāraṃ vivariṃsu- “mā yasassa kula-
 puttassa koci antarāyamakāsi agārasmā anagāriyaṃ pabbajjāyā” ti. Atha kho yaso
 kulaputto yena isipatanaṃ migadāyo tenupasaṅkami.

Tena kho pana samayena bhagavā rattiyā paccūsasamayaṃ paccuṭṭhāya ajjho-
 kāse caṅkamati, addasā kho bhagavā yasaṃ kulaputtaṃ dūratova āgacchantaṃ,
 disvāna caṅkamā orohitvā paññatte āsane nisīdi. Atha kho yaso kulaputto bhaga-
 vato avidūre udānaṃ udānesi- “upaddutaṃ vata bho, upassaṭṭhaṃ vata bho” ti.
 Atha kho bhagavā yasaṃ kulaputtaṃ (2.0272) etadvoca- “idaṃ kho, yasa, anupa-
 ddutaṃ, idaṃ anupassaṭṭhaṃ, ehi, yasa, nisīda, dhammaṃ te desessāmi” ti. Atha
 kho yaso kulaputto, “idaṃ kira anupaddutaṃ, idaṃ anupassaṭṭhan” ti haṭṭho
 udaggo suvaṇṇapādukāhi orohitvā yena bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā
 bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi, ekamantaṃ nisinnassa kho
 yasassa kulaputtassa bhagavā anupubbim̐ kathaṃ kathesi, seyyathidaṃ, dāna-
 kathaṃ sīlakathaṃ saggakathaṃ kāmānaṃ ādīnavaṃ okāraṃ saṃkilesaṃ
 nekkhamme ānisaṃsaṃ pakāsesi. Yadā bhagavā aññāsi yasaṃ kulaputtaṃ kalla-
 cittaṃ muducittaṃ vinīvaraṇacittaṃ udaggacittaṃ pasannacittaṃ, atha yā
 buddhānaṃ sāmukkaṃsikā dhammadesanā, taṃ pakāsesi dukkhaṃ samudayaṃ
 nirodhaṃ maggaṃ. Seyyathāpi nāma suddhaṃ vatthaṃ apagatakāḷakaṃ samma-
 deva rajanaṃ paṭiggaṇheyya, evameva yasassa kulaputtassa tasmim̐yeva āsane
 virajaṃ vitamalaṃ dhammacakkhuṃ udapādi- “yaṃ kiñci samudayadhammaṃ,

sabbaṃ taṃ nirodhadhammaṃ”ti.

Atha kho yasassa kulaputtassa mātā pāsādaṃ abhiruhitvā yasaṃ kulaputtaṃ apassantī yena seṭṭhi gahapati tenupasaṅkami; upasaṅkamtvā seṭṭhiṃ gahapatiṃ etadavoca- “putto te gahapati yaso na dissatī”ti. Atha kho, seṭṭhi gahapati, catuddisā assadūte uyyojetvā sāmāmyeva yena isipatanaṃ migadāyo tenupasaṅkami. Addasā kho, seṭṭhi gahapati, suvaṇṇapādukānaṃ nikkhepaṃ, disvāna taṃyeva anugamāsi. Addasā kho bhagavā seṭṭhiṃ gahapatiṃ dūratova āgacchantāṃ, disvāna bhagavato etadahosi- “yaṃnūnāhaṃ tathārūpaṃ iddhābhisaṅkhāraṃ abhisāṅkhareyyaṃ, yathā seṭṭhi gahapati idha nisinna idha nisinnaṃ yasaṃ kulaputtaṃ na passeyyā”ti. Atha kho bhagavā tathārūpaṃ

iddhābhisaṅkhāraṃ abhisaṅkharesi. Atha kho seṭṭhi gahapati yena bhagavā tenu-pasaṅkami; upasaṅkamitvā bhagavantam etadavoca- “api, bhante, bhagavā yasaṃ kulaputtam passeyyā”ti. Tena hi gahapati nisīda, appeva nāma idha nisinno idha nisinnam yasaṃ kulaputtam passeyyāsīti. Atha kho seṭṭhi gahapati “idheva kirāham nisinno idha nisinnam yasaṃ kulaputtam passissāmi”ti haṭṭho udaggo bhagavantam abhivādetvā ekamantam nisīdi, ekamantam nisinnassa kho seṭṭhissa gahapatissa bhagavā anupubbiṃ katham kathesi ...pe... aparappa-cayo atthu sāsane bhagavantam etadavoca- “abhikkantam bhante, abhikkantam bhante, seyyathāpi (2.0273), bhante, nikkujjitam vā ukkujjeyya, paṭicchannam vā vivareyya mūḷhassa vā maggaṃ ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotam dhāreyya ‘cakkhumanto rūpāni dakkhanti’ti, evamevaṃ bhagavatā anekapariyāyena dhammo pakāsito. Esāham, bhante, bhagavantam saraṇam gacchāmi dhammañca bhikkhusaṅghañca, upāsakam maṃ bhagavā dhāretu ajjatagge pāṇupetaṃ saraṇam gatan”ti. Sova loke paṭhamam upāsako ahosi tevāciko.

Atha kho yasassa kulaputtassa pituno dhamme desiyamāne yathādiṭṭham yathāviditam bhūmiṃ paccavekkhantassa anupādāya āyavehi cittaṃ vimucci. Atha kho bhagavato etadahosi- “yasassa kho kulaputtassa pituno dhamme desiyamāne yathādiṭṭham yathāviditam bhūmiṃ paccavekkhantassa anupādāya āsavehi cittaṃ vimuttam, abhabbo kho yaso kulaputto hīnāyāvattitvā kāme paribhuñjitum, seyyathāpi pubbe agārikabhūto, yaṃnūnāham taṃ iddhābhisaṅkhāraṃ paṭippassambheyyan”ti. Atha kho bhagavā taṃ iddhābhisaṅkhāraṃ paṭippassambhesi. Addasā kho seṭṭhi gahapati yasaṃ kulaputtam nisinnam, disvāna yasaṃ kulaputtam etadavoca- “mātā te tāta, yasa, paridevasokasamāpannā, dehi mātuyā jīvitān”ti. Atha kho yaso kulaputto bhagavantam ullokesi. Atha kho bhagavā seṭṭhiṃ gahapatim etadavoca- “taṃ kiṃ maññasi, gahapati, yassa sekkhena ñāṇena sekkhena dassanena dhammo diṭṭho vidito seyyathāpi tayā, tassa yathādiṭṭham yathāviditam bhūmiṃ paccavekkhantassa anupādāya āsavehi cittaṃ vimuttam, bhabbo nu kho so, gahapati, hīnāyāvattitvā kāme paribhuñjitum seyyathāpi pubbe agārikabhūto”ti? “No hetam, bhante”. “Yasassa kho, gahapati, kulaputtassa sekkhena ñāṇena sekkhena dassanena dhammo diṭṭho vidito seyyathāpi tayā, tassa yathādiṭṭham yathāviditam bhūmiṃ paccavekkhantassa anupādāya āsavehi cittaṃ vimuttam, abhabbo kho, gahapati, yaso kulaputto hīnāyāvattitvā kāme paribhuñjitum seyyathāpi pubbe agārikabhūto”ti. “Lābhā, bhante, yasassa kulaputtassa, suladdham, bhante, yasassa kulaputtassa, yathā yasassa kulaputtassa anupādāya āsavehi cittaṃ vimuttam, adhivāsetu me, bhante bhagavā, ajjatanāya bhattam yasena kulaputtana pacchāsamaṇenā”ti. “Adhivāsesi bhagavā tuṅhībhāvena”. Atha kho seṭṭhi gahapati (2.0274), bhagavato adhivāsanaṃ viditvā uṭṭhāyāsanā bhagavantam abhivādetvā padakkhiṇam katvā pakkāmi. Atha kho yaso kulaputto acirapakkante seṭṭhimhi gahapatimhi bhagavantam etadavoca- “labheyāham, bhante, bhagavato santike pabbajjam, labheyam upasampadan”ti. “Ehi bhikkhū”ti bhagavā avoca- “svākkhāto dhammo, cara brahmacariyam sammā dukkhassa antakiriyyāyā”ti, sāva tassa āyasmato upasampadā ahosi.

1. Arahā pana hutvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṃ pakāseno **mahāsamuddaṃ oggayhāti**-ādimāha. Tattha **samuddanti** aṅgulimuddāya saṃ suṭṭhu dassetabbato samuddo, atha vā saṃ suṭṭhu udiyati khobhiyati pasodhiyati ghosanaṃ karonto āluḷiyatīti samuddo, mahanto ca so samuddo cāti mahāsamuddo, taṃ mahāsamuddaṃ. **Oggayhāti** ajjhogāhetvā abbhantaraṃ pavisitvā tassa mahāsamuddassa anto pavisitvā, sāmyatthe cetamaṃ upayogavacananti daṭṭhabbaṃ. **Bhavanaṃ me sumāpitanti** ettha bhavanti nibbattanti nivasanti catūhi iriyāpathehi vāsaṃ kappenti etthāti bhavanaṃ, mayhaṃ taṃ bhavanaṃ taṃ vimānaṃ taṃ pāsādaṃ pañcapākārakūṭāgārehi saṃ suṭṭhu māpitaṃ nagaraṃ, attano balena suṭṭhu nimmitanti attho. **Sunimmitā pokkharaṇīti** sumahantā hutvā bhūtā itā gatā pavattā khaṇitā katāti pokkharaṇī, macchakacchapapupphapulinatitthamadhurodakādīhi suṭṭhu nibbattā nimmitāti attho. **Cakkavākūpakūjitāti** cakkavākakukkuṭahaṃsādīhi kūjitā ghoṣitā nāditā sā pokkharaṇīti sambandho. Ito paraṃ nadīvanadvipadacatuppapadapādapapakkhīnaṃ vaṇṇaṅca sumedhassa bhagavato dassanaṅca nimantetvā sumedhassa bhagavato dānakkamaṅca suviññeyyameva. **Lokāhutipaṭiggahanti** ettha loke āhuti lokāhuti, kāmarūpārūpasaṅkhātassa lokassa āhutiṃ pūjāsakkāraṃ paṭiggaṇhātīti lokāhutipaṭiggahaṃ, sumedhaṃ bhagavantanti attho. Sesamaṃ byākaraṇadānaṅca arahattappattaphalaṅca suviññeyyamevāti.

Yasatthera-apadānavañṇanā samattā.

2. Nadīkassapatthera-apadānavañṇanā

Dutiyāpadāne (2.0275) **padumuttarassa bhagavatoti**-ādikaṃ āyasmato nadīkassapattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle kulagehe nibbattitvā viññutaṃ patto ekadivasaṃ satthāraṃ piṇḍāya carantaṃ disvā pasannamānaso attanā ropitassa ambarukkhassa paṭhamuppannaṃ mano-silāvāṇṇaṃ ekaṃ ambaphalaṃ adāsi. So tena puññakammena devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ buddhuppāde magadharaṭṭhe brāhmaṇakule uruvelakassapassa bhātā hutvā nibbatta vayappatto nissaraṇajjhāsayatāya gharāvāsaṃ anicchanto tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā tīhi tāpasasatehi saddhiṃ nerañjarāya nadiyā tīre assamaṃ māpetvā viharati. Nadītīre vasanato kassapagottatāya ca **nadīkassapoti** samaññā ahosi. Tassa bhagavā sapisasassa ehibhikkhubhāvena upasampadaṃ adāsi. So bhagavato gayāsīse **ādittapariyāya desanāya** (mahāva. 54; saṃ. ni. 4.28) arahatte patiṭṭhāsi.

Tatrāyaṃ anupubbikathā- satthā yasaṃ kulaputtaṃ pabbājetvā uruvelāyaṃ tayo bhātikajaṭile dametuṃ yena uruvelā tadavasari. Tena kho pana samayena uruvelāyaṃ tayo jaṭilā paṭivasanti uruvelakassapo nadīkassapo gayākassapoti, tesu uruvelakassapo jaṭilo pañcannaṃ jaṭilasatānaṃ nāyako hoti vināyako aggo

pamukho pāmokkho, nadīkassapo jaṭilo tiṇṇaṃ jaṭilasatānaṃ nāyako hoti vināyako aggo pamukho pāmokkho, gayākassapo jaṭilo dvinnaṃ jaṭilasatānaṃ nāyako hoti vināyako aggo pamukho pāmokkho. Atha kho bhagavā yena uruvelakassapassa jaṭilassa assamo tenupasaṅkami; upasaṅkamtivā uruvelakassapaṃ jaṭilaṃ etadavoca- “sace te, kassapa, agaru, vaseyyāma ekarattaṃ agyāgāre”ti. Na kho me, mahāsamaṇa, garu, caṇḍettha nāgarājā iddhimā āsiviso ghoraviso, so taṃ mā viheṭhesīti. Dutiyampi kho bhagavā uruvelakassapaṃ jaṭilaṃ etadavoca ...pe... tatiyampi ...pe... so taṃ mā viheṭhesīti. Appeva maṃ na viheṭheyya, iṅgha tvaṃ, kassapa, anujānāhi agyāgāranti (2.0276). Vihara, mahāsamaṇa, yathāsu-khanti. Atha kho bhagavā agyāgāraṃ pavisitvā tiṇṣanthārakaṃ paññapetvā nisīdi pallaṅkaṃ ābhujitvā ujum kāyaṃ paṇidhāya parimukhaṃ satim upaṭṭha-petvā.

Addasā kho so nāgo bhagavantaṃ pavitṭhaṃ, disvā dummano padhūpāyi. Atha kho bhagavato etadahosi- “yaṃnūnāhaṃ imassa nāgassa anupahacca chaviṅca cammaṅca maṃsaṅca nhāruṅca aṭṭhiṅca aṭṭhimiṅjaṅca tejasā tejaṃ pariyādiye-yyan”ti. Atha kho bhagavā tathārūpaṃ iddhābhisaṅkhāraṃ abhisaṅkharitvā padhūpāyi. Atha kho so nāgo makkhaṃ asahamāno pajjali. Bhagavāpi tejodhātum samāpajjitvā pajjali. Ubhinnaṃ sajotibhūtānaṃ agyāgāraṃ ādittaṃ viya hoti sampajjalitaṃ sajotibhūtaṃ. Atha kho te jaṭilā agyāgāraṃ parivāretvā evamā-haṃsu- “abhirūpo vata, bho, mahāsamaṇo nāgena viheṭhiyatī”ti. Atha kho bhagavā tassā rattiyā accayena tassa nāgassa anupahacca chaviṅca cammaṅca maṃsaṅca nhāruṅca aṭṭhiṅca aṭṭhimiṅjaṅca tejasā tejaṃ pariyādiyitvā patte pakkhipitvā uruvelakassapassa jaṭilassa dassesi- “ayaṃ te, kassapa, nāgo pariyā-dinno assa tejasā tejo”ti. Atha kho uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi- “mahid-dhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma caṇḍassa nāgarājassa iddhimato āsivisassa ghoravisassa tejasā tejaṃ pariyādiyissati, na tveva kho arahā yathā ahan”ti.

“Nerañjarāyaṃ bhagavā, uruvelakassapaṃ jaṭilaṃ avoca;
sace te kassapa agaru, viharemu ajjaṇho aggisālamhī”ti.

“Na kho me mahāsamaṇa garu, phāsukāmovā taṃ nivāremi;
caṇḍettha nāgarājā, iddhimā āsiviso ghoraviso;
so taṃ mā viheṭhesī”ti.

“Appeva (2.0277) maṃ na viheṭheyya, iṅgha tvaṃ kassapa anujānāhi agyā-gāranti;

dinnanti naṃ veditvā, abhīto pāvīsi bhayamatīto.

“Disvā isiṃ pavitṭhaṃ, ahināgo dummano padhūpāyi;
sumanamāso adhimāno, manussanāgopi tattha padhūpāyi.

“Makkaṅca asahamāno, ahināgo pāvakova pajjali;
tegodhātusukusalo, manussanāgopi tattha pajjali.

“Ubhinnaṃ sajotibhūtānaṃ,
agyāgāraṃ ādittaṃ hoti sampajjalitaṃ sajotibhūtaṃ;
udicchare jaṭilā, abhirūpo vata bho mahāsamaṇo;

nāgena viheṭhiyatīti bhaṇanti.

“Atha tassā rattiyā accayena, hatā nāgassa acciyo honti;
iddhimato pana ṭhitā, anekavaṇṇā acciyo honti.

“Nīlā atha lohikā, mañjiṭṭhā pītakā phalikavaṇṇāyo;
aṅgīrasassa kāye, anekavaṇṇā acciyo honti.

“Pattamhi odahitvā, ahināgaṃ brāhmaṇassa dassesī;
ayaṃ te kassapa nāgo, pariyādinno assa tejasā tejo”ti.

Atha (2.0278) kho uruvelakassapo jaṭilo bhagavato iminā iddhipāṭihāriyena abhippasanno bhagavantaṃ etadavoca- “idheva, mahāsamaṇa, vihara, ahaṃ te dhuvabhattenā”ti.

Paṭhamaṃ pāṭihāriyaṃ.

Atha kho bhagavā uruvelakassapassa jaṭilassa assamassa avidūre aññatarasmiṃ vanasaṇḍe vihāsi. Atha kho cattāro mahārājāno abhikkantāya rattiyā abhikkantavaṇṇā kevalakappaṃ vanasaṇḍaṃ obhāsetvā yena bhagavā tenupasaṅkamīsu; upasaṅkamtivā bhagavantaṃ abhivādetvā catuddisā aṭṭhaṃsu seyyathāpi mahantā aggikkhandhā. Atha kho uruvelakassapo jaṭilo tassā rattiyā accayena yena bhagavā tenupasaṅkami; upasaṅkamtivā bhagavantaṃ etadavoca- “kālo, mahāsamaṇa, niṭṭhitaṃ bhattaṃ, te nu kho te, mahāsamaṇa, abhikkantāya rattiyā abhikkantavaṇṇā kevalakappaṃ vanasaṇḍaṃ obhāsetvā yena tvaṃ tenupasaṅkamīsu; upasaṅkamtivā taṃ abhivādetvā catuddisā aṭṭhaṃsu seyyathāpi mahantā aggikkhandhā”ti. Ete kho, kassapa, cattāro mahārājāno yenāhaṃ tenupasaṅkamīsu dhammassavanāyāti. Atha

kho uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi- “mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma cattāropi mahārājāno upasaṅkamissanti dhammassavanāya, na tveva ca kho arahā yathā ahan”ti. Atha kho bhagavā uruvelakassapassa jaṭilassa bhattaṃ bhuñjitvā tasmimyeva vanasaṅḍe vihāsi.

Dutiyam pāṭihāriyam.

Atha kho sakko devānamindo abhikkantāya rattiyā abhikkantavaṇṇo kevalakappaṃ vanasaṅḍaṃ obhāsetvā yena bhagavā tenupasaṅkami; upasaṅkamtivā bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhāsi seyyathāpi mahā-aggikkhandho purimāhi vaṇṇanibhāhi abhikkantataro ca paṇītataro ca. Atha kho uruvelakassapo jaṭilo tassā rattiyā accayena yena bhagavā tenupasaṅkami; upasaṅkamtivā bhagavantaṃ etadavoca- “kālo, mahāsamaṇa, niṭṭhitaṃ bhattaṃ, ko nu kho so, mahāsamaṇa, abhikkantāya (2.0279) rattiyā abhikkantavaṇṇo kevalakappaṃ vanasaṅḍaṃ obhāsetvā yena tvaṃ tenupasaṅkami; upasaṅkamtivā taṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhāsi seyyathāpi mahā-aggikkhandho purimāhi vaṇṇanibhāhi abhikkantataro ca paṇītataro cā”ti. Eso kho, kassapa, sakko devānamindo yenāhaṃ tenupasaṅkami dhammassavanāyāti. Atha kho uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi- “mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma sakkopi devānamindo upasaṅkamissati dhammassavanāya, na tveva ca kho arahā yathā ahan”ti. Atha kho bhagavā uruvelakassapassa jaṭilassa bhattaṃ bhuñjitvā tasmimyeva vanasaṅḍe vihāsi.

Tatiyam pāṭihāriyam.

Atha kho brahmā sahampati abhikkantāya rattiyā abhikkantavaṇṇo kevalakappaṃ vanasaṅḍaṃ obhāsetvā yena bhagavā tenupasaṅkami; upasaṅkamtivā bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhāsi seyyathāpi mahā-aggikkhandho purimāhi vaṇṇanibhāhi abhikkantataro ca paṇītataro ca. Atha kho uruvelakassapo jaṭilo tassā rattiyā accayena yena bhagavā tenupasaṅkami; upasaṅkamtivā bhagavantaṃ etadavoca- “kālo, mahāsamaṇa, niṭṭhitaṃ bhattaṃ, ko nu kho so, mahāsamaṇa, abhikkantāya rattiyā abhikkantavaṇṇo kevalakappaṃ vanasaṅḍaṃ obhāsetvā yena tvaṃ tenupasaṅkami; upasaṅkamtivā taṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhāsi seyyathāpi mahā-aggikkhandho purimāhi vaṇṇanibhāhi abhikkantataro ca paṇītataro cā”ti. Eso kho, kassapa, brahmā sahampati yenāhaṃ tenupasaṅkami dhammassavanāyāti. Atha kho uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi- “mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma brahmāpi sahampati upasaṅkamissati dhammassavanāya, na tveva ca kho arahā yathā ahan”ti. Atha kho bhagavā uruvelakassapassa jaṭilassa bhattaṃ bhuñjitvā tasmimyeva vanasaṅḍe vihāsi.

Catuttham pāṭihāriyam.

Tena kho pana samayena uruvelakassapassa jaṭilassa mahāyañño paccupaṭṭhito hoti, kevalakappā ca aṅgamagadhā pahūtaṃ khādaniyaṃ bhojaniyaṃ (2.0280) ādāya abhikkamitukāmā honti. Atha kho uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi- “etarahi kho me mahāyañño paccupaṭṭhito, kevalakappā ca aṅgamagadhā pahūtaṃ khādaniyaṃ bhojaniyaṃ ādāya abhikkamissanti, sace mahāsamaṇo mahājanakāye iddhipāṭihāriyaṃ karissati, mahāsamaṇassa lābhasakkāro abhivaḍḍhissati, mama lābhasakkāro parihāyissati, aho nūna mahāsamaṇo svātanāya nāgaccheyyā”ti. Atha kho bhagavā uruvelakassapassa jaṭilassa cetasā cetoparivitakkamaññāya uttarakuruṃ gantvā tato piṇḍapātaṃ āharitvā anotattadahe paribhuñjitvā tattheva divāvihāraṃ akāsi. Atha kho uruvelakassapo jaṭilo tassā rattiyā accayena yena bhagavā tenupasaṅkami; upasaṅkamtivā bhagavantaṃ etadavoca- “kālo, mahāsamaṇa, niṭṭhitaṃ bhattaṃ, kiṃ nu kho, mahāsamaṇa, hiyyo nāgamāsi, apica mayaṃ taṃ sarāma, ‘kiṃ nu kho mahāsamaṇo nāgacchatī’ti, khādaniyassa ca bhojaniyassa ca te paṭiviso ṭhapito”ti. Nanu te, kassapa, etadahosi- “etarahi kho me mahāyañño paccupaṭṭhito kevalakappā ca aṅgamagadhā pahūtaṃ khādaniyaṃ bhojaniyaṃ ādāya abhikkamissanti, sace mahāsamaṇo mahājanakāye iddhipāṭihāriyaṃ karissati, mahāsamaṇassa lābhasakkāro abhivaḍḍhissati, mama lābhasakkāro parihāyissati, aho nūna mahāsamaṇo svātanāya nāgaccheyyā”ti, so kho ahaṃ, kassapa, tava cetasā cetoparivitakkamaññāya uttarakuruṃ gantvā tato piṇḍapātaṃ āharitvā anotattadahe paribhuñjitvā tattheva divāvihāraṃ akāsinti. Atha kho uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi- “mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma cetasāpi cittaṃ pajānissati, na tveva ca kho arahā yathā ahan”ti. Atha kho bhagavā uruvelakassapassa jaṭilassa bhattaṃ bhuñjitvā tasmimpyeva vanasaṇḍe vihāsi.

Pañcamaṃ pāṭihāriyaṃ.

Tena kho pana samayena bhagavato paṃsukūlaṃ uppannaṃ hoti. Atha kho bhagavato etadahosi- “kattha nu kho ahaṃ paṃsukūlaṃ dhoveyyan”ti? Atha kho sakko devānamindo bhagavato cetasā cetoparivitakkamaññāya (2.0281) pāṇinā pokkharaniṃ khaṇitvā bhagavantaṃ etadavoca- “idha, bhante bhagavā, paṃsukūlaṃ dhovatū”ti. Atha kho bhagavato etadahosi- “kimhi nu kho ahaṃ paṃsukūlaṃ parimaddeyyan”ti? Atha kho sakko devānamindo bhagavato cetasā cetoparivitakkamaññāya mahatiṃ silaṃ upanikkhipi- “idha, bhante bhagavā, paṃsukūlaṃ parimaddatū”ti. Atha kho bhagavato etadahosi- “kimhi nu kho ahaṃ ālambitvā uttareyyan”ti? Atha kho kakudhe adhivatthā devatā bhagavato cetasā cetoparivitakkamaññāya sākhaṃ onāmesi- “idha, bhante bhagavā, ālambitvā uttaratū”ti. Atha kho bhagavato etadahosi- “kimhi nu kho ahaṃ paṃsukūlaṃ vissajjeyyan”ti? Atha kho sakko devānamindo bhagavato cetasā cetoparivitakkamaññāya mahatiṃ silaṃ upanikkhipi- “idha, bhante bhagavā, paṃsukūlaṃ vissajjetū”ti. Atha kho uruvelakassapo jaṭilo tassā rattiyā accayena yena bhagavā tenupasa-

ñkami; upasañkamitvā bhagavantam etadavoca- “kālo, mahāsamaṇa, niṭṭhitam bhattam, kiṃ nu kho, mahāsamaṇa, nāyam pubbe idha pokkharaṇi sāyam idha pokkharaṇi, nayimā silā pubbe upanikkhattā, kenimā silā upanikkhattā, nayimassa kakudhassa pubbe sākhā onatā, sāyam sākhā onatā”ti? Idha me, kassapa, paṃsukūlam uppannam ahosi, tassa mayham, kassapa, etadahosi- “kattha nu kho aham paṃsukūlam dhoveyyan”ti? Atha kho, kassapa, sakko devānamindo mama cetasā cetoparivittakkamaññāya pāṇinā pokkharaṇim khaṇitvā maṃ etadavoca- “idha, bhante bhagavā, paṃsukūlam dhovatū”ti. Sāyam, kassapa, amanussena pāṇinā khaṇitā pokkharaṇi. Tassa mayham, kassapa, etadahosi- “kimhi nu kho aham paṃsukūlam parimaddeyyan”ti? Atha kho, kassapa, sakko devānamindo mama cetasā cetoparivittakkamaññāya mahatiṃ silam upanikkhipi- “idha, bhante bhagavā, paṃsukūlam parimaddatū”ti? Sāyam, kassapa, amanussena upanikkhattā silā. Tassa mayham, kassapa, etadahosi- “kimhi nu kho aham ālambitvā uttareyyan”ti? Atha kho, kassapa, kakudhe adhivatthā devatā mama cetasā cetoparivittakkamaññāya sākham onāmesi- “idha, bhante bhagavā, ālambitvā uttaratū”ti? Svāyam āharahattho kakudho. Tassa mayham, kassapa, etadahosi- “kimhi nu kho aham paṃsukūlam vissajjeyyan”ti? Atha kho, kassapa, sakko devānamindo mama cetasā cetoparivittakkamaññāya (2.0282) mahatiṃ silam upanikkhipi- “idha, bhante bhagavā, paṃsukūlam vissajjetū”ti? Sāyam, kassapa, amanussena upanikkhattā silāti. Atha kho uruvelakassapassa etadahosi- “mahiddhiko mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma sakkopi devānamindo veyyāvaccam karissati, na tveva ca kho arahā yathā ahan”ti. Atha kho bhagavā uruvelakassapassa jaṭilassa bhattam bhuñjitvā tasmimyeva vanasaṇḍe vihāsi.

Atha kho uruvelakassapo jaṭilo tassā rattiyā accayena yena bhagavā tenupasañkami; upasañkamitvā bhagavato kālam ārocesi- “kālo, mahāsamaṇa, niṭṭhitam bhattan”ti. “Gaccha tvam, kassapa, āyāmaṇa”ti uruvelakassapam jaṭilam uyyojetvā yāya jambuyā jambudīpo paññāyati, tato phalam gahetvā paṭhamataram āgantvā agyāgāre nisīdi. Addasā kho uruvelakassapo jaṭilo bhagavantam agyāgāre nisinnam, disvāna bhagavantam etadavoca- “katamena tvam, mahāsamaṇa, maggena āgato, aham tayā paṭhamataram pakkanto, so tvam paṭhamataram āgantvā agyāgāre nisinno”ti? “Idhāham, kassapa, tam uyyojetvā yāya jambuyā jambudīpo paññāyati, tato phalam gahetvā paṭhamataram āgantvā agyāgāre nisinno. Idam kho, kassapa, jambuphalam vaṇṇasampannam gandhasampannam rasasampannam, sace ākañkhasi paribhuñjā”ti. “Alam, mahāsamaṇa, tvamyeva tam arahasi, tvamyeva tam paribhuñjā”ti. Atha kho uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi- “mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma maṃ paṭhamataram uyyojetvā yāya jambuyā jambudīpo paññāyati, tato phalam gahetvā paṭhamataram āgantvā agyāgāre nisīdissati, na tveva ca kho arahā yathā ahan”ti. Atha kho bhagavā uruvelakassapassa jaṭilassa bhattam bhuñjitvā tasmimyeva vanasaṇḍe vihāsi.

Atha kho uruvelakassapo jaṭilo tassā rattiyā accayena yena bhagavā tenupasañkami; upasañkamitvā bhagavato kālam ārocesi- “kālo, mahāsamaṇa, niṭṭhitam

bhattan”ti. “Gaccha tvam, kassapa, āyāmahān”ti uruvelakassapaṃ jaṭilaṃ uyyo-
jetvā yāya jambuyā jambudīpo paññāyati, tassā avidūre ambo ...pe... tassā avi-
dūre āmalakī ...pe... (2.0283) tassā avidūre haritakī ...pe... tāvatimsaṃ gantvā
pāricchattakapupphaṃ gahetvā paṭhamataraṃ āgantvā agyāgāre nisīdi. Addasā
kho uruvelakassapo jaṭilo bhagavantaṃ agyāgāre nisinnaṃ, disvāna bhaga-
vantaṃ etadavoca- “katamena tvam, mahāsamaṇa, maggena āgato, ahaṃ tayā
paṭhamataraṃ pakkanto, so tvam paṭhamataraṃ āgantvā agyāgāre nisinno”ti?
“Idhāhaṃ, kassapa, taṃ uyyojetvā tāvatimsaṃ gantvā pāricchattakapupphaṃ
gahetvā paṭhamataraṃ āgantvā agyāgāre nisinno. Idaṃ kho, kassapa, pāricchatta-
kapupphaṃ vaṇṇasampannaṃ gandhasampannaṃ, sace ākaṅkhasi gaṇhā”ti.
“Alaṃ, mahāsamaṇa, tvamyeva taṃ arahasi, tvamyeva taṃ gaṇhā”ti. Atha kho
uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi- “mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānu-
bhāvo, yatra hi nāma maṃ paṭhamataraṃ uyyojetvā tāvatimsaṃ gantvā pāriccha-
ttakapupphaṃ gahetvā paṭhamataraṃ āgantvā agyāgāre nisīdissati, na tveva ca
kho arahā yathā ahan”ti.

Tena kho pana samayena te jaṭilā aggim paricaritukāmā na sakkonti kaṭṭhāni
phāletuṃ. Atha kho tesam jaṭilānaṃ etadahosi- “nissaṃsayam kho mahāsama-
ṇassa iddhānubhāvo yathā mayaṃ na sakkoma kaṭṭhāni phāletun”ti. Atha kho
bhagavā uruvelakassapaṃ jaṭilaṃ etadavoca- “phāliyantū, kassapa, kaṭṭhāni”ti.
“Phāliyantū, mahāsamaṇā”ti. Sakideva pañca kaṭṭhasatāni phāliyiṃsu. Atha kho
uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi- “mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānu-
bhāvo, yatra hi nāma kaṭṭhānipi phāliyissanti, na tveva ca kho arahā yathā ahan”ti.

Tena kho pana samayena te jaṭilā aggim paricaritukāmā na sakkonti aggim ujjā-
letuṃ. Atha kho tesam jaṭilānaṃ etadahosi- “nissaṃsayam kho mahāsamaṇassa
iddhānubhāvo yathā mayaṃ na sakkoma aggim ujjāletun”ti. Atha kho bhagavā
uruvelakassapaṃ jaṭilaṃ etadavoca- “ujjaliyantū, kassapa, aggī”ti. “Ujjaliyantū,
mahāsamaṇā”ti. Sakideva pañca aggisatāni ujjaliyiṃsu. Atha kho uruvelakassa-
passa jaṭilassa etadahosi- “mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi
nāma aggīpi ujjaliyissanti, na tveva ca kho arahā yathā ahan”ti.

Tena (2.0284) kho pana samayena te jaṭilā aggim paricaritvā na sakkonti aggim
vijjhāpetuṃ. Atha kho tesam jaṭilānaṃ etadahosi- “nissaṃsayam kho mahāsama-
ṇassa iddhānubhāvo yathā mayaṃ na sakkoma aggim vijjhāpetun”ti. Atha kho
bhagavā uruvelakassapaṃ jaṭilaṃ etadavoca- “vijjhāyantū, kassapa, aggī”ti.
“Vijjhāyantū, mahāsamaṇā”ti. Sakideva pañca aggisatāni vijjhāyiṃsu. Atha kho
uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi- “mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānu-
bhāvo, yatra hi nāma aggīpi vijjhāyissanti, na tveva ca kho arahā yathā ahan”ti.

Tena kho pana samayena te jaṭilā sītāsu hemantikāsu rattīsu antaraṭṭhakāsu
himapātasamaye najjā nerañjarāya ummujjantipi nimujjantipi ummujjananimujja-
nampi karonti. Atha kho bhagavā

pañcamattāni mandāmukhisatāni abhinimmini yattha te jaṭilā uttaritvā visibbesuṃ. Atha kho tesam jaṭilānaṃ etadahosi- “nissaṃsayam kho mahāsamaṇassa iddhā-nubhāvo yathayimā mandāmukhiyo nimmitā”ti. Atha kho uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi- “mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma tāva bahū mandāmukhiyopi abhinimminissati, na tveva ca kho arahā yathā ahan”-ti.

Tena kho pana samayena mahā akālamegho pāvassi, mahā udakavāhako sañjāyi, yasmim padese bhagavā viharati so padeso udakena na otthaṭo hoti. Atha kho bhagavato etadahosi- “yaṃnūnāhaṃ samantā udakaṃ ussāretvā majjhe reṇuhātāya bhūmiyā caṅkameyyan”ti. Atha kho bhagavā samantā udakaṃ ussāretvā majjhe reṇuhātāya bhūmiyā caṅkami. Atha kho uruvelakassapo jaṭilo “māheva kho mahāsamaṇo udakena vūḷho ahoṣi”ti nāvāya sambahulehi jaṭilehi saddhim yasmim padese bhagavā viharati, taṃ padesaṃ agamāsi. Addasā kho uruvelakassapo jaṭilo bhagavantaṃ samantā udakaṃ ussāretvā majjhe reṇuhātāya bhūmiyā caṅkamantaṃ, disvāna bhagavantaṃ etadavoca- “idaṃ nu tvam, mahāsamaṇā”ti. “Ayamahamasmī, kassapā”ti bhagavā vehāsaṃ abbhuggantvā nāvāya paccuṭṭhāsi. Atha kho uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi- “mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo (2.0285), yatra hi nāma udakampi na pavāhissati, na tveva ca kho arahā yathā ahan”ti.

Atha kho bhagavato etadahosi- “cirampi kho imassa moghapurisassa evaṃ bhavissati ‘mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, na tveva ca kho arahā yathā ahan’ti, yaṃnūnāhaṃ imaṃ jaṭilaṃ saṃvejeyyan”ti. Atha kho bhagavā uruvelakassapaṃ jaṭilaṃ etadavoca- “neva ca kho tvam, kassapa, arahā, nāpi arahattamaggasamāpanno, sāpi te paṭipadā natthi, yāya tvam arahā vā assasi arahattamaggaṃ vā samāpanno”ti. Atha kho uruvelakassapo jaṭilo bhagavato pādesu sirasā nipatitvā bhagavantaṃ etadavoca- “labheyyāhaṃ, bhante, bhagavato santike pabbajjaṃ, labheyyaṃ upasampadan”ti. “Tvam khosi, kassapa, pañcannaṃ jaṭilasatānaṃ nāyako vināyako aggo pamukho pāmokkho, tepi tāva apalokehi, yathā te maññissanti, tathā te karissantī”ti. Atha kho uruvelakassapo jaṭilo yena te jaṭilā tenupasaṅkami; upasaṅkamtivā te jaṭile etadavoca- “icchāmahaṃ, bho, mahāsamaṇe brahmacariyaṃ carituṃ, yathā bhavanto maññanti tathā karontū”ti. “Cirapaṭikā mayaṃ, bho, mahāsamaṇe abhippasannā, sace bhavaṃ mahāsamaṇe brahmacariyaṃ carissati, sabbeva mayaṃ mahāsamaṇe brahmacariyaṃ carissāmā”ti. Atha kho te jaṭilā kesamissaṃ jaṭāmissaṃ khārikājamissaṃ aggihutamissaṃ udake pavāhetvā yena bhagavā tenupasaṅkamimsu; upasaṅkamtivā bhagavato pādesu sirasā nipatitvā bhagavantaṃ etadavocuṃ- “labheyyāma mayaṃ, bhante, bhagavato santike pabbajjaṃ, labheyyāma upasampadan”ti. “Etha, bhikkhavo”ti bhagavā avoca- “svākkhāto dhammo, caratha brahmacariyaṃ sammā dukkhassa antakiriyaṃ”ti. Sāva tesam āyasmantānaṃ upasampadā ahoṣi.

Addasā kho nadikassapo jaṭilo kesamissaṃ jaṭāmissaṃ khārikājamissaṃ aggihutamissaṃ udake vuyhamāne, disvānassa etadahosi- “māheva me bhātuno upa-

saggo ahosi”ti, jaṭile pāhesi- “gacchatha me bhātaraṃ jānāthā”ti, sāmañca tīhi jaṭi-
lasatehi saddhiṃ yenāyasmā uruvelakassapo tenupasaṅkami; upasaṅkamitvā
āyasmantaṃ uruvelakassapaṃ etadavoca- “idaṃ nu kho, kassapa, seyyo”ti?
“Āmāvuso, idaṃ seyyo”ti. Atha kho te jaṭilā kesamissaṃ jaṭāmissaṃ khārikāja-
missaṃ aggihutamissaṃ (2.0286) uduke pavāhetvā yena bhagavā tenupasaṅka-
miṃsu; upasaṅkamitvā bhagavato pādesu sirasā nipatitvā bhagavantaṃ etada-
vocaṃ- “labheyyāma mayaṃ, bhante, bhagavato santike pabbajjaṃ, labheyyāma
upasampadan”ti. “Etha, bhikkhavo”ti bhagavā avoca- “svākkhāto dhammo,
caratha brahmacariyaṃ sammā dukkhassa antakiriyaṃ”ti. Sāva tesaṃ āyasma-
ntānaṃ upasampadā ahosi.

Addasā kho gayākassapo jaṭilo kesamissaṃ jaṭāmissaṃ khārikājamissaṃ ag-
gihutamissaṃ uduke vuyhamāne, disvānassa etadahosi- “māheva me bhātūnaṃ
upasaggo ahosi”ti, jaṭile pāhesi- “gacchatha me bhātaro jānāthā”ti, sāmañca
dvīhi jaṭilasatehi saddhiṃ yenāyasmā uruvelakassapo tenupasaṅkami; upasaṅka-
mitvā āyasmantaṃ uruvelakassapaṃ etadavoca- “idaṃ nu kho, kassapa,
seyyo”ti? “Āmāvuso, idaṃ seyyo”ti. Atha kho te jaṭilā kesamissaṃ jaṭāmissaṃ
khārikājamissaṃ aggihutamissaṃ uduke pavāhetvā yena bhagavā tenupasaṅka-
miṃsu; upasaṅkamitvā bhagavato pādesu sirasā nipatitvā bhagavantaṃ etada-
vocaṃ- “labheyyāma mayaṃ, bhante, bhagavato santike pabbajjaṃ, labheyyāma
upasampadan”ti. “Etha, bhikkhavo”ti, bhagavā avoca- “svākkhāto dhammo,
caratha brahmacariyaṃ sammā dukkhassa antakiriyaṃ”ti. Sāva tesaṃ āyasma-
ntānaṃ upasampadā ahosi.

“Bhagavato adhiṭṭhānena pañca kaṭṭhasatāni na phāliyaṃsu, phāliyaṃsu,
aggī na ujjaliyaṃsu, ujjaliyaṃsu, na vijjhāyaṃsu, vijjhāyaṃsu, pañca mandāmu-
khi-
satāni abhinimmini, etena nayena aḍḍhuḍḍhapāṭihāriyasahassāni honti.

“Atha kho bhagavā uruvelāyaṃ yathābhirantaṃ viharitvā yena gayāsisaṃ
tena cārikaṃ pakkāmi mahatā bhikkhusaṅghena saddhiṃ sahasena sabbe-
heva purāṇajaṭilehi. Tatra sudaṃ bhagavā gayāyaṃ viharati gayāsise saddhiṃ
bhikkhusahassena. Tatra kho bhagavā bhikkhu āmantesi (saṃ. ni. 4.28)-
‘sabbāṃ, bhikkhave, ādittaṃ, kiñca, bhikkhave, sabbāṃ ādittaṃ, cakkhu,
bhikkhave, ādittaṃ, rūpā ādittā, cakkhuvinnāṇaṃ (2.0287) ādittaṃ, cakkhusa-
mphaṃso āditto, yamidaṃ cakkhusamphassa-paccayā uppajjati vedayitaṃ
sukhaṃ vā dukkhaṃ vā adukkhamasukhaṃ vā tampi ādittaṃ. Kena ādittaṃ,
rāgagginā dosagginā mohagginā ādittaṃ, jātiyā jarāya maraṇena sokehi paride-
vehi dukkhehi domanassehi upāyāsehi ādittanti vadāmi? Sotaṃ ādittaṃ, saddā
ādittā ...pe... ghānaṃ ādittaṃ, gandhā ādittā ...pe... jivhā ādittā, rasā ādittā
...pe... kāyo āditto, phoṭṭhabbā ādittā ...pe... mano āditto, dhammā ādittā,
manovinnāṇaṃ ādittaṃ, manosamphaṃso āditto, yamidaṃ manosamphassa-
paccayā uppajjati vedayitaṃ sukhaṃ vā dukkhaṃ vā adukkhamasukhaṃ vā
tampi ādittaṃ. Kena ādittaṃ, rāgagginā dosagginā mohagginā ādittaṃ, jātiyā
jarāya maraṇena sokehi paridevehi dukkhehi domanassehi upāyāsehi ādittan”-
ti vadāmi.

“Evaṃ passaṃ, bhikkhave, sutavā ariyasāvako cakkhusmimpi nibbindati, rūpesupi nibbindati, cakkhuviññāṇepi nibbindati, cakkhusamphassepi nibbindati, yamidaṃ cakkhusamphassapaccayā uppajjati vedayitaṃ sukhaṃ vā dukkhaṃ vā adukkhamasukhaṃ vā tasmimpi nibbindati. Sotasmimpi nibbindati, saddesupi nibbindati ...pe... ghānasmimpi nibbindati, gandhesupi nibbindati ...pe... jivhāyapi nibbindati, rasesupi nibbindati ...pe... kāyasmimpi nibbindati, phoṭṭhabbesupi nibbindati ...pe... manasmimpi nibbindati, dhammesupi nibbindati, manoviññāṇepi nibbindati, manosamphassepi nibbindati, yamidaṃ manosamphassapaccayā uppajjati vedayitaṃ sukhaṃ vā dukkhaṃ vā adukkhamasukhaṃ vā tasmimpi nibbindati. Nibbindaṃ virajjati, virāgā vimuccati, vimuttasmiṃ vimuttamiti ñāṇaṃ hoti, ‘khīṇā jāti, vusitaṃ brahmacariyaṃ, kataṃ karaṇīyaṃ, nāparaṃ itthattāyā’ ti pajānāti” ti.

Imasmiñca pana veyyākaraṇasmiṃ bhaññamāne tassa bhikkhusahassassa anupādāya āsavehi cittāni vimuccimṃsu.

29. Evaṃ ādittapariyāyadesanaṃ sutvā saha paṭisambhidāhi arahattaṃ sampatto nadīkassapo thero somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṃ (2.0288) pakāsentō **padumuttarassa bhagavatoti-ādimāha**. Tattha **aggaphalanti** uttamaphalaṃ, attanā ropita-ambarukkhasa ādimhi gahitaphalaṃ vā. Sesam suviññeyyamevāti.

Nadīkassapatthera-apadānavañṇanā samattā.

3. Gayākassapatthera-apadānavañṇanā

Tatiyāpadāne **ajinacammavatthohanti-ādikaṃ** āyasmato gayākassapattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayaṃ kusalaṃ upacinanto ito ekatimsakappe sikhissa bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutaṃ patto nissaraṇajjhāsayatāya gharāvāsaṃ pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā araññāyatane assamaṃ māpetvā vanamūlaphalāhāro vasati. Tena ca samayena bhagavā eko adutiyo tassa assamasamīpenāgacchi, so bhagavantaṃ disvā pasannamānaso upasaṅkamtivā vanditvā ekamantaṃ ṭhito velaṃ olokento manoharāni kolaphalāni satthu upanesi. So tena puññakammena devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ buddhuppāde brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto nissaraṇajjhāsayatāya gharāvāsaṃ pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā dvīhi tāpasasatehi saddhiṃ gayāya viharati. Gayāya vasanato hissa kassapagottatāya ca **gayākassapoti** samaññā ahoṣi. So bhagavato saddhiṃ parisāya ehibhikkhūpasampadaṃ datvā nadīkassapassa vuttanayena ādittapariyāya desanāya ovadiyamāno arahatte patiṭṭhāsi.

35. So arahattaṃ patvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **ajinacammavatthohanti-ādimāha**. Tattha **ajinacammavatthoti** tāpasapabbajitattā ajinacammānivāsanapāvuraṇoti attho. **Khāribhāradharoti** tāpasakāle tāpasapari-

kkhāraparipuṇṇakājadharoti attho. Khārikatāpasaparikkhāre pūretvā. **Kolaṃ ahāsi assamanti** kolaphalaṃ assame pūretvā assame nisinnoti attho. **Agopayinti** (2.0289) pāṭhe kolaphalaṃ pariyesitvā assamaṃ gopesiṃ rakkhinti attho. Sesāṃ sabbaṃ uttānatthamevāti.

Gayākassapatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

4. Kimilatthera-apadānavaṇṇanā

Catutthāpadāne **nibbute kakusandhamhīti**-ādikaṃ āyasmato kimilattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpani-ssayāni puñṇāni upacinanto kakusandhassa bhagavato kāle kulagehe nibbattitvā viññutaṃ patto parinibbute sathari tassa dhātuyo uddissa salalamālāhi maṇḍapaṃ kāretvā pūjaṃ akāsi. So tena puñṇakamma tāvatiṃsesu uppajjitvā aparāparaṃ devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ buddhuppāde kapilavatthunagare sakyarājakule nibbattitvā **kimiloti** tassa nāmaṃ akāsi. So vayappatto bhoga-sampattiyā pamatto viharati. Tassa ñāṇaparipākaṃ ñatvā saṃvegajananatthaṃ anupiyāyaṃ viharanto sathā paṭhamayobbane ṭhitaṃ ramaṇiyaṃ itthirūpaṃ abhinimminivā purato dassetvā puna anukkamena yathā jarārogavipattīhi abhibhūtā dissati, tathā akāsi. Taṃ disvā kimilakumāro ativiya saṃvegajāto attano saṃvegaṃ pakāsentō bhagavato pākaṭaṃ katvā laddhānusāsano arahattaṃ pāpuṇi.

42. So arahattaṃ patvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **nibbute kakusandhamhīti**-ādimāha. **Brāhmaṇamhi vusīmatīti** pañcahi vasitāhi vasippattamhi bhagavati. Brāhmaṇassa sabbaṃgaṇehi maṇḍitattā abhivūḥitattā brāhmaṇamhi kakusandhe bhagavati parinibbuteti attho. Sesāṃ sabbaṃ uttānamevāti.

Kimilatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

5. Vajjiputtatthera-apadānavaṇṇanā

Sahassaraṃsī (2.0290) **bhagavāti**-ādikaṃ āyasmato vajjiputtattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpani-ssayaṃ puñṇaṃ upacinanto ito catunavutikappe ekaṃ paccekabuddhaṃ bhikkhāya gacchantaṃ disvā pasannamānaso kadaliphālāni adāsi. So tena puñṇakamma devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ buddhuppāde vesāliyaṃ licchavirājakumāro hutvā nibbatti, vajjirājaputtattā **vajjiputtot**vevassa samaññā. So daharo hutvā hatthisippādisikkhanakālepi hetusampannatāya nissaraṇajjhāsa-yova

hutvā vicaranto satthu dhammadesanaṃ sutvā paṭiladdhasaddho satthu santike pabbajitvā vipassanāya kammaṃ katvā nacirasseva chaḷabhiñño ahosi. Chaḷabhiñño pana hutvā aparabhāge aciraparinibbute satthari dhammaṃ saṅgāyituṃ saṅketam katvā mahātheresu tattha tattha viharantesu ekadivasam āyasmantaṃ ānandaṃ sekhaṃyeva samānaṃ mahatīyā parisāya parivutaṃ dhammaṃ desentaṃ disvā tassa uparimaggādhigamāya ussāhaṃ janento-

“Rukkhamūlagahanaṃ pasakkiya, nibbānaṃ hadayasmiṃ opiya;
jhāya gotama mā ca pamādo, kiṃ te biḷibiḷikā karissatī”ti. (theragā. 119)-
gāthaṃ abhāsi;

Tattha **rukkhamūlagahanaṃ** rukkhamūlabhūtaṃ gahanaṃ, gahanañhi atthi, na rukkhamūlaṃ, rukkhamūlañca atthi, na gahanaṃ, tesu rukkhamūlaggahaṇena ṭhānassa chāyāya sampannatāya vātātapaparissayābhāvaṃ dīpeti, gahanaggahaṇena nivātabhāvena vātaparissayābhāvaṃ janasambādhabhāvañca dasseti, tadubhayena ca bhāvanāyogyataṃ. **Pasakkiyāti** upagantvā. **Nibbānaṃ hadayasmiṃ opiyāti** “evaṃ mayā paṭipajjitvā nibbānaṃ adhigantabban”ti nibbutiṃ hadaye ṭhapetvā citte katvā. **Jhāyāti** tilakkaṇṭhapanijjhānena jhāya, vipassanābhāvanāsa-hitam maggabhāvanaṃ bhāvehi. **Gotamāti** dhammabhaṇḍāgārikaṃ gottenālapati. **Mā ca pamādoti** adhikusalesu dhammesu mā pamādaṃ āpajji. Idāni yādiso (2.0291) therassa pamādo, taṃ paṭikkhepavasena dassento “**kiṃ te biḷibiḷikā karissatī**”ti āha. Tattha **biḷibiḷikāti** biḷibiḷikiriya, biḷibiḷitisaddapavatti yathā niratthakā, evaṃ biḷibiḷikāsadisā janapaññatti. **Kiṃ te karissatīti** kīdisaṃ atthaṃ tuyhaṃ sādheṣṣati, tasmā janapaññattiṃ pahāya sadatthapasuto hohīti ovādaṃ adāsi.

Taṃ sutvā aññehi vuttena vissagandhavāyanavacanena saṃvegajāto bahu-deva rattiṃ caṅkamaṇa vītināmento vipassanaṃ ussukkāpetvā senāsanaṃ pavisitvā mañcake nisinnamattova “kiñci sayāmi”ti sīsaṃ bimbohanamasampattaṃ pādaṃ bhūmito uggataṃ sarīrassa ākāśagatakkhaṇeyeva arahattaṃ pāpuṇi.

49. Vajjiputtatthero aparabhāge somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṃ pakāśento **sahassaraṃsī bhagavāti**-ādimāha. Tattha **sahassaraṃsīti** ettha “anekasahasahassaraṃsī”ti vattabbe gāthābandhasukhatthaṃ “sahassaraṃsī”ti vuttanti veditabbaṃ. Sesam suviññeyyamevāti.

Vajjiputtatthera-apadānavañṇanā samattā.

6. Uttarathera-apadānavañṇanā

Chaṭṭhāpadāne **sumedho nāma sambuddhoti**-ādikaṃ āyasmato uttarasāmaṇe-rassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭū-panissayāni puññāni upacinanto sumedhassa bhagavato kāle vijjādharo hutvā ākāśena vicarati. Tena ca samayena satthā tasseva anuggaṇhanatthaṃ vana-ntare aññatarasmiṃ rukkhamūle nisīdi chabbaṇṇabuddharaṃsiyo vissajjento. So antalikkhena gacchanto bhagavantaṃ disvā pasannaṃ mānaso ākāśato oruyha

suvisuddhehi vipulehi kaṇikārapupphehi bhagavantam pūjesi, pupphāni buddhā-nubhāvena satthu upari chattākārena aṭṭhamso, so tena bhiyyosomattāya pasannacitto hutvā aparabhāge kālam katvā tāvatimsesu nibbattitvā dibbasampattiṃ anubhavanto yāvatāyukam tattha ṭhatvā tato cuto devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ buddhuppāde rājagahe brāhmaṇamahāsālassa putto hutvā (2.0292) nibbatti, **uttarotissa** nāmaṃ ahosi. So viññutam patto brāhmaṇavijjāsu nipphattiṃ gantvā jātiyā rūpena vijjāya vayena silācārena ca lokassa sambhāvaniyo jāto.

Tassa taṃ sampattiṃ disvā vassakāro magadhamahāmatto attano dhītaram dātukāmo hutvā attano adhippāyam pavedesi. So nissaraṇajjhāsayatāya taṃ paṭikkhipitvā kālena kālam dhammasenāpatiṃ payirupāsanto tassa santike dhammaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā vattasampanno hutvā theram upaṭṭhahati.

Tena ca samayena therassa aññataro ābādho uppanno, tassa bhesajjathāya uttaro sāmaṇero pātova pattacīvaramādāya vihārato nikkhanto antarāmagge taḷā-kassa samīpe pattaṃ ṭhapetvā udakasamīpaṃ gantvā mukhaṃ dhovati. Atha aññataro umaṅgacoro katakammo ārakkhapurisehi anubaddho aggamaggena nagarato nikkhamitvā palāyanto attanā gahitaṃ ratanabhaṇḍitaṃ sāmaṇerassa patte pakkhipitvā palāyi. Sāmaṇeropi pattasamīpaṃ upagato. Coraṃ anubandhantā rājapurisā sāmaṇerassa patte bhaṇḍikaṃ disvā “ayaṃ coro, iminā coriyaṃ katan”ti sāmaṇeraṃ pacchābāhaṃ bandhitvā vassakārassa brāhmaṇassa dassesuṃ. Vassakāro ca tadā rañño vinicchaye niyutto hutvā chejjabhejjaṃ anusāsati, so “pubbe mama vacanaṃ nādiyi, suddhapāsaṇḍiyesu pabbajī”ti (theragā. aṭṭha. 1.uttarattheragāthāvaṇṇanā) kammaṃ asodhetvā ghātukāmatāva jīvantameva taṃ sūle uttāsesi.

Athassa bhagavā ñāṇaparipākaṃ oloketvā taṃ ṭhānaṃ gantvā vipphurantahattanakhamañimayūkhasambhinnasitābhatāya paggharantajātihiṅgulakasuvaṇṇarasadhāraṃ viya jālāguṇṭhitamudatalunadīghaṅgulihatthaṃ uttarassa sīse ṭhapetvā “uttara, idaṃ te purimakamma phalaṃ uppannaṃ, tattha tayā pacca-vekkhaṇabalena adhvāsana kātābbā”ti vatvā ajjhāsayanurūpaṃ dhammaṃ desesi. Uttaro amatābhisekasadisena satthu hatthasamphassena sañjātappasā-dasomanassatāya uḷārapītipāmojjaṃ paṭilabhitvā yathāparicitaṃ vipassanā-maggaṃ samārūho ñāṇassa paripākaṃ gatattā satthu ca desanāvilāsena tāvadeva maggapaṭipāṭiyā sabbe kilese khepetvā chaḷabhiñño (2.0293) ahosi. Chaḷabhiñño pana hutvā sūlato utṭhahitvā parānuddayāya ākāse ṭhatvā pāṭihāriyaṃ dassesi. Mahājano acchariyabbhutacittajāto ahosi. Tāvadevassa vaṇo saṃrūhi, so bhikkhūhi, “āvuso, tādisadukkaṃ anubhavanto kathaṃ tvaṃ vipassanaṃ anu-yuñjituṃ asakkhī”ti puṭṭho, “pageva me, āvuso, saṃsāre ādīnavo, saṅkhārānañca sabhāvo suditṭho, evāhaṃ tādisaṃ dukkaṃ anubhavantopi asakkhiṃ vipassanaṃ vaḍḍhetvā visesaṃ adhigantun”ti āha. “Pubbajātiyā daharakāle makkhikaṃ gahetvā nimbasūlakaṃ gahetvā sūlāropanakīlaṃ paṭicca evaṃ aneka-jātisatesu sūlāropanadukkhamanubhavitvā imāya pariyosānajātiyā evarūpaṃ dukkhamanubhūtan”ti āha.

55. Atha aparabhāge pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpa-

dānaṃ pakāsentō **sumedho nāma sambuddhoti-ādimāha**. Tattha anuttānapadavaṇṇanameva karissāma.

57. Vijjādharo tadā āsinti bāhirakamantādivijjāsiddhiyā ākāsagāmisamattho hutvā caraṇavasena taṃ vijjaṃ rakkhitvā avināsetvā pariharaṇavasena vijjādhara-yoni āsiṃ ahosinti attho. **Antalikkhacaro ahanti** antaṃ pariyosānaṃ koṭiṃ likhate saṃkarissatīti antalikkhaṃ. Atha vā antaṃ pariyosānaṃ likhyate olokiyate etenāti antalikkhaṃ, tasmīṃ antalikkhe, ākāse caraṇasīlo ahanti attho. **Tisūlaṃ sukataṃ gayhāti** tikhiṇaṃ sūlaṃ, aggamaṃ āvudhaṃ. Tisūlaṃ sundaraṃ kataṃ, koṭṭanaghaṃ-sanamaddanapaharaṇavasena suṭṭhu kataṃ sūlāvudhaṃ gayha gahetvā ambarato gacchāmīti attho. Sesamaṃ sabbaṃ heṭṭhā vuttanayattāva nayānuyogena suvi-ññeyyamevāti.

Uttaratthera-apadānavaṇṇanā samattā.

7. Aparā-uttaratthera-apadānavaṇṇanā

Sattamāpadāne (2.0294) **nibbute lokanāthamhīti-ādikaṃ āyasmato aparassa** uttarattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto ito catunnavutikappe siddhatthassa bhagavato kāle kulagehe nibbattitvā vayappatto viññutaṃ patvā sāsane laddha-pasādo hutvā upāsakattaṃ nivedesi. So sathari parinibbute attano ñātaka sannipātetvā bahupūjāsakkāraṃ saṃharitvā dhātupūjaṃ akāsi. So tena puññakammaena devamanussesu saṃsaranto imasmīṃ buddhuppāde sākete brāhmaṇakule nibbattitvā **uttaroti** laddhanāmo vayappatto kenacideva karaṇiyena sāvattiṃ gato kaṇḍambamūle kataṃ yamakapāṭihāriyaṃ disvā pasīditvā puna kālakārāmasuttadesanāya abhivaḍḍhamānasaddho pabbajitvā sathārā saddhiṃ rājagahaṃ gantvā upasampadaṃ labhitvā tatheva caranto vipassanaṃ paṭṭhapetvā nacira-sseva chaḷabhiñño ahoṣi. Chaḷabhiñño pana hutvā sathari sāvattiyaṃ viharante buddhupaṭṭhānatthaṃ rājagahato sāvattiṃ upagato bhikkhūhi- “kiṃ, āvuso, pabbajjākiccaṃ tayā matthakaṃ pāpitan”ti puṭṭho aññaṃ byākāsi.

93. Arahattaṃ pana patvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṃ pakā-sento **nibbute lokanāthamhīti-ādimaḥa**. Taṃ sabbaṃ heṭṭhā vuttanayattā uttāna-tthamevāti.

Aparā-uttaratthera-apadānavaṇṇanā samattā.

8. Bhaddajitthera-apadānavaṇṇanā

Aṭṭhamāpadāne **ogayhāhaṃ pokkharaṇinti-ādikaṃ āyasmato bhaddajittherassa** apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpani-

ssayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatitvā viññutam patto brāhmaṇānaṃ vijjāsippesu pāraṃ gantvā kāme pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā araññāyatane assamaṃ (2.0295) kāretvā vasanto ekadivasam satthāraṃ ākāseṇa gacchantaṃ disvā pasannamānaso añjaliṃ paggayha aṭṭhāsi. Satthā tassa ajjhāsayaṃ disvā ākāsatō otari. Otiṇṇassa pana bhagavato madhuñca bhisamuḷālañca sappikhīrañca upanāmesi, tassa taṃ bhagavā anukammaṃ upādāya paṭiggahetvā anumodanaṃ katvā pakkāmi. So tena puññakammaṇa tusitesu nibbatto tattha yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato cuto aparāparaṃ sugatī-suyeve saṃsaranto vipassissa bhagavato kāle mahaddhano seṭṭhi hutvā aṭṭhasaṭṭhibhikkhusatasahassaṃ bhojetvā ticivarena acchādesi.

Evaṃ bahuṃ kusalaṃ katvā devaloke nibbatti. Tattha yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato cavitvā manussalokesu uppanno buddhasuññe loke pañca paccekabuddhasatāni catūhi paccayehi upaṭṭhahitvā tato cuto rājakule nibbattitvā rajjaṃ anusāsanto attano puttaṃ paccekabodhiṃ adhigantvā ṭhitaṃ upaṭṭhahitvā tassa parinibbutassa dhātuyo gahetvā cetiyaṃ katvā pūjesi. Evaṃ tattha tattha tāni tāni puññāni katvā imasmiṃ buddhuppāde bhaddiyanagare asītikoṭivibhavassa bhaddiyaseṭṭhissa ekaputtako hutvā nibbatti, **bhaddajitissa** nāmaṃ ahosi. Tassa kira issariya-bhogaparivārasampatti carimabhava bodhisattassa viya ahosi.

Tadā satthā sāvattiyaṃ vasitvā bhaddajikumāraṃ saṅgaṇhanatthāya mahatā bhikkhusaṅghena saddhiṃ bhaddiyanagaraṃ gantvā jātiyāvane vasi tassa ñāṇa-paripākaṃ āgamayamāno. Sopi uparipāsāde nisinnō sīhapañjaraṃ vivarivā olo-kento bhagavato santike dhammaṃ sotuṃ gacchantaṃ mahājanaṃ disvā, “katthāyaṃ mahājano gacchati”ti pucchitvā taṃ kāraṇaṃ sutvā sayampi mahatā parivārena satthu santikaṃ gantvā dhammaṃ suṇanto sabbābharaṇapaṭimaṇḍi-tova sabbakilese khepetvā arahattaṃ pāpuṇi. Arahatte pana tena adhigate satthā bhaddiyaseṭṭhiṃ āmantesi- “tava putto alaṅkatapaṭiyatto dhammaṃ suṇanto arahatte paṭiṭṭhāsi, tenassa idāneva pabbajituṃ yuttaṃ, no ce pabbajissati, parinibbāyissati”ti. Seṭṭhi “na mayhaṃ puttassa daharasseva sato parinibbānena kiccaṃ atthi, pabbājetha na”ti āha. Taṃ satthā pabbājetvā upasampādetvā tattha sattāhaṃ vasitvā koṭigāmaṃ pāpuṇi, so ca gāmo gaṅgātīre ahosi (2.0296). Koṭigā-mavāsino ca buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ pavattesuṃ. Bhaddajitthero satthārā anumodanāya āraddhamattāya bahigāmaṃ gantvā “gaṅgātīre maggasaṃpe satthu āgatakāle vuṭṭhahissāmi”ti kālaparicchedaṃ katvā aññatarasmiṃ rukkhamaṇe samāpattiṃ samāpajjitvā nisīdi. Mahātheresu āgacchantesu avuṭṭhahitvā satthu āgatakāleyeva vuṭṭhāsi. Puthujjanā bhikkhū- “ayaṃ adhunā pabbajito, mahātheresu āgacchantesu mānathaddho hutvā na vuṭṭhāsi”ti ujjhāyimsu.

Satthā “bhaddajissānubhāvaṃ pakāsemi”ti nāvāya ṭhatvā “kahaṃ bhaddajī”ti pucchi. Bhaddajitthero- “sohaṃ, bhante”ti satthāraṃ upasaṅkamtivā añjaliṃ katvā aṭṭhāsi. Satthā “ehi, bhaddaji, amhehi saddhiṃ ekanāvaṃ abhiruhā”ti. So uppativā satthu ṭhitanāvāyaṃ aṭṭhāsi. Satthā gaṅgāya majjhe gatakāle, “bhaddaji, tayā mahāpanādakāle ajjhāvuṭṭharatanapāsādo kahan”ti āha. “Imasmiṃ ṭhāne nimuggo, bhante”ti. “Tena hi, bhaddaji, sabrahmacārīnaṃ kaṅkhaṃ chindā”ti. Tasmīṃ khaṇe therō satthāraṃ vanditvā iddhibalena gantvā pāsādathūpikaṃ pādaṅgulantarena sannirujjhivā pañcavīsatiyojanaṃ pāsādaṃ gahetvā ākāse uppati, uppatanto ca paññāsayojanāni ukkhipi. Athassa purimabhava ṇātakā pāsādagatena lobhena macchakacchapamaṇḍūkā hutvā nibbattā tasmīṃ pāsāde uṭṭhahante parivattitvā paṭiṃsu. Satthā te sampatante disvā “ṇātakā te, bhaddaji, kilamantī”ti āha. Thero satthu vacanena pāsādaṃ vissajjesi. Pāsādo yathāṭṭhāneyeva paṭiṭṭhahi. Satthā pāraṅgato bhikkhūhi- “kadā, bhante, bhaddajittherena ayaṃ pāsādo ajjhāvuṭṭho”ti puṭṭho **mahāpanādajātakaṃ** (jā. 1.3.40 ādayo) kathetvā bahujanaṃ dhammāmatam pāyesi.

98. Thero pana arahattaṃ patto pubbasambhāraṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsetuṃ **ogayhāhaṃ pokkharaṇinti-ādimāha**. Tattha **ogayhāhaṃ pokkharaṇinti** puthunānā-anekamahoghehi khaṇitattā “pokkharaṇi”ti laddhanāmaṃ jalāsayaṃ ogayha ogahetvā pavisitvā ajjhogāhetvā ghāsahetukhādanatthāya tattha pokkharaṇiyaṃ pavisitvā (2.0297) **bhisam** padumapuṇḍarīka-mūlaṃ uddharāmiti attho. Sesam heṭṭhā vuttanayattā uttānapadatthattā ca nayānūsārena suviññeyyamevāti.

Bhaddajitthera-apadānavaṇṇanā samattā.

9. Sivakatthera-apadānavaṇṇanā

Navamāpadāne **esanāya carantassāti-ādikaṃ** āyasmato sivakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto vipassissa bhagavato kāle kulagehe nibbattitvā viññutaṃ patto ekadivasaṃ bhagavantaṃ piṇḍāya carantaṃ disvā pasannamānaso pattaṃ ādāya kummāsassa pūretvā adāsi. So tena puññakammena devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ buddhuppāde rājagahe brāhmaṇakulagehe nibbattitvā **sivakotissa** nāmaṃ ahosi. So vayappatto vijjāsippesu nipphattiṃ gato nekkhammajjhāsayatāya kāme pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā vicaranto satthāraṃ upasaṅkamtivā dhammaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā vipassanāya kammaṃ karonto nacirasseva arahattaṃ pāpuṇi.

117. Arahattaṃ patvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṃ pakāseto **esanāya carantassāti-ādimāha**. Tam sabbaṃ suviññeyyamevāti.

10. Upavānatthera-apadānavañṇanā

Dasamāpadāne **padumuttaro nāma jinoti-ādikaṃ āyasmato upavānattherassa** apadānaṃ. Ayaṃ kira purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto kenaci kammacchiddena padumuttarassa bhagavato kāle dalliddakule nibbattitvā viññutaṃ patto bhagavati parinibbute tassa dhātuṃ gahetvā manussadevanāgagaruḷayakkhakumbhaṇḍagandhabbehi sattara-tanamaye sattayojanike thūpe kate (2.0298) tattha sudhotāṃ attano uttarāsaṅgaṃ veḷagge ābandhitvā dhajaṃ katvā pūjaṃ akāsi. Taṃ gahetvā abhisammatako nāma yakkhasenāpati devehi cetiyapūjārakkhaṇatthaṃ ṭhapito adissamānakāyo ākāse dhārento cetiyaṃ tikkhattum padakkhiṇaṃ akāsi. Taṃ disvā bhiiyosoma-ttāya pasannamānaso ahosi. So tena puñṇakammena devamanussesu saṃsara-ranto imasmiṃ buddhuppāde sāvattiyaṃ brāhmaṇakule nibbattitvā **upavānoti** laddhanāmo vayappatto jetavanapaṭiggahaṇe buddhānubhāvaṃ disvā paṭiladdha-saddho pabbajitvā vipassanāya kammaṃ karonto chaḷabhiñño ahosi. Athāyasmā upavāno bhagavato upaṭṭhāko ahosi. Tena ca samayena bhagavato vātābādho uppajji. Therassa gihisahāyo devahito nāma brāhmaṇo sāvattiyaṃ paṭivasati. So therāṃ catūhi paccayehi pavāresi. Athāyasmā upavāno nivāsetvā pattacīvaraṃ gahetvā tassa brāhmaṇassa nivesanaṃ upagañchi. Brāhmaṇo “kenaci mañṇe payojanena thero āgato bhavissati”ti ñatvā “vadeyyātha, bhante, kenattho”ti āha. Thero tassa brāhmaṇassa payojanaṃ ācikkhanto-

“Arahaṃ sugato loke, vātehabādhiko muni;
sace uṇhodakaṃ atthi, munino dehi brāhmaṇa.

“Pūjito pūjaneyyānaṃ, sakkareyyāna sakkato;
apacitopaceyyānaṃ, tassa icchāmi hātave”ti. (theragā. 185-186)-

Gāthādvayaṃ abhāsi.

Tassattho- yo imasmiṃ loke pūjaneyyānaṃ pūjetabbehi sakkādīhi devehi mahā-brahmādīhi ca brahmehi pūjito, sakkareyyānaṃ sakkātabbehi bimbisāra-kosalarā-jādīhi sakkato, apaceyyānaṃ apacāyitabbehi mahesīhi khīṇāsavehi apacito, kile-sehi ārakattādinā arahaṃ, sobhanagamanādinā sugato sabbaññū muni mayhaṃ satthā devadevo sakkānaṃ atisakko brahmānaṃ atibrahmā, so dāni vātehi vātā-hetu vātakkhobhanimittaṃ ābādhiko jāto. Sace (2.0299), brāhmaṇa, uṇhodakaṃ atthi, tassa vātābādhavūpasamanatthaṃ taṃ hātave upanetuṃ icchāmiti.

Taṃ sutvā brāhmaṇo uṇhodakaṃ tadanurūpaṃ vātaharañca bhesajjaṃ bhagavato upanāmesi. Tena ca satthu rogo vūpasami. Tassa bhagavā anumodanaṃ akāsi.

122. Athāyasmā upavāno aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somana-ssajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **padumuttaro nāma jinoti-ādimaṃha**. Tattha **padumuttaroti-ādīni** pubbe vuttatthāneva.

123. Mahājanā samāgammāti sakalajambudīpavāsino rāsibhūtāti attho. **Citakaṃ katvā**ti yojanubbedhaṃ candanarāsicitakaṃ katvā bhagavato sarīraṃ tattha abhiropayimsūti sambandho.

124. Sarīrakiccaṃ katvānāti ādahanāti agginā dahanakiccaṃ katvāti attho.

127-28. Jaṅghā maṇimayā āsīti manussehi katathūpe jaṅghā pupphavāhatthaṃ caritaṭṭhānaṃ maṇimayā indanīlamaṇinā katāti attho. **Mayampīti** sabbe devā thūpaṃ karissāmāti attho.

129. Dhātu āveṇikā natthīti devamanussehi visuṃ visuṃ cetiyaṃ kātuṃ āveṇikā visuṃ dhātu natthi, taṃ dassento **sarīraṃ ekapiṇḍitanti** āha. Adhiṭṭhānabālena sakalasarīradhātu ekaghanasilāmayapaṭimā viya ekameva ahoṣīti attho. **Imamhi buddhathūpamhīti** sakalajambudīpavāsīhi katamhi imamhi suvaṇṇathūpamhi mayaṃ sabbe samāgantvā kañcukathūpaṃ karissāmāti attho.

133. Indanīlaṃ mahānīlanti indīvarapupphavaṇṇābhaṃ maṇi indanīlamaṇi. Tato adhikavaṇṇatā mahāmaṇi indanīlamaṇayo ca mahānīlamaṇayo ca jotirasamaṇijā-tiraṅgamaṇayo ca **ekato sannipātetvā** rāsī katvā suvaṇṇathūpe kañcukathūpaṃ katvā achādayunti sambandho.

144. Paccekaṃ (2.0300) **buddhaseṭṭhassāti** buddhuttamassa pati ekaṃ visuṃ uparichadanena thūpaṃ akaṃsūti attho.

147. Kumbhaṇḍā guyhakā tathāti kumbhamattāni aṇḍāni yesaṃ devānaṃ te kumbhaṇḍā, paṭicchādetvā niguhitvā paṭicchādanato garuḷā guyhakā nāma jātā, te kumbhaṇḍā guyhakāpi thūpaṃ akaṃsūti attho.

151. Atibhonti na tassābhāti tassa cetiyassa pabhaṃ candasūriyatārakānaṃ pabhā na atibhonti, na ajjhottharantīti attho.

158. Ahampi kāraṃ kassāmīti tādino lokanāthassa thūpasmim̐ ahampi kāraṃ puññakiriyaṃ kusalakammaṃ dhajapaṭākāpūjaṃ karissāmīti attho.

Upavānatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

11. Raṭṭhapālatthera-apadānavaṇṇanā

Ekādasamāpadāne **padumuttarassa bhagavatoti**-ādikaṃ āyasmato raṭṭhapālattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto padumuttarassa bhagavato kāle tassa uppattito puretameva haṃsavatīnagare gahapatimahāsālakule nibbattitvā vayappatto pitu accayena gharāvāse patiṭṭhito ratanakoṭṭhāgārakammikena dassitaṃ aparimāṇaṃ kulavaṃsānugataṃ dhanam̐ disvā “imaṃ ettakaṃ dhanarāsimaṃ mayhaṃ ayyakapayyakādayo attanā saddhimaṃ gahetvā gantuṃ nāsakkhimsu, mayā pana gahetvā gantuṃ vaṭṭati”ti cintetvā kapaṇaddhikādīnaṃ mahādānaṃ deti. So abhiññālābhimaṃ ekaṃ tāpasam̐ upaṭṭhahanto tena devalokādhipacce uyyojito yāvajīvaṃ puññāni katvā tato cuto devo hutvā nibbatti. So tattha devaloke devarajjaṃ karonto yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato cuto manussaloke bhinnaṃ raṭṭhaṃ

sandhāretuṃ samatthassa kulassa ekaputto hutvā nibbatti. Tena ca samayena padumuttaro nāma bhagavā loke uppajjitvā pavattitavaradhammacakko veneyya-sattaṃ nibbānamahānagarasaṅkhātakhemantabhūmiṃ sampāpesi. Atha so kulaputto anukkamena viññutaṃ patto ekadivasam upāsakehi (2.0301) saddhiṃ vihāraṃ gato sathāraṃ dhammaṃ desentaṃ disvā pasannacitto parisapariyante nisīdi.

Tena ca samayena sathā ekaṃ bhikkhuṃ saddhāpabbajitānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapesi, taṃ disvā pasannamānaso tadatthāya cittaṃ ṭhapetvā satahassabhikkhuparivāraṃ bhagavato mahatā sakkārena sattāhaṃ mahādānaṃ pavattetvā paṇidhānaṃ akāsi. Sathā tassa anantarāyena ijghanabhāvaṃ disvā “anāgate gotamassa nāma sammāsambuddhassa sāsane saddhāpabbajitānaṃ aggo bhavissati”ti byākāsi. So sathāraṃ bhikkhusaṅghaṅca vanditvā uṭṭhāyāsanaṃ pakkāmi. So tattha yāvatāyukaṃ puññāni katvā tato cavitvā devamanussesu saṃsaranto ito dvānavutikappe phussassa bhagavato kāle satthu vemātikabhātikesu tīsu rājaputtesu sathāraṃ upaṭṭhahantesu tesam puññakiriyāya sahāyakkiccam akāsi. Evaṃ tattha tattha bhava taṃ taṃ bahuṃ kusalaṃ upacinitvā sugatīsuyeva saṃsaranto imasmiṃ buddhuppāde kururaṭṭhe thullakoṭṭhikanigame raṭṭhapālaseṭṭhigehe nibbatti, tassa bhinnaṃ raṭṭhaṃ sandhāretuṃ samatthe kule nibbattatā **raṭṭhapāloti** vaṃsānugatameva nāmaṃ ahosi. So mahatā parivārena vaḍḍhanto anukkamena yobbanam patto mātāpitūhi patirūpena dārena saṃyojetvā mahante ca yase patiṭṭhāpito dibbasampattisadisam sampattiṃ paccanubhoti. Atha bhagavā kururaṭṭhe janapadacārikaṃ caranto thullakoṭṭhikaṃ anupāpuṇi. Taṃ sutvā raṭṭhapālo kulaputto sathāraṃ upasaṅkamtivā satthu santike dhammaṃ sutvā paṭiladdhasaddho sattavāre bhattacchede katvā kicchena kasi-rena mātāpitaro anujānāpetvā sathāraṃ upasaṅkamtivā pabbajjam yācitvā satthu āṇattiyā aññatarassa therassa santike pabbajitvā yonisomanasikārena kammaṃ karonto vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ pāpuṇi.

179-180. Athāyasmā aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **padumuttarassa**

bhagavatoti-ādimāha. **Sunāgo so mayā dinnoti** tadā mahādhanaseṭṭhi hutvā sabbam sāpateyyam dānamukhe vissajjanasamaye sattappatiṭṭho sundaro nāgo (2.0302) hatthirājā mayā dinno ahosi. Tam dassento **īsādantoti-ādimāha**. Īsādanto ratha-īsappamāṇadanto, so mayā dinno hatthināgo. **Urūḷhavāti** rājāvahanayogga-samattho, rājāraho vā. **Setacchattoti** alaṅkārathāya upaṭṭhahanasetacchattasahitoti attho. **Pasobhitoti** ārohapariṇāhavā rūpasobhāhi sampannoti attho. **Sakappano sahatthipot** hatthi-alaṅkārasahito hatthigopakasahitoti attho. Itthambhūto hatthināgo padumuttarassa bhagavato mayā dinnoti attho.

181. Mayā bhattam kāretvānāti mayā kārapitavihāre vasantānaṃ koṭisa-ṅkhānaṃ bhikkhūnaṃ niccabhattam paṭṭhapetvā mahesino niyyādesinti sambandho.

183. Jalajuttamanāmakoti jalato jāto jalajo, kiṃ tam? Padumaṃ, padumena samānanāmattā uttamattā ca padumuttaro nāma bhagavāti attho. Sesam sabbattha uttānatthamevāti.

Raṭṭhapālatthera-apadānavañṇanā samattā.

Chappaññāsamamahāvaggavañṇanā samattā.

Iti visuddhajanavilāsiniyā apadāna-aṭṭhakathāya

Ettāvatā buddhapaccekabuddhasāvakaṭṭherāpadāna-aṭṭhakathā samattā.

Nigamanakathā

Sīhaḷadīpake (2.0303) appicchatādiguṇavantānaṃ theravaṃsappadīpānaṃ ānandattherādīnaṃ sabbasattānaṃ taṇhāmānadiṭṭhādayo chedanāniggahavivecanādyattham sattahi māsehi ativiya ārādhanaena laddhakosallena bodhisambhāraṃ gavesantena satidhitigativīriyaparakkamantena mahāsamantaguṇasobhanena tipīṭakadharena paṇḍitena ābhataṃ imaṃ apadāna-aṭṭhakatham sabbo sadevaloko jānātūti.

Anena lobhādimalā pajānaṃ, cakkhādirogā vividhā ca dukkhā;
kalahādibhayā dukkhitā jātā, corādayonatthakarā ca loke.

Nassantu me pañca verā ca pāpā, nassantu gimhe yathā vuṭṭhivātā;
aṭṭhaṅgikamaggavarena patvā, nibbānapuraṃ paṭipādayāmi.

Sabbadiṭṭhiñca maddanto, rāgadosādīpāpake;
saṃsāravaṭṭam chinditvā, upemi saggamokkhake.

Āṇākhettamhi sabbattha, avīcimhi bhavaggato;

sabbe dhammānuyāyantu, tayo lokā utupi cāti.

Apadāna-aṭṭhakathā samattā.